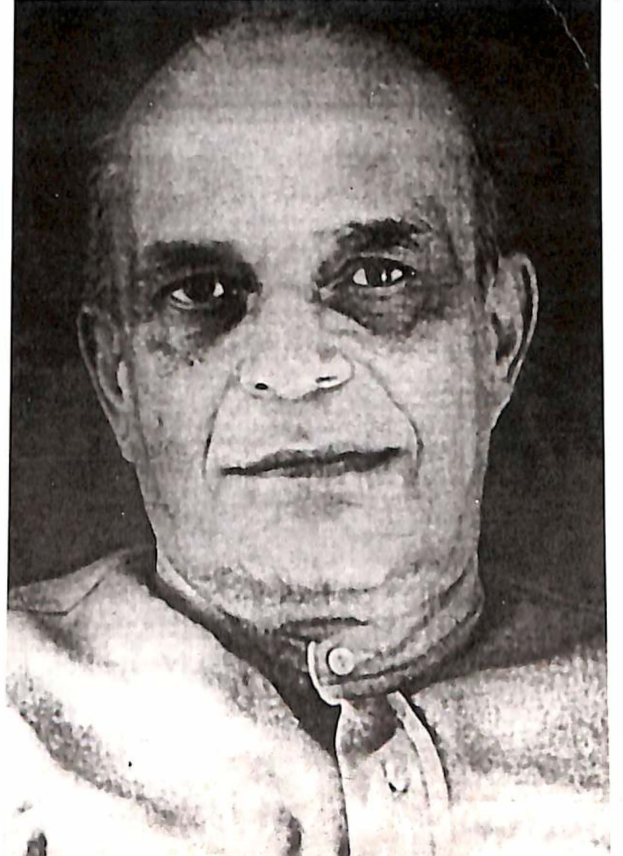

ದೇವುಡು

ಸಿ.ಎಸ್. ಶಿವಕುಮಾರಸ್ವಾಮಿ (ಕುಮಾರಚಲ್ಯ)

K
891.481 409 2
D 499 S

K
891.481 409
2
D 499 S

ಭಾ
ಸಾ
ವಿ

ಒಳ ಬದಿಯ ರಕ್ಷಾಪುಟಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿರುವ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಮೂವರು ಭವಿಷ್ಯವಾದಿಗಳು ಭಗವಾನ್ ಬುದ್ಧನ ತಾಯಿ ರಾಣಿ ಮಾಯಾಳ ಕನಸನ್ನು ರಾಜ ಶುದ್ಧೋಧನನಿಗೆ ವಿವರಿಸುವ ದೃಶ್ಯವಿದೆ. ಅವುಗಳ ಕೆಳಗೆ ಆ ವಿವರಣೆಯನ್ನು ಬರೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವ ಬರಹಗಾರ ಕುಳಿತಿದ್ದಾನೆ. ಬರವಣಿಗೆಯನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸುವ ಮೊದಲ ಭಾರತೀಯ ಶಿಲ್ಪ ಬಹುಶಃ ಇದೇ ಆಗಿರಬಹುದು.

ನಾಗಾರ್ಜುನ ಬೆಟ್ಟದ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಕ್ರಿ.ಶ. ಎರಡನೆಯ ಶತಮಾನ.

ಕೃಪೆ: ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯ ಹೊಸದೆಹಲಿ

ಭಾರತೀಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ನಿರ್ಮಾಪಕರು

ದೇವುಡು

ಲೇಖಕರು

ಡಾ. ಸಿ.ಎಸ್. ಶಿವಕುಮಾರಸ್ವಾಮಿ (ಕುಮಾರಚಲ)

ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿ

Devudu: A Monograph in Kannada by Dr. C.S. Shivakumaraswamy (Kumarachalya) Sahitya Akademi, 2001.

Rs. 25

ISBI: 81-260-1077-0

K
891.481 409 2
D 499 S

© ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿ

Library IAS, Shimla
K 891.481 409 2 D 499 S

ಮೊದಲ ಮುದ್ರಣ: ೨೦೦೧

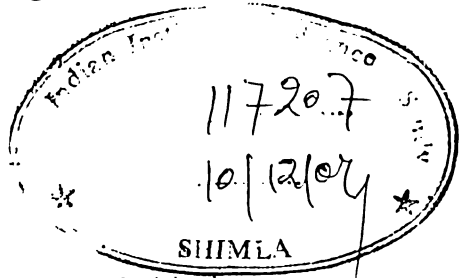
ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿ

00117207

ರವೀಂದ್ರ ಭವನ, ೩೫, ಫಿರೋಜಶಾಹ ರಸ್ತೆ, ನವದೆಹಲಿ-೧೧೦೦೦೧
'ಸ್ವಾತಿ' ಮಂದಿರ್‌ಮಾರ್ಗ, ನವದೆಹಲಿ - ೧೧೦೦೦೧
ಸೆಂಟ್ರಲ್ ಕಾಲೇಜ್ ಆವರಣ, ಡಾ. ಬಿ.ಆರ್. ಅಂಬೇಡ್ಕರ್ ವೀಧಿ,
ಬೆಂಗಳೂರು-೫೬೦೦೦೧

ಸಿ.ಐ.ಟಿ. ಆವರಣ, ಟಿಟಿಟಿಐ ಅಂಚೆ, ತರಮಣಿ, ಚೆನ್ನೈ-೬೦೦ ೧೧೩
ಜೀವನ್ ತಾರಾ ಭವನ್, ೨೩ಎ-೪೪ ಎಕ್ಸ್‌ಡೆಮಂಡ್ ಹಾರ್ಬರ್ ರಸ್ತೆ,
ಕಲ್ಕತ್ತಾ - ೭೦೦೫೩
೧೭೨, ಮುಂಬೈ ಮರಾಠಿ ಗ್ರಂಥ ಸಂಗ್ರಹಾಲಯ ಮಾರ್ಗ, ದಾದರ್,
ಮುಂಬೈ-೪೦೦೦೧೪

ಬೆಲೆ: ಇಪ್ಪತ್ತೈದು ರೂಪಾಯಿಗಳು

ಅಕ್ಷರ ಜೋಡಣೆ: ಲೇಸರ್ ಲೈನ್ ಗ್ರಾಫಿಕ್ಸ್, ಬೆಂಗಳೂರು

ಮುದ್ರಣ: ಇಳಾ ಮುದ್ರಣ, ಬೆಂಗಳೂರು - 26, ☎ : 6755746

ಮೊದಲ ಮಾತು

'ದೇವುಡು' ಆಧುನಿಕ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದ ವಿವಿಧ ಪ್ರಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಸೃಜನಶೀಲ ಪ್ರತಿಭೆಯನ್ನು ಮೆರೆದ ಲೇಖಕ. ಅವರು ಮೃತರಾಗಿ ಇಂದಿಗೆ ಸುಮಾರು ಮುವತ್ತೈದು ವರ್ಷಗಳಾದುವು. ಈ ಕಾಲಾವಧಿ ಒಬ್ಬ ಲೇಖಕನನ್ನು ಮರೆಯುವಷ್ಟು ದೀರ್ಘವಾದುದೇನೂ ಅಲ್ಲ. ಆದರೂ, ಅವರ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಕುರಿತು ನಡೆದಿರುವ ಅಧ್ಯಯನ ಬಹಳ ಕಡಿಮೆ. ಓದುಗರ, ವಿಮರ್ಶಕರ ಇಂಥ ಉದಾಸೀನಕ್ಕೆ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಕಾರಣವೇನೆಂದು ಹೇಳುವುದು ಕಷ್ಟ. ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಲೇಖಕ ಬರೆದದ್ದನ್ನು ಓದಲೇಬೇಕೆಂಬ ನಿಯಮವೇನೂ ಇಲ್ಲ. ಆದರೆ, ಮೌಲಿಕವಾದ ಗಮನಾರ್ಹ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಬರೆದ ಲೇಖಕನ ಬಗ್ಗೆ ಪೂರ್ವಗ್ರಹ ಅಥವಾ ನಿರ್ಲಕ್ಷ್ಯಗಳನ್ನು ತಳೆದು, ಓದದಿರುವಷ್ಟು ಜಡತ್ವ ಅವರಿಸಿದರೆ ಬರಹಗಾರನಿಗೆ ಅನ್ಯಾಯವೆಸಗುವುದು ಖಂಡಿತ.

ದೇವುಡು ಅವರ ಕೆಲವು ಕೃತಿಗಳು ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಮಹತ್ವವುಳ್ಳವು. ಅವು ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ನವೀನ ಪ್ರಯೋಗಗಳು. ಅವರು ಕನ್ನಡ ಕಾದಂಬರಿ ರಚನೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಏಕತಾನತೆಯನ್ನು ಮುರಿದು, ವೈವಿಧ್ಯತೆಯನ್ನು ತರಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದರು. ಗತಕಾಲದ ಬೆಳಕಿನಲ್ಲಿ ವರ್ತಮಾನದಲ್ಲಿ ಅಡಿಯಿಡುವ ಹೆಜ್ಜೆಗಳನ್ನು ಹುಡುಕಿದವರು. ಅದು ಅವರಲ್ಲಿ ಅಂಧಾನುಕರಣೆಯಾಗಿರಲಿಲ್ಲ; ಬದಲಾಗಿ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಎಚ್ಚರದಿಂದ ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಕ್ರಮವಾಗಿತ್ತು. ಇಂಥ ವಿಶಿಷ್ಟ ಮನೋಧರ್ಮದ ಲೇಖಕನ ಬಗ್ಗೆ, ಕೃತಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಗಂಭೀರ ಚರ್ಚೆ ವಿಮರ್ಶೆಯ ವಲಯದಲ್ಲಿ ಏಕೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಸಂಶಯ ನನ್ನನ್ನು ಹಲವಾರು ವರ್ಷ ಕಾಡುತ್ತಲೇ ಇತ್ತು.

1984ರ ಸುಮಾರಿನಲ್ಲಿ ದೇವುಡು ಅವರ ಸಮಗ್ರ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಸಂಶೋಧನೆಯ ವಿಷಯವನ್ನಾಗಿ ಆಯ್ದುಕೊಂಡೆ. ಕೆಲವು ಸ್ನೇಹಿತರು ಅಚ್ಚರಿಪಟ್ಟರು! 'ದೇವುಡು' ಎಂದರೆ ಯಾರು? ಎಂದು ಕೇಳಿದ ಸಾಹಿತ್ಯಾಸಕ್ತರೂ ಉಂಟು! ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿದಂತೆ ನಾನು ಊಹೆ ಮಾಡಿದ್ದಕ್ಕೂ ಅಧಿಕವಾಗಿ ದೇವುಡು ಅವರ ಸಾಹಿತ್ಯಸಂಪದ ದೊರೆಯಿತು. ಸುಮಾರು ಅರವತ್ತಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಗ್ರಂಥಗಳು ದೊರೆತವಲ್ಲದೆ, ಅವರು ವಿವಿಧ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಸಕ್ರಿಯವಾಗಿ ಪಾಲ್ಗೊಂಡ ಮಾಹಿತಿಗಳು ಲಭ್ಯವಾದವು. ದೇವುಡು ಅವರ ಕಥಾಸಾಹಿತ್ಯ ನನ್ನ ಉಲ್ಲಾಸವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿತು; ಅವರ ಚಿಂತನಪ್ರಧಾನ ಸಾಹಿತ್ಯ ನನ್ನ ಆಲೋಚನೆಯನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿತು. ತುಂಬಾ ಜಟಿಲವಾದ ವಿಷಯವನ್ನು ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ ಎಂದು ಬೆನ್ನಹಿಂಡೆ ನಗುತ್ತಿದ್ದವರ ಮುಂದೆಯೇ 1994ರಲ್ಲಿ ಪಿಎಚ್.ಡಿ, ಪದವಿ ದೊರಕಿತು. ನನ್ನ ಸಂಶೋಧನೆಯ ಫಲಿತಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಇಲ್ಲಿ

ನೀಡಿಲ್ಲ. ಕನ್ನಡದ ಧೀಮಂತ ಲೇಖಕನೊಬ್ಬನನ್ನು ಓದುಗರಿಗೆ ಪರಿಚಯಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಇಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ್ದೇನೆ.

ಈ ಅವಕಾಶವನ್ನು ಒದಗಿಸಿಕೊಟ್ಟ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿಯ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಿಗೂ, ಸಲಹಾಮಂಡಲಿಯ ಸದಸ್ಯರಿಗೂ ಕೃತಜ್ಞತೆಗಳು.

ಬಿ.ಆರ್ ಪ್ರಾಜೆಕ್ಟ್

ಸಿ.ಎಸ್. ಶಿವಕುಮಾರಸ್ವಾಮಿ (ಕುಮಾರಚಲ)

14.05.1997

ವಿಷಯ ಸೂಚಿ

ಮೊದಲಮಾತು

ಜೀವನ-ಸಾಧನೆ

೯

ಸೃಜನಶೀಲ ಸಾಹಿತ್ಯ: ಕಾದಂಬರಿ, ಸಣ್ಣಕಥೆ, ನಾಟಕ, ಮಕ್ಕಳ ಸಾಹಿತ್ಯ

೨೨

ಸೃಜನೇತರ ಸಾಹಿತ್ಯ

೭೯

ಮುಕ್ತಾಯ

೮೦

ಅನುಬಂಧಗಳು

೮೩

ಈ ಶತಮಾನದ ಎರಡನೆಯ ದಶಕ ಆಧುನಿಕ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಪ್ರಮುಖ ಕಾಲಘಟ್ಟ. ಆ ವೇಳೆಗಾಗಲೇ ಭಾರತದ ಸಾಮಾಜಿಕ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಬದಲಾವಣೆಗಳಾಗಿದ್ದವು. ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಗಾಢ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಒಳಗಾದ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಪ್ರಕಾರಗಳು ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಿದ್ದವು. ಹೀಗಾಗಿ, ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಮಾರ್ಗಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೊಸಹೊಸ ಬಗೆಯ ಶೋಧನೆ, ರೂಪಬದಲಾವಣೆ, ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ-ಇವುಗಳ ಕಡೆ ಲೇಖಕರ ಗಮನ ಹರಿಯಿತು. ಆ ಕಾರಣ, ಹೊಸ ಬಗೆಯ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯ ಅನಿವಾರ್ಯತೆಯಿಂದ ಕಾದಂಬರಿ ಪ್ರಕಾರ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ಸ್ವರೂಪದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಕಾದಂಬರಿ ಗದ್ಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದುದು. ಅದು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ನೆಲೆಯಿಂದ ಪರಿಚಯವಾಯಿತು. ಜೊತೆಗೆ, ಸಂಸ್ಕೃತ ಮತ್ತು ಕನ್ನಡ ಮಹಾಕಾವ್ಯಗಳ ಕಥಾನಕಗಳ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಮೈಗೂಡಿಸಿಕೊಂಡು ಬೆಳೆಯಿತು. ಮೊದಮೊದಲು ಬಂಗಾಳಿ ಮತ್ತು ಮರಾಠಿ ಮೂಲದ ಕಾದಂಬರಿಗಳು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಅನುವಾದಗೊಂಡವು. ಆ ಮೂಲಕ ಕಾದಂಬರಿ ಪ್ರಕಾರದ ಬಗ್ಗೆ ಓದುಗರಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿ ಮೂಡಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನ ನಡೆಯಿತು. ಕನ್ನಡದ ಮೊದಲ ಕಾದಂಬರಿಕಾರರ ಉದ್ದೇಶ ಪ್ರಯೋಗಶೀಲವಾದದ್ದಾಗಿತ್ತು. ಒಂದೆಡೆ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಕಾರವೊಂದನ್ನು ಪರಿಚಯಿಸುವ ಆಶಯವಿದ್ದರೆ, ಮತ್ತೊಂದೆಡೆ ಆ ಪ್ರಕಾರದಲ್ಲಿ ಒಲವು ತೋರುವ ಓದುಗ ವರ್ಗವನ್ನು ಸಿದ್ಧಮಾಡುವ ಮಹತ್ವಾಕಾಂಕ್ಷೆಯಿತ್ತು. ಒಂದರ್ಥದಲ್ಲಿ ಬರೆಯುವವರು ಕಡಿಮೆಯಿದ್ದು, ಓದುವವರ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಬೆಳೆಸಿದ ಪ್ರಕಾರವೆಂದರೆ ಕಾದಂಬರಿ. ಮುಂದೆ ಬಹುತೇಕ ಪ್ರಮುಖ ಬರಹಗಾರರು ಈ ಹಿನ್ನೆಲೆಗಳನ್ನು ಗಮನದಲ್ಲಿರಿಸಿಕೊಂಡೇ ಅನೇಕ ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದರು. ಅಂಥವರಲ್ಲಿ ದೇವುಡು ಒಬ್ಬರು.

‘ದೇವುಡು’ (ದೇವುಡು ನರಸಿಂಹಶಾಸ್ತ್ರಿ: 1896-1962) ಹೊಸಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಹಿರಿಯ ತಲೆಮಾರಿನ ಪ್ರಮುಖ ಲೇಖಕರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರು. ಕನ್ನಡಭಾಷೆ, ಸಾಹಿತ್ಯ, ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಏಳಿಗೆಗಾಗಿ ಶ್ರಮಿಸಿದವರು. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ, ಶಿಕ್ಷಣ, ರಂಗಭೂಮಿ, ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯಮ, ಚಲನಚಿತ್ರ ಮೊದಲಾದ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ದುಡಿದ ವ್ಯಕ್ತಿ. ಈ ಶತಮಾನದ ಮೂರನೆಯ ದಶಕದಲ್ಲಿ ಬರವಣಿಗೆಗೆ ತೊಡಗಿ, ತಮ್ಮ ಬಹುಮುಖ ಪ್ರತಿಭೆಯನ್ನು ಮರೆದ ಪ್ರಯೋಗಶೀಲ ಬರಹಗಾರ. ಜೊತೆಗೆ, ಜನಪರ ಧೋರಣೆಯುಳ್ಳ ಸಾಮಾಜಿಕ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಕೈಗೊಂಡು ಅಕ್ಷರಪ್ರಚಾರ, ವಯಸ್ಕರ

ಅವರು ಭಾವಿಸಿದ್ದರು. ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ ದೆಸೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಅವರು ಮಹಾಪಂಜೋಪಾಧ್ಯಾಯ ವೈದ್ಯನಾಥಶಾಸ್ತ್ರಿ ಹಾಗೂ ಸಿ. ಶ್ರೀಕಂಠೇಶ್ವರ ಅಯ್ಯರ್ ಅವರ ಸಮಕ್ಷಮ ವೇದಾಂತಶಾಸ್ತ್ರಾದ್ಯಯನವನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದರು. ಸ್ವತಃ ಕವಿತ್ವವುಳ್ಳ ಅವರ ತಂದೆ ಓದುತ್ತಿದ್ದ ಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ ಮನನ ಮಾಡಿಕೊಂಡ ಅವರಿಗೂ ಕವಿಯಾಗಬೇಕೆಂಬ ಹಂಬಲ ಉಂಟಾಯಿತು. ಸುಮಾರು 1912ರ ವೇಳೆಗೆ, ಅಂದರೆ ತಮ್ಮ 18ನೆಯ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಪದ್ಯ ಬರೆಯುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ನಾಟಕ ಬರೆಯುವ ಹವ್ಯಾಸ ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಆದರೂ, ತಮ್ಮ ಬೀದಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಹಿರಿಯರ 'ಸಂಧ್ಯಾಸಂಘ'ದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಅವರ ಹರಟೆಗಳಲ್ಲಿ ಪಾಲ್ಗೊಂಡು, ಮಧ್ಯಾಹ್ನದ ಹೊತ್ತು ಹೆಂಗಸರು ಹೇಳುವ ಹಾಡುಗಳನ್ನು ಕೇಳುವುದೆಂದರೆ ಅಪಾರ ಕುತೂಹಲವಿತ್ತು. ಹೀಗೆ ಹಿರಿಯರು, ವಿದ್ವಾಂಸರು, ವಿಚಾರಪರರು ಮತ್ತು ಚಿಂತಕರ ನಡುವೆ ದೇವುಡು ಅವರು ಬಾಲ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ ಒಳ್ಳೆಯ ಸಂಸ್ಕಾರವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡರು. ಹೀಗಾಗಿ, ಅವರಲ್ಲಿ ಸಂಪ್ರದಾಯಪರವಾದ ಜೀವನ ಹಾಗೂ ಹೊರಜಗತ್ತಿನ ಜಾನಪದೀಯ ಬದುಕನ್ನು ಸಮಾನವಾಗಿ ಗ್ರಹಿಸುವ ದೃಷ್ಟಿಕೋನಗಳಿದ್ದುವು.

ದೇವುಡು ತಮ್ಮ ಪದವಿ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಮೈಸೂರಿನ ಮಹಾರಾಜಾ ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿ ಮುಗಿಸಿ, 1917-1923ರ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಬಿ.ಎ. ಮತ್ತು ಎಂ.ಎ. ಪದವಿಗಳನ್ನು ಗಳಿಸಿದರು. ಅವರು ಐಚ್ಛಿಕವಾಗಿ ಆಯ್ದುಕೊಂಡದ್ದು ಸಂಸ್ಕೃತ. ಕೇವಲ ಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ತೇರ್ಗಡೆಯಾಗಬೇಕೆಂಬ ಏಕೈಕ ಕಾರಣದಿಂದ ಅವರು ಸಂಸ್ಕೃತವನ್ನು ಕಲಿತವರಲ್ಲ. ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆ ಮತ್ತು ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಶಾಸ್ತ್ರೀಯವಾಗಿ ಅಭ್ಯಸಿಸಿದ್ದರು. ಅವರಿಗೆ ಪ್ರಿಯವಾಗಿದ್ದ ಮತ್ತೊಂದು ವಿಷಯ ತತ್ವಶಾಸ್ತ್ರ. ಇವುಗಳೊಂದಿಗೆ ಕನ್ನಡ, ಇಂಗ್ಲಿಷ್, ತೆಲುಗು ಸಾಹಿತ್ಯದ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನೂ ಮಾಡಿದ್ದರು. ಚಿತ್ರಕಲೆ, ಶಿಲ್ಪಕಲೆ, ಸಂಗೀತ ಇವುಗಳ ಪರಿಚಯ ಕೂಡ ಅವರಿಗಿತ್ತು. ಆದರೂ ಕನ್ನಡದ ಬಗ್ಗೆ ಅತೀವವಾದ ಅಭಿಮಾನ ತಳೆದಿದ್ದರು. ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿ ಓದುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಪ್ರೊ. ಹಿರಿಯಣ್ಣ, ಮಹಾದಾಶನಿಕ ಎನಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಡಾ. ರಾಧಾಕೃಷ್ಣನ್, ಎನ್.ಎಸ್. ಸುಬ್ಬರಾವ್ ಅವರ ಶಿಷ್ಯರಾಗಿದ್ದರು. ತಮ್ಮ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದ ದೇವುಡು ಅವರ ಸ್ವತಂತ್ರ ವಿಚಾರಧಾರೆ, ಪ್ರಗಲ್ಭಪಾಂಡಿತ್ಯವನ್ನು ಕಂಡು ಗುರುಗಳೆಲ್ಲಾ ಮೆಚ್ಚಿದ್ದುಂಟು. ಹಲವು ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಸಲಹೆ ನೀಡಿ, ಬರಹಗಾರನನ್ನಾಗಿ ರೂಪಿಸಿದ ಗುರುವೃಂದವನ್ನು ಕೃತಜ್ಞತೆಯಿಂದ ದೇವುಡು ತಮ್ಮ ಆತ್ಮಕಥೆಯಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ನೆನಪು ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ:

“ನನ್ನ ವಿದ್ಯಾ ಗುರುಗಳೆಲ್ಲಾ, ನನ್ನ ಮೇಲೆ ತಮ್ಮ ಮುದ್ರೆಯನ್ನೊತ್ತಿರುವವರಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ಮೊದಲನೆಯ ಸ್ಥಾನ ಶ್ರೀ ಹಿರಿಯಣ್ಣನವರದು. ಅವರ ಎರಡು ಮಾತು ಇಂದಿಗೂ ನನಗೆ

ನೆನಪಿನಲ್ಲಿದೆ. ಲೇಖನ ಭಾಷಣಗಳ ಸಂಬಂಧವಾಗಿ ಆದಿದ ಮಾತು ಅದು. ಭಾಷಣಕಾರನು ಯಾವಾಗಲೂ ದೀರ್ಘವಾಗಿ ಭಾಷಣ ಮಾಡಬೇಕು ಎನ್ನುವನಂತೆ. ಅದರಿಂದ- 'YOU SHOULD NEVER FALL IN LOVE WITH YOUR VOICE'- ಎನ್ನುವರು. ಆದಷ್ಟು ಬೇಗ ಮುಗಿಸು ಎಂಬ ಮಾತು ನಿಷ್ಕರವಾದರೂ ಅದರಲ್ಲಿಷ್ಟು ಸತ್ಯವಿದೆ? ಎರಡನೆಯದು ಲೇಖನಕಾರನಿಗೆ. ಲೇಖನಕಾರನು ತನ್ನ ಸ್ವಂತ ಲೇಖನ ಬರೆಯುವಾಗ ನನ್ನಂತಹ ಮಹಾನುಭಾವ ಯಾರು? ಎಂದು ಹೊರಡುವನಂತೆ. ಇನ್ನೊಬ್ಬರ ಲೇಖನವನ್ನು ಖಂಡಿಸುವಾಗ ಅವನಿಗಿಂತ ನಾನು ಹೆಚ್ಚು ಎಂದುಕೊಳ್ಳುವನಂತೆ. ಆದರೆ ಇವೆರಡು ಭಾವವಿರಬಾರದಂತೆ. ತಾನು ಬರೆಯುವಾಗ ಎಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾದೀತೋ, ಎಲ್ಲಿ ಕಡಿಮೆಯಾದೀತೋ ಎಂದು ಮೈಯೆಲ್ಲ ಕಣ್ಣು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಇರಬೇಕಂತೆ. ಇನ್ನೊಬ್ಬನ ಮೇಲೆ ಮಾತನಾಡುವಾಗ, ಬರೆಯುವಾಗ ಎದುರು ಕಡೆಯವರು ಎಷ್ಟು ಕೆಲಸ ಮಾಡಿ ಸಾಧಿಸಿದ್ದಾರೆಯೋ ತಾನು ಅಷ್ಟು ಸಾಧಿಸಿದ್ದೇನೆಯೇ? ನಾನು ಅವರ ಜೋಡಿಯೇ? ಎಂದು ಕೇಳಿಕೊಂಡು, ನೋಡಿಕೊಂಡು ಬರೆಯಬೇಕಂತೆ. ದೇವರ ದಯೆ, ಈ ಎರಡು ಮಾತು ನಾನು ಮರೆತಿಲ್ಲ. ಎರಡನೆಯ ಮುದ್ರೆ ಶ್ರೀ ರಾಧಾಕೃಷ್ಣನ್ ಅವರದು. ಇಂದು ನನ್ನ ಮಾತುಗಾರಿಕೆ ಯಾರಿಗಾದರೂ ಮೆಚ್ಚಿಗೆಯಾಗಿದ್ದರೆ ಅದು ಅವರದು. ಏನು ಹೇಳಬೇಕು? ಹೇಗೆ ಹೇಳಬೇಕು? ಎಂಬುದನ್ನು ಗೊತ್ತು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಅದನ್ನು ಚೊಕ್ಕವಾಗಿ ನಿರ್ವಹಿಸುವ ಜಾಣರವರು. ಮೆಚ್ಚಿಸುವಾಗ ತಾನೂ ಮೆಚ್ಚಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಮಾತನಾಡಬಲ್ಲ ನೈಪುಣ್ಯ ಅವರದು. ಶ್ರೀಶ್ರೀಯವರು ಪಾಠ ಹೇಳುವಾಗ ನಾನು ಪಡುತ್ತಿದ್ದ ಆನಂದ ಹೇಳತೀರದು. ಇವರ ಹಾಗೆ ಆಗಬೇಕು ಎನ್ನುವ ಆಸೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಶ್ರೀ ಎನ್.ಎಸ್. ಸುಬ್ಬರಾಯರದೊಂದು ಮುದ್ರೆ. ಅವರನ್ನು ಕಂಡಾಗಲೆಲ್ಲಾ ಎಷ್ಟು ಓದಿದಾರಪ್ಪ! ಇವರಂತೆ ನಾನು ಯಾವಾಗ ಇಷ್ಟು ಓದುವುದು ಎನ್ನಿಸುವುದು.”

ದೇವುಡು ತಮ್ಮ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವನ್ನು ರೂಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಗುರುಹಿರಿಯರ ನಡನುಡಿಗಳನ್ನು ಪಾಲಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಯಾವಾಗಲೂ ಅವರ ಮಾತು ತೊಕಬದ್ಧವಾಗಿರುತ್ತಿತ್ತು. ಆದುದರಿಂದಲೇ ಅವರು ಒಳ್ಳೆಯ ವಾಗ್ಮಿ ಎನಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರು; ಹಗುರ ಮಾತಿನ ವಾಚಾಳಿಯಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ನಾನು ಬರದದ್ದೇ ಶ್ರೇಷ್ಠ; ಬೇರೆಯವರು ಬರದದ್ದು ಕನಿಷ್ಠ ಎಂಬ ಅಹಂಪ್ರಜ್ಞೆ ಅವರಿಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಸದಾ ತಮ್ಮನ್ನು ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ ದೇವುಡು ತಮ್ಮ ಗುರುಗಳ

ಆದರ್ಶವನ್ನು ತಪ್ಪದೆ ಪಾಲಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಯಾವುದೇ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಎದುರಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಸಂಶಯಗಳನ್ನು ನಿವಾರಣೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳದೆ ಮುಂದಿನ ಅಭ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಕೈ ಹಾಕುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವರಂತೆಯೇ ಒಳ್ಳೆಯವನಾಗಬೇಕು; ಹಿಂದಾದುದನ್ನು ಸಾಧಿಸಿ ಕೀರ್ತಿಗಳಿಸಬೇಕೆಂಬ ಆಸೆ ಅವರಲ್ಲಿ ಅವ್ಯಕ್ತವಾಗಿತ್ತು. ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ ದೆಸೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದ ಈ ಬಗೆಯ ಎಲ್ಲಾ ಕಾಳಜಿಗಳು ಅವರ ಸಾಹಿತ್ಯ ರಚನೆಯ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಬೆರೆತು ನಿಂತಿವೆ.

ಮನೆಯ ಧಾರ್ಮಿಕ ವಾತಾವರಣದಿಂದಾಗಿ ದೇವುಡು ಕೆಲವು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಆಚಾರ-ವಿಚಾರಗಳಿಗೆ, ಶಿಸ್ತಿಗೆ ಬದ್ಧರಾಗಿದ್ದರು. ಹೀಗಾಗಿ, ಧರ್ಮಶ್ರದ್ಧೆ ಅವರ ಜೇವನ ಕ್ರಮವೇ ಆಗಿತ್ತು. ಪ್ರತನಿಯಮಗಳಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ಅಧಿಕವಾದ ನಿಷ್ಠೆ ಇತ್ತು. ಅಂಥ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ತನ್ಮಯತೆಯಿಂದ ಭಾವುಕರಾಗಿ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗುತ್ತಿದ್ದರಂತೆ. ಪೂಜಾವಿಧಿಗಳಲ್ಲಿ ಮಂತ್ರಲೋಪ ಇತ್ಯಾದಿ ದೋಷಗಳನ್ನು ಸಹಿಸುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೂ, ದೇವುಡು ಒಬ್ಬ ಧಾರ್ಮಿಕ, ಸಂಪ್ರದಾಯಶರಣ ಆಗಿರಲಿಲ್ಲ; ಅವರಲ್ಲಿ ಮಡಿವಂತ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವರು ತಮ್ಮ ಆಚಾರ-ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಎಲ್ಲರ ಮೇಲೆ ಹೇರಿ ಸ್ವಪ್ರತಿಷ್ಠೆಯನ್ನು ಮೆರೆಯಬೇಕೆಂದು ಆಶಿಸಿದವರಲ್ಲ. ಎಲ್ಲ ಜಾತಿ-ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಸಮಾನವಾಗಿ ಕಾಣುವ ಮನೋಭಾವ ಅವರಲ್ಲಿತ್ತು. ಅಸ್ಪೃಶ್ಯತೆ ಅವರೆದುರು ಎಂದೂ ತಲೆ ಎತ್ತಲಿಲ್ಲ. ತಾವು ನಂಬಿದುದರ ಬಗ್ಗೆ ತೋರುತ್ತಿದ್ದ ಗೌರವವನ್ನೇ, ಇತರರು ಕಂಡುಕೊಂಡ ಸತ್ಯಕ್ಕೂ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದರು. ದೇವುಡು ವೈದಿಕ ಮನೆತನಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರಾದರೂ ಅವರ ನಡೆನುಡಿಯಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ರೀತಿಯ ಮುಚ್ಚುಮರೆ ಇರಲಿಲ್ಲ. ದೇವುಡು ಅವರಿಗೆ ಎಲ್ಲ ಧರ್ಮಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸಮಾನ ಗೌರವವಿತ್ತು. ಒಮ್ಮೆ ರ|| ಉತ್ತಂಗಿ ಚೆನ್ನಪ್ಪನವರು ಮನೆಗೆ ಬಂದಿದ್ದಾಗ, ದೇವುಡು ಅವರ ಕಾಲನ್ನು ತೊಳೆದು ಉಪಚರಿಸಿದರಂತೆ. ಅದನ್ನು ಕಂಡ ಕೆಲವರು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದಾಗ 'ನಾವು ವಿಗ್ರಹಾರಾಧಕರು; ಒಂದು ಮೂರ್ತಿಯಲ್ಲಿ ದೇವರನ್ನು ಕಾಣುವವರು. ಹಾಗಿರುವಾಗ ನಾನು ಉತ್ತಂಗಿಯವರಲ್ಲಿ ಏಸುವನ್ನು ಕಂಡೆ' ಎಂದು ಉತ್ತರಿಸಿದರಂತೆ. ಅವರ ಹೃದಯ ವೈಶಾಲ್ಯಕ್ಕೆ ಇದು ಒಳ್ಳೆಯ ಉದಾಹರಣೆ. ದೇವುಡು ಎಷ್ಟು ಸನಾತನಿಗಳಾಗಿದ್ದರೋ ಅಷ್ಟೇ ಸುಧಾರಕರಾಗಿದ್ದರು. ಹಿಂದಿನದನ್ನು ಇಂದಿಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆ ಹೊಂದಿಸಬೇಕು; ಆಗ ನಾಳಿನ ಹಾಗೂ ನಾಡಿನ ಹಿತವಿದೆ ಎಂದು ಅವರು ಭಾವಿಸಿದ್ದರು. ಅವರ ಕಥೆ ಮತ್ತು ಕಾದಂಬರಿಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಮನೋಧರ್ಮ ನಿಚ್ಚಳವಾಗಿದೆ. ಒಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಪರಂಪರೆಯ ನೆಲೆಗಟ್ಟಿನ ಮೇಲೆ ವರ್ತಮಾನವನ್ನು ಇಟ್ಟು ಆಲೋಚಿಸುವ ಕ್ರಮ ಅವರದು.

ದೇವುಡು ಅನೇಕ ಸಾಮಾಜಿಕ ಪಿಡುಗುಗಳನ್ನು ತೊಡೆಯಬೇಕೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಒಮ್ಮೆ ಆರ್ಯಸಮಾಜದ ಪಂಡಿತ ಧರ್ಮದೇವವಿದ್ಯಾವಾಚಸ್ವತಿ ಎಂಬುವರು ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ಬಾಲ್ಯವಿವಾಹ ಪದ್ಧತಿಯ ವಿರುದ್ಧ ಭಾಷಣ ಮಾಡಿದಾಗ, ಕೆಲವು ಸಂಸ್ಕೃತ ಪಂಡಿತರು ಅವರ ವಾದವನ್ನು ಒಪ್ಪಲಿಲ್ಲ. ದೇವುಡು

ಮಾತ್ರ ವಿದ್ಯಾವಾಚಸ್ಪತಿಯವರ ವಾದ ಸರಿಯಾದುದೆಂದು ಬೆಂಬಲ ನೀಡಿದರು. ಅವರಿಗೆ ಭಾರತದ ಸನಾತನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಜನತೆಗೆ ಅರ್ಥಮಾಡಿಸಬೇಕೆಂಬ ಅತೀವ ಆಕಾಂಕ್ಷೆ ಇತ್ತು. ಹಾಗೆಯೇ, ಆಧುನಿಕ ಜಗತ್ತಿನ ರೂಢಿಗತ ಮೌಢ್ಯಗಳು ನಾಶವಾಗಬೇಕೆಂಬ ಅಪೇಕ್ಷೆಯನ್ನು ಅವರು ವ್ಯಕ್ತಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ, ಅವರ ಕೃತಿ ಮತ್ತು ಬರಹಗಳು ಪುರಾತನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಬೇರುಳ್ಳ ಆಧುನಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಕೂಡಿದವುಗಳಾಗಿವೆ. 'ಮಹಾಬ್ರಾಹ್ಮಣ,' 'ಮಹಾಕ್ಷತ್ರಿಯ,' 'ಮಹಾದರ್ಶನ' ಕಾದಂಬರಿಗಳಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಿತವಾಗಿರುವ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರ, ನಹುಷ, ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯರು ಇಂದಿಗೂ ಪ್ರಸ್ತುತವೆನಿಸುವ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಆ ಪಾತ್ರಗಳನ್ನು ಕಡೆಯಲಾಗಿದೆ. ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರನಂತ 'ವ್ಯಕ್ತಿವಾದಿ' (INDIVIDUALIST), ನಹುಷನಂಥ ಕ್ಷತ್ರಿಯ, ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯನಂಥ 'ದಾರ್ಶನಿಕ'ರು ಎಲ್ಲ ಕಾಲಕ್ಕೂ ಸಲ್ಲುವಂಥವರು.

ದೇವುಡು ಒಬ್ಬ ಸಮರ್ಥಜಿಜ್ಞಾಸುವಾಗಿದ್ದರು. ಯಾವುದೇ ವಿಷಯವನ್ನಾದರೂ ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಪರಿಭಾವಿಸುವ ಗುಣದ ಜೊತೆಗೆ, ತಮಗೆ ಸರಿ ಎನಿಸಿದ್ದನ್ನು ನಿರ್ಭೀತಿಯಿಂದ ನುಡಿಯುವ; ನಿಷ್ಕರ ಬಂದರೂ ಸತ್ಯವನ್ನು ಮರೆಮಾಚದ ನಿಲುವುಳ್ಳವರಾಗಿದ್ದರು. ಅವರ ವಾಕ್ಯರಣೆ ವಿಚಾರಮಂಥನ ಮತ್ತು ನಿಖರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಮಂಡನೆ ಅನೇಕರಿಗೆ ಮೆಚ್ಚಿಗೆಯಾಗಿದ್ದುವು. ಅವರು ಎದುರಾಳಿಯನ್ನು ಸೋಲಿಸಬೇಕೆಂಬ ವಿತಂಡವಾದಿಯಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. 'ಇವರ ಸಹವಾಸದಿಂದ ನನಗೆ ಹೊಸವಿಚಾರಗಳ ಪರಿಚಯವಾಯಿತು. ಇವರೊಡನೆ ಮಾಡುವ ಸಂಭಾಷಣೆ ಗಳಿಂದಾಗುವ ಲಾಭಕ್ಕಾಗಿ ನಾನು ಅತ್ಯಂತ ಕೃತಜ್ಞನಾಗಿರುವೆನು. ಇಂಥವರ ಸಹವಾಸವು ನನ್ನಂತಹ ಪಾಮರ ಲೇಖಕರಿಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಉಪಕಾರವಾದದ್ದು' ಎಂದು ಗಳಗನಾಥರಂತಹ ಹಿರಿಯ ಸಾಹಿತಿ ನುಡಿದಿದ್ದಾರೆ. ಅವರಂತೆಯೇ ಅವರ ಮಾತೂ ಸರಳ. ಬಹಿರಂಗ ಸಭೆಗಳನ್ನು ಉದ್ದೇಶಿಸಿ ಮಾತನಾಡುವಾಗ ಸುಲಭವೂ, ನಿರರ್ಗಳವೂ ಆದ ಮಾತುಗಾರಿಕೆ ಕಾಣುತ್ತಿತ್ತು. ಆದರೆ ಕಾಳಿದಾಸ, ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯ ಮುಂತಾದವರನ್ನು ಕುರಿತು ಚಿಂತಿಸತೊಡಗಿದರೆ ಅಲ್ಲಿ ಗಂಭೀರವಾದ ಚರ್ಚಾವೇದಿಕೆ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಯಾವುದೇ ಕಾರಣಕ್ಕೂ ಜನತೆಯನ್ನು ದಾರಿತಪ್ಪಿಸುವ ವಾದಸರಣಿಯನ್ನು ಅವರು ಒಪ್ಪುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಜನಪ್ರಿಯ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಬರೆಯುವ ಒತ್ತಾಯ ಬಂದಾಗ ಓದುವವರ ವಿವೇಕವನ್ನ, ಅಲೋಚನೆಗಳನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸುವ, ಅವರಲ್ಲಿ ಸದಭಿರುಚಿಯನ್ನು ಬೆಳೆಸಬಲ್ಲ ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ರಚನೆಗಳು ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಬರಬೇಕೆಂದು ಅಪೇಕ್ಷಿಸಿದರು.

ದೇವುಡು ತುಂಬಾ ಭಾವುಕ ವ್ಯಕ್ತಿಯಾಗಿದ್ದರು. ಹಲವು ಕಷ್ಟಗಳಿಂದ ಪರಿಪಾಕಗೊಂಡ ಅನುಭವಿ. ನೊಂದವರ ಬಗ್ಗೆ ತೀವ್ರ ಅನುಕಂಪ ತಳೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಅವರು ಮೃದು ಅಂತಃಕರಣದ ಸಹೃದಯಿಯಾಗಿದ್ದರು. ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ ಬಡತನ ನೆಲೆಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದರೂ, ಎಂಥ ಕಠಿಣ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲೂ ಕುಗ್ಗಲಿಲ್ಲ. ತಮ್ಮ

ನೋವು-ನಲಿವುಗಳನ್ನು ಎಲ್ಲರೊಂದಿಗೆ ಹಂಚಿಕೊಂಡ ಸಹಬಾಳೆ ಅವರದು. ದೇವುಡು ಸೋಲರಿಯದ ಸ್ವಾಭಿಮಾನಿ. ಯಾರ ಎದುರೂ, ಯಾವುದಕ್ಕೂ ತಲೆತಗ್ಗಿಸಿ ನಿಂತವರಲ್ಲ. ತಮ್ಮ ಮಾತಿಗೆ ಬೆಲೆಯಿಲ್ಲದ ಕಡೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಹೊತ್ತೂ ಇರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಸರಿಯಾದ ಪುರಸ್ಕಾರ ದೊರೆಯುವೆಡೆ, ದೊಡ್ಡತನವಿರುವವರ ಜೊತೆ ಹಾಗೂ ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾದ ಸಂಘ ಸಂಸ್ಥೆಗಳೊಡನೆ ಅವರು ಬೆರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಯಾರಾದರೂ ಸರ್ವಾಧಿಕಾರಿಯಂತೆ ವರ್ತಿಸಿದರೆ ಕೂಡಲೇ ಪ್ರತಿಭಟಿಸಲು ಹಿಂಜರಿಯುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಸಂದಿಗ್ಧಗಳು ಒದಗಿದಾಗ ದೈನ್ಯರಾಗಲಿಲ್ಲ. ಯಾರಿಗೂ ಮಣಿಯದೆ; ಸುಲಭವಾಗಿ ಒಪ್ಪಂದ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳದೆ, ಇತರರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯಸ್ಥಿಕೆ ವಹಿಸದೆ ತಮ್ಮ ಸ್ವಂತ ಚಾರಿತ್ರ್ಯವನ್ನು ಕಾಪಾಡಿಕೊಂಡವರು. 1936ರಲ್ಲಿ ಮೈಸೂರಿನ ದಿವಾನ್ ಮಿರ್ಜಾ ಇಸ್ಮಾಯಿಲ್ ಅವರು ದೇವುಡು ಅವರಿಗೆ ರಾಜಕಾರಣದಿಂದ ನಿವೃತ್ತರಾದರೆ ಪ್ರತಿ ತಿಂಗಳು ನೂರು ರೂಪಾಯಿ ನಿವೃತ್ತಿವೇತನ ಮಂಜೂರು ಮಾಡುತ್ತೇನೆ ಎಂದು ಬರೆದಿದ್ದರಂತೆ. 'ಕ್ಷಮಿಸಿ, ನೀವು ನನ್ನ ಬೆಲೆ ಎಷ್ಟೆಂದು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ' ಎಂದು ದೇವುಡು ಸೌಮ್ಯವಾಗಿ ನಿರಾಕರಿಸಿದರಂತೆ. ಮೂಲತಃ ಸಹನಶೀಲರಾಗಿದ್ದ ಅವರು ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಚ್ಯುತಿಬರುವ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಉದ್ರೇಕಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಯಾವುದನ್ನೂ ಲಕ್ಷ್ಯಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳದೆ ಬಂದಂತೆ ಬದುಕನ್ನು ನಿಭಾಯಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋದವರು. ಸಾವಿಗೂ ಅಂಜದ ನಿರ್ಭಯ ಜೀವನವನ್ನು ದೇವುಡು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಒಮ್ಮೆ ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಸುಲ್ತಾನಪೇಟೆ ಗಣಪತಿಯ ಗಲಭೆ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಸಾರ್ವಜನಿಕರ ಮುಷ್ಕರ ನಡೆದಿತ್ತು. ಪೊಲೀಸಿನವರು ಶಾಂತಿಪಾಲಿಸಲು ಮದ್ದು ತುಂಬಿದ ಬಂದೂಕುಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದು ವ್ಯಾನುಗಳಲ್ಲಿ ಕುಳಿತಿದ್ದರು. ಎಲ್ಲಿಂದಲೋ ಒಂದು ಕಲ್ಲು ಬೀಸಿಬಂದು ವ್ಯಾನಿಗೆ ಬಡಿಯಿತು. ಪೊಲೀಸಿನವರು ಗುಂಡುಹಾರಿಸಿದರು. ಆಗ ರಸ್ತೆಯಲ್ಲಿ ಹಾದುಹೋಗುತ್ತಿದ್ದ ಮುದುಕನ ಕಾಲಿಗೆ ಗೋಲಿ ತಾಕಿತು. ಅವನು ಅಲ್ಲಿಯೇ ಕುಸಿದುಬಿದ್ದ. ಜನ ನೋಡುತ್ತಾ ನಿಂತಿದ್ದರು. ಯಾರಿಗೂ ಮುದುಕನನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿ ಉಪಚರಿಸುವ ಧೈರ್ಯಬರಲಿಲ್ಲ. ಎಲ್ಲಿಯೋ ನಿಂತಿದ್ದ ದೇವುಡು ಧಾವಿಸಿ ಬಂದು, ಮುದುಕನನ್ನು ಒಂದು ಪಕ್ಕಕ್ಕೆ ಕರೆದೊಯ್ದು ಉಪಚರಿಸಿದರಂತೆ. ಇದೇ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಪೊಲೀಸಿನವರು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳ ಮೇಲೆ ದಾಳಿ ಮಾಡಿದಾಗ ದೇವುಡು ಅಡ್ಡನಿಂತು 'ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಹೊಡೆಯುವ ಮೊದಲು ನನ್ನನ್ನು ಗುಂಡಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಿ' ಎಂದರಂತೆ. ಇಂಥ ಧೀರಬಾಳ್ವೆ ಮಾಡಿದ ದೇವುಡು ಅವರ ಜೀವನದ ಕೊನೆಯ ದಿನಗಳು ಅಷ್ಟು ಸಂತೋಷದಾಯಕವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ತಮ್ಮ ಮಡದಿ ಗೌರಮ್ಮ ಹಾಗೂ ಮಕ್ಕಳೊಡನೆ ಉಲ್ಲಾಸದಾಯಕ ಜೀವನ ನಡೆಸಿದ ಅವರು 1959ರಲ್ಲಿ ಮಧುಮೇಹ ರೋಗಕ್ಕೆ ತುತ್ತಾದರು. ಖಾಯಿಲೆ ಉಲ್ಬಣಗೊಂಡು ಅವರ ಒಂದು ಕಾಲನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಬೇಕಾಯಿತು. ಒಂಟಿಕಾಲಿನ ದೇವುಡು ಹಾಸಿಗೆಯನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿದರು. ಇದೇ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅವರು 'ಮಹಾದರ್ಶನ' ಎಂಬ ಕಾದಂಬರಿಯನ್ನು ಬರೆದು ಮುಗಿಸಿದರು. ವಯಸ್ಸಿಗೆ ಬಂದ ಹಿರಿಯ ಮಗ ರಾಮುವಿನ ಆಕಾಲ ಮರಣದ

ಯೋಜನೆ ಹೆಚ್ಚಿತು. ಹಲವಾರು ಸಂಕಷ್ಟಗಳ ನಡುವೆ ಒಂದೆರಡು ವರ್ಷ ಬದುಕು ಸಾಗಿಸಿದ ದೇವುಡು ಅಕ್ಟೋಬರ್ 27, 1962ರಂದು ತೀರಿಕೊಂಡರು. ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕ್ಷೇತ್ರ ಧೀಮಂತ ಲೇಖಕನೊಬ್ಬನನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡಂತಾಯಿತು. ಅವರ ಅನೇಕ ಆಸೆಗಳು ಕೈಗೂಡಲೇ ಇಲ್ಲ. ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರನ್ನು ಕುರಿತು 'ಮಹಾಸನ್ಯಾಸಿ' ಎಂಬ ಕಾದಂಬರಿ ಬರೆಯಲು ಟಿಪ್ಪಣಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. 'ಜ್ಞಾನಸುಧಾ' ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಧಾರವಾಹಿಯಾಗಿ ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಅವರ 'ಪರಿಪೂರ್ಣ' ಕಾದಂಬರಿ ಪೂರ್ಣವಾಗಲಿಲ್ಲ. 'ಮಹಾಕ್ಷತ್ರಿಯ' ಕೃತಿಗೆ 1963ರಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ದೊರೆಯಿತು. ಅದೂ ಅವರ ಮರಣಾನಂತರ! ಬಹುಮಾನದ ನಗದು ಹಣಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ಗೌರವದೇವುಡು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಉಳಿತಾಯ ಪತ್ರವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕಾಯಿತು. ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗಾಗಿ ಹಲವು ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಶ್ರಮಿಸಿ, ಪ್ರತಿಭಾವಂತರೆನಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದ ದೇವುಡು ಅವರಿಗೆ ನ್ಯಾಯವಾಗಿ ಸಲ್ಲಬೇಕಾಗಿದ್ದ ಗೌರವ ದೊರೆಯಲಿಲ್ಲ.

ದೇವುಡು ಬರವಣಿಗೆಯನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದ ಕಾಲಾವಧಿಯ ಸಾಮಾಜಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಹಿತ್ಯಕ ವಾತಾವರಣ ಅಷ್ಟು ಅನುಕೂಲಕರವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಒಡೆದು ಆಳುವ ಬ್ರಿಟಿಷರ ನೀತಿಯ ಫಲವಾಗಿ ಕರ್ನಾಟಕ ಭೌಗೋಳಿಕವಾಗಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಹಂಚಿಹೋಗಿತ್ತು. ಅವುಗಳನ್ನು ಒಂದುಗೂಡಿಸಿ, ಏಕೈಕ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಒಳಪಡಿಸುವುದು ಕಷ್ಟದ ಕೆಲಸವಾಗಿತ್ತು. ಕನ್ನಡವನ್ನಾಡುವ ಜನ ಭಿನ್ನಭಿನ್ನ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದ್ದರು. ನಿಜಾಮರು, ಪೇಶ್ವೆಗಳು ಮತ್ತು ಆಂಗ್ಲರ ಸಂಪರ್ಕದಿಂದಾಗಿ ಅನ್ಯಭಾಷಾಪ್ರಭಾವ ಹೆಚ್ಚಿತ್ತು. ವಿಲಕ್ಷಣ ರೂಪದ ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆ ಬಳಕೆಯಾಗತೊಡಗಿತ್ತು. ಆ ವೇಳೆಗಾಗಲೇ ಒರಿಸ್ಸಾ, ಬಂಗಾಳಗಳಲ್ಲಿ ಏಕೀಕರಣ ಚಳುವಳಿಗಳು ಆರಂಭಗೊಂಡಿದ್ದವು. ಇದರ ಪರಿಣಾಮ ಕನ್ನಡ ಜನತೆಯ ಮೇಲೂ ಆಯಿತು. ಈ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ 1856ರಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕ ಏಕೀಕರಣ ಚಳುವಳಿ ಮೊದಲಾಯಿತು. ವೈಯಕ್ತಿಕ ಲಾಭಗಳನ್ನು ಬದಿಗಿಟ್ಟು ಅನೇಕ ವಿದ್ವಾಂಸರು, ಅಭಿಮಾನಿಗಳು ಕನ್ನಡದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗಾಗಿ ಮುಂದಾದರು. ಕನ್ನಡದ ಕುಲಪುರೋಹಿತ ಆಲೂರು ವೆಂಕಟರಾಯರು ಚಳುವಳಿಯ ಮುಂದಾಳಾಗಿ ದುಡಿದರು. ಇಂಥ ಒಂದು ಚಳುವಳಿಯಲ್ಲಿ ದೇವುಡು ಸಕ್ರಿಯವಾಗಿ ಪಾಲ್ಗೊಂಡರು. ಮೈಸೂರು ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಕರ್ನಾಟಕದ ಗಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸಿ ಕನ್ನಡ ಜನತೆಯನ್ನು ಜಾಗೃತಗೊಳಿಸಿದರು. ಭಾಷೆಗಾಗಿ ನಿಷ್ಪಕ್ಷಪಾತ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಹೋರಾಡಬೇಕೆಂಬುದು ದೇವುಡು ಅವರ ನಿಲುವಾಗಿತ್ತು. ಇಂಥವರ ಪರಿಶ್ರಮದಿಂದಾಗಿ 1956ರಲ್ಲಿ ಮೈಸೂರು ರಾಜ್ಯ ಉದಯವಾಯಿತು.

ದೇವುಡು ಅವರ ಕನ್ನಡಾಭಿಮಾನ ಇಷ್ಟಕ್ಕೇ ನಿಲ್ಲಲಿಲ್ಲ. ನಮ್ಮ ಜನ ಭಾಷೆ, ಸಾಹಿತ್ಯ, ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಅರಿಯದಿರುವುದು ಅವರಲ್ಲಿನ ಅಜ್ಞಾನ,

ಅನಕ್ಷರತೆಯಿಂದಾಗಿ ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿದು ಅಕ್ಷರಪ್ರಚಾರ ಆಂದೋಲನಕ್ಕೆ ತೊಡಗಿದರು. ಮೈಸೂರಿನಲ್ಲಿ ಅಕ್ಷರಪ್ರಚಾರ ಚಳುವಳಿಯನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿ ವಯಸ್ಕರ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಾಧ್ಯವೆಂಬುದನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಮಾಡಿ ತೋರಿಸಿಕೊಟ್ಟವರೇ ದೇವುಡು. ಈ ಪ್ರಯತ್ನ ಅನೇಕ ವಿದ್ವಾಂಸರ ಗಮನ ಸೆಳೆಯಿತು. ಈ ಕಾರಣಕ್ಕಾಗಿ ವರ್ಣಮಯ ರೇಖಾಪಟಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿ, ಅವುಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದು ಹಳ್ಳಿ ಹಳ್ಳಿ ಸುತ್ತಿದರು. 1947ರಲ್ಲಿ 'ಕನ್ನಡನುಡಿ' ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ 'ಪ್ರಥಮ ಭಾಷೆ: ಕನ್ನಡ' ಎಂಬ ಪತ್ರವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿ, ಕನ್ನಡಭಾಷೆಗೆ ಪ್ರಥಮ ಮಾನ್ಯತೆ ದೊರೆಯಬೇಕೆಂದು ಒತ್ತಾಯಿಸಿದರು. ದೇವುಡು ಅವರು ಕೈಗೊಂಡಿರುವ ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಸರ್ಕಾರ ಹೆಚ್ಚಿನ ನೆರವು ನೀಡಬೇಕೆಂದು ಕೆಲವರು ಮನವಿ ಮಾಡಿದರು. ಒಂದು ಸಂಸ್ಥೆ ನಿರ್ವಹಿಸಬಹುದಾದ ಇಂಥ ಬೃಹತ್ ಪ್ರಮಾಣದ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ದೇವುಡು ಮಾಡಹೊರಟಿದ್ದು ದೊಡ್ಡ ಸಾಹಸ. ಇದರ ಜೊತೆಗೆ ಸಂಸ್ಕೃತವನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನತೆಗೆ ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯಷ್ಟೇ ಸುಲಭವಾಗಿ ಕಲಿಸಬೇಕೆಂಬ ಮಹದಾಸೆ ಅವರಿಗಿತ್ತು. ಆ ಉದ್ದೇಶಕ್ಕಾಗಿ 'ಮೂಲಸಂಸ್ಕೃತ' ಎಂಬ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದರು. ನಾಡು, ಭಾಷೆ ಮತ್ತು ಶಿಕ್ಷಣದ ಬಗ್ಗೆ ಅಪಾರ ಕಾಳಜಿಯನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದ ದೇವುಡು ಮಾದರಿ ವಿದ್ಯಾಕೇಂದ್ರಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಬೇಕೆಂಬ ಹಂಬಲವುಳ್ಳವರಾಗಿದ್ದರು. ಜನತೆಯನ್ನು ಬಹಳವಾಗಿ ಆಕರ್ಷಿಸಿದ್ದ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸಕ್ರಮ ಹಾಗೂ ಪಾದ್ರಿಗಳಿಗೆ ದೊರೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಮನ್ನಣೆಯನ್ನು ಗಮನಿಸಿದ್ದ ಆರ್ಷೇಯ ಸಂಪ್ರದಾಯಸ್ಥರು ನಾಡುನುಡಿಗಳ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ತುಂಬಾ ಆಸಕ್ತಿ ತೋರುತ್ತಿದ್ದ ಕಾಲವದು. ಇಂಥ ಹಲವಾರು ಪ್ರೇರಣೆಗಳಿಂದಾಗಿ ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಬಲ್ಲ ಗುರುಕುಲಗಳು ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಗಬೇಕೆಂಬ ನಿಲುವಿಗೆ ಅವರು ಬರುತ್ತಾರೆ. 1927ರ ವೇಳೆಗೆ ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಆರ್ಯವಿದ್ಯಾಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಅವರು ಉಪಾಧ್ಯಾಯರಾಗಿ ಸೇರಿದ ಉದ್ದೇಶವೂ ಇದೇ ಆಗಿತ್ತು. 1942ರಲ್ಲಿ ದೇವುಡು ಸ್ವಂತಃ ಗಾಂಧೀನಗರದಲ್ಲಿ ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಯೊಂದನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕವಾಗಿದ್ದ ತಮ್ಮ 'ದೇಶಾಂತರದ ಕಥೆಗಳು' ಕೃತಿಯಿಂದ ಬಂದ ಹಣವನ್ನು ವಿನಿಯೋಗಿಸಿ ಆ ಶಾಲೆಯನ್ನು ಮಾದರಿ ಸಂಸ್ಥೆಯನ್ನಾಗಿ ರೂಪಿಸಿದರು. ಆದರೆ ಅವರು ಹೆಚ್ಚು ದಿನ ಅಲ್ಲಿ ಉಳಿಯಲಿಲ್ಲ. ಅವರಿಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಿಯವಾಗಿದ್ದ ಅಧ್ಯಾಪಕ ವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ತೃಪ್ತಿ ಮತ್ತು ನಿಶ್ಚಿತ ನೆಲೆ ದೊರೆಯದೇ ಹೋದುದರಿಂದ ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿ ಇತರ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಿಗೆ ಪ್ರವೇಶಿಸಿದರು.

ದೇವುಡು ಅವರ ಮಹತ್ವಾಕಾಂಕ್ಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯಮವೂ ಒಂದು. ಅವರು 'ನವಜೇವನ' 'ರಂಗಭೂಮಿ' ಪತ್ರಿಕೆಗಳ ಸಂಪಾದಕರಾಗಿದ್ದರು. 1909ರಲ್ಲಿ ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾದ 'ಆಮೆಚೂರ್ ನಾಟಕ ಸಂಸ್ಥೆ'ಯು ಹಳೆಯ ಮೈಸೂರಿನ ವಿಲಾಸಿ ನಾಟಕ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಭಾವಶಾಲಿ ಸಂಸ್ಥೆಯಾಗಿತ್ತು. ಈ ಸಂಘವು 1925ರಲ್ಲಿ ದ.ಕೃ. ಭಾರದ್ವಾಜರ ಸಂಪಾದಕತ್ವದಲ್ಲಿ

'ರಂಗಭೂಮಿ' ಎಂಬ ಮಾಸಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನು ಹೊರಡಿಸಿತು. ಈ ಪತ್ರಿಕೆ ಆರಂಭವಾದಾಗಿನಿಂದಲೂ ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಅನೇಕ ವಿಚಾರಪೂರ್ಣ ಬರಹಗಳನ್ನು ಬರೆಯುತ್ತಿದ್ದ ದೇವುಡು 1932ರಲ್ಲಿ ತಾವೇ ಅದರ ಸಂಪಾದಕತ್ವವನ್ನು ವಹಿಸಿಕೊಂಡರು. ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಅವರು ಕಲಾವಿದರ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು, ಕನ್ನಡ ರಂಗಭೂಮಿಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಕುರಿತಂತೆ ಕೆಲವು ಗಂಭೀರ ಬರಹಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದರು. 1935ರ ಸುಮಾರಿನಲ್ಲಿ ಸ್ವಂತಃ ಆರಂಭಿಸಿದ 'ನಮ್ಮ ಪುಸ್ತಕ' ಹಲವು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಪತ್ರಿಕಾ ಪಲಯದಲ್ಲಿ ವಿಶಿಷ್ಟ ಮನ್ನಣೆಯನ್ನು ಗಳಿಸಿತ್ತು. ಈ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಮೂಲಕ ಮಕ್ಕಳ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಕೊರತೆಯನ್ನು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ತುಂಬಿಕೊಟ್ಟರು. ಜಾಹೀರಾತುಗಳಿಂದ ದೂರೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಆರ್ಥಿಕ ನೆರವಿನಿಂದ ಮಾದರಿ ಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದು ಗಮನಾರ್ಹಸಂಗತಿ. 1928ರ ಸುಮಾರಿನಲ್ಲಿ ದೇವುಡು 'KARNATAKA FILM CORPORATION' ಎಂಬ ಸಂಸ್ಥೆಯೊಂದನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಚಲನಚಿತ್ರ ಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದರು. ಅದರ ಮೊದಲ ಮ್ಯಾನೇಜಿಂಗ್ ಡೈರೆಕ್ಟರ್ ಆಗಿ ಗುಬ್ಬಿ ವೀರಣ್ಣನವರನ್ನು ನೇಮಿಸಿದರು. ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಟಾಕಿ ಚಿತ್ರಗಳು ಬರುವುದಕ್ಕೂ ಬಹಳ ಮೊದಲೇ ಮೂಕಿ ಚಿತ್ರಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ತೊಡಗಿದ್ದರು. ಕನ್ನಡದ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲ ಮೂಕಿಚಿತ್ರ 'ವಸಂತಸೇನಾ' 1928ರಲ್ಲಿ ಬಿಡುಗಡೆಯಾಯಿತು. ಅದೇ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಗುಬ್ಬಿ ವೀರಣ್ಣನವರು ದೇವುಡು ಅವರ ಸಹಕಾರದೊಂದಿಗೆ 'ಹರಿಮಾಯೆ' ಮತ್ತು 'ಹಿಸ್ ಲವ್ ಅಫೇರ್' ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಿದರು. 1930ರ ವೇಳೆಗೆ ಮೂಕಿ ಚಿತ್ರಗಳ ಕಾಲ ಮುಗಿದು ಟಾಕಿ ಚಿತ್ರಗಳ ಕಾಲ ಆರಂಭವಾಗಿತ್ತು. ಭಾರತದ ಪ್ರಥಮ ವಾಕ್ಚಿತ್ರ 'ಆಲಂಆರಾ' 1931ರಲ್ಲಿ ಬಿಡುಗಡೆಯಾಯಿತು. 1933ರಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ರಂಗಭೂಮಿಯ ಖ್ಯಾತನಟಿ ವರದಾಚಾರ್ಯರ ಶಿಷ್ಯರಲ್ಲಾ ಸೇರಿ 'ಭಕ್ತಧ್ರುವ' ಎಂಬ ಚಿತ್ರವನ್ನು ತಯಾರಿಸಿದರು. ಆ ಚಿತ್ರದ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ದೇವುಡು ಬರೆದಿದ್ದರು. 1937ರಲ್ಲಿ 'ಚಿರಂಜೀವಿ' ಎಂಬ ಚಿತ್ರ ತಯಾರಾಯಿತು. ಈ ಚಿತ್ರದ ನಿರ್ಮಾಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರವಹಿಸಿದವರು ದೇವುಡು. ಅದರ ಚಿತ್ರಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಲ್ಲದೆ ಪ್ರಧಾನ ಪಾತ್ರವನ್ನು (CHARACTER) ವಹಿಸಿದ್ದರು. ಸಂಗೀತ, ನೃತ್ಯ, ಹಿನ್ನೆಲೆಯ ಧ್ವನಿಗಳನ್ನು ಅಭಿನಯದೊಂದಿಗೆ ಯಥಾವತ್ತಾಗಿ, ನೈಜವಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸುವ ಕಲೆಗಾರಿಕೆ ಆಗ ಅಷ್ಟೊಂದು ಕರಗತವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಉಪಕರಣಗಳ, ತಂತ್ರಜ್ಞರ ಕೊರತೆ ಇತ್ತು. ಹಿನ್ನೆಲೆ ಗಾಯಕರಿಲ್ಲದೆ ನಟರನ್ನೇ ಹಾಡಲು ಸಿದ್ಧಮಾಡಬೇಕಿತ್ತು. ಇಂಥ ಸಂದಿಗ್ಧಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತಿಗಳನ್ನು, ಕಲಾವಿದರನ್ನು ಮತ್ತು ಸಂಗೀತಗಾರರನ್ನು ಒಂದೆಡೆ ಸೇರಿಸಿ ಚಿತ್ರ ನಿರ್ಮಾಣ ಸಾಹಸದಲ್ಲಿ ದೇವುಡು ಯಶಸ್ವಿಯಾದರು. "... 1937ರಷ್ಟು ಹಿಂದೆ ತೆಗೆದ ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದ ಮೊದಲ ಟಾಕಿ ಚಿತ್ರ 'ಚಿರಂಜೀವಿ' ನೋಡಿದಾಗ ಮೂಗಿನ ಮೇಲೆ ಬೆರಳಿಟ್ಟು ಸೋಜಿಗ ಪಡುವಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಸಿನಿಮಾ ಮಾಧ್ಯಮ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಶೈಶವಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ತಯಾರಾದ ಈ ಕನ್ನಡ ಚಿತ್ರ ವಸ್ತುನಿಷ್ಠ

ನಿರೂಪನೆಯಲ್ಲಿ, ಸಹಜತೆಯಲ್ಲಿ ನಮ್ಮನ್ನು ಗೆಲ್ಲುತ್ತದೆ' ಎಂದು ಪ್ರಜಾವಾಣಿ ದಿನಪತ್ರಿಕೆ ವರದಿಮಾಡಿದೆ.

ನಾಟಕವೆಂದರೆ ದೇವುಡು ಅವರಿಗೆ ಅಪಾರ ಆಸಕ್ತಿ. ರಂಗಭೂಮಿಯೇ ಅವರ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳ ಕೇಂದ್ರಸ್ಥಾನ. ಕನ್ನಡ ನಾಟಕ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿನ ಹಲವು ಅರಕೆಗಳನ್ನು ಕಂಡಿದ್ದ ದೇವುಡು ಈ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಕೈಗೊಂಡ ಕಾರ್ಯಗಳು ವಿಭಿನ್ನವಾಗಿದ್ದವು. 1912ರ ವೇಳೆಗೇ ದೇವುಡು ಅವರ ಒಲವು ನಾಟಕ ರಚನೆಯ ಕಡೆ ಹೊರಳಿತ್ತು. ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಬರೆಯಲು ತೊಡಗಿದಾಗ ವರದಾಚಾರ್ಯರ ಸಂಪರ್ಕ ಬೆಳೆಯಿತು. ಬಳ್ಳಾರಿ ರಾಘವಾಚಾರ್ ಅವರ ಜೊತೆ ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಪಾತ್ರವಹಿಸಲು ಆರಂಭಿಸಿದರು. ರಾಜಕವಿ ಶ್ರೀನಿವಾಸಅಯ್ಯಂಗಾರ್ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ದೊರೆತು ಪದ್ಯಕಟ್ಟುವುದನ್ನು, ನಾಟಕ ಬರೆಯುವುದನ್ನು ಕಲಿತರು.

ದೇವುಡು ನಾಟಕಕಾರರಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ; ಪ್ರತಿಭಾವಂತ ನಟ. ಅವರ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ನಟನೆಂದರೆ ಕೇವಲ ರಂಗದ ಮೇಲೆ ಬಂದು ಕುಣಿದಾಡಿ, ನೆಗೆದಾಡಿ ಹೋಗುವವನಲ್ಲ. ಆತ ನಾಟಕಕಾರ ವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸುವ ಭಾವವನ್ನು ಪ್ರೇಕ್ಷಕರ ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ಮೂಡಿಸುವ ಜವಾಬ್ದಾರಿಯುಳ್ಳವನಾಗಿರಬೇಕು. ಆದುದರಿಂದ ಒಬ್ಬ ನಟ ನಿರ್ವಹಿಸುವ ಪಾತ್ರದಲ್ಲಿ ತನ್ಮಯನಾಗಿ, ಏಕಾಗ್ರತೆಯಿಂದ ಅಭಿನಯ ನೀಡಬೇಕೆಂಬುದು ದೇವುಡು ಅವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಾಗಿತ್ತು. ಅವರು ನಿರ್ವಹಿಸಿದ ಪಾತ್ರಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಈ ಅಂಶಗಳನ್ನು ತಪ್ಪದೆ ಅನುಸರಿಸಿದರು. 'ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮಾಜ', 'ಅಮೆಚೂರ್ ನಾಟಕ ಸಂಸ್ಥೆ'ಯ ಸಕ್ರಿಯ ಸದಸ್ಯರಾಗಿದ್ದುಕೊಂಡು 'ನಚಿಕೇತ', 'ಮಂಡೋದರಿ', 'ಯಶೋಧರ', 'ಮಾರ್ಕಂಡೇಯ,' 'ತನಾಲಿರಾಮಕೃಷ್ಣ' ಮೊದಲಾದ ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಪಾತ್ರವಹಿಸಿದರು. 'ನಚಿಕೇತ'ದಲ್ಲಿನ ಅವರ ವಾಜಸತ್ಯವಸ್ ಮಹರ್ಷಿಯ ಪಾತ್ರ ಅಪೂರ್ವವಾದ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ತಂದುಕೊಟ್ಟಿತ್ತು. ಹಾಗೆಯೇ ಬುದ್ಧ, ಯಮ, ತನಾಲಿಯಂಥ ವೈವಿಧ್ಯಮಯ ಪಾತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ದೇವುಡು ಹೊಸತನವನ್ನು ಮೆರೆದಿದ್ದರು. ದೇವುಡು ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಹಂತದಲ್ಲೂ ವಿಶಿಷ್ಟ ಆದರ್ಶಗಳನ್ನು ಮುಂದಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ನಡೆದರು. ನಾಟಕಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ದೊರೆಯಬೇಕಾದರೆ ಪ್ರೇಕ್ಷಕವರ್ಗವನ್ನು ತಿದ್ದಬೇಕು. ಹಾಗೆಯೇ ನಾಟಕಗಳ ಬಗ್ಗೆ ವಿದ್ಯಾವಂತರು ಗಮನಹರಿಸಬೇಕೆಂದು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ನೈಜವಾದ ಅಭಿನಯ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಮೈಗೂಡಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದ ದೇವುಡು ಕನ್ನಡ ರಂಗಭೂಮಿಯ ಏಳಿಗೆಗಾಗಿ ಸದಾ ಹಂಬಲಿಸುತ್ತಿದ್ದ ವ್ಯಕ್ತಿ. ಸಾಹಿತ್ಯ ಸೇವೆಯನ್ನು ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ನಾಟಕ ಮಂಡಳಿಗಳು ಹಣವನ್ನು ಸುಲಿಗೆ ಮಾಡುತ್ತಿವೆ. ನಾಟಕ ನೋಡುವವರಿಗೆ ಏನನ್ನು ನೋಡಬೇಕೆಂಬುದು ತಿಳಿದಿಲ್ಲ; ಏನು ನೋಡಬೇಕೆಂದು ತಿಳಿದವರು ನಾಟಕವನ್ನು ನೋಡುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ನಾಟಕ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಪ್ರಗತಿ ಕುಂಠಿತಗೊಂಡಿದೆ ಎಂದು ವಿಷಾದಿಸಿದ್ದಾರೆ. ದೇವುಡು ಅವರಿಗೆ ರಂಗ ಕಲೆಗೆ

ನೆರವಾಗಬಲ್ಲ ಸಂಗೀತಜ್ಞಾನವಿತ್ತು; ನೃತ್ಯಾಭ್ಯಾಸವನ್ನೂ ಮಾಡಿದ್ದರು. ಯಾವುದೇ ಕ್ಷೇತ್ರವಾಗಲಿ ಆಯಾಯಾ ಕ್ಷೇತ್ರಸಂಬಂಧಿಯಾದ ಪೂರ್ಣ ತಿಳುವಳಿಕೆಯನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

1942ರ ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ದೇವುಡು ರಾಜಕೀಯ ಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದರು. 1946ರಲ್ಲಿ ಅವರನ್ನು ಸರ್ಕಾರ ಪ್ರಜಾಪ್ರತಿನಿಧಿ ಸಭೆಗೆ ನೇಮಿಸಿತು. ಅನಂತರ 'ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕಸಮಿತಿ' ಮತ್ತು 'ಮೈಸೂರು ಸಂಸ್ಕೃತ ಅಧ್ಯಯನ ಮಂಡಳಿ'ಯ ಸದಸ್ಯರಾಗಿದ್ದರು. 'ಕರ್ನಾಟಕ ಹಿಂದಿ ಪ್ರಚಾರ ಸಭಾ'ದ ಪರವಾಗಿ ಅನೇಕ ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಅವರು, ಸರಿಯಾದ ನೆರವು ದೊರೆಯದ ಕಾರಣ ಮಂದುವರಿಸಲಿಲ್ಲ. 1956ರಿಂದ 1959ರವರೆಗೆ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತಿನ ಕಾರ್ಯಕಾರಿ ಸಮಿತಿಯ ಸದಸ್ಯರಾಗಿದ್ದರು. ಕೊನೆಗೆ, ಗಣಿ ಉದ್ಯಮಕ್ಕಾಗಿ ಪರವಾನಗಿ ಪಡೆದು ಕೆಲವು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯನಿರತರಾದರು. ಇದು ದೇವುಡು ಅವರ ಈ ಬಗೆಯ ಕಾರ್ಯ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳ ಕೊನೆಯ ಘಟ್ಟ. ಜೀವನ ನಿರ್ವಹಣೆಗಾಗಿ ಎಂ.ಎ. ಪದವೀಧರರಾಗಿಯೂ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸುಲಭವಾಗಿ ದೊರೆಯಬಹುದಾಗಿದ್ದ ಸರಕಾರಿ ನೌಕರಿಯನ್ನು ದೇವುಡು ಬಯಸಲಿಲ್ಲ. ತಮ್ಮ ಮನೋಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಒಗ್ಗದ ಹುದ್ದೆಗಳಿಗೆ ರಾಜೀನಾಮೆ ನೀಡಿದರು. ಮೈಸೂರು ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲ ಕೆಲಸ ನಿರ್ವಹಿಸಿದ ಅವರು ಅಲ್ಲಿನ 'ಗುಲಾಮಗಿರಿ' ಬೇಡವೆಂದು ಶೃಂಗೇರಿಗೆ ಹೋಗಿ ಪೇಷ್ವಾರ್ ಆಗಿ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸಿದರು. ಇಂಥ ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ವೃತ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ಯಾವ ಬಗೆಯ ತೃಪ್ತಿಯೂ ಸಿಗಲಿಲ್ಲ. ಏನೇ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದರೂ ಅವರದು ದೊಡ್ಡ ನೋಟ. 'ನಾನು ಸಾಧನ, ಕಾರ್ಯಗಳಿಗಾಗಿ ಒದ್ದಾಡಿದಷ್ಟು ಸಿದ್ಧಿಗಾಗಿ ಒದ್ದಾಡಲಿಲ್ಲ. ನನಗೆ ಸಿದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟು ವಿಶ್ವಾಸವಿಲ್ಲ' ಎಂದು ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. 1947ರ ವೇಳೆಗೆ ಅವರ ಆಸಕ್ತಿ ಬಹುಪಾಲು ಸಾಹಿತ್ಯ ರಚನೆಯ ಕಡೆ ಹೊರಳಿತು. ಆದುದರಿಂದ ಈ ಬಗೆಯ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ಕಡಿಮೆಯಾದವು. ದೇವುಡು ಅವರ ಆಸಕ್ತಿ ವಲಯಗಳು ಹಲವು. ಅವರ ಕಾರ್ಯಕ್ಷೇತ್ರ ಬಹಳ ವಿಸ್ತಾರವಾದುದು. ಅವರು ಸಾಹಿತ್ಯ, ಕಲೆ, ಸಂಗೀತ, ತತ್ವಶಾಸ್ತ್ರ, ವೇದ, ಉಪನಿಷತ್ತು- ಈ ವಿಷಯಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಅಳವಾದ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿದ್ದರು. ಈ ಹವ್ಯಾಸ ಅವರ ತತ್ಕಾಲದ ಬಯಕೆಯಾಗಿರಲಿಲ್ಲ; ಬದುಕಿನುದ್ದಕ್ಕೂ ಸ್ಥಾಯಿಯಾಗಿತ್ತು. ಅದರ ಫಲಿತಗಳನ್ನು ಅವರ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ನಿಚ್ಚಳವಾಗಿ ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಷೇತ್ರದೊಳಗಿನ ರಾಜಕಾರಣ ಅಡ್ಡಿಯಾಗದಿದ್ದರೆ ದೇವುಡು ಅವರಿಗೆ ಹಲವಾರು ಪುರಸ್ಕಾರಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತಿದ್ದವು. ಸಾಕಷ್ಟು ಮೌಲಿಕವಾದ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ ದೇವುಡು ಅವರನ್ನು ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅವಜ್ಜೆಯಿಂದ ಕಂಡದ್ದು ವಿಷಾದದ ಸಂಗತಿಯಾಗಿದೆ. ದೇವುಡು ಅವರ ಪ್ರಯೋಗಶೀಲ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಅನೇಕ ಹೊಸ ಹೊಸ ವಿಚಾರಗಳ ಹುಡುಕಾಟದಿಂದಾಗಿ ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ನೆಲೆಯನ್ನು ಕಂಡುಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ. ಕಾದಂಬರಿ,

ಸಣ್ಣಕಥೆ, ನಾಟಕ, ರಂಗಭೂಮಿ, ಚಲನಚಿತ್ರ, ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯಮ ಮುಂತಾದ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಅವರ ಪ್ರತಿಭೆ ಹಂಚಿಹೋಗಿದೆ. ಹೀಗಿದ್ದೂ ಅವರು ಅಪಾರವಾದುದನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದ್ದಾರೆ; ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಸತ್ವಯುತಗೊಳಿಸಿದ್ದಾರೆ ಎಂದು ಹೇಳಲು ಯಾವುದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲೂ ಹಿಂಜರಿಯಬೇಕಿಲ್ಲ.

ಸೃಜನಶೀಲ ಸಾಹಿತ್ಯ: ಕಾದಂಬರಿ, ಸಣ್ಣಕಥೆ,
ನಾಟಕ ಮತ್ತು ಮಕ್ಕಳ ಸಾಹಿತ್ಯ

ಕಾದಂಬರಿಗಳು

ದೇವುಡು ಅವರು ಕಥನಸಾಹಿತ್ಯ ನಿರ್ಮಿತಿಗೇ ಹೆಸರಾದವರು. ಅದರಲ್ಲೂ ಕಾದಂಬರಿ ಅವರಿಗೆ ಪ್ರಿಯವಾದ ಪ್ರಕಾರ. ಇತರ ಪ್ರಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಅವರು ಆಸಕ್ತಿ ತೋರಿದ್ದರೂ ಅವರ ಪ್ರತಿಭೆ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಕಟಗೊಂಡಿರುವುದು ಕಾದಂಬರಿ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ. ದೇವುಡು ತಮ್ಮ ಕಾದಂಬರಿಗಳಿಗೆ ವಿಭಿನ್ನವಾದ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಅವರ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕಾದಂಬರಿಯೂ ಒಂದೊಂದು ಮಾದರಿಯಾಗಿವೆ. ಬುದ್ಧಿಪ್ರಧಾನತೆ ಅವುಗಳ ಸಾಮಾನ್ಯ ಲಕ್ಷಣ. ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ವಿಶಿಷ್ಟ ಮನೋಧರ್ಮದ ಕಾದಂಬರಿಗಳನ್ನು ಬರೆದ ದೇವುಡು ಹೆಸರು ನೆನಪಾಗುವುದೇ ಅವರ ಪೌರಾಣಿಕ ಕಾದಂಬರಿಗಳಿಂದಾಗಿ ಎನ್ನಬಹುದು. ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಪೌರಾಣಿಕ ಕಾದಂಬರಿಗಳಿಗೆ ಒಂದು ಘನತೆಯನ್ನು, ಗಂಭೀರಸ್ವಾಭಾವನ್ನು ತಂದುಕೊಟ್ಟವರು ದೇವುಡು. ಅಂಥ ಕಾದಂಬರಿಗಳ ರಚನೆಗೆ ಕಲಾತ್ಮಕ ಚೌಕಟ್ಟೊಂದನ್ನು ರೂಪಿಸಿಕೊಟ್ಟರು. ಕನ್ನಡ ಕಾದಂಬರಿಗಳಲ್ಲಿ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ವಸ್ತುವಿಗೆ ದೊರೆತಷ್ಟು ಮಹತ್ವ ಪೌರಾಣಿಕ ವಸ್ತುವಿಗೆ ದೊರೆತಿಲ್ಲ. ಹೀಗಾಗಿ ಪುರಾಣ ವಸ್ತುವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ಕಾದಂಬರಿಗಳು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ವಿರಳ. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ದೇವುಡು ಅವರ 'ಮಹಾಬ್ರೂಹ್ಮಣ' (1952), 'ಮಹಾಕ್ಷತ್ರಿಯ' (1962), 'ಮಹಾದರ್ಶನ' (1967) ಕಾದಂಬರಿಗಳು ಕನ್ನಡದ ಅಪರೂಪದ ಕೃತಿಗಳು. ಇವು ಕಟ್ಟಿಕೊಡುವ ಪ್ರಪಂಚ ತುಂಬಾ ವಿಸ್ತಾರವಾದುದು.

ಈ ಶತಮಾನದ ಆರಂಭದ ದಶಕಗಳಲ್ಲಿ ಬಂಕಿಮಚಂದ್ರ ಮತ್ತು ಹರಿನಾರಾಯಣ ಆಪ್ತೆಯವರ ಕಾದಂಬರಿಗಳ ಅನುವಾದದ ಮೂಲಕ ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಕೆಲವು ಐತಿಹಾಸಿಕ ಕಾದಂಬರಿಗಳು ಬಂದವು. ಆದರೂ, ಭಾರತದ ದೇಶಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಕಾದಂಬರಿಗಳ ಪ್ರಮಾಣ ಕಡಿಮೆ. ಅಂದಿನ ಲೇಖಕರಿಗೆ ಈ ಬಗೆಯ ಪ್ರಯತ್ನಗಳಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣವಿಶ್ವಾಸ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ, ಐತಿಹಾಸಿಕ ಕಾದಂಬರಿಗಳನ್ನು ಬರೆಯಲು ಬೇಕಾದ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸುವ ಗ್ರಂಥಗಳು ಹೆಚ್ಚಿರಲಿಲ್ಲ. ಜೊತೆಗೆ ಸಾಮಾಜಿಕ ಕಾದಂಬರಿಗಳಿಗೇ ಒಲಿದಿದ್ದ ಓದುಗರ ಅಭಿರುಚಿಯನ್ನು ಬದಲಿಸುವುದೂ ಕಷ್ಟವಾಗಿತ್ತು. ಇಂಥ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಬಂದ ದೇವುಡು ಅವರ 'ಮಯೂರ' (1931)

ಕಾದಂಬರಿ ಅಂದು ಸಾಕಷ್ಟು ಜನಪ್ರಿಯತೆಯನ್ನು ಗಳಿಸಿತ್ತು. ಕರ್ನಾಟಕದ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲ ದೇಶೀರಾಜವಂಶದ ಕಥೆಯನ್ನುಳ್ಳ ಈ ಕೃತಿ ಆದಷ್ಟೂ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. 'ಚಿನ್ನಾ' ಅಥವಾ 'ಅವಳ ಕಥೆ' (1951) ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಹಿನ್ನೆಲೆಯಾಗುಳ್ಳ ಮತ್ತೊಂದು ಕಾದಂಬರಿ, ಇತಿಹಾಸದ ಕೆಲವು ಎಳೆಗಳನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ಬೆಳೆದ ರಮ್ಯ ಕಥೆ. 'ಅಂತರಂಗ' (1931) ಒಂದು ವಿಭಿನ್ನ ಮಾದರಿಯ ಕಾದಂಬರಿ. ಹೆಸರೇ ಹೇಳುವಂತೆ ಅದು ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಮನಸ್ಸಿನ ಒಳತೋಟಗಳನ್ನು, ಹೋರಾಟವನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸುವ ಕಥೆ. ಅಂದಿನ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಇಂಥ ಕಥೆ ತೀರಾ ಹೊಸದೆನಿಸಿತ್ತು. ಹಾಗೆಯೇ ಕಾಮ-ಪ್ರೇಮಗಳ ಹೊಯ್ಯಾಟವನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸಿರುವ ಈ ಕೃತಿ ಮಡಿವಂತರನ್ನು ಕಣಿರಲೂಬಹುದು. ಮನುಷ್ಯನ ಮನೋವ್ಯಾಪಾರಗಳನ್ನು ತುಂಬಾ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಪರಿಭಾವಿಸಲಾಗಿರುವ ಈ ಕಾದಂಬರಿಯನ್ನು ಅನೇಕ ವಿಮರ್ಶಕರು 'ಕನ್ನಡದ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲ ಮನೋವಿಶ್ಲೇಷಣಾತ್ಮಕ ಕಾದಂಬರಿ' ಎಂದು ಕರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಅಂತರಂಗ'ಕ್ಕೆ ಒಂದು ಐತಿಹಾಸಿಕ ಮಹತ್ವವಿದೆ.

1912ರ ಸುಮಾರಿನಲ್ಲಿ 'ಸಾಹಸವರ್ಮ' ಎಂಬ ಕಾದಂಬರಿಯೊಂದನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದನೆಂದು ದೇವುಡು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅದು ಉಪಲಬ್ಧವಿಲ್ಲ. 'ಕಳ್ಳರಕಾಟ' (1926) ಅವರ ಮೊದಲ ಸಾಮಾಜಿಕ ಕಾದಂಬರಿ. ಪತ್ತೇದಾರಿ ಕಥಾನಕದಂತಿರುವ ಇದು ಗಯಟಿಯ 'ಫೆಲ್ ಕಲ್ಟಿವ್ಸ್' ಎಂಬ ಕಥೆಯ ಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದ ಬರೆದದ್ದು. ಭಗ್ನಪ್ರಣಯ, ವಿರಸದಾಂಪತ್ಯ ಇದರ ವಸ್ತು. ವಸ್ತು ಮತ್ತು ತಂತ್ರದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ದೇವುಡು ಪ್ರಯತ್ನ ಹೊಸದೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾದ ಸಾಮಾಜಿಕ ಕಾದಂಬರಿಗಳು ಇವು: 'ಒಡದ ಮುತ್ತ' (1950), 'ಮಲ್ಲಿ' (1953), 'ಮುಂದೇನು' (1953), 'ಗೆದ್ದವರು ಯಾರು' (1953), 'ಎರಡನೆಯ ಜನ್ಮ' (1953), 'ಡಾ|| ವೀಣಾ' (1957). ಬರವಣಿಗೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಇವು ಒಂದೊಂದು ಭಿನ್ನವಾಗಿವೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಎಲ್ಲಾ ಕಾದಂಬರಿಗಳಲ್ಲೂ ಕಾಮಜೀವನದ ಹಲವಾರು ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಚರ್ಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಅಷ್ಟಕ್ಕೇ ಸೀಮಿತಗೊಳಿಸದೆ, ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಪೂರ್ವ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಉದ್ಭವಿಸಿದ್ದ ಸಂದಿಗ್ಧಗಳನ್ನು, ಕ್ಷಿಪ್ರ ಬದಲಾವಣೆಗಳನ್ನು ತಾರ್ಕಿಕವಾಗಿ ವಿವರಿಸಲು ದೇವುಡು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದ್ದಾರೆ. ತತ್ವ, ಧರ್ಮ, ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಜಿಜ್ಞಾಸೆಯೂ ಇದೆ. ಈ ಕಾದಂಬರಿಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವುದು ಕೇವಲ ಕಥೆ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ; ಸಮಸ್ಯಾತ್ಮಕ ಕಥೆ. 'ಮಲ್ಲಿ', 'ಎರಡನೆಯ ಜನ್ಮ', 'ಡಾ|| ವೀಣಾ'- ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿರುವ ಗಂಡು-ಹೆಣ್ಣಿನ ಸಂಬಂಧ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕಾಮಕೇಂದ್ರಿತವಾದುದ್ದು. 'ಮಲ್ಲಿ' ಕಾದಂಬರಿಯಲ್ಲಿ ಒಂಬತ್ತು ವರುಷದ ಹುಡುಗಿಯನ್ನು ಕಾಮಿಸುವ ಪಟೇಲ, ಗಂಡನಿಂದ ದೂರವಾಗಿ ವೇಶ್ಯಾವೃತ್ತಿಗೆ ತೊಡಗುವ 'ಎರಡನೆಯ ಜನ್ಮ'ದ ಲೀಲಾ, ಸಂಸಾರಸ್ವರಾಗಿಯೂ

ಅನ್ಯತಿಕ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸುವ 'ಡಾ|| ವೀಣಾ' ಕಾದಂಬರಿಯಲ್ಲಿ ಬರುವ ಕೆಲವು ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ಮೇಲೋಟಕ್ಕೆ ವಿಕೃತ ಜೀವಿಗಳಂತೆ ಕಂಡರೂ, ಅವರವರ ಬದುಕಿನ ಮೂಲಭೂತ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳೇ ಬೇರೆಬೇರೆಯಾಗಿರುತ್ತವೆ. ವಿಧವೆಯರು, ಪುರುಷರ ದಬ್ಬಾಳಿಕೆಯಿಂದ ನೊಂದವರು, ವೇಶ್ಯೆಯರು ಮುಂತಾದ ವ್ಯಕ್ತಿ ಸಮುದಾಯವೇ ದೇವುಡು ಕಾದಂಬರಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುತ್ತದೆ. ಭಾರತದ ಸಾಮಾಜಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯೊಳಗಿನ ಎಲ್ಲಾ ಆಗೂ ಹೋಗುಗಳನ್ನು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಗ್ರಹಿಸಿರುವ ದೇವುಡು ಅವರು ಹಲವಾರು ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಕವಾದ ಬದಲಾವಣೆಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತಾರೆ. ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಶಾಹಿಯ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಭರತಖಂಡದಲ್ಲಾದ ಸ್ಥಿತ್ಯಂತರಗಳು ಏನು ಎಂಬುದನ್ನು ಕುರಿತು ತುಂಬಾ ಗಂಭೀರವಾದ ಚರ್ಚೆಯನ್ನು 'ಡಾ|| ವೀಣಾ', ಮತ್ತು 'ಎರಡನೆಯ ಜನ್ಮ' ಕಾದಂಬರಿಗಳಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕಮ್ಯುನಿಸಂ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ; ಅದು ಬಂದರೂ ಮಾದರಿಯಾಗಬೇಕೇ ಹೊರತು ಅನುಕರಣೆಯಾಗಬಾರದು ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯಕ್ಕೆ ದೇವುಡು ಬರುತ್ತಾರೆ. ಒಟ್ಟಾರೆ, ಅವರ ಕಾದಂಬರಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಮತ್ತು ಸಮಕಾಲೀನ ಜ್ಞಾನಸಂಪತ್ತು ಹಾಗೂ ಅನುಭವಗಳು ಬೆರೆತಿವೆ.

ದೇವುಡು ಅವರ ಅಪೂರ್ಣ ಕಾದಂಬರಿಯ ಹೆಸರು 'ಪರಿಪೂರ್ಣ'. ಈ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಜೀವನದ ಪರಿಪೂರ್ಣತೆ ಏನೆಂಬುದನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸಬಯಸಿದ್ದರು. ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರನ್ನು ಕುರಿತು 'ಮಹಾಸನ್ಯಾಸಿ' ಎಂಬ ಕಾದಂಬರಿಯನ್ನು ಬರೆಯಲು ಯೋಚಿಸಿದ್ದರು. ಆ ಸಂಬಂಧವಾದ ಟಿಪ್ಪಣಿಗಳು ದೇವುಡು ಅವರ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳಲ್ಲಿ ಉಳಿದಿವೆ. ಒಟ್ಟು ಉಪಲಬ್ಧವಿರುವ 13 ಕಾದಂಬರಿಗಳು ಪೌರಾಣಿಕ, ಐತಿಹಾಸಿಕ, ಮನೋವಿಶ್ಲೇಷಣಾತ್ಮಕ ಹಾಗೂ ಸಾಮಾಜಿಕ ಕಥಾವಸ್ತುವನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ರಚನೆಗೊಂಡಿವೆ.

ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪುರಾಣಾಂಶಗಳನ್ನು ಅಪಾರವಾಗಿ ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ವಿವಿಧ ಪ್ರಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಅದು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ರೂಪ ವಿನ್ಯಾಸಗಳಲ್ಲಿ ಅನಾವರಣವಾಗಿದೆ. ಕನ್ನಡ ಕಾದಂಬರಿಗಳಲ್ಲಿ ಪೌರಾಣಿಕತೆಯನ್ನು ಗುರುತಿಸುವಾಗ ದೇವುಡು ಅವರ ಮೂರು ಕೃತಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರಥಮ ಆದ್ಯತೆಯನ್ನು ನೀಡಲಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲಿ ದೇವುಡು ಪುರಾಣ ಜಿಜ್ಞಾಸೆಯ ಮೂಲಕ ಕಟ್ಟಿಕೊಡುವ ಲೋಕ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಹೊಸದು; ವಿಶೇಷವಾದದ್ದು. ನಮ್ಮ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಪುರಾಣ, ಇತಿಹಾಸಗಳನ್ನು ಕಾಲಕಾಲಕ್ಕೆ ಹೊಸದೃಷ್ಟಿ, ಸಂವೇದನೆಗಳಿಂದ ವಿವೇಚಿಸಿ ಸೃಜನಶೀಲ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗುತ್ತಾ ಬಂದಿರುವುದು ಮಹತ್ವದ ವಿಷಯ. ಈ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ದೇವುಡು ಅವರ ಪ್ರಯೋಗಶೀಲತೆ ಮತ್ತು ಚಿಂತನಶೀಲತೆ ಮುಖ್ಯವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಅವರು ಪುರಾಣ ಸಂಗತಿಗಳಿಗೆ ತಮ್ಮದೇ ಆದ ಹೊಸ ಹಿನ್ನೆಲೆಗಳನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸುತ್ತಾರೆ; ಅನೇಕ ಕಡೆ ಹೊಸ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳನ್ನು ನೀಡಿದ್ದಾರೆ.

'ಮಹಾಬ್ರಾಹ್ಮಣ' ದೇವುಡು ಅವರ ಕಾದಂಬರಿಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಮೇರುಕೃತಿ. ಇದು

ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರನನ್ನು ಕುರಿತ ಕಥೆ; ವೇದಕಾಲಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದು. ಕ್ಷತ್ರಿಯನೊಬ್ಬ ತಪಸ್ಸಿನಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮರ್ಷಿಯಾಗುವುದರ ಮೂಲಕ ವೇದಕಾಲೀನ ವರ್ಣಾಶ್ರಮ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಹೇಗೆ ಬದಲಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಈ ಕಾದಂಬರಿಯಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ರಾಮಾಯಣದ ಕಥೆಯನ್ನು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಮಿಕ್ಕ ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಸಿಗುವ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಸಂದರ್ಭೋಚಿತವಾಗಿ ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡು ಕಥೆಯನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಸ್ಕೂಲವಾದ ಕಥೆ ಇದು: ವಸಿಷ್ಠರ ಆಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಬಂದ ಕೌಶಿಕ ಮಹಾರಾಜ ಅವರಿಂದ ಆತಿಥ್ಯವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುತ್ತಾನೆ. ನಿರೀಕ್ಷೆಗೂ ಮೀರಿದ ಸತ್ಕಾರ ಅತೀ ಕುತೂಹಲಕ್ಕೆ ಎಡೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಆಶ್ರಮದಲ್ಲಿರುವ ನಂದಿನಿ ಎಂಬ ಧೇನುವಿನಿಂದ ಇದೆಲ್ಲಾ ನಡೆದದ್ದು ಎಂದು ತಿಳಿದು ಕೌಶಿಕ ಅಸಹನೆ, ಅಸೂಯೆಯನ್ನು ತಳೆಯುತ್ತಾನೆ. ಈ ಧೇನುವು ರಾಜಯೋಗ್ಯವಾದುದು; ಇದನ್ನು ಅರಮನೆಗೆ ಕಳುಹಿಸಿಕೊಡಬೇಕೆಂದು ಹಟಮಾಡುವನು. ಆಗ ವಸಿಷ್ಠರು ಅದನ್ನು ಧರ್ಮಸಮ್ಮತವಾಗಿ ಪಡೆಯುವಂತೆ ಸಲಹೆ ಮಾಡವರು. ನಂದಿನಿಯನ್ನು ಕೊಡಲು ವಸಿಷ್ಠರು ನಿರಾಕರಿಸಿದಾಗ ಅದನ್ನು ಬಲಾತ್ಕಾರದಿಂದ ಅಪಹರಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿ ಸೋತು ಮುಖಭಂಗ ಹೊಂದಿ ಹಿಂತಿರುಗುತ್ತಾನೆ. ಕ್ಷತ್ರಿಯ ಬಲಕ್ಕಿಂತ ಬ್ರಹ್ಮಬಲವೇ ಅಧಿಕವಾದುದೆಂದು ತಿಳಿದು ತಪೋನಿರತನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಅದಕ್ಕೆ ನೆರವಾಗುವಂತೆ ತಮ್ಮ ಶಿಷ್ಯ ವಾಮದೇವನನ್ನು ವಸಿಷ್ಠರೇ ನಿಯೋಜಿಸುತ್ತಾರೆ. ವಾಮದೇವನಿಂದ ಸೂಕ್ತ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನವನ್ನು ಪಡೆದು, ಕೌಶಿಕ ಪರಿವರ್ತಿತನಾಗುತ್ತಾನೆ. 'ನಾನು ಇನ್ನುಮುಂದೆ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಮಿತ್ರನಾಗಿರಬೇಕು. ಯಾರಿಗೂ ಯಾವ ರೀತಿಯಲ್ಲೂ ಕೇಡು ಮಾಡಬಾರದು' ಎಂದು ಸಂಕಲ್ಪಿಸಿ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರನೆಂದು ಹೆಸರಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ.

ಕಥೆ ಮುಂದುವರಿದಂತೆ ತ್ರಿಶಂಕುವಿನ ಸಶರೀರ ಸ್ವರ್ಗಪ್ರವೇಶ, ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರ-ಮೇನಕೆಯರ ಪ್ರಣಯ ಸನ್ನಿವೇಶ, ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರನ ಮನಃ ಪರಿವರ್ತನೆ, ಘೃತಾಚಿಯೊಡನೆ ದಾಂಪತ್ಯ, ಯಜ್ಞಕ್ಕೆ ನರಪಶುವಾದ ಶುನಖ್ಯೇಪನ ಕಥೆ, ಋಷಿಪರಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರನ ಬ್ರಹ್ಮರ್ಷಿತ್ವದ ಬಗ್ಗೆ ಜಿಜ್ಞಾಸೆ, ಧರ್ಮದೇವತೆಗೆ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರನ ಐವತ್ತು ಮಕ್ಕಳ ಬಲಿ, ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರನ ಗಾಯತ್ರೀಮಂತ್ರ ಸಾಧನೆ-ಹೀಗೆ ಕಾದಂಬರಿಯ ಕಥಾವಿಸ್ತಾರವಿದೆ. ಈ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳು ದೇವುಡು ಅವರ ಪ್ರತಿಭಾ ಸಂಪನ್ನತೆಗೆ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ನಿದರ್ಶನಗಳಾಗಿವೆ. ಲೇಖಕರ ಸುಮಾರು 25 ವರ್ಷಗಳ ಸತತ ನಿಷ್ಠೆಯ ಫಲ ಈ ಕಾದಂಬರಿ. ಇದನ್ನು ಬರೆಯಬೇಕೆಂಬ ಹಂಬಲ ಹುಟ್ಟಿದ್ದು 1926ರಲ್ಲಿ; ಮುಗಿದದ್ದು 1950. ಆದ್ದರಿಂದ, 'ಮಹಾಬ್ರಾಹ್ಮಣ' ಕಾದಂಬರಿಯ ರಚನೆಯ ಹಿಂದೆ ವೇದಾಧ್ಯಯನ ನಿರತನಾದ, ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳ ರಹಸ್ಯವನ್ನು ಬಿಡಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುವ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕ ವ್ಯಕ್ತಿಯೊಬ್ಬನ ಸಾಧನೆಯೇ ಇದೆ. ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರನ ತಪಸ್ಸಾಧನೆಯನ್ನು ಹಂತಹಂತವಾಗಿ ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ಬರೆದ ಕೃತಿಯಿದು.

ವಸಿಷ್ಠ ಮತ್ತು ಕೌಶಿಕರ ವಾಗ್ವಾದ ಪ್ರಸಂಗ ಕಾದಂಬರಿಯ ಮೊದಲ ಘಟ್ಟ. ತಮ್ಮ ಆಶ್ರಮದಲ್ಲಿ ಮುಂದೆ ಸಂಭವಿಸಬಹುದಾದ ಎಲ್ಲ ಅನಾಹುತಗಳನ್ನು ವಸಿಷ್ಠರು ತಿಳಿದಿರುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗಾಗಿ, ಸಹಜವಾಗಿಯೇ ಕೌಶಿಕನನ್ನು ಆಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಬರಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವರು. ಆಗ ಕೌಶಿಕನಲ್ಲಿ ಆತಿಥ್ಯದ ಸಂತೋಷಕ್ಕಿಂತ ಅಸೂಯೆ ಹೆಚ್ಚುತ್ತದೆ. ಅರಸನಿಗಿರಬಹುದಾದ ಮಿತಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಎಚ್ಚರವಿರುವುದಾದರೂ, ಕ್ಷತ್ರಿಯ ಸಹಜವಾದ ಅಹಂಕಾರದಿಂದ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಆತನಿಗೆ ಯಾವುದರಲ್ಲೂ ತಡೆಯನ್ನು ಸಹಿಸುವ ಅಭ್ಯಾಸವಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ, ನಂದಿನಿ-ಧೇನು ಆಶ್ರಮದಲ್ಲಿರುವುದಕ್ಕಿಂತ ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿರುವುದೇ ಸರಿ ಎಂಬ ತೀರ್ಮಾನಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಾನೆ. ರಾಜ ಮತ್ತು ಋಷಿಯ ನಡುವೆ ವಾಗ್ವಾದ ಆರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ವಸಿಷ್ಠರ ಸಲಹೆಗಳನ್ನು ತಿರಸ್ಕರಿಸುವ ಕೌಶಿಕ-ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿ ಏನಿದ್ದರೂ ಅದನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಅಧಿಕಾರ ರಾಜನಿಗಿದೆ ಎಂದು ತರ್ಕ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಅರಸ ಮತ್ತು ಋಷಿಯ ಮಧ್ಯೆ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡ ಚರ್ಚೆ ಅಧಿಕಾರ ಹಾಗೂ ಧರ್ಮದ ಕಡೆ ಹೊರಳುತ್ತದೆ. ಧರ್ಮದ ಜಿಜ್ಞಾಸೆ ಕ್ಷತ್ರಿಯ-ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಎಂಬ ವರ್ಣಾಶ್ರಮ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಕುರಿತದ್ದಾಗುತ್ತದೆ. “ಕ್ಷತ್ರಿಯರು ಬಾಹುಬಲ ಸಂಪನ್ನರು. ತಮಗೆ ಬೇಕೆಂದ ವಸ್ತುವನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಲು ಆ ಬಾಹುಬಲವು ಅವರಿಗೆ ದೈವದತ್ತವಾದ ಸಾಧನೆ. ಮಂತ್ರದಿಂದ ಸಂಪಾದಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗದುದನ್ನು ಸಾಹಸದಿಂದ ಸಾಧಿಸುವುದು ಕ್ಷತ್ರಿಯ ಧರ್ಮ” ಎಂಬುದು ಕೌಶಿಕನ ವಾದ. ಆದರೆ, “ಧರ್ಮವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಲು ಬದ್ಧಕಂಠವಾಗಿ ದೀಕ್ಷಿತನಾಗಿರುವ ರಾಜನು ಲೋಭ ಮೋಹಗಳಿಂದ ಧರ್ಮವನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸಬಾರದು. ಧರ್ಮಾಭಿವೃದ್ಧಿಗಾಗಿ ರಾಜನು ಯಾವ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡಿದರೂ, ಧರ್ಮವೇ ಆದರೂ, ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಧರ್ಮಸಾಧನವಾಗಿ ಪ್ರಜೆಗಳು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುವ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ರಾಜನಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲ” ಎಂಬುದು ವಸಿಷ್ಠರ ವಾದ. ಈ ಸಂಘರ್ಷ ಇವರಿಬ್ಬರಲ್ಲಿಯ ವರ್ಣಭೇದದಿಂದ ಏರ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ, ಇಲ್ಲಿ ಬರುವ ವರ್ಣಾಶ್ರಮ ಧರ್ಮದ ಪರಿಕಲ್ಪನೆ ವೇದ, ಉಪನಿಷತ್ತಿನ ಕಾಲದ್ದು. ವೇದಕಾಲೀನ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ, ಕ್ಷತ್ರಿಯ, ವೈಶ್ಯ ಮತ್ತು ಶೂದ್ರ ಎಂಬ ಚಾತುರ್ವರ್ಣಗಳು ವೃತ್ತಿ ಸೂಚಕವಾಗಿದ್ದವು. ಜಾತಿಯನ್ನು ದಾಟಿ ಇನ್ನೊಂದು ಜಾತಿಗೆ ಬರುವುದು ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿ ವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸುವಷ್ಟೇ ಸುಲಭವಾಗಿತ್ತು. ಕ್ಷತ್ರಿಯನಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿದ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರ ಬ್ರಹ್ಮರ್ಷಿಯಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿತ್ತು. ಹೀಗಾಗಿ, ಪುರಾಣಗಳೂ ಆ ಕಾಲದ ಸಾಮಾಜಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯೊಳಗಿನ ಸೂಕ್ಷ್ಮಗಳನ್ನು ನೀಡುತ್ತವೆ. ಅತೀ ಪುರಾತನ ಕಾಲದ ಜೀವನಕ್ರಮ ಹಾಗೂ ಚಿಂತನ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಪರಿಚಯಿಸುವಲ್ಲಿ ದೇವುಡು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಮೂಲದ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಒಗ್ಗೂಡಿಸುವ ಕ್ರಮ ತುಂಬಾ ಔಚಿತ್ಯಪೂರ್ಣವಾಗಿದೆ. ಕೌಶಿಕ-ವಸಿಷ್ಠರ ವಾಗ್ವಾದ ಧರ್ಮವನ್ನು ಕುರಿತ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ವಿಷಯಗಳ ಕಡೆ ಹೊರಳಿ, ಆ ಎರಡು ಪಾತ್ರಗಳ ಸಂವಾದದಲ್ಲಿಯೇ ಅವರವರ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ರೂಪುಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಕೊನೆಗೂ ಕೌಶಿಕನಿಗೆ ಸೋಲು

ಸಂಭವಿಸುವುದು. ಮುಂದೆ ಕೌಶಿಕನ ತಪಸ್ಸಾಧನೆಯ ದಾರಿ ತೆರೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಕೌಶಿಕನು ಕ್ರೋಧವಶನಾಗಲು ವಸಿಷ್ಠನೇ ಕಾರಣವಾಗುವಂತೆ, ಆತ ಮಹಾಬ್ರಾಹ್ಮಣನಾಗಿ ರೂಪುಗೊಳ್ಳಲು ಪರೋಕ್ಷವಾಗಿ ದುಡಿಯುತ್ತಾನೆ. ವಸಿಷ್ಠನಿಗೆ ಕೌಶಿಕನ ಸ್ವಭಾವದಲ್ಲಿ ಆಗಬೇಕಾದ ಬದಲಾವಣೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಸ್ಪಷ್ಟ ಕಲ್ಪನೆಯಿದೆ. ಆತನ ನುಡಿಗಳಿವು:

“ಈಗ ಕೌಶಿಕನಿಗೆ ಹುಟ್ಟಿರುವ ಈ ಆಕ್ರೋಶವು ಅಕಾರಣವೆಂದು ಕೊಂಡಿರುವೆಯಾ? ಇಲ್ಲ. ಅದರ ಕಾರಣವು ಈಗ ನಮಗೆ ತಿಳಿಯದಿದ್ದರೂ ಇದ್ದೇ ಇದೆ. ಆ ಆಕ್ರೋಶವು ಮುಂದಿನ ಶುಭ ಸೂಚನೆ. ಆತನ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಇಷ್ಟು ತೀವ್ರವಾದ ಭಾವನೆ ಬರದಿದ್ದರೆ ಆತನು ಸಮೃದ್ಧವಾದ ಈ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ತಪಸ್ಸಿಗೆ ತೆರಳುವುದೆಂತು? ನಿನಗೆ ಬೇಕಾದುದನ್ನು ತಪಸ್ಸಿನಿಂದ ಸಾಧಿಸುವೆಂದು ನಾನು ಹೇಳಿದಾಗ ಆ ರಾಜನ ಮನಸ್ಸು ಒಪ್ಪಲಿಲ್ಲ. ಅದನ್ನು ಸುಟ್ಟು ಹದಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಈ ನಾಶ, ಈ ಆಕ್ರೋಶ, ಈ ಕ್ರೋಧ ಇಷ್ಟು ಬೇಕಾಯಿತು. ನೊಂದುಬೆಂದ ಬಗೆ ಈಗ ತಪಸ್ಸಿಗೆ ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಕೌಶಿಕನು ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಮಗನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು ತಪಸ್ಸಿಗೆ ಹೊರಟುಹೋಗುವನು. ಆ ತಪಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ನಿಷ್ಕೃತವಾಗಿ ನಿಂತು ಸಾತ್ವಿಕನಾಗುವುದಕ್ಕಿಂತ ಮುಂಚೆ ತನ್ನೊಳಗಿರುವ ರಜಸ್ಸನ್ನು ತೊಲೆಯುವುದಕ್ಕಿಂದು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಿಷವವನ್ನು ಮಾಡುವನು. ಬೆಳೆದು ನಿಂತಿರುವ ಕಾಡನ್ನು ಕಡಿಯಬೇಕು ಅಥವಾ ಸುಡಬೇಕು; ಅಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಮತ್ತೆ ಕಾಡನ್ನು ಬೆಳೆಸುವುದಕ್ಕಾಗುವುದಿಲ್ಲ.”

ಕೌಶಿಕ ವಾಮದೇವನ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ತಪೋನಿರತನಾಗುವುದು ಕಾದಂಬರಿಯ ಎರಡನೆಯ ಘಟ್ಟ. ಈ ಕೆಲಸವನ್ನು ವಸಿಷ್ಠನೇ ಮಾಡಬಹುದಿತ್ತು. ಆದರೆ ವೈಯಕ್ತಿಕ ದ್ವೇಷವಿರುವ ಕಡೆ ಮುಕ್ತ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂಬುದನ್ನು ಬಲ್ಲ ಅವನು ವಾಮದೇವನನ್ನು ನಿಯೋಜಿಸುತ್ತಾನೆ. ಮುಂದೆ ಕೌಶಿಕನು ಕೈಗೊಂಡ ತಪಸ್ಸು ನಿರಾತಂಕವಾಗಿ ಸಾಗುತ್ತದೆ. ವಾಮದೇವ ವಸಿಷ್ಠನ ತಪೋಬಲ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಕೌಶಿಕನಿಗೆ ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆಗ ಕೌಶಿಕನಿಗೆ ತನ್ನ ಮಿತಿಗಳು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಹಲವು ರೀತಿ ಮಾನಸಿಕ ಕ್ಷೋಭೆಗಳಿಗೆ ಒಳಗಾದ ಕೌಶಿಕನನ್ನು ಪರಿವರ್ತನೆಯ ನೆಲೆಗೆ ವಾಮದೇವ ಕೊಂಡೊಯ್ಯುತ್ತಾನೆ. ಆತನಿಗೆ ವಸಿಷ್ಠರ ಆದೇಶವನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಪಾಲಿಸಿದನೆಂಬ ತೃಪ್ತಿಯಿದೆ. ಕೌಶಿಕನನ್ನು ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರನನ್ನಾಗಿ ರೂಪಿಸಿದ ಆನಂದವಿದೆ. ಸಾಧಕನಿಗೆ ಸಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬೇಕಾದ ಆದರ್ಶ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕನಂತೆ ವಾಮದೇವನ ಪಾತ್ರ ಚಿತ್ರಿತಗೊಂಡಿದೆ. ಕೌಶಿಕನಲ್ಲಿದ್ದ

ವೈರಮೂಲವಾದ ಸಂಕಲ್ಪಗಳನ್ನು ಬದಲಿಸುವ ವಾಮದೇವನ ಈ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ದೇವುಡು ವೇದಾಧ್ಯಯನದ ಫಲವಾಗಿ ಗಳಿಸಿಕೊಂಡ ಹಲವಾರು ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಿದ್ದಾರೆ. ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರನ ತಪಸ್ಸು ತೀವ್ರವಾಗಿ ಮುಂದುವರಿದಂತೆ ಕಥೆಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಂದು ಆಯಾಮ ತೆರೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ತಪಸ್ಸಿನಷ್ಟು ಸಿದ್ಧಿ ಸುಲಭ ಸಾಧ್ಯವಲ್ಲ; ಸಿದ್ಧಿಗೆ ಹಲವಾರು ಪರೀಕ್ಷೆಗಳು ಆಗಬೇಕು ಎಂಬ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ತ್ರಿಶಂಕು, ಶುನಶ್ಶೇಫ, ಮೇನಕೆಯರ ಪ್ರಸಂಗಗಳು ಬರುತ್ತವೆ.

ತ್ರಿಶಂಕು ಇಕ್ಷ್ವಾಕುವಂಶದ ಆರಸ. ಆತನಿಗೆ ' ಸಶರೀರನಾಗಿ ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಹೋಗಬೇಕು' ಎಂಬ ಆಸೆ. ಮಗನಾದ ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರನಿಗೆ ಪಟ್ಟಕಟ್ಟಿ ತಾನು ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದುಬಿಡಬೇಕೆಂಬ ಮಹತ್ವಾಕಾಂಕ್ಷೆ. ಆಗ 'ಒಮ್ಮೆ ಹೋಗಿ ಬಂದು ಬಿಡುವೆಯಾ ಕಳುಹಿಸಿಕೊಡುವೆನು. ಅಥವಾ ಸ್ವರ್ಗದ ಯಾವ ಭೋಗವಸ್ತುವನ್ನು ಬಯಸಿರುವೆ ಹೇಳು ತರಿಸಿಕೊಡುವೆನು' ಎಂದು ವಸಿಷ್ಠ ಕೇಳುತ್ತಾನೆ. ಅದಕ್ಕೆ ತ್ರಿಶಂಕು ಒಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲ. ಕೊನೆಗೆ, 'ನಿನ್ನ ಆಸೆಯು ಪೂರೈಸಬೇಕೆಂದರೆ, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ರಾಜರ್ಷಿಯಿರುವನು. ಆತನು ಈ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಬಲ್ಲನು' ಎಂದು ವಸಿಷ್ಠನು ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರನ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗುವಂತೆ ಪ್ರಲೋಭವನ್ನು ಒಡ್ಡುತ್ತಾನೆ. ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರ ತಪಸ್ಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ನಿರತನಾಗಿದ್ದಾಗ ತ್ರಿಶಂಕು ಬರುವನು. ಅವನಿಂದ ಎಲ್ಲಾ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರ 'ತಾನು ಇದೇ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಾಗಬೇಕು ಎಂದು ಆಸೆಪಡುತ್ತಿರುವವನು. ಇವನು ಈ ಶರೀರದಲ್ಲಿಯೇ ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಹೋಗಬೇಕು ಎನ್ನುತ್ತಿರುವವನು' ಎಂದುಕೊಂಡು ದೀರ್ಘವಾಗಿ ಆಲೋಚಿಸುವನು. ಜಮದಗ್ನಿ ಮತ್ತು ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರ ಸೇರಿ ಹೊಸದೊಂದು ಯಾಗಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡುವರು. ಅಶ್ವಿನೀ ದೇವತೆಗಳು ತ್ರಿಶಂಕುವನ್ನು ದಿವ್ಯದೇಹಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಲು ನೀಡುವ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯಿಂದಾಗಿ ಆತನಿಗೆ ಆಕಾಶಗಮನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಬರುತ್ತದೆ. ಸ್ವರ್ಗದಡೆಗೆ ಹೋದ ತ್ರಿಶಂಕುವನ್ನು ದೇವತೆಗಳು ಅಲ್ಲಿಂದ ತಳ್ಳಿ ಬಿಡುತ್ತಾರೆ. ಆಗ 'ಅನ್ಯಮಿಂದ್ರಂಕರಿಷ್ಯಾಮಿ' ಎಂದು ಬೇರೆ ಸ್ವರ್ಗವನ್ನೇ ನಿರ್ಮಿಸಲು ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರ ಪಣತೊಡುತ್ತಾನೆ. ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರನ ತಪಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಆತನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಮತ್ತು ಅಹಂಭಾವಗಳು ಒಟ್ಟುಗೂಡಿಯೇ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಬರುವ ಯಾಗದ ವರ್ಣನೆ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಕಲ್ಪನೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಕೊನೆಗೂ ತ್ರಿಶಂಕುವಿಗೆ ಪೂರ್ಣ ಸ್ವರ್ಗ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ತ್ರಿಶಂಕುವಿನಯಾಗ ವಿಫಲವಾಗುವುದರೊಂದಿಗೆ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರನಿಗೆ ಆತನ ತಪಸ್ಸಿನ ಮಿತಿಗಳು ಅರಿವಾಗುತ್ತದೆ. ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರನಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮರ್ಷಿಯಾಗುವ ಅರ್ಹತೆಗಳಿದ್ದರೂ, ಕ್ಷತ್ರಿಯ ಸಹಜವಾದ ಕಾಮಕ್ರೋಧಗಳಿಂದ ಆತ ಪೂರ್ಣ ಬಿಡುಗಡೆ ಪಡೆದಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಘಟ್ಟಕ್ಕೆ ಕಥೆ ಬಂದು ನಿಲ್ಲುತ್ತದೆ.

ಕಾದಂಬರಿಯ ಮುಂದಿನ ಭಾಗ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರ-ಮೇನಕೆಯರ ಮಿಲನಕ್ಕೆ

ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದು. ಈ ಸನ್ನಿವೇಶ ನಿರ್ಮಾಣದಲ್ಲಿ ದೇವುಡು ಅವರು ತಮ್ಮ ಕಥನ ಪ್ರತಿಭೆಯನ್ನು ಪೂರ್ಣಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಧಾರೆಯೆರೆದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಈಗಾಗಲೇ ಬಹಳಷ್ಟು ಪ್ರಚಲಿತವಿದ್ದ ಕಥೆಯನ್ನು ನವೀನಗೊಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ದೇವಲೋಕದ ಹೆಣ್ಣು ಮಾನವಲೋಕದ ಗಂಡಿನೊಂದಿಗೆ ಸೇರಿ ಸಂಸಾರ ಮಾಡುವ ಚಿತ್ರ ತುಂಬ ಮೋಹಕವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಮೇನಕೆ ಸೂಳೆಯಂತೆ ವರ್ತಿಸುವುದಿಲ್ಲ. “ಕಾಮಪ್ರವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಬೆಳೆಸುವವಳು ಸೂಳೆ. ಅದನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಣ ಮಾಡಿದವಳು ಹೆಂಡತಿ” ಎಂಬ ಒಂದು ತಾತ್ವಿಕ ನೆಲೆಗಟ್ಟಿನಲ್ಲಿಯೇ ಮೇನಕೆಯ ಪಾತ್ರ ರೂಪುಗೊಂಡಂತಿದೆ. ಹೀಗಾಗಿ, ಆಕೆ ಅಷ್ಟರ ಸ್ತ್ರೀಸಹಜವಾದ ವರ್ತನೆಗಳನ್ನೇ ಮರೆತು, ಮಾನವ ಸಹಜ ಸಂವೇದನೆಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸುತ್ತಾಳೆ. ಅವಳ ಉತ್ಕಟ ಅಪೇಕ್ಷೆ ಗೃಹಿಣಿಯಾಗಬೇಕೆಂಬುದೇ ಹೊರತು ಬೇರೆಯಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾದ ಭೋಗವಿದೆ. ಅದು ಮೇಲೋಟಕ್ಕೆ ತಪಸ್ಸನ್ನು ಹಾಳುಮಾಡಿದಂತೆ ಕಂಡರೂ, ಅದರ ವೃದ್ಧಿಗೆ ನೆರವಾಗುತ್ತದೆ. ಲೈಂಗಿಕತೆ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರನ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಸಾಧನೆಯನ್ನು ಬೆಳೆಸುತ್ತದೆ.

ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರ-ಇದುವರೆವಿಗೂ ಅಷ್ಟಾಗಿ ಹೊರಜಗತ್ತನ್ನು ಗಮನಿಸಿದವನಲ್ಲ. ಈಗ ಆತನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಮಧುರಭಾವ ಮೂಡಿದೆ. ಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಏನೋ ಆತ್ಮೀಯತೆ ಆವರಿಸಿದಂತಿದೆ. ಯಾರೋ ತನ್ನನ್ನು ನೋಡುತ್ತಿರುವಂತೆ, ಅವರು ಮೆಚ್ಚದಿದ್ದರೆ ತನಗೇನೋ ನಷ್ಟವಾದಂತೆ ಆತನಿಗೆ ಭಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರಕೃತಿಯ ಅದಮ್ಯ ಉತ್ಸಾಹವನ್ನೆಲ್ಲಾ ತನ್ನೊಳಗೇ ತುಂಬಿಕೊಂಡವನಂತೆ ಕಾಣುತ್ತಾನೆ. ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರನ ಮನೋಭಿಲಾಷೆಯನ್ನು ದೇವುಡು ಅವರು ಇಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರವತ್ತಾಗಿ ಕಡೆದಿಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ:

“ಬರುಬರುತ್ತಾ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರನಿಗೆ ಸಂಗದ ಬಯಕೆ ಬಲಿಯಿತು. ಏಕಾಂತವನ್ನು ಬಯಸಿ ಜನಸಂಗವೇ ಬೇಡವೆಂದು ದುರ್ಗಮವಾದ ಸರಸ್ವತೀ ತೀರದಲ್ಲಿ ಬಂದು ನಿಂತವನಿಗೆ ಏಕೋ ಏನೋ ಏಕಾಂತವೇ ಬೇಡವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಹಕ್ಕಿಯೊಂದು ಹಾಡುತ್ತಿದ್ದರೆ, ಅದರ ಏಕ ಸ್ವರಾಲಾಪವನ್ನೇ ರಾಗಲಾಪ ಎಂದುಕೊಂಡು ಭ್ರಾಂತಿಪಟ್ಟು, ಅದನ್ನು ಸಂಗೀತವಾಗಿ ಅಂಗೀಕರಿಸಿ, ಆ ದನಿಯಲ್ಲಿ ಇದ್ದ, ಇಲ್ಲದ ಅರ್ಥವನ್ನೆಲ್ಲ ತುಂಬಿ, ತಾನು ತುಂಬಿದ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ಪರಿಭಾವಿಸುತ್ತಾ ನಿಲ್ಲುತ್ತಾನೆ. ಹಾಗೆಯೇ ನದಿಯ ತೀರದಲ್ಲಿ ಸೊಂಪಾಗಿ ಬೆಳೆದ ಒಂದು ಮರದಲ್ಲಿ ಮೃದುವಾಗಿ ಚಿಗುರೊಡೆದು ಇನ್ನೂ ಅರ್ಥಸ್ಪೃಟವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದರೆ, ಹೌದು, ಹೌದು. ನಾನು ಸೌಂದರ್ಯವತಿಯೆಂಬುದನ್ನು ಅರಿತ ಯೌವನವತಿಯು ತನಗೆ ಬೇಕಾದವರು ಅಲ್ಲಿ ಇದ್ದಾರೆಯೇ ಎಂದು ತುಂಬಿದ ನಾಚಿಕೆಯಿಂದ ನೋಡಲಾಗದೆ, ನೋಡಲಾರದೆ ಬಗ್ಗಿ ನೋಡುವಂತಿದೆ

ಎಂದುಕೊಂಡು ಮುಸಿಮುಸಿ ನಗುತ್ತಾನೆ. ದೂರದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಮಲದ ಮೊಗ್ಗು ತನ್ನ ಭಾರವನ್ನೂ ತಡೆಯಲಾರದೆ ಗಾಳಿಯಲ್ಲಿ ಅಲೆಯುವ ದಂಟಿನ ಮೇಲೆ ಅಲ್ಲಾಡುತ್ತಿದ್ದರೆ, ಅಬ್ಬಾ! ಎಂತಹ ನೃತ್ಯ ಕಲಾವಿನಿಯಿದು, ಹಸಿರು ಸೀರೆಯುಟ್ಟು ಕೆಂಪು ರವಿಕೆತೊಟ್ಟು ಗೆಜ್ಜೆಯಿಲ್ಲದೆ ಸಣ್ಣ ಕುಣಿತ ಕುಣಿಯುವ ಸೊಬಗಿನ ಕಳ್ಳ ಹೆಣ್ಣೆ! ಎಂದು ಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ.”

ಮೇನಕೆಯನ್ನು ಕಂಡಕೂಡಲೇ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಅಡಗಿದ್ದ ಭಾವನೆಗಳು ಅಂಕುರಿಸುತ್ತವೆ. ಆದರೂ, ಬಹಳ ದಿನದಿಂದ ಸಂಯಮದಲ್ಲಿದ್ದ ಮನಸ್ಸು ಚಾಂಚಲ್ಯವನ್ನು ನಿಗ್ರಹಿಸಿತು. ಸದ್ಯದ ಸೌಖ್ಯಕ್ಕಿಂತ ಭವಿಷ್ಯತ್ತಿನ ಶ್ರೇಯಸ್ಸು ದೊಡ್ಡದೆಂದು ತಿಳಿದು ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರನ ಮನಸ್ಸು ಸ್ಥಿರವಾಯಿತು. ಮೇನಕೆಯನ್ನು ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರ ಒಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲ. ಆಗ ಇಂದ್ರನ ಆದೇಶದಂತೆ ಕಾಮ ಮತ್ತು ವಸಂತ ಒಂದು ಮೇನಕೆಯನ್ನು ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರನಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಿ, ಅವಳನ್ನು ಮಡದಿಯೆಂದು ಅಂಗೀಕರಿಸಲು ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮೇನಕೆಯಿಂದ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರನಿಗೆ ಅನೇಕ ದೇವರಹಸ್ಯಗಳು ತಿಳಿಯತೊಡಗುತ್ತವೆ. ಭೋಗವು ಹಿತವೂ ಪ್ರಿಯವೂ ಆಗಬೇಕಾದರೆ ಗಂಡು ತನ್ನನ್ನು ಹೆಣ್ಣಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು ಎಂದು ಋಷಿಯು ಅಪ್ಸರೆಯ ವಶವಾಗುತ್ತಾನೆ. ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರ-ಮೇನಕೆಯ ಮಿಲನ ಪ್ರಸಂಗ ಅತ್ಯಂತ ನವೀನವಾದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳ ಮೂಲಕ ವಿದ್ಯಂಭಿಸುತ್ತದೆ. ಒಂದು ಬಗೆಯ ರೂಪಕ ಚಿತ್ರಗಳು ನಿರ್ಮಾಣವಾಗುತ್ತವೆ:

“ಆ ಗಿಡವನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿರುವ ಲತೆಯು ಗಾಳಿಯು ತನ್ನನ್ನು ಹಿಡಿದು ಕುಲುಕಿದರೆ, ಯಾರು ನೋಡಿದರೋ ಎಂದು ಬೆಚ್ಚಿ ತನಗೆ ಇಷ್ಟವಾಗಿದ್ದರೂ, ಏಕೆ ಸೆರೆಗಳೆ? ಎಂದು ಪ್ರಿಯನನ್ನು ಗದರುವ ಕಾಮಿನಿಯಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಹಕ್ಕಿಗಳು ಹಣ್ಣು ಹಂಪಲು ತಿಂದು ಗಂಡು ಹೆಣ್ಣುಗಳು ಜೊತೆಜೊತೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಅಲೆಯುತ್ತಿದ್ದರೂ, ಅವಚನೀಯವಾದ ಇನ್ನೇನೋ ಒಂದು ಬೇಕೆಂದು ಗಂಡನ್ನು ಹೆಣ್ಣೂ, ಹೆಣ್ಣನ್ನು ಗಂಡೂ ಕೇಳುವಂತೆ ಕಾತುರವಾಗಿವೆ.”

ಅಪ್ಸರೆಯರೂ ಒಂದೂ ರೀತಿಯ ದೇವತೆಗಳೇ. ಅವರಲ್ಲಿ ಮೇನಕೆ, ರಂಭೆ, ಫ್ಯತಾಚಿ- ಈ ಮೂವರ ಪ್ರಸ್ತಾಪ ಕಾದಂಬರಿಯಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಮೇನಕೆಯ ಪಾತ್ರಕ್ಕಿರುವಷ್ಟು ಪ್ರಾಧಾನ್ಯ ಉಳಿದವುಗಳಿಗಿಲ್ಲ. ರಂಭೆ, ಫ್ಯತಾಚಿ ಭೂಲೋಕಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ ಮೇನಕೆಯ ಪತಿಭಕ್ತಿಯನ್ನು, ಆದರ್ಶ ದಾಂಪತ್ಯವನ್ನು ನೋಡಿ ಆಶ್ಚರ್ಯಪಡುತ್ತಾರೆ. ಅವರಿಬ್ಬರಿಗೂ ಮೇನಕೆ ದೇವಲೋಕ-ಮರ್ತ್ಯಲೋಕದ ಸುಖಗಳಿಗಿರುವ ಅಂತರವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತಾಳೆ. ಒಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ದೇವಲೋಕದ ಬದುಕಿನ ಬಗ್ಗೆ ಜುಗುಪ್ಸಿತಳಾದವಳಂತೆ ಪರ್ತಿಪಡುತ್ತಾಳೆ. ಪರಿಚಿತವಾಗಿರುವ

ಮೇನಕೆಯ ಕಥೆಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಲೇಖಕರು ನವೀಕರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆ ಮೂಲಕ, ಓರ್ವ ವೇಶ್ಯೆ ದಾಂಪತ್ಯ ಬದುಕನ್ನು ಎಷ್ಟು ಉತ್ಕಟವಾಗಿ ಬಯಸುತ್ತಾಳೆ ಎಂಬ ಆಶಯವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಲೌಕಿಕ ಬದುಕಿನಿಂದ ಉಲ್ಲಸಿತಳಾದ ಮೇನಕೆಯ ನುಡಿಗಳಿವು:

“ದೇವಲೋಕವು ನನ್ನನ್ನೂ ಮರೆತುಬಿಟ್ಟರೆ ಸಾಕು ಎನ್ನುವಂತಿದೆ. ರಂಭೆ, ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಮನುಷ್ಯರು ಸುಖಿಗಳು; ತಿನ್ನುವುದಿಲ್ಲ, ಕುಡಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಕೆಲಸವಿಲ್ಲದೆ ಅಲೆದುಕೊಂಡಿರುವ ದೇವಲೋಕಕ್ಕಿಂತಲೂ, ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಕೈ ತುಂಬ ಕೆಲಸವಿದ್ದು, ಮಾಡದಿದ್ದರೆ ನಷ್ಟವಾಯಿತು ಎಂಬ ಮನುಷ್ಯ ಲೋಕವೇ ನನಗೆ ಚೆನ್ನಾಗಿದೆ... ಇದು ಅನುಕೂಲ ದಾಂಪತ್ಯ.

ದೇವಲೋಕದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರೂ ನಮ್ಮನ್ನು ಆರಾಧಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಬಂದವರಲ್ಲಿ ಮೇನಕೆಯು ಒಲಿದಾಳೇ ಎಂದು ಮೇನಕೆಯ ಒಲವಿನ ಭಿಕ್ಷುಕರಾಗಿ, ತಿರುಪದವರಾಗಿ ಬರುತ್ತಿದ್ದರು. ಈಗ ಏನಾಗಿದೆ ಬಲ್ಲೆಯಾ? ಬಲ್ಲೆನೆಂದು ಮೊಕ ತಿರುಗಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದವನನ್ನು ಜಾಣೆಂದ ಒಲಿಸಿಕೊಂಡು, ಕೈಗೆ ಸಿಕ್ಕಿದ ಒಲವು ಮತ್ತೆಲ್ಲಿ ಜಾರಿಹೋದೀತೋ ಎಂದು ಅದನ್ನು ಕಾಪಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಮೈಯೆಲ್ಲ ಕಣ್ಣಾಗಿ, ಹಗಲಿರುಳೆನ್ನದೆ ಕಾದು ಕುಳಿತಿರುವ ಭಾಗ್ಯ ಈಗ ನನಗೆ ದೊರೆತಿದೆ.”

ಒಬ್ಬನನ್ನೇ ಪತಿಯಾಗಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಿ, ಆತನಿಗೆ ನೆರವಾಗುವ ಸಹಧರ್ಮಿಯಾಗಿ ಬಾಳುವ ಸುಖ ಸ್ವರ್ಗದಲ್ಲಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಮೇನಕೆಯ ನಿಲುವಿನಲ್ಲಿ ಪರಿಪಕ್ವ ಗೃಹಿಣಿಯ ಮಹತ್ವಾಕಾಂಕ್ಷೆ ಪ್ರಬಲವಾಗಿದೆ. ಮುಂದೆ ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿ ಇಂದ್ರನಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಬೇಕಾಗಿ ಬಂದಾಗ ಪತಿಪ್ರೇಮ, ಮಾತೃವಾತ್ಸಲ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಹಂಬಲಿಸುತ್ತಾಳೆ; ದುಃಖಿಸುತ್ತಾಳೆ. ತನ್ನ ಮಗುವನ್ನು ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರನಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಿ, ಆತನ ಅನುಮತಿ ಪಡೆದು ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತಾಳೆ. ಅನಂತರ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರ ಮಗುವನ್ನು ಕಣ್ಣರಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸುವನು. ಈ ಸನ್ನಿವೇಶದಲ್ಲಿ ದೇವುಡು ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವ ಬದಲಾವಣೆಗಳೂ ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವೆನಿಸುತ್ತವೆ. ಜನಿಸಿದ ಮಗುವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಮೇನಕೆ ದೇವಲೋಕಕ್ಕೂ, ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರ ತಪಸ್ಸಿಗೂ ಹೋದರೆಂಬುದು ಹಳೆಯ ಕಥೆ. ಶಿಶುವನ್ನು ಶಕುಂತಗಳು (ಪಕ್ಷಿಗಳು) ಪೋಷಿಸುತ್ತಿದ್ದರಿಂದ ‘ಶಕುಂತಲೆ’ ಎಂದು ಹೆಸರು ಬಂದಿತು. ಆದರೆ ಕಥೆಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಶಕುಂತಲೆ ಎಂದು ಹೆಸರಿಸಿಲ್ಲ. ಬದಲಾಗಿ, ‘ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರ ಪುತ್ರಿ’ ಎನ್ನಲಾಗಿದೆ. ಈ ಮೂಲಕ ಮಗು ತಂದೆಯ ರಕ್ಷಣೆಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯಿತು. ತಂದೆಯ ಹೊಣೆಗಾರಿಕೆ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರನಿಗೆ ಇತ್ತು ಎಂಬುದನ್ನು ಸೂಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮೇನಕೆ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರ ಆದರ್ಶದಾಂಪತ್ಯವನ್ನು ಕಂಡು ರಂಭೆ, ಘೃತಾಚಿಯರು ಅಸೂಯೆಗೆ ಒಳಗಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಮುಂದೊಂದು ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರನನ್ನು ಒಲಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು

ಈ ಇಬ್ಬರು ಅಷ್ಟರೆಯರು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುವ ಪ್ರಸಂಗಗಳು ಬರುತ್ತವೆ. ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರ ತನ್ನ ಇಂದ್ರಿಯಾಪೇಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡಿರುವಾಗ ರಂಭೆ ಬರುತ್ತಾಳೆ; ಅಹಂಕಾರದಿಂದ ವರ್ತಿಸಿ ಶಿಲೆಯಾಗುತ್ತಾಳೆ. ಫೃತಾಚಿಯನ್ನು ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರ ಮದುವೆಯಾಗುತ್ತಾನೆ. ಆಕೆ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರನ ಜೊತೆ ಸಹಬಾಳ್ವೆ ಮಾಡಿ ಮಾನವ ಸಂವೇದನೆಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸುವಳು. ಫೃತಾಚಿಯೂ ಮೇನಕಿಯಂತೆಯೇ ಇಹದ ಸುಖವನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸುತ್ತಾಳೆ. 'ದೇವತೆಯಾಗಿ ಸೂಳೆಯಾಗಿರುವುದಕ್ಕಿಂತ ಮಾನವಿಯಾಗಿ ಸತಿಯಾಗಿರುವುದೇ ನನಗೆ ಹಿತ' ಎಂಬುದು ಅವಳ ನಿಲುವು. ಕಾದಂಬರಿಯಲ್ಲಿ ಅಗಸ್ತ್ಯ-ಲೋಪಾಮುದ್ರೆ, ವಸಿಷ್ಠ-ಅರುಂಧತಿ, ಅಶ್ವಿ-ಅನುಸೂಯ ಮೊದಲಾದ ಋಷಿದಂಪತಿಗಳ ಆದರ್ಶ ಬದುಕು ನಿರೂಪಿತವಾಗಿದೆ. ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರೂ ಗೃಹಸ್ಥಾಶ್ರಮದ ಸಾರ್ಥಕತೆಯನ್ನು, ಲೌಕಿಕ ಮತ್ತು ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕಗಳ ಐಕ್ಯವನ್ನು ಸಾರಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗೆಯೇ, ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರ-ಮೇನಕೆ, ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರ-ಫೃತಾಚಿಯರದೂ ಆದರ್ಶ ದಾಂಪತ್ಯ.

ಯಜ್ಞಕ್ಕೆ ನರಪಶುವಾಗುವ ಶುನಶ್ಯೇಫನ ಪ್ರಸಂಗ ಕಾದಂಬರಿಯ ಒಂದು ಸ್ವಾರಸ್ಯಭಾಗ. ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರ ತನ್ನ ಜಲೋದರ ರೋಗ ನಿವಾರಣೆಗಾಗಿ ಪರಣನಿಗೆ ಬಲಿಕೊಡಲು ಶುನಶ್ಯೇಫನನ್ನು ಕೊಂಡು ತರುತ್ತಾನೆ. ಶುನಶ್ಯೇಫ ಅಜೀಗರ್ತನ ಮಗ. ಆತ ತನ್ನ ಬಡತನವನ್ನು ನೀಗಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಮಗನನ್ನು ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರನಿಗೆ ಮಾರುತ್ತಾನೆ. ಮುಂದೆ ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರ ಆತನನ್ನು ಯಜ್ಞಪಶುವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಲು ಉದ್ದೇಶಿಸಿದಾಗ, ಮಗನನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಡುವಂತೆ ಅಜೀಗರ್ತ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರನನ್ನು ಬೇಡುತ್ತಾನೆ. ಶುನಶ್ಯೇಫನನ್ನು ಕಂಡ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರನಿಗೆ ಅವನೊಬ್ಬ ಆತ್ಮಜ್ಞಾನಿ ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರನ ಅನುಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರನಾದ ಶುನಶ್ಯೇಫ ಋಷಿತ್ವವನ್ನು ಪಡೆಯುವನು. ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರನು ಅವನನ್ನೇ ತನ್ನ ಹಿರಿಯ ಮಗನನ್ನಾಗಿ ಸ್ವೀಕರಿಸುವನು. ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರನಿಗೆ ಯಜ್ಞಫಲವೂ ಲಭಿಸುತ್ತದೆ. ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರ ಶುನಶ್ಯೇಫನ ಬಗ್ಗೆ ಅಭಿಮಾನ ತೋರಿದ್ದನ್ನು ಆತನ ಐವತ್ತು ಮಂದಿ ಮಕ್ಕಳು ವಿರೋಧಿಸಿ, ಧರ್ಮಸಭೆಗೆ ಆಗ್ರಹಿಸುತ್ತಾರೆ. ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರನ ನಿರ್ಧಾರ ಬದಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. 'ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರನ ಯಾಗದಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳು ದಯಮಾಡಿ ಈ ಪುತ್ರರತ್ನವನ್ನು ನಮಗೆ ಅನುಗ್ರಹಿಸಿರುವರು. ಈತನು ವಯೋಮಾನದಿಂದ ಕಿರಿಯನಾದರೂ, ಗುಣದಿಂದ, ವಿದ್ಯೆಯಿಂದ, ಪ್ರಭಾವದಿಂದ, ತಪಸ್ಸಿನಿಂದ, ಜ್ಞಾನದಿಂದ, ನಮ್ಮ ಔರಸರು ಒಂದು ನೂರು ಜನಕ್ಕಿಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠನು. ಅದರಿಂದಲೂ, ದೇವತೆಗಳು ಅನುಗ್ರಹಿಸಿಕೊಟ್ಟವನೆಂಬ ಕಾರಣದಿಂದಲೂ ಇವನನ್ನು ಇವರಿಗೆಲ್ಲ ಜ್ಯೇಷ್ಠನೆಂದು ನಾವು ದಂಪತಿಗಳು ಅಂಗೀಕರಿಸಿರುವೆವು' ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ.

ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರನ ತಪಸ್ಸಾಧನೆಯ ಪಕ್ಷತೆಯನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸುವುದೇ ಕಾದಂಬರಿಯ ಕೊನೆಯ ಭಾಗ. ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರನಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮರ್ಷಿ ಪದವಿಯನ್ನು ಪ್ರದಾನ ಮಾಡಲು ನಚಿಕೇತರ ಆಶ್ರಮದಲ್ಲಿ ಋಷಿಪರಿಷತ್ತು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಸಭೆಗೆ ಋಷಿ ಪ್ರಮುಖರಲ್ಲಾ ಆಗಮಿಸುತ್ತಾರೆ. ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರನಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮರ್ಷಿ ಪದವಿಯನ್ನು ನೀಡುವ ಸನ್ನಿವೇಶ

ಆಧುನಿಕ ಘಟಿಕೋತ್ಸವವನ್ನು ನೆನಪಿಗೆ ತರುವಂಥದು. ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಚರ್ಚೆ, ಜಿಜ್ಞಾಸೆಗಳು ವಸ್ತುನಿಷ್ಠವಾಗಿ, ನಿಷ್ಪಕ್ಷವಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ಸಭೆಗೆ ಗಾರ್ಗಿಯನ್ನು ಸರ್ವಾನುಮತದಿಂದ ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡಲಾಗುವುದು. ಇದು ವೇದಕಾಲದ ಸ್ತ್ರೀ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಕ್ಕೆ ಸ್ಪಷ್ಟ ನಿದರ್ಶನ. ಸತತ ಸಾಧನೆಯಿಂದ ಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದು ಬ್ರಹ್ಮರ್ಷಿಯಾದ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರ ಆಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಬಂದ ವಸಿಷ್ಠ 'ಅಂತೂ ಗೆದ್ದಿರಿ. ಲೋಕವನ್ನು ಉದ್ಧಾರ ಮಾಡಿರಿ' ಎನ್ನುವನು. ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರ ವಸಿಷ್ಠನಿಗೆ ಕೃತಜ್ಞತೆ ಹೇಳುವುದನ್ನು ಮರೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಆತನ ವಿನಯಪೂರ್ಣ ನುಡಿಗಳಿವು:

“ಇಂದಿನ ಶ್ರೇಯಸ್ಕೆಲ್ಲವೂ ಭಗವಾನ್ ವಸಿಷ್ಠರದು. ದ್ವೇಷಮುಖವಾಗಿ ಅವರನ್ನು ಆರಾಧಿಸಿ ಹೊರಟ ನಾನು ಇಂದು ರಾಗಪೂರ್ವಕವಾಗಿ, ಪರಮಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಈ ಮಾತು ಆಡುತ್ತಿದ್ದೇನೆ. ಈ ಪರಿಷತ್ತಿನ ಪರವಾಗಿ ಭಗವತಿ ಗಾರ್ಗಿಯವರಾದಿಯಾಗಿ ಸರ್ವರೂ ನನಗೆ ವಹಿಸಿದ ಕೆಲಸವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುವುದಕ್ಕೂ ಇವರೇ ಕಾರಣರು. ಅಗಸ್ತಾಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಹೋಗು ಎಂದು ಇವರು ನಿರೂಪಿಸಿಟ್ಟು ವಾಮದೇವರ ಮುಖದಿಂದ ಅನುಗ್ರಹ ಮಾಡಿದವರೂ ಇವರೇ! ಅದರಿಂದ ಇವರಿಗೇ ಈ ಪೂಜೆಯು ಸಮಗ್ರವಾಗಿ ಸಲ್ಲಬೇಕು.”

‘ಮಹಾಬ್ರಾಹ್ಮಣ’ ಕಾದಂಬರಿ ಮೊದಲಿನಿಂದ ಕೊನೆಯವರೆಗೂ ಓದುಗನಲ್ಲಿ ಕುತೂಹಲವನ್ನು ಕೆರಳಿಸುತ್ತಾ ಸಾಗುತ್ತದೆ. ನೂರಾರು ಪಾತ್ರಗಳು ಒಟ್ಟುಗೂಡಿ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರನ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ನೆರವಾಗುತ್ತವೆ. ಎಲ್ಲಿಯೂ ಕಥೆ ಸಡಿಲಗೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ. ಕಾದಂಬರಿಯಲ್ಲಿ ಮಾನವರೊಡನೆ ದೇವತೆಗಳೂ ಸಮಾವೇಶಗೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರನ ಅಂತರಂಗ-ಬಹಿರಂಗಗಳನ್ನು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಹಿಡಿದಿಡುವಾಗ ಅಪೂರ್ವವಾದ ಪ್ರತಿಮೆಗಳು ಬಳಕೆಗೊಂಡಿವೆ; ವರ್ಣನೆಗಳು ಅಪಾರವಾಗಿ ಬಂದಿವೆ. ವರ್ಣನೆಗಳ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ವಿವರಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಕನ್ನಡ ಕಾದಂಬರಿಗಳ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ‘ಮಹಾಬ್ರಾಹ್ಮಣ’ ಅತ್ಯುನ್ನತವಾದುದು ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ಒಟ್ಟಾರೆ ಕಾದಂಬರಿಯ ಗ್ರಹಿಕೆಗೆ ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಶಿಸ್ತು ಅಗತ್ಯ. ಇಂದಿನ ಅನೇಕ ಓದುಗರಿಗೆ ಇದು ಕೇವಲ ಪುರಾಣ ಕಥೆ; ಭಾಷೆ ಆಲಂಕಾರಿಕ ಎನಿಸಬಹುದು. ಆ ಬಗೆಯ ನಿರ್ಧಾರವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ತಲ್ಲೀನತೆಯಿಂದ ಓದಿದಾಗ ಕೃತಿಯೊಳಗೆ ಸನಾತನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯೊಂದರ ಶೋಧನೆ ನಡೆದಿದೆ ಎಂಬ ನಂಬಿಕೆ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ.

‘ಮಹಾಕೃತ್ತಿಯ’ ದೇವುಡು ಅವರ ಮತ್ತೊಂದು ಮುಖ್ಯ ಕಾದಂಬರಿ. ಕೇಂದ್ರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ವಿಜೇತ ಕೃತಿ. ಇದು ನಡುಪ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಕಥೆ. ಒಮ್ಮೆ ಇಂದ್ರ ದೇವಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣಧ್ಯಾನಾಸಕ್ತನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಅಲ್ಲಿಗೆ ದೇವಗುರು ಬೃಹಸ್ಪತಿ ಬರುತ್ತಾನೆ. ಆಗ ಅವರನ್ನು ಇಂದ್ರ ಯಥೋಚಿತವಾಗಿ ಗೌರವಿಸುವುದಿಲ್ಲ.

ಸಭೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಅವರು ಅಂತರ್ಧಾನರಾಗುವರು. ಅವರಿಂದ ತೆರವಾದ ಧರ್ಮಾಚಾರ್ಯನ ಸ್ಥಾನ ವಿಶ್ವರೂಪಾಚಾರ್ಯನಿಗೆ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಆತನಿಗೆ ಮೂರು ಮುಖಗಳು: ಒಂದರಿಂದ ವೇದಪಾರಾಯಣವನ್ನೂ, ಇನ್ನೊಂದರಿಂದ ಸುರಾಪಾನವನ್ನೂ, ಮತ್ತೊಂದರಿಂದ ಪೌರೋಹಿತ್ಯವನ್ನೂ ನಿರ್ವಹಿಸುವನು. ಈತ ಕ್ರಮೇಣ ದೇವತೆಗಳ ವಿರುದ್ಧ ವರ್ತಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆತನ ಸುರಾಪಾನ ಅಭ್ಯಾಸವನ್ನು ಇಂದ್ರ ಕಟುವಾಗಿ ವಿರೋಧಿಸಿದಾಗ, ಇಬ್ಬರಿಗೂ ವಾಗ್ವಾದ ಏರ್ಪಟ್ಟು ಸಿಟ್ಟಿಗೆದ್ದ ಇಂದ್ರ ವಿಶ್ವರೂಪನನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವನು. ಇದರಿಂದ ಕುಪಿತನಾದ ವಿಶ್ವರೂಪನ ತಂದೆ ಇಂದ್ರನನ್ನು ನಾಶಮಾಡಲು ಯಜ್ಞವೊಂದನ್ನು ಮಾಡಿ, ಅದರಿಂದ ಕರಾಳ ಆಕೃತಿಯ ವೃತ್ರಾಸುರನನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸುವನು.

ಇಂದ್ರನಿಗೂ ವೃತ್ರಾಸುರನಿಗೂ ಯುದ್ಧ ಸಂಭವಿಸುತ್ತದೆ. ವಜ್ರಾಯುಧವನ್ನು ಹಿಡಿದು ಬಂದ ಇಂದ್ರನನ್ನು ವೃತ್ರಾಸುರ ತನ್ನ ಬಾಯಿಯೊಳಗೆ ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳುವನು. ಅಲ್ಲಿಂದ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದ ಇಂದ್ರ ವೃತ್ರಾಸುರನನ್ನು ತುಂಡರಿಸಲು ಮುಂದಾಗುತ್ತಾನೆ. ಕೊಲ್ಲಲು ಇದು ಸಕಾಲವಲ್ಲವೆಂದು ಅರಿತು, ಅವನಿಗೇ ಇಂದ್ರಪದವಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಕೊಡುವನು. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಒಂದು ದಿನ ಇಬ್ಬರೂ ಸಮುದ್ರತೀರಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ ವೃತ್ರಾಸುರ ಇಂದ್ರನನ್ನು ಮಲ್ಲಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಆಹ್ವಾನಿಸಿ, ನೊರೆಯಿಂದ ತನ್ನನ್ನು ಹೊಡೆಯುವಂತೆ ಕೇಳಿಕೊಳ್ಳುವನು. ಸಮಯವರಿತು ನೊರೆಯೊಳಗೆ ವಜ್ರಾಯುಧವನ್ನು ಮರೆಮಾಡಿ ಇಂದ್ರ ಹೊಡೆಯುತ್ತಾನೆ; ವೃತ್ರಾಸುರ ಮೂರ್ಛಿತನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಆತ ಮೃತನಾದನೆಂದು ಇಂದ್ರ ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೆ. ಆದರೆ, ಆತ ಮತ್ತೆ ಎಚ್ಚರಗೊಂಡನೆಂಬ ಸುದ್ದಿ ತಲುಪುತ್ತದೆ. ಇಂದ್ರ ದೇಶಾಂತರ ಓಡಿಹೋಗುತ್ತಾನೆ. ಇದು ಕಾದಂಬರಿಯ ಪೂರ್ವಾರ್ಧದ ಕಥೆ.

ಇಂದ್ರನಿಂದ ತೆರವಾಗಿದ್ದ ಸ್ಥಾನ ನಹುಷನಿಗೆ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ನಹುಷ ಭೂಲೋಕದ ಒಬ್ಬ ಚಕ್ರವರ್ತಿ, ಧರ್ಮಿಷ್ಠ. ಆತನಿಗೆ ಭೋಗದ ಆಸೆಯಿಲ್ಲ. ಆತ ಇಂದ್ರಪದವಿ ತಾತ್ಕಾಲಿಕವಾದುದು ಎಂಬ ಅರಿವಿನಿಂದಲೇ ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಜೊತೆಗೆ ತನ್ನ ಪತ್ನಿಯನ್ನು ದೇವಲೋಕಕ್ಕೆ ಕರೆದೊಯ್ಯಲು ಅನುಮತಿ ಕೇಳಿ, ಇಹದಲ್ಲಿ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಧರ್ಮಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲಿಯೂ ಮುಂದುವರಿಸುವ ಇಚ್ಛೆಯನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುತ್ತಾನೆ. ದೇವಲೋಕದಲ್ಲೂ ಅವನು ಮನುಷ್ಯ ಧರ್ಮವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿ ಮಹಾಕ್ಷತ್ರಿಯ ಎನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವನು. ಇದು ಕಾದಂಬರಿಯ ಉತ್ತರಾರ್ಧದ ಕಥೆ.

ಇಂದ್ರಪದವಿಯನ್ನು ಪಡೆದು, ಅಹಂಕಾರದಿಂದ ವರ್ತಿಸಿ, ಋಷಿಗಳ ಶಾಪಕ್ಕೆ ಗುರಿಯಾಗಿ, ಶಚಿಯನ್ನು (ಇಂದ್ರನ ಪತ್ನಿ) ಪತ್ನಿಯನ್ನಾಗಿ ಪಡೆಯಲಿಚ್ಛಿಸಿ, ಅಜಗರ (ಹಾವು) ಜನ್ಮ ಪಡೆದನೆಂಬುದು ಪುರಾಣಮೂಲದ ಕಥೆ. ದೇವುಡು ಈ ಕಾದಂಬರಿಯಲ್ಲಿ ನಹುಷನ ಪಾತ್ರಸಂಬಂಧವಾಗಿ ಕೆಲವು ಬದಲಾವಣೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ನಹುಷನ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಉದಾತ್ತೀಕರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆತ

ಪರಸ್ತ್ರೀವೋಹಿಯಲ್ಲ; ಧರ್ಮಿಷ್ಠನೆಂದು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ್ದಾರೆ. ನಹುಷನನ್ನು ಮಹಾಕ್ಷತ್ರಿಯನ್ನಾಗಿ ರೂಪಿಸಲು ಇಂದ್ರನ ಪದಚ್ಯುತಿಯಾಗಬೇಕು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಹಲವಾರು ಕಾರಣಗಳನ್ನು ಪುರಾಣಮೂಲದಿಂದ ಒದಗಿಸಲಾಗಿದೆ. ಹೀಗಾಗಿ, ಕಾದಂಬರಿಯಲ್ಲಿ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಪಾತ್ರಗಳ ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಒಂದೊಂದು ಸನ್ನಿವೇಶವನ್ನು, ಪಾತ್ರವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವಲ್ಲಿ ದೇವುಡು ಅವರ ಕಲಾನೈಪುಣ್ಯ ಅಚ್ಚರಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತದೆ. ದೇವಲೋಕವನ್ನು ಆಳಿದ ಇಂದ್ರ, ವೃತ್ರ, ನಹುಷ-ಈ ಮೂವರ ಕಥೆಮಾತ್ರ ಕಾದಂಬರಿಯಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಓದುಗರಲ್ಲಿ ಕುತೂಹಲವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುವ ಹಲವಾರು ಹೊಸ ಪಾತ್ರಗಳನ್ನು, ಘಟನೆಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಹೆಣೆಯಲಾಗಿದೆ. ದೇವಕುಲ, ಋಷಿಕುಲ, ಮಾನವ ಕುಲವನ್ನು ಒಟ್ಟುಗೂಡಿಸಿದ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಲೋಕವೇ ಇಲ್ಲಿ ತೆರೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇಂದ್ರನ ಕಥೆ ದೀರ್ಘವೆನಿಸಿ, ನಹುಷನ ಕಥೆ ಕಿರಿದಾಗುತ್ತದೆ. ನಹುಷನ ಧರ್ಮಪರವಾದ ನಿಲುವುಗಳು ತುಂಬಾ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಜೊತೆಗೆ ಇಂದ್ರನ ಅಹಂಕಾರ, ದೌರ್ಬಲ್ಯಗಳನ್ನು ಬಹಳ ವಿಸ್ತೃತವಾಗಿ ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದಾಗಿ ದೇವಕುಲದ ಸಡಿಲ ವರ್ತನೆಗಳ ಎದುರು ಮಾನವಕುಲದ ಹಿರಿಮೆಯೇ ಮಿಗಿಲಾಗುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಮಾನವ ಕುಲವನ್ನು ಸಂದರ್ಭಾನುಸಾರಿ ದುಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ದೇವಕುಲದ ಕುತಂತ್ರಗಳೂ ಸ್ಪಷ್ಟಗೊಳ್ಳುತ್ತಾ ಹೋಗುತ್ತವೆ. ವೈದಿಕಯುಗ ಮತ್ತು ಪುರಾಣಯುಗದ ಕಥೆಯ ಪುನರ್ರಚನೆ 'ಮಹಾಕ್ಷತ್ರಿಯ' ಎನಿಸಿದರೂ, ಅಲ್ಲಿನ ಪಾತ್ರಗಳ ವರ್ತನೆ, ಸಂವಾದಗಳೆಲ್ಲಾ ಸಾರ್ವಕಾಲಿಕವೆನಿಸುತ್ತವೆ. ಅಂದರೆ, ದೇವಲೋಕದ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ವ್ಯವಹಾರ ಕೂಡ ಮನುಷ್ಯ ಲೋಕದ್ದೇ ಆಗುತ್ತದೆ.

ಕಾದಂಬರಿಯಲ್ಲಿ ದೇವಲೋಕವನ್ನು ಆಳಿದ ಮೂವರು ಇಂದ್ರರ ಕಥೆ ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಸಾಗುತ್ತದೆ. ಇಂದ್ರ ಮತ್ತು ವಿಶ್ವರೂಪಾಚಾರ್ಯನ ಅಂತಃಕಲಹಗಳಿಂದಾಗಿ ಸುರಲೋಕದ ಶಾಂತಿ ಕೆಡುತ್ತದೆ; ಎಲ್ಲರಲ್ಲೂ ಆತಂಕ ಆವರಿಸುತ್ತದೆ. ಅವರಿಬ್ಬರ ಸ್ವಭಾವಭೇದಗಳು, ವರ್ತಿಸುವ ಬಗೆ, ಒಡ್ಡುವ ತರ್ಕಗಳು, ಅರ್ಥಪೂರ್ಣ ಸಂಭಾಷಣೆಗಳು- ಇವು ದೇವುಡು ಅವರ ದೃಶ್ಯ ಕಲ್ಪನೆಗೆ ಉತ್ತಮ ನಿದರ್ಶನಗಳಾಗಿವೆ. ಅಂತ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಅವರು ಬಳಸುವ ಭಾಷೆ ವಿಶಿಷ್ಟ ಬಗೆಯದು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಇಂದ್ರ-ವಿಶ್ವರೂಪಾಚಾರ್ಯರ ನಡುವೆ ಸುರಾಪಾನ ಸಂಬಂಧವಾಗಿ ನಡೆಯುವ ಚರ್ಚೆಯ ಭಾಗವನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು:

'ಸುರಾಪಾನದ ಮಾತು; ಅದು ತೀರ ನಮ್ಮ ಸ್ವಂತದ ವಿಚಾರ. ಅದು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಮೇಲೆ ಆರಂಭಿಸಿದುದಲ್ಲ.'

'ಆಚಾರ್ಯರಲ್ಲಿ ದೇವಕುಲದ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯೊಂದನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸಲು ಬಂದಿದ್ದೇನೆ.'

'ನಮ್ಮ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಲೋಪ ಬರದಂತಹ ಏನನ್ನು ಬೇಕಾದರೂ ಕೇಳಬಹುದು.'

‘ದೇವಾ, ತಾವು ಗುಪ್ತವಾಗಿ ದಾನವರಿಗೆ ಹರ್ವಿಭಾಗಗಳನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತಿರುವುದಾಗಿ ವದಂತಿ ಬಂತು. ದಾನವರು ದೇವತೆಗಳ ಶತ್ರುಗಳು. ತಾವು ದೇವಾಚಾರ್ಯರು. ಅದರಿಂದ ಶತ್ರುವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಬಯಸಬಾರದು ಎಂದು ದೇವತೆಗಳು ತಮ್ಮನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುವರು.’

‘ನಾವು ದೇವಾಚಾರ್ಯತ್ವವನ್ನು ವಹಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರೂ ದೇವ ಸಹಜವಾದ ದಾನವ ದ್ವೇಷವನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸಿದವರಲ್ಲ.’

‘ತಾವು ಸತತವಾಗಿ ಸುರಾಪಾನ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದು ದೇವಗಣಕ್ಕೆ ಸಮ್ಮತವಿಲ್ಲ. ತಾವು ಸೋಮವನ್ನು ಪರಿಗ್ರಹಿಸಿ ಇದನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಬೇಕು.’

‘ಬೇಕಾಗಿದ್ದರೆ ನಮ್ಮನ್ನು ಆಚಾರ್ಯರನ್ನಾಗಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ನಮ್ಮನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸಿದವರು ನಮ್ಮ ಕೆಟ್ಟ ಚಾಳಿಗಳನ್ನೂ ದುರ್ಗುಣಗಳನ್ನೂ ಅಂಗೀಕರಿಸಬೇಕು. ಯಾದೃಚ್ಛಿಕವಾಗಿ ನಮಗೆ ಬಂದಿರುವ ಪದವಿಯ ಮೋಹ ನಮಗೆ ಇಲ್ಲ. ಅದರಿಂದ ನಾವು ನಿಯಂತ್ರಿತರಾಗುವುದಿಲ್ಲ.’

‘ನಿಯತಿಯು ನಿಯಮ ತಿರಸ್ಕಾರವನ್ನು ಸಹಿಸುವುದಿಲ್ಲ ಆಚಾರ್ಯ’.

‘ಇತರರಿಗೆ ರಕ್ಷೆಯನ್ನು ಕೊಡಬಲ್ಲವರು, ಆತ್ಮ ರಕ್ಷೆಯನ್ನೂ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬಲ್ಲರು ಎಂಬುದು ವಿದಿತವಷ್ಟೆ?’

‘ಹೀಗೆ ಮಾಡಬಾರದುದನ್ನು ಮಾಡಿ ಅನರ್ಥ ಪರಂಪರೆಗೆ ಕಾರಣವಾಗುವುದು ಸರಿಯಲ್ಲ’

‘ಆದರೆ, ಅದು ನಮಗಲ್ಲ. ಅನರ್ಥವೆಂದವರು ಯಾರಿಗೆ ಎಂದು ತಿಳಿದುಕೊಂಡಿದ್ದರೆ ಒಳ್ಳೆಯದು.’

ವಿಶ್ವರೂಪಾಚಾರ್ಯನ ನುಡಿಗಳನ್ನು ಕೇಳಿದ ಇಂದ್ರ ಕೋಪಕೊಳ್ಳುವನು. ಅಸಹನೆಯಿಂದ ಕೆರಳಿ ಖಡ್ಗವನ್ನು ಬೀಸಿದ ಕೂಡಲೇ ವಿಶ್ವರೂಪನ ರುಂಡ ಮುಂಡಗಳು ಬೇರೆಯಾಗುತ್ತವೆ. ಕೆಳಗೆ ಬಿದ್ದಿದ್ದ ರುಂಡದ ಅಟ್ಟಹಾಸ, ತಿರಸ್ಕಾರದಿಂದ ಹೊರಟ ಅಪಹಾಸ್ಯದ ಒರಟು ನಗು, ಕಣ್ಣುಗಳಿಂದ ಹೊರಹೊಮ್ಮಿದ್ದ ಕ್ರೂರ ತೇಜಸ್ಸು-ಇವುಗಳನ್ನು ಕಂಡು ವಿಕಾರವಾಗಿ ಚೀರುತ್ತ ಇಂದ್ರ ಮೂರ್ಛಿತನಾಗುತ್ತಾನೆ. ವೀರ, ರೌದ್ರ, ಭಯಾನಕ ಸನ್ನಿವೇಶವನ್ನು ದೇವುಡು ಅತ್ಯಂತ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅವರ ನಾಟಕೀಯ ನಿರ್ಮಾಣಶಕ್ತಿ ಅಮೋಘವಾದುದು. ಕನ್ನಡದೊಂದಿಗೆ ಸಂಸ್ಕೃತವನ್ನು ಕಸಿಕಟ್ಟಿ ಬಳಸುವ ಭಾಷೆ ಅನನ್ಯವಾದುದಾಗಿದೆ. ಕನ್ನಡ ಕಾದಂಬರಿಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಬಗೆಯ ಭಾಷಾಬಳಕೆ ಅಪರೂಪವೆಂದೇ ಹೇಳಬೇಕು. ದೇವುಡು

ಅವರು ಪ್ರೌಢಗದ್ಯಶೈಲಿ ಹಾಗೂ ಸರಳಗದ್ಯ ಶೈಲಿ-ಎರಡರಲ್ಲೂ ಪ್ರಭುತ್ವವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರು.

ಅನಂತರ ಇಂದ್ರನನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮಹತ್ಯೆಯ ಪಾಪ ಹಿಂಬಾಲಿಸಿತು. ಪುತ್ರವಧೆಯ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ಕೇಳಿ ಕುಪಿತಗೊಂಡ ವಿಶ್ವರೂಪನ ತಂದೆ, ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರನೇ ಇಲ್ಲದಂತೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಪಣ ತೊಟ್ಟನು. ಇಂದ್ರನನ್ನು ನಿರ್ಮೂಲ ಮಾಡಬಲ್ಲ ಶತ್ರುವನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಯಾಗವೊಂದನ್ನು ಸಂಕಲ್ಪಿಸಿದನು. ಅದರಿಂದ ಕರಾಳ ಆಕೃತಿಯೊಂದು ಹುಟ್ಟಿಬಂತು. ಅವನಿಗೆ 'ವೃತ್ರ' ಎಂದು ಹೆಸರಿಟ್ಟರು. ಸುರಪತಿಯ (ಇಂದ್ರ) ವಿನಾಶಕ್ಕಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿದವನೆಂದು ಆತ ತನ್ನನ್ನು 'ವೃತ್ರಾಸುರ' ಎಂದು ಕರೆದುಕೊಂಡನು. ಈತ ಅತೀಂದ್ರಿಯ ಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳವನು; ದೈತ್ಯಾಕಾರ ಸ್ವರೂಪಿ! ಅವನಿಗೆ ಹುಟ್ಟಿದಾಗಲೇ ಮೂವತ್ತು ವರ್ಷ. ಆತನ ನಾಯಕತ್ವದಲ್ಲಿ ಅಸುರರೆಲ್ಲಾ ದೇವಲೋಕದ ಮೇಲೆ ಧಾಳಿ ನಡೆಸಲು ಸಿದ್ಧತೆ ನಡೆಸುತ್ತಾರೆ. ಅದನ್ನು ಕೇಳಿ ದೇವಲೋಕದಲ್ಲಿ ಭೀತಿ ಆರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಪಾಪಭೀತಿಯಿಂದ ನರಳಿ, ಅಧೀರನಾಗುವ ಇಂದ್ರನ ವ್ಯಕ್ತಿ ಚಿತ್ರಣವನ್ನು ದೇವುಡು ಸಹಜ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ಅದು ಹೀಗಿದೆ:

“ಇಂದ್ರನ ಸಾವಿರ ಕಣ್ಣುಗಳೂ ಸಾವಿರ ಜನ ವೃತ್ರರನ್ನು ಕಂಡಂತೆ ಆಗಿ, ವೃತ್ರನ ವಿಶ್ವರೂಪವನ್ನು ನೋಡುತ್ತ ಮಹೇಂದ್ರನು ವಿಷ್ಣುಲನಾಗಿ, ಬೆದರಿ, ಅಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲಲಾರದೆ, ಎದ್ದು ಓಡಿದನು. ಬಾಗಿಲಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಹರಿಯು, ಬಾಗಿಲನ್ನು ತೆರೆದುಕೊಂಡು ಬಂದು, ಹಿಂದುಮುಂದು ನೋಡದೆ ಓಡುತ್ತಿರುವ ಇಂದ್ರನ ಹಿಂದೆ ಹೋಗಬೇಕೋ ಅಥವಾ ಮಂದಿರದ ಬಾಗಿಲಲ್ಲಿಯೇ ನಿಂತಿರಬೇಕೋ ತಿಳಿಯದೆ ತಬ್ಬಿಬ್ಬಾಗಿ ನಿಂತಕಡೆಯೇ ನಿಂತುಬಿಟ್ಟನು.”

ಮುಂದೆ, ವೃತ್ರನ ಹತ್ಯೆಗಾಗಿ ಸುರರೆಲ್ಲಾ ಸೇರಿ, ಬೃಹಸ್ಪತಿಯ ಮುಂದಾಳತ್ವದಲ್ಲಿ ವಜ್ರಾಯುಧವನ್ನು ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅದು, ತಪೋಬಲದಿಂದ ದೇಹವನ್ನೆಲ್ಲ ವಜ್ರಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವ ದಧೀಚಿಮುನಿಯು ಬೆನ್ನುಮೂಳೆಯಿಂದ ಆದದ್ದು. ಇಂದ್ರ-ವೃತ್ರರು ಬದ್ಧ ವೈರಿಗಳಾಗಿದ್ದರೂ ಕಾರಣಾಂತರಗಳಿಂದ ಸ್ನೇಹದ ಒಪ್ಪಂದಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಾರೆ. ಸಮುದ್ರ ತೀರದಲ್ಲಿ ವೃತ್ರನಿಗೆ ಅಕಾರಣವಾಗಿ ಮಲ್ಲಯುದ್ಧದ ಬಯಕೆ ಮೂಡುತ್ತದೆ; ಇಂದ್ರನನ್ನು ಆಹ್ವಾನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆಗ ಇಂದ್ರ ಸಮುದ್ರದ ನೊರೆಯಲ್ಲಿ ವಜ್ರಾಯುಧವನ್ನು ಮರೆಮಾಡಿ ವೃತ್ರನನ್ನು ಹೊಡೆಯುವನು. ಆತ ಮೂರ್ಛಿತನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಅನಂತರ ಚೇತರಿಸಿಕೊಂಡು, ಸಪ್ತರ್ಷಿಗಳಿಂದ ವರವನ್ನು ಪಡೆದು ಪಂಚಭೂತಗಳನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಇಂದ್ರನನ್ನು ಪೀಡಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇಂದ್ರನಿಗೆ ನೆಮ್ಮದಿಯಿಲ್ಲ; ಏನೋ ಮುಜುಗರ; ಮನಃಶಾಂತಿ ಕೆಟ್ಟಿದೆ. ಏಕಾಂಗಿಯಾಗಿರಲು ಆ

ವೀರನಿಗೆ ದಿಗಿಲು. ವೃತ್ರನು ಸತ್ತಿರುವುದು ನಿಜವಾದರೂ ಅವನಲ್ಲಿ ಹಿಂತಿರುಗಿ ಬರುವನೋ ಎಂಬ ಆತಂಕ; ಅಂಜಿಕೆ. ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಕುಳಿತರಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲ; ಎದ್ದು ಓಡಾಡಲು ಆರಂಭಿಸುವನು. ಕಡೆಗೆ, ಬೃಹಸ್ಪತಿ, ಶಶಿ ಕೂಗುತ್ತಿದ್ದರೂ ನಿಲ್ಲದೆ ಓಡುತ್ತಾನೆ. ಆತ ಎಲ್ಲಿ ಹೋದನೆಂಬುದು ಯಾರಿಗೂ ತಿಳಿಯದಾಗುತ್ತದೆ. ದೇವುಡು ಅವರ ಅಪೂರ್ವವಾದ ಕಲ್ಪನಾಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಇಂಥ ಅನೇಕ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮೆರುಗು ಬಂದಿದೆ. ವೃತ್ರಾಸುರ-ಇಂದ್ರರ ಉನ್ನತಿ ಮತ್ತು ಪತನಗಳು ಸಾರ್ವಕಾಲಿಕ ಅರ್ಥವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿವೆ. ಒಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ರಾಜಕೀಯ ಅರ್ಥ ಎನ್ನುಬಹುದು. ಇಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕಾಗಿ ನಡೆಯುವ ಕಿತ್ತಾಟ ನಮ್ಮ ರಾಜಕೀಯ ಪಕ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ವ್ಯವಹಾರಗಳನ್ನು ನೆನಪಿಗೆ ತರುತ್ತದೆ. ದೇವುಡು ಅವರು ಸಮಕಾಲೀನ ರಾಜಕೀಯ ವಿದ್ಯಮಾನಗಳನ್ನು ಪುರಾಣಕಥೆಯ ಸಂದರ್ಭಕ್ಕೆ ಬಳಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಕಾದಂಬರಿಯ ಪೂರ್ವಾರ್ಧ ಸುರಾಸುರರ ಸಂಘರ್ಷವನ್ನೇ ನಿರೂಪಿಸಿದೆ. ಅನಂತರ ದೇವಮಾನವರ ಕಥೆ ಹೆಣೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಮೂರನೆಯ ಇಂದ್ರನಾಗಿ ನಹುಷ ಆಳ್ವಿಕೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ.

“ಇಂದ್ರನ ಸಿಂಹಾಸನವು ಶೂನ್ಯವಾಗಿದೆ. ಅದಕ್ಕೊಬ್ಬ ಅಧಿಕಾರಿಯಾದವನನ್ನು ಆರಿಸಬೇಕು. ಲೋಕಾಧಿಪತಿಗಳು ಯಾರು ಇಂದ್ರರಾಗುವಂತಿಲ್ಲ. ಹಾಗೆಯೇ ಪಾತಾಳಲೋಕದ ನಿವಾಸಿಗಳಲ್ಲಿ ಯಾರನ್ನೂ ದೇವತೆಗಳು ಒಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲ. ಅದರಿಂದ ಯತ್ನವಿಲ್ಲದೆ ಮನುಷ್ಯಪ್ರಪಂಚದಿಂದಲೇ ಯಾರನ್ನಾದರೂ ಆರಿಸಬೇಕು. ಕ್ಷತ್ರಿಯನಾಗಿ, ಧರ್ಮಿಷ್ಠನಾಗಿ ಇಂದ್ರ ಸಿಂಹಾಸನದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವುಳ್ಳವನನ್ನೇ ಆರಿಸಬೇಕು” ಎಂಬುದು ಬೃಹಸ್ಪತಿ ಮೊದಲಾದವರ ತೀರ್ಮಾನವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ನಹುಷ ಇಂದ್ರಾಧಿಕಾರವನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿಯೇ ನಿರ್ವಹಿಸುವನು. ವಿನಯವನ್ನು ಮೀರದೆ ಎಲ್ಲರ ಅನುಗ್ರಹಕ್ಕೂ ಪಾತ್ರನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಮನುಷ್ಯ ಸಹಜವಾದ ಜಿಜ್ಞಾಸೆ, ಕುತೂಹಲಗಳಿಂದ ದೇವರ ರಹಸ್ಯಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಬಯಸುತ್ತಾನೆ. ಇಂದ್ರತ್ವವು ಪೂರ್ಣವಾಗಬೇಕಾದರೆ ಶಶಿಯನ್ನು ರಾಣಿಯನ್ನಾಗಿ ಪಡೆಯಬೇಕು ಎಂಬ ರಹಸ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿದರೂ, ಅವಳಿಗಾಗಿ ನಹುಷ ಆಸೆಪಡುವುದಿಲ್ಲ. ಅದರಿಂದಾಗಿ ಇಂದ್ರಪದವಿಗೆ ಯಾವುದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲೂ ಚ್ಯುತಿ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಇಂದ್ರ ಬಯಸದೇ ಬಿಟ್ಟಿದ್ದ ಸಪ್ತರ್ಷಿ ಶಿಬಿಕೆಯನ್ನು ಎರಲು ನಹುಷ ನಿರ್ಧರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಪ್ತರ್ಷಿಗಳ ಕೋಪಕ್ಕೆ ಗುರಿಯಾಗುವನು. ಹತ್ಯೆಯ ಭೀತಿಯಿಂದ ತಲೆಮರೆಸಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಇಂದ್ರ ಹಿಂತಿರುಗಿ ಬಂದಾಗ ಅವನಿಗೆ ಇಂದ್ರಪದವಿಯನ್ನು ಒಪ್ಪಿಸಿ ತನಗೆ ತಾನೇ ಶಾಪವನ್ನು ವಿಧಿಸಿಕೊಂಡು ಅಜಗರನಾಗಿ ಹುಟ್ಟುವುದಾಗಿ ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ‘ಮಹಾಕ್ಷತ್ರಿಯ’ ಕಾದಂಬರಿಯಲ್ಲಿ ನಹುಷನ ಪಾತ್ರಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ದೇವುಡು ಅವರು ಕೆಲವು ಮಹತ್ವದ ಬದಲಾವಣೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಮೂಲ ಮಹಾಭಾರತದಲ್ಲಿ ನಹುಷನ ಕಥೆ ಹೀಗಿದೆ:

ಇಂದ್ರನಾದ ನಹುಷನಿಗೆ ಶಚಿಯಲ್ಲಿ ವೋಹ ಉಂಟಾಗಿ, ಆ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ದೂತರ ಮೂಲಕ ಹೇಳಿಕಳುಹಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆಕೆ ಯೋಚಿಸಿ, ಅಪೂರ್ವವಾದ ವಾಹನದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಬಂದರೆ ವಶವಾಗುವುದಾಗಿ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಾಳೆ. ನಹುಷ ಸಪ್ತರ್ಷಿಗಳು ಹೊತ್ತ ಪಲ್ಲಕ್ಕಿಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಶಚಿಯ ಅರಮನೆಗೆ ಹೊರಡುತ್ತಾನೆ. ಶಚಿಯನ್ನು ಸಂಧಿಸುವ ಆತರದಲ್ಲಿದ್ದ ಅವನಿಗೆ ಋಷಿಗಳ ನಡೆ ಬಹಳ ನಿಧಾನವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಅಸಹನೆಯಿಂದ 'ಸರ್ಪ, ಸರ್ಪ' (ಬೇಗ ನಡೆ) ಎಂದು ಅಗಸ್ತ್ಯನ ತಲೆಗೆ ಕಾಲಿನಿಂದ ತಿವಿಯುತ್ತಾನೆ. ಅದರಿಂದ ಕೋಪಗೊಂಡ ಅಗಸ್ತ್ಯ 'ಸರ್ಪೋಭವ' ಎಂದು ಶಾಪ ನೀಡಿದ ಕೂಡಲೇ ನಹುಷ ಅಜಗರನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಕಾಮಿ, ಅಹಂಕಾರಿ, ಅವಿವೇಕಿ ಎನಿಸಿದ ನಹುಷನ ಪಾತ್ರಯೋಜನೆ ದೇವರು ಅವರ ಪ್ರತಿಭಾಪೂರ್ಣ ಕಲ್ಪನೆಯಲ್ಲಿ ಬದಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ನಹುಷ ಶಚಿಯನ್ನು ಕಾಮುಕತೆಯಿಂದ ದೂರಕಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಯತ್ನಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಆಕೆಲೊಂದಿಗೆ ಸಭ್ಯ ಮಿತ್ರನಂತೆ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುವನು. ಆತನ ಕುಂದಿಲ್ಲದ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಗಮನಿಸಿದ ಶಚಿದೇವಿ 'ನಹುಷನು ನಿಜವಾಗಿ ಮಹಾನುಭಾವ! ಈತನು ಇಂದ್ರನಾಗಿರುವುದು ಮೂರುಲೋಕದ ಭಾಗ್ಯ. ತನ್ನ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಏನುಬೇಕಾದರೂ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧನಾಗಿದ್ದ ನನ್ನ ಪತಿಗಿಂತ ಈತ ಮಿಗಿಲು' ಎಂದು ನುಡಿಯುತ್ತಾಳೆ. ಮುಂದೆ ವೃತ್ರನನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿ ತಲೆಮರೆಸಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಇಂದ್ರನನ್ನು ಹಚುಕಿ ತಂದು ಶಚಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಲು ನಹುಷ ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಾನೆ. ನಹುಷ-ಶಚಿಯರ ಸವಾದ, ಶಿಬಿರೋತ್ಸವವನ್ನು ಸಂಘಟಿಸುವುದು, ನಹುಷನಿಗೆ ಒದಗಿಬಂದ ಸ್ಥಿತಿಗಾಗಿ ಇಂದ್ರ ಮರುಗುವುದು-ಈ ಎಲ್ಲಾ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಆಕರ್ಷಿಸುತ್ತವೆ. ನಹುಷನ ಪತ್ನಿ ವಿರಜಾದೇವಿಯ ಪಾತ್ರವನ್ನು ಹೊಸ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ಆಕೆ ಕೂಡ ಮನುಷ್ಯ ಲೋಕದ ಧರ್ಮವನ್ನು ಬಿಡುವುದಿಲ್ಲ. ನಹುಷ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ದುಯಾತಿಗೆ ಬಿಟ್ಟುಕೊಟ್ಟಾಗ, ಇಂದ್ರಪದವಿಯನ್ನು ಪಡೆದಾಗ, ಆ ಪದವಿ ತಪ್ಪಿದಾಗ ಆಕೆ ನಿರ್ಲಿಪ್ತಳಾಗಿಯೇ ವರ್ತಿಸುತ್ತಾಳೆ. ಕಾಮಪತ್ನಿಗಿಂತ ಧರ್ಮಪತ್ನಿಗಿರುವ ಸ್ಥಾನವೇನು ಎಂಬುದನ್ನು ವಿರಜಾದೇವಿ ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುತ್ತಾಳೆ. ಮೂಲ ಕಥೆಯಲ್ಲಿ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಕ್ಷತ್ರಿಯ ದೌರ್ಬಲ್ಯಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸುವ ನಹುಷ ಕಾದಂಬರಿಯಲ್ಲಿ ವಿನಯ, ಧರ್ಮ, ನ್ಯಾಯ ಹಾಗೂ ತ್ಯಾಗನಿಷ್ಠೆಯ ಮೂಲಕ ಮಾನವೀಯ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು ಮೆರೆಯುವನು; ಮನುಷ್ಯತ್ವದ ಘನತೆಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುವನು. ಈ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ಆತ 'ಮಹಾಕ್ಷತ್ರಿಯ' ಆಗುವುದು. ದೂರೆಯುವ ಸ್ಥಾನ ಮುಖ್ಯವಲ್ಲ; ಸ್ಥಾನ ಗೌರವವನ್ನು ಕಾಪಾಡುವುದು ಮುಖ್ಯ ಎಂಬ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಲೇಖಕರು ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವ ಬದಲಾವಣೆ ಸಮಂಜಸವಾಗಿದೆ. ಒಟ್ಟಾರೆ, ಕಾದಂಬರಿಯ ಕಥೆ ಕ್ರಮಬದ್ಧವಾಗಿದ್ದು; ಪಾತ್ರ ಸಂಯೋಜನೆ ಹಾಗೂ ಸನ್ನಿವೇಶ ನಿರ್ಮಾಣ ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟಾಗಿದೆ.

'ಮಹಾದರ್ಶನ' ದೇವರು ಬರೆದ ಕೊನೆಯ ಕಾದಂಬರಿ, ಪೌರಾಣಿಕ

ಕಾದಂಬರಿಗಳಲ್ಲಿ ಮೂರನೆಯದು. ವಸ್ತು ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಇದು ಪುರಾಣಾಧಾರಿತ ಎನಿಸಿದರೂ, ಆಶಯದಲ್ಲಿ ಅದು ದರ್ಶನ ಸಮನ್ವಿತವಾದುದು. ಇದು ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕ ಉಪನಿಷತ್ತನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ಬರೆದ ಕಥೆ. ಈ ಕಾದಂಬರಿಯಲ್ಲಿ 'ಮಹಾಬ್ರಾಹ್ಮಣ', 'ಮಹಾಕ್ಷತ್ರಿಯ' ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ಕಲಾನೈಪುಣ್ಯವನ್ನಾಗಲಿ, ನಿರೂಪಣೆಯ ಸೊಗಸನ್ನಾಗಲಿ ಗುರಿತಿಸುವುದು ಕಷ್ಟ. ವೇದಾಂತ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುವ ಈ ಕಾದಂಬರಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಭೆಗಿಂತ ದೇವುಡು ಅವರ ಪಾಂಡಿತ್ಯ ಪ್ರಕಟಗೊಂಡಿದೆ. ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯನ ಜ್ಞಾನಸಾಧನೆ, ಅದರ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಪರಿಚಯಿಸುವುದೇ ಲೇಖಕರ ಪ್ರಧಾನ ಗುರಿಯಾಗಿದೆ.

ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯ ದೇವರಾತ ಮತ್ತು ಆಲಂಬಿಯರ ಮಗ. ದೇವರಾತನಿಗೆ ಯಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯ ಎಂಬ ಬಿರುದಿತ್ತು. ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯ ಚಿಕ್ಕಂದಿನಲ್ಲಿಯೇ ವೇದ, ವೇದಾಂತ, ವೇದಾಂಗಗಳನ್ನು ಕರಗತ ಮಾಡಿಕೊಂಡವನು. ತಾಯಿ ಆಲಂಬಿ ಮತ್ತು ಆಜ್ಜಿ ಜಾಯಂತಿಯರ ಪಾಲನೆಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದ ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯರಿಗೆ ಬುಡಲಿರಿದ ಉಪನಯನವಾಗುತ್ತದೆ. ಎರಡು ವರ್ಷಗಳ ಅನಂತರ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸಕ್ಕಾಗಿ ವೈಶಂಪಾಯನರ ಗುರುಕುಲಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮುಂದೆ ವೈಶಂಪಾಯನರೇ ಶ್ರುತಿಭಗವತಿ ದರ್ಶನವಾಗಿ, ನೀನು ಕಲಿಸಿದ ವೇದವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೊಂದು ವೇದವನ್ನು ರಚಿಸಬೇಕಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯನನ್ನು ಆಶ್ರಮದಿಂದ ಕಳುಹಿಸುವಂತೆ ತಿಳಿಸುತ್ತಾಳೆ. ಮಹಾಜ್ಞಾನಿಯಾದ ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಪಡೆದು ಮಹರ್ಷಿ ಎನಿಸಿಕೊಂಡನು. ಕಾತ್ಯಾಯಿನಿ, ಮೈತ್ರೇಯಿಯರನ್ನು ವಿವಾಹವಾಗಿ ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವಾದ ಬದುಕನ್ನು ಸಾಗಿಸಿದನು. ಇಡಿಷ್ಟು ಕಥೆ ಸುಮಾರು 475 ಪುಟಗಳಲ್ಲಿ ಹಬ್ಬಿಂತಿದೆ. ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯನ ಅಲೌಕಿಕ ಜನನ, ಅವನಿಗೆ ದೊರೆತ ಮಂತ್ರೋಪದೇಶ, ವೈಶಂಪಾಯನರ ಆಶ್ರಮದಲ್ಲಿ ಆಗುವ ಪಂಚಭೂತ ದರ್ಶನ-ಈ ಪ್ರಸಂಗಗಳೆಲ್ಲಾ ಸಮೃದ್ಧ ಕಲ್ಪನೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿವೆ. ಈ ಕಾದಂಬರಿ ಆಧ್ಯಾತ್ಮನೆಯುಳ್ಳ ಕೃತಿ. ಆದುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಕಾಮ-ಪ್ರೇಮ ಸಂಬಂಧಿಯಾದ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳು ಇಲ್ಲ. ಇದು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ವೇದಕಾಲದ ಸಾಮಾಜಿಕ, ಧಾರ್ಮಿಕ, ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಚಿತ್ರವನ್ನುಳ್ಳದ್ದು. ಆಶ್ರಮವಾಸಿಗಳ ಸರಳ ಹಾಗೂ ಸಾತ್ವಿಕ ಜೀವನ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸುವ ಕಥೆಯಾಗಿದೆ. ಅಂದಿನ ಸಾಮಾಜಿಕ ಜೀವನದಿಂದ ಸಾರ್ವಕಾಲಿಕವಾಗಿ ಒಪ್ಪಬಹುದಾದ ಒಂದು ಮಹತ್ವದ ಸಂಗತಿ ಎಂದರೆ ಸ್ತ್ರೀಸಮಾನತೆ. ಬ್ರಹ್ಮಜಿಜ್ಞಾಸೆಯಲ್ಲಿ ಪಾಲ್ಗೊಳ್ಳುವ ಗಾರ್ಗಿಗೆ ಸಮಾನವಾಗಿ ನಿಲ್ಲುವಂಥವರು ಕಾತ್ಯಾಯಿನಿ ಮತ್ತು ಮೈತ್ರೇಯಿ. ಇವರಿಬ್ಬರ ಸ್ನೇಹ ಅಪರೂಪದ್ದು. ಕಾತ್ಯಾಯಿನಿಯ ಔದಾರ್ಯ, ಮೈತ್ರೇಯಿಯ ನಿಷ್ಠೆ ಒಟ್ಟುಗೂಡಿ ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯನ ಗೃಹಸ್ಥ ಜೀವನ ಸಾಕಾರಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಆತನ ಸಾಧನೆಗೆ ಹೆಗಲೆಣೆಯಾಗಿ ಇಬ್ಬರೂ ದುಡಿಯುತ್ತಾರೆ. ಕಾತ್ಯಾಯಿನಿ ಮೈತ್ರೇಯಿಯನ್ನು ಕರೆತಂದು, ಆಕೆಯನ್ನು ಮದುವೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯನನ್ನು

ಒಪ್ಪಿಸುವಳು. 'ಈ ಆಶ್ರಮಕ್ಕೆ ನೀನು ಅದಿರಾಜ್ಞ, ನನ್ನಿಂದ ನನ್ನ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಕುಂದು ಬರಬಾರದು. ಅದರಿಂದ ನಾನು ಇಲ್ಲಿಂದ ಆದಷ್ಟು ಬೇಗ ಹೋಗಬೇಕು' ಎಂದು ಮೈತ್ರೇಯಿ ನುಡಿದಾಗ ಆಕೆಯ ಬಗ್ಗೆ ತನಗಿರುವ ಅಮಿತ ಪ್ರೇಮವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿ, ತನ್ನ ಕೊನೆಯ ತೀರ್ಮಾನವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಾಳೆ: 'ನೀನು ಇಲ್ಲಿಯೇ ಭಗವಾನರ ಆಶ್ರಮದಲ್ಲಿ ಇರು. ಅವರಿಗೆ ತಮ್ಮ ವೇದಾಂತ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಕೇಳುವವರು, ಅದರಲ್ಲಿ ಪಾಠ್ಯಗಳನ್ನು ಓದುವವರು ಒಬ್ಬರು ಬೇಕಾಗಿದೆ. ಅದರಿಂದ ಅವರ ಕೋರಿಕೆಯನ್ನು ನೀನು ನೆರವೇರಿಸು. ಅಪಯಶಸ್ಸು ಬರದಂತೆ ನೀನು ಅವರ ಸಹಧರ್ಮಿ ಆಗು. ನೀನು ಅಕ್ಕ; ನಾನು ತಂಗಿ. ಇಬ್ಬರೂ ಆ ಮಹಾನುಭಾವನನ್ನು ಸೇವಿಸಿ ಕೃತಾರ್ಥರಾಗೋಣ. ನಾವು ಸವತಿಯರಲ್ಲ; ಅಕ್ಕ-ತಂಗಿಯರು.' ಕಾತ್ಯಾಯಿನಿಯ ಆಸೆ ಫಲಿಸುತ್ತದೆ. ಕಾದಂಬರಿಯಲ್ಲಿ ಬಹಳಷ್ಟು ಕಡೆ ಜ್ಞಾನ, ವೇದಾಂತ ಸಂಬಂಧಿಯಾದ ವಿವರಗಳಿವೆ. ಆದರೂ, ಮಧ್ಯೆ ಮಧ್ಯೆ ಇಂಥ ಭಾವನಾತ್ಮಕ ಪ್ರಸಂಗಗಳನ್ನು ದೇವುಡು ತಂದಿದ್ದಾರೆ. ಆ ಕಾರಣ, ಲೌಕಿಕ ಬದುಕಿಗೆ ಹತ್ತಿರವೆನಿಸಬಲ್ಲ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳು ನಿರ್ಮಾಣವಾಗುತ್ತವೆ. 'ಮಹಾದರ್ಶನ' ಕಾದಂಬರಿ ಎನಿಸುವುದು ಇಂಥ ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ. ಉಳಿದ ಕಡೆ ಅದು ಶಾಸ್ತ್ರಧನವಾಗಿಬಿಡುತ್ತದೆ. ಹೀಗಿದ್ದೂ, ದೇವುಡು ಅವರ ಸುಭಗ ಶೈಲಿ ಮರೆಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಮೈತ್ರೇಯಿ ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯನನ್ನು ಭೇಟಿಮಾಡಿ ತನ್ನ ಮನೋಭಿಲಾಷೆಗಳನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುವ ಭಾಗವನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು:

'ನಾನು ಈ ಆಶ್ರಮದಲ್ಲಿಯೇ ಇರಬೇಕೆಂದಿದ್ದೇನೆ.'

'ಅಗತ್ಯವಾಗಿ ಆಗಬಹುದು. ನಿನಗೆ ಇಲ್ಲಿರುವ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆ ? ನಮ್ಮನ್ನು ಕೇಳಿ, ಅಪ್ಪಣೆ ಪಡೆದು ಇರಬೇಕಾದುದೇನು ?'

'ಹಾಗಲ್ಲ. ನಾನು ಇಲ್ಲಿ ಇರುವುದಾದರೆ, ನನ್ನ ರಕ್ಷಣ, ಪೋಷಣ, ಮಾರ್ಗದರ್ಶನ ಎಲ್ಲವೂ ತಮ್ಮನ್ನು ಸೇರುವುದು.'

'ಈಗ ಆಶ್ರಮವಾಸಿಗಳಿಗೆ ಇದೆಲ್ಲ ಲಭ್ಯವಾಗಿಲ್ಲವೆ ?'

'ನಾನು ಇತರರಂತೆ ಕೇಳುತ್ತಿಲ್ಲ ?'

'ಸಮಸ್ಯೆ ಜಟಿಲವಾಯಿತು. ಆಗಲೇ ಬಾಯಲ್ಲಿ ಬಂದಿದೆ. ಏನೇ ಆಗಲಿ ವಹಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದೇವೆ. ಹೆದರದೆ ಹೇಳು.'

'ನಾನು ಕೋರುತ್ತಿರುವುದು ಬರಿಯ ಶಿಷ್ಯತ್ವವಲ್ಲ.'

'ಹಾಗಾದರೆ ಇನ್ನೇನು ?'

'ಮಾರ್ಗದರ್ಶನದ ಜೊತೆಗೆ...'

'ಸಹಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಯಾಗಬೇಕೆನ್ನುವೆಯಾ ?'

'ಹೌದು.'

‘ನನಗೆ ಆಗಲೇ ಮದುವೆಯಾಗಿರುವುದು ಗೊತ್ತಿಲ್ಲವೆ?’

‘ಹಾಗಾದರೆ ಇನ್ನೇನು?’

‘ಮೋಕ್ಷಪತ್ತೀತ್ವವನ್ನು, ಗುರುವಾಗಿ, ಪತಿಯಾಗಿ, ನನ್ನಿಂದ ತಾವು ಸೇವೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು.’

‘ಹಾಗಾದರೆ ಆಗಬಹುದು.’

ಕಾದಂಬರಿಯ ಕೊನೆಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕನ ಜ್ಞಾನಬಲ ಮತ್ತು ವಾದಬಲವನ್ನು ಪರೀಕ್ಷೆಗೊಡ್ಡುವ ಪ್ರಸಂಗಗಳು ಬರುತ್ತವೆ. ಆತ ಮೃತ್ಯು, ಬ್ರಹ್ಮ ಆತ್ಮ ಮೊದಲಾದುವುಗಳ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಕುರಿತು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತಾನೆ. ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕನು ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯಾ ಪಾರಂಗತನೆಂದು ದೃಢಪಟ್ಟು, ಅನಂತರ ‘ಸರ್ವಜ್ಞಾನಾಭಿಷೇಕ’ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಕೊನೆಗೆ ಆತ ಸನ್ಯಾಸಿಯಾಗಿ ಹೊರಟುಹೋಗಬೇಕೆಂದು ತೀರ್ಮಾನಿಸುತ್ತಾನೆ. ತರ್ಕ, ವಾದ-ವಿವಾದಗಳ ಹೆಚ್ಚಳದಿಂದ ಸಾಕಷ್ಟು ಕಡೆ ಕಥೆ ಶುಷ್ಕವೆನಿಸುತ್ತದೆ.

ಒಟ್ಟು ಈ ಮೂರು ಕಾದಂಬರಿಗಳು ವಸ್ತುವಿನ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಬೇರೆ ಬೇರೆಯಾದರೂ, ಅವು ಕಟ್ಟಿಕೊಡುವ ಆವರಣ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದುದಾಗಿದೆ. ಸನಾತನ ಕಾಲದ ಜೀವನ ಕ್ರಮ, ಅದಕ್ಕೆ ಹೊಂದುವ ವಾತಾವರಣ ನಿರ್ಮಿತಿ, ಹದಗೆಂಡು ಬೆರೆತು ಬರುವ ಸಂಸ್ಕೃತ-ಕನ್ನಡ ಭಾಷಾ ಬಳಕೆಯಿಂದಾಗಿ ದೇವುಡು ಅವರು ಪ್ರತಿಭೆ-ಪಾಂಡಿತ್ಯಗಳ ಸಮ್ಪಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದ್ದಾರೆ ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾವ್ಯ ಮಾದರಿಯುಳ್ಳ ಈ ಕಾದಂಬರಿಗಳ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಕ್ರಮ ಹೊಸದು. ದೇವುಡು ಅವರ ಈಮೂರು ಪೌರಾಣಿಕ ಕಾದಂಬರಿಗಳು ಅತ್ಯಂತ ದಿಟ್ಟ ಪ್ರಯೋಗಗಳೆಂದೇ ಹೇಳಬೇಕು. ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಪೌರಾಣಿಕ ಕಾದಂಬರಿಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಾನ್ಯತೆಯನ್ನು ತಂದುಕೊಟ್ಟ ದೇವುಡು ಸ್ಮರಣೀಯರು.

‘ಮಯೂರ’ ಮತ್ತು ‘ಚಿನ್ನಾ’ (‘ಅವಳ ಕಥೆ’) ದೇವುಡು ಅವರ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಕಾದಂಬರಿಗಳು. ಎರಡೂ ವಿಭಿನ್ನ ಮಾದರಿಯ ಕಥೆಯನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿವೆ. ಮೊದಲನೆಯದು ವೀರ ಸಾಹಸಿಯೊಬ್ಬನ ಕಥೆ. ಮತ್ತೊಂದು, ಇತಿಹಾಸದ ಎಳೆಗಳನ್ನು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಜೋಡಿಸಿ ಹೆಣೆದ ನರ್ತಕಿಯೊಬ್ಬಳ ಕಥೆ. ವಸ್ತು ಮತ್ತು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಇವು ನವೀನ ಪ್ರಯೋಗಗಳು ಎನಿಸುತ್ತವೆ. ಕನ್ನಡ ನವೋದಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ವಸ್ತುವಾಗಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಬರೆದ ಅನೇಕ ಕಾದಂಬರಿಗಳು ಬಂದಿವೆ. ಗುಲಾಮಗಿರಿಯಲ್ಲಿ ತಮ್ಮತನವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡಿರುವ ಭಾರತೀಯರಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಪ್ರಜ್ಞೆ ಮೂಡಿಸುವುದು ಇವುಗಳ ಹಿಂದಿರುವ ಮುಖ್ಯ ಪ್ರೇರಣೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಗತಕಾಲದ ರಾಜಮಹಾರಾಜರಿಗೆ, ಧಾರ್ಮಿಕ ಪುರುಷರಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ವೈಭವೀಕರಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನ

ನಡೆಯಿತು. ಕನ್ನಡಿಗರಲ್ಲಿ ದೇಶಾಭಿಮಾನ, ಭಾಷಾಭಿಮಾನವನ್ನು ಕೆರಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ಗತವೈಭವವನ್ನು ಪರಿಚಯಿಸಲು ಕಾದಂಬರಿಕಾರರು ಉದ್ದೇಶಿಸಿದರು. ಹೀಗಾಗಿ, ಕೃತಿಕಾರರ ಲಕ್ಷ್ಯವೆಲ್ಲಾ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಅಸಾಮಾನ್ಯ ನಾಯಕರ ದೈರ್ಯ, ಸಾಹಸ, ಜಯಾಪಜಯಗಳನ್ನು ವರ್ಣರಂಜಿತವಾಗಿ, ರೋಮಾಂಚಕವಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸುವುದರ ಕಡೆಗೇ ಹರಿಯಿತು. 'ಮಯೂರದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಜನತೆಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಚಿತ್ರವೊಂದನ್ನು ಮೂಡಿಸುವ ಯತ್ನವು ನಡೆದಿದೆ. ಸುಮಾರು ಹತ್ತಾರು ವರ್ಷಗಳು ಕಣ್ಣೆಚ್ಚಿ ಹುಡುಕಿ ನೋಡಿದುದರ ಫಲವಾಗಿ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯು 'ವೈದಿಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಪ್ರತಿಬಿಂಬ' ಎಂಬುದು ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಖಚಿತವಾಗಿದೆ. ಈ ಅಂಶವನ್ನು ಯಥಾಯೋಗ್ಯವಾಗಿ ವಿಲಂಬವಾಗಿ ಬರೆದು ಮಹಾಜನರ ಮುಂದೆ ಗ್ರಂಥರೂಪದಲ್ಲಿಡಲು ಪ್ರಯತ್ನವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದೇನೆ. ಮಯೂರವನ್ನು ಓದಿದ ಕನ್ನಡಿಗರಿಗೆ ಕರ್ನಾಟಕದ ಅಭಿಮಾನವು ಒಂದಿಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಿದರೆ ಸಾಕು. ಮಯೂರನು ತನ್ನ ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನು ಗೆದ್ದುಕೊಂಡಂತೆ ಈ ಕರ್ನಾಟಕರು ತಮ್ಮ ಕರ್ನಾಟಕತ್ವವನ್ನು ಗೆದ್ದುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿದೆ. ಜೀವನದ ಆಶೋತ್ತರ, ರೀತಿ-ನೀತಿಗಳಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನವಾಗಿ ಸರ್ವಗ್ರಾಹಿಯಾದ ಪರಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಧಾಳಿಯಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಅಸ್ತಿತ್ವ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವಗಳು ಕೊಚ್ಚಿ ಹೋಗುತ್ತಿವೆ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಹಿರಿಯರೂ, ಕಿರಿಯರೂ, ಸರ್ವರೂ ಹಣಗಬೇಕಾಗಿದೆ' ಎಂದು ದೇವುಡು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಕಥೆಯಲ್ಲಿ ಬಂದಿರುವ ಒಂದೊಂದು ಅಂಶಕ್ಕೂ ಆಧಾರವಿದೆ. ಕೆಲವು ಅಧಿಕೃತ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆಯುಳ್ಳ ಈ ಕಾದಂಬರಿಯಲ್ಲಿ ಪಲ್ಲವ ಹಾಗೂ ಕದಂಬ ರಾಜವಂಶಗಳ ರಾಜಕೀಯ ಏಳುಬೀಳುಗಳು, ಆ ಕಾಲದ ಜನಜೀವನದ ನೈಜ ಚಿತ್ರಣವಿದೆ. ಕಥಾನಕದ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಸಡಿಲಗೊಳಿಸುವಷ್ಟು ಕಲ್ಪಿತ ಪಾತ್ರಗಳಿಲ್ಲ. ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಕಾಲಮಾನದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಜೀವನ ಚಿತ್ರವನ್ನು, ಆ ಕಾಲದ ಆವರಣವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುವ ಕಾದಂಬರಿಯ ಕಥನಕ್ರಮ ಅಪೂರ್ವವಾದುದು. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ 'ಮಯೂರ'ಕ್ಕೆ ಕನ್ನಡ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಕಾದಂಬರಿಗಳ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಮಹತ್ವದ ಸ್ಥಾನವಿದೆ. ದೇವುಡು ಅವರ ಕಥನಶೈಲಿ ಮಾರ್ಮಿಕವಾಗಿದೆ; ಮನಮೋಹಕವಾಗಿದೆ. ಎಲ್ಲಕ್ಕಿಂತ ಮಿಗಿಲಾಗಿ ಇದು ಜನಸಾಮಾನ್ಯರ ಸಂವೇದನೆಗಳಿಗೆ ಸ್ಪಂದಿಸುವ ನಾಯಕನೊಬ್ಬನ ಕಥೆ ಎನಿಸುತ್ತದೆ.

ಮಯೂರ ಪಲ್ಲವ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿದ್ದ ಕಾಂಚೀಪುರದಲ್ಲಿ ಈಶಭಟ್ಟ ಎಂಬುವವನ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿದ್ದುಕೊಂಡು ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಕ್ಷತ್ರಿಯ. ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ವಟುವೇಷಧಾರಿಯಾಗಿ ರಂಗಾಜಿಟ್ಟಿಯ ಗರಡಿಯಲ್ಲಿ ಸಕಲ ಶಸ್ತ್ರಾಸ್ತ್ರ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಕಲಿಯುವನು. ಒಮ್ಮೆ ಪಲ್ಲವ ರಾಜಕುಮಾರನನ್ನು ಕೆಣಕಿ, ಅರಸನ ಕೋಪಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿ ತಲೆತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುವನು. ಅವನನ್ನು ಸೆರೆಹಿಡಿಯುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಸಫಲವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆತ ಅರಣ್ಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ತನ್ನವರನ್ನು ಕೂಡಿಕೊಂಡು, ಅವರ ನೆರವಿನಿಂದ ಒಂದು ಪ್ರಬಲ ಸೇನೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಪಲ್ಲವರ ವಿರುದ್ಧ ಯುದ್ಧವನ್ನು

ಘೋಷಿಸುತ್ತಾನೆ. ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಮಯೂರನಿಗೆ ಗೆಲುವಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರಸಂಗವಶಾತ್ ಅರಮನೆಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದ ಮಯೂರ, ಪಲ್ಲವ ರಾಜಕುಮಾರಿ ಪ್ರೇಮಾವತಿಯಲ್ಲಿ ಅನುರಕ್ತನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಮುಂದೆ ಮಯೂರ-ಪ್ರೇಮಾವತಿಯರ ವಿವಾಹದಲ್ಲಿ ಬನವಾಸಿ ಮತ್ತು ಕಾಂಚೀಪುರದ ನಡುವೆ ಇದ್ದ ವೈಷಮ್ಯ ಕೊನೆಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಮಯೂರನ ಸಾಹಸಕ್ಕೆ ಮಣಿದು ಆತನ ಆಳ್ವಿಕೆಯನ್ನೇ ಸಂಧಾನರೂಪದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರೂ ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಮಯೂರ ಪಲ್ಲವರ ವಶದಲ್ಲಿದ್ದ ಕರ್ನಾಟಕದ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳನ್ನು ಗೆದ್ದುಕೊಂಡು ಬನವಾಸಿಯಲ್ಲಿ ಕದಂಬ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪನೆ ಮಾಡಿದ್ದು ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಸತ್ಯ. ಕಾದಂಬರಿಯಲ್ಲಿ ಬರುವ ಮಯೂರನ ಸಾಹಸ, ಪ್ರಣಯಗಳು ಕಾದಂಬರಿಕಾರರ ಕಲ್ಪನೆಗಳು. ಆದರೂ, ಅವರು ನೀಡುವ ವಿವರಗಳು ಚರಿತ್ರಾಂಶಗಳನ್ನು ಬಲಪಡಿಸುತ್ತವೆ ಎಂಬುದರಲ್ಲಿ ಅನುಮಾನವಿಲ್ಲ. ಸರಾಗವಾಗಿ ಓದಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗುವ ಒಂದು ಚೊಕ್ಕ ಕೃತಿ 'ಮಯೂರ'.

ಕಾದಂಬರಿಯಲ್ಲಿ ಕದಂಬವಂಶ ಮತ್ತು ಮಯೂರನ ಜನ್ಮಪ್ರಾಂತಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಐತಿಹಾಸಿಕ ವಿವರಗಳು ಬಂದಿವೆ. ಜೊತೆಗೆ, ಮಯೂರ ಹೇಗೆ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನತೆಯ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯಾಗಿದ್ದ ಎಂಬುದನ್ನು ಕಥೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಬರುವ ರಂಗಾಜೆಟ್ಟಿ, ನಾಡಗೌಡ, ಕರಿಯನಾಯಕ, ತಿಮ್ಮ, ಬೀರಪ್ಪ ಮುಂತಾದವರು ಗತಿಸಿಹೋದ ಸಂತ್ಯಸ್ತ ಬಾಲ್ಯಿಯನ್ನು ಹಂಬಲಿಸುವ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತಾರೆ. ಆದರಿಂದಾಗಿ ಎಲ್ಲರೂ ಮಯೂರನಿಗೆ ಸಹಾಯಕರಾಗಿ ನಿಂತು ಸಾಮೂಹಿಕ ಹೋರಾಟಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧರಾಗುತ್ತಾರೆ. ಪಾತ್ರಗಳು ಎಲ್ಲೂ ಸರಳೀಕೃತ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ. ಮಯೂರನ ಧೀರಪ್ರವೃತ್ತಿ, ಮಂತ್ರಿ-ಸೇನಾಧಿಪತಿ-ರಾಜಪುರೋಹಿತರ ಕರ್ತವ್ಯನಿಷ್ಠೆ, ಪಲ್ಲವ ರಾಜಕುಮಾರರ ದರ್ಪ, ಸಾಮಂತ ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ನಿಷ್ಪ್ರೀಯತೆ, ಪ್ರೇಮಾವತಿಯ ಮೋಹಭಾವ ಇವೆಲ್ಲಾ ಚಿತ್ರವತ್ತಾಗಿ ಮೂಡಿಬಂದಿವೆ. ಅರಸುಮಕ್ಕಳ ಕತ್ತಿವರಸೆ, ಯುವರಾಜನಿಗೂ ಮಯೂರನಿಗೂ ನಡೆಯುವ ಕಾಳಗದ ವರ್ಣನೆ ಓದುಗರಲ್ಲಿ ರೋಮಾಂಚನವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುವ ಪ್ರಸಂಗಗಳಾಗಿವೆ. ಐತಿಹಾಸಿಕ ಕಾದಂಬರಿಗಳಲ್ಲಿ ಪಾತ್ರಗಳ ಸ್ವಭಾವ, ವರ್ತನೆಗಳು ಬಹಳ ಮುಖ್ಯವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳನ್ನು ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾದ ಭಾಷಾ ವಿನ್ಯಾಸಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದಿಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಅದನ್ನು ದೇವುಡು ಅವರು ಕಾದಂಬರಿಯ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಸಮರ್ಥವಾಗಿ ಸಾಧಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಕಾದಂಬರಿಯೊಳಗಿನ ನಾಟಕೀಯ ಸಂಭಾಷಣೆಗಳನ್ನು ನಿದರ್ಶನಕ್ಕಾಗಿ ಗಮನಿಸಬಹುದು:

1. ಅರಸನಿಗೆ ಈಶಭಟ್ಟ ನೀಡುವ ಉತ್ತರವಿದು-
 'ತಮ್ಮ ಶಿಷ್ಯವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನು ಧೂರ್ತನು ಸೇರಿರುವಂತಿದೆ.'
 'ಇಲ್ಲವಲ್ಲ! ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಧೂರ್ತರಿಗೆ ಸ್ಥಾನವಿಲ್ಲವಲ್ಲ'.

‘ನಿನ್ನೆಯ ವರ್ತಮಾನ ಕೇಳಿದಿರಷ್ಟೆ?’

‘ಕೇಳಿದೆ?’

‘ಅದು ಧೂರ್ತತನವಲ್ಲವೆ ಆಚಾರ್ಯ!’

‘ಮಹಾಪ್ರಭು! ಇತರರು ಧೂರ್ತರಾದರೆ ರಾಜಸ ಸ್ವಭಾವದವರು ಆತ್ಮರಕ್ಷಣೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರವೃತ್ತರಾಗುವುದುಂಟು. ಅದು ಧೂರ್ತತನವು ಹೇಗಾದೀತು.’

2. ರಂಗಾಜೆಟ್ಟಿಯ ನುಡಿಗಳಿವು-

‘ನೀವು ಮಾಡಿದುದು ತಪ್ಪು?’

‘ತಮ್ಮ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ತಪ್ಪು!’

‘ಈ ತಪ್ಪಿಗೆ ಶಿಕ್ಷೆಯೇನು ಬಲ್ಲಿದಾ?’

‘ಗೊತ್ತಿದೆ!’

‘ಸಿದ್ಧರಾಗಿ.’

‘ಅಪ್ಪಣೆ! ಮಹಾಪಾದದ ಉಪ್ಪುತಿಂದು ಬೆಳೆದ ಮೈ. ಮಹಾಸ್ವಾಮಿಯವರಿಗೆ ಈ ದೇಹದ ಮೇಲೆ ಸರ್ಮಾಧಿಕಾರವುಂಟು.’

‘ಇದಿಷ್ಟೂ ಒಬ್ಬ ಭಿಕ್ಷಾನ್ನದ ಹುಡುಗನಿಗೋಸ್ಕರ?’

‘ಭಿಕ್ಷಾನ್ನದ ಹುಡುಗ ಈಗ ! ಮುಂದೆ ಮಗ್ಗಲಿಗೊತ್ತುವ ಮುಳ್ಳಾದಾಗ ಮಹಾಸ್ವಾಮಿಯವರಿಗೆ ಮುದುಕನ ಮಾತು ಮನವರಿಕೆಯಾಗುವುದು.’

ಈ ಕಾದಂಬರಿಯ ನಾಯಕ ಮಯೂರನಾದರೂ, ಪ್ರಜಾಸಮೂಹಕ್ಕೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಪ್ರಾತಿನಿಧ್ಯ ದೊರೆತಿದೆ. ಇಂಥ ಪಾತ್ರಗಳಿಂದ ಕಾದಂಬರಿಯ ಕಥೆ ಹೆಚ್ಚು ಚಲನಶೀಲವಾಗುತ್ತದೆ. ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಘಟನೆಗಳು, ಪಾತ್ರಗಳು ಆ ಕಾಲದ ಸಾಮಾಜಿಕ ರೂಢಿ ನಿಯಮಗಳನ್ನು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುತ್ತವೆ. ಕಾದಂಬರಿಕಾರರು ಎಲ್ಲಿಯೂ ಮಯೂರನ ಪಾತ್ರವನ್ನು ವೈಭವೀಕರಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಆತ ಜನತೆಯ ಆಶೋತ್ತರಗಳಿಗೆ ಬದ್ಧನಾಗಿಯೇ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಇತಿಹಾಸವೆಂದರೆ ಕೇವಲ ರಾಜಮಹಾರಾಜರ ಕಥೆಯಲ್ಲ; ಅದು ಸಮುದಾಯದ ತುಡಿತಗಳನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡು ಬೆಳೆದಿರುತ್ತದೆ ಎಂಬುದು ದೇವುಡು ಅವರ ನಿಲುವು. ‘ಮಯೂರ’ ಕಾದಂಬರಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಾಲದ ಜನಜೀವನವನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುವುದರ ಜೊತೆಗೆ, ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವ ರಾಷ್ಟ್ರಕಲ್ಪನೆ ಯೊಂದನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಡುವ ಪ್ರಯತ್ನವಿದೆ. ಐತಿಹಾಸಿಕ ಕಾದಂಬರಿಗಳ ರಚನೆ ಇಳಿಮುಖವಾಗಿದ್ದ ಈ ಶತಮಾನದ ಮೂರನೆಯ ದಶಕದಲ್ಲಿ ಬಂದ ‘ಮಯೂರ’ ತನ್ನ ಕಥಾ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ಕೃತಿ ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ಈ

ಕಾದಂಬರಿಯ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಅಂಶವೆಂದರೆ ಅದರ ಶೈಲಿ. ಕೃತಕವೆನಿಸದ ಭಾಷೆಯ ಸೊಗಸು, ಚಿಕ್ಕ ಚಿಕ್ಕ ಪದಪುಂಜ, ವಾಕ್ಯಸರಣಿ- ಇವುಗಳಿಂದ ದೇವುಡು ಹಲವಾರು ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ರೇಖಿಸಿಬಿಡುತ್ತಾರೆ. ಅದ್ಭುತವಾದ ದೃಶ್ಯಜಗತ್ತನ್ನು ಒಂದೊಂದು ಸಂವಾದ ಪ್ರಸಂಗಗಳು ಕಟ್ಟಿಕೊಡುತ್ತವೆ. ಸಂಭಾಷಣೆಗಳೊಳಗೆ ಬೆರೆತು ಬಂದಿರುವ ಅನೇಕ ರೂಢಿಯ ಮಾತುಗಳು, ಗಾದೆಗಳು ಆಯಾಯ ಪಾತ್ರದ ಜೀವನಾನುಭವದ ನೆಲೆಯಿಂದಲೇ ಹುಟ್ಟಿ ಬಂದಂತೆ ಭಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಕಳೆದುಹೋದ ಯುಗಕ್ಕೆ ಮತ್ತೆ ಜೀವಕೊಡುವಲ್ಲಿ ದೇವುಡು ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿದ್ದಾರೆ.

‘ಚಿನ್ನಾ’ ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಹಿನ್ನೆಲೆಯಾಗುಳ್ಳ ಒಂದು ಕಾಲ್ಪನಿಕ ಕಥೆ. ‘ಅವಳ ಕಥೆ’ ಎಂಬುದು ಈ ಕಾದಂಬರಿಯ ಮತ್ತೊಂದು ಹೆಸರು. ಚಿನ್ನಸಾನಿ ಓರ್ವ ಆಸ್ಥಾನ ನರ್ತಕಿ; ಹುಟ್ಟಿನಿಂದ ವೇಶ್ಯೆಯಾದರೂ ಅವಳು ಪರಿಪೂರ್ಣ ಕಲಾವಿದೆ. ವಿಜಯನಗರದ ಕೊನೆಯ ದೊರೆ ರಾಮರಾಯ ಬಿಜಾಪುರದ ಸುಲ್ತಾನರ ನೀಡಲಿದ್ದ ಹಣದ ಆಸೆಗಾಗಿ, ಚಿನ್ನಸಾನಿಯ ನರ್ತನವನ್ನು ಗೊಲ್ಲೊಂಡದ ಬಹುಮನೀ ಸುಲ್ತಾನರ ಸಮ್ಮುಖದಲ್ಲಿ ನಡೆಸಲು ಒಪ್ಪುತ್ತಾನೆ. ಇದು ರಾಜತಾಂತ್ರಿಕ ಕಾರಣಕ್ಕಾಗಿ ನಡೆದ ಸಂಧಾನವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಕಲೋಪಾಸಕಿಯಾದ ಚಿನ್ನಸಾನಿಗೆ ಇದು ಇಷ್ಟವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಕೊನೆಗೆ, ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಹಿತಕ್ಕಾಗಿ ತನ್ನನ್ನೇ ತಾನು ಅರ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ನಿರ್ಧರಿಸಿ ಗೋಲ್ಲೊಂಡಕ್ಕೆ ಹೋಗಲು ಒಪ್ಪುತ್ತಾಳೆ. ಚಿನ್ನಸಾನಿಯ ಗುರು ಭರತಾಚಾರ್ಯ; ಆಕೆಯ ಪ್ರೇಮಿ ಗೋಪಾಲರಾಯ; ರನ್ನಸಾನಿ ಅವಳ ತಂಗಿ. ಎಲ್ಲರೂ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಪ್ರಯಾಣ ಬೆಳೆಸುತ್ತಾರೆ. ಚಿನ್ನಸಾನಿಗೆ ಸುಲ್ತಾನನ ಸಮ್ಮುಖದಲ್ಲಿ ನೃತ್ಯ ಮಾಡುವ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿಲ್ಲ. ಅವಳಿಗೆ ಗೋಪಾಲರಾಯನಂಥ ನಟ ಹಾಗೂ ರಾಮರಾಯನಂಥ ಅರಸನಲ್ಲಿ ಅತೀವವಾದ ಪ್ರೀತಿ, ಗೌರವ. ಇಂಥ ಮನಸ್ಥಿತಿಯುಳ್ಳ ಆಕೆ ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿ ನವಾಬನ ಎದುರು ನೃತ್ಯ ಪ್ರದರ್ಶನ ನೀಡುತ್ತಾಳೆ. ಅನಂತರ ಅಗ್ನಿ ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡುತ್ತಾಳೆ. ಈ ದುರಂತ ಕಥೆ ಪವಿತ್ರ ಪ್ರೇಮ ಮತ್ತು ತ್ಯಾಗ ಸಂಪನ್ನತೆಯನ್ನು ಸಾರುತ್ತದೆ.

ಈ ಕಾದಂಬರಿ ವಿಜಯನಗರದ ಭವ್ಯ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ; ಅದರ ಉದ್ದೇಶ ಕೂಡ ಅದಲ್ಲ. ಇತಿಹಾಸದ ಕೆಲವು ಎಳೆಗಳನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ಬೆಳೆದ ಕಾಲ್ಪನಿಕ ರಮ್ಯಕಥೆ. ವಿಜಯನಗರದಲ್ಲಿ ಸಂಗೀತವು ಬಹಳ ಮುಂದುವರಿದಿತ್ತು ಎಂದು ಚರಿತ್ರೆಯಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಹಿಂದೂ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವಾದ ವಿಜಯನಗರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕವಿಗಳಿದ್ದರು; ನೃತ್ಯಗಾರ್ತಿಯರಿದ್ದರು. ಈ ಸಂಗತಿಗಳ ಗ್ರಹಿಕೆಯಿಂದ ‘ಚಿನ್ನಾ’ ಕಾದಂಬರಿ ಹುಟ್ಟಿದೆ. ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಕೇವಲ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಆ ಕಾಲದ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಜೀವನವನ್ನೂ ಮುಖ್ಯವಾದದ್ದೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸುವ ಮಾದರಿಯನ್ನು ದೇವುಡು ಬಂಕಿಮಚಂದ್ರರ ಕಾದಂಬರಿಗಳಿಂದ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಸ್ವಲ್ಪ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಆ ಕಾಲದ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುವುದರಿಂದ ಈ ಕಥೆಯನ್ನು

ಐತಿಹಾಸಿಕವೆಂದು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಕಾದಂಬರಿಯ ರಚನೆಗಿಂತ ಬಹಳ ಮೊದಲೇ ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ಕೃತಿಗಳು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಬಂದಿದ್ದವು. ಅಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ಆಂತರಿಕ ಕಲಹಗಳಿಂದ ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಹೇಗೆ ಪತನವಾಯಿತು ಎಂಬುದರ ಜೊತೆಗೆ, ಸ್ವಾಮಿನಿಷ್ಠರಾಗಿದ್ದವರು ತಮ್ಮ ಸಾಹಸ, ತ್ಯಾಗ, ಬಲಿದಾನಗಳಿಂದ ಒದಗಿ ಬಂದ ಗಂಡಾಂತರಗಳನ್ನು ನಿವಾರಿಸಿದುದರ ಚಿತ್ರಣವಿದೆ. 'ಚಿನ್ನಾ' ಕಥೆ ಇವುಗಳಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನವಾಗಿದೆ. ರಾಮರಾಯನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯವ್ಯವಸ್ಥೆ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸಡಿಲಗೊಂಡಿರುವ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ವಿಜಯನಗರದ ಮೇಲೆ ಸುಲ್ತಾನರು ದಂಡೆತ್ತಿ ಬರಬಹುದು ಎಂಬ ವಿಚಾರ ಪ್ರಾಸಂಗಿಕವಾಗಿ ಕಾದಂಬರಿಯಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಆ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಹೊರತುಪಡಿಸಿದರೆ, ಮುಖ್ಯಕಥೆ ಚಿನ್ನಸಾನಿಯನ್ನು ಕುರಿತದ್ದಾಗಿದೆ. ಆ ಕಾಲದ ರಸಿಕಜೀವನ, ಓಲಗಳ ವೈಭವ, ಸಾಹುಕಾರರ ದರ್ಪ-ಇವು ಕಾದಂಬರಿಯೊಳಗಿನ ಆವರಣಗಳನ್ನು ಸಿದ್ಧಮಾಡುವ ಸಂಗತಿಗಳಾಗಿವೆ. ಗುರುಗಳಾದ ಭರತಾಚಾರ್ಯ, ನಟಗೋಪಾಲರಾಯ, ಸಾಹುಕಾರ ವೀರಪ್ಪಶೆಟ್ಟಿ ಮೊದಲಾದ ಪಾತ್ರಗಳು ಮನೋಜ್ಞವಾಗಿ ಮೂಡಿಬಂದಿವೆ. ರಾಮರಾಯ ಕೇವಲ ನಾಮಮಾತ್ರ ವ್ಯಕ್ತಿಯಾಗಿ ಕಾಣಬರುತ್ತಾನೆ.

ಕಾದಂಬರಿಯ ಮೊದಲಿಗೆ ಚಿನ್ನಸಾನಿಯ ಅಪ್ರತಿಮ ನೃತ್ಯಪ್ರದರ್ಶನದ ವರ್ಣನೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಅವಳ ಅಭಿನಯ ವಿಲಾಸವನ್ನು ಅಮೋಘವಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ದೇವುಡು ಕಡೆದಿದ್ದಾರೆ. ಅವರ ಶಬ್ದಚಿತ್ರ ನಿರ್ಮಾಣ ಕೌಶಲ ಹಲವು ಕಡೆ ಬೆರಗುಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಕಾದಂಬರಿಯ ವರ್ಣನೆಯ ಭಾಗಗಳು ಶೈಲಿಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಶ್ರೇಷ್ಠ ತರಗತಿಗೆ ಸೇರಿದವು. ದೇವಸ್ಥಾನದ ರಂಗಮಂಟಪದ ವಿವರಣೆ ಹೀಗಿದೆ:

“ಕಂಭಕಂಭಕ್ಕೂ ಹೂವಿನ ಶೃಂಗಾರವಾಗಿ ಸ್ವಾಮಿಯನ್ನು ಇದಿರುಗೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ನಿಂತಿರುವ ದೇವಪುರುಷರಂತಿವೆ. ಹೂವಿನ ತೋರಣಗಳು, ಹೂವಿನ ಹಂಜರ, ಎಲ್ಲವೂ ಸೇರಿ ಪುಷ್ಪ ಸಮುದ್ರದಂತಿದೆ. ಸಣ್ಣಗಾಳಿಯಾಡಿ ಆ ಹೂವು ಅಲೆದರೆ ಕ್ಷೀರಸಾಗರದಲ್ಲಿ ಏಳುವ ಅಲೆಗಳಂತೆ ತೋರುತ್ತಿದೆ. ಅದರ ನಡುವೆ ಒಂದು ಹೂವಿನ ಮಂಟಪ. ಏಳೆಡೆಯ ಹಾವು ಹೆಡೆಯನ್ನು ಬಿಚ್ಚಿಕೊಂಡು ತೆಕ್ಕೆಯನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಕುಳಿತಿರುವ ಆಕಾರದಲ್ಲಿ ಮೂಡಿದೆ. ಕೊಂಚ ದೂರದಲ್ಲಿ ನಿಂತುಕೊಂಡು ನೋಡಿದರೆ, ಆ ಹೂವಿನ ಹಾವು ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳುವ ಶೇಷನಂತೆ ಕಂಡು, ಕಲ್ಯಾಣ ಮಂಟಪವೇ ಕ್ಷೀರಸಾಗರ, ಆ ಹಾವೇ ಶೇಷ ಎಂಬ ನಂಬಿಕೆಯನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುವಂತಿದೆ. ಅಲಂಕಾರವೆಲ್ಲ ಆಗಿರುವುದು ಜಾಜಿಯ ಹೂವಿನಿಂದ. ಜಾಜಿಯ ಹೂವಿನ ಆ ಸುವಾಸನೆ ಅಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ಹಬ್ಬಿಹೋಗಿದೆ. ಅಷ್ಟೇನು? ಹೂವಿನ ಪರಿಮಳ ಅಲ್ಲಿ

ಕೆನೆಕಟ್ಟಿರುವಂತೆಯೂ, ಆ ಮಂಟಪದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಲ ಹೋಗಿ
ಸುತ್ತಿಕೊಂಡು ಬಂದರೆ ಮೈಗೆಲ್ಲಾ ಹತ್ತಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆಯೂ ಇದೆ.”

ಈ ಬಗೆಯ ಸವಿವರ ನಿರೂಪಣೆಯೇ ಕಾದಂಬರಿಯ ಜೀವಾಳ ಎನ್ನಬಹುದು.

ಚಿನ್ನಸಾನಿಯಂಥ ಪ್ರಬುದ್ಧ ಕಲಾವಿದೆ ರಾಜಕೀಯ ಕುಟಿಲೋಪಾಯಗಳಿಗೆ ಬಲಿಯಾಗುವ ವಿಪರ್ಯಾಸ ಒದಗಿಬರುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣ ವಜ್ರವ್ಯಾಪಾರಿ ವೀರಪ್ಪಶೆಟ್ಟಿ. ಈತ ಸುಲ್ತಾನರ ಜೊತೆ ಸೇರಿ ತನ್ನ ವಜ್ರದ ವ್ಯಾಪಾರವನ್ನು ಕುದುರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆ ಮೂಲಕ ವಿಜಯನಗರವನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಬಿಜಾಪುರದ ಸುಲ್ತಾನರು ಹವಣಿಸುತ್ತಿರುತ್ತಾರೆ. ವೀರಪ್ಪಶೆಟ್ಟಿ ಚಿನ್ನಸಾನಿಯ ನೃತ್ಯದ ಆಸೆ ತೋರಿಸಿ ಸಂಧಾನದ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಲು ಪ್ರೇರೇಪಿಸುತ್ತಾನೆ. ಮತ್ತೊಂದು ಕಡೆ ವಿಜಯನಗರದ ಸರಹದ್ದಿನೊಳಗೇ ಕೆಲವರು ಸಂಚು ಹೂಡಿರುತ್ತಾರೆ. ರಾಮರಾಯನನ್ನು ಹೇಗಾದರೂ ಮಾಡಿ ಮುಗಿಸಬೇಕೆಂಬುದು ಅವರ ಉದ್ದೇಶ. ಹೀಗೆ ಕಾದಂಬರಿಯಲ್ಲಿ ಸುಲ್ತಾನರ ಸಮಯಸಾಧಕತನ, ಅವರ ಅನುವರ್ತಿಗಳಾಗಿ ವರ್ತಿಸುವ ಹಿಂದೂಗಳ ನಯವಂಚಕ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳು ಪ್ರಕಟಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಇಂಥ ಕಡೆ ಅಂದಿನ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಸತ್ಯಗಳನ್ನು ಮರೆಮಾಚದೆ ನಿರೂಪಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಚಿನ್ನಸಾನಿಯನ್ನು ಗೋಲೊಂಡಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿಸುವುದೊಂದೇ ಉಳಿದಿರುವ ಏಕೈಕ ಗುರಿ. ಒಂದು ಯುದ್ಧವನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಬೇಕಾದರೆ ಆಕೆ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿ ಸಂಗೀತ ಕಛೇರಿ ಮಾಡಬೇಕು ಎಂಬುದು ರಾಮರಾಯನ ಅಪೇಕ್ಷೆ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಚಿನ್ನಸಾನಿಯನ್ನು ಒಪ್ಪಿಸಬೇಕೆಂದೂ, ಇಷ್ಟವಿಲ್ಲದ ಕೆಲಸವಾದರೂ ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿ ಮಾಡಲೇಬೇಕೆಂದು ಗೋಪಾಲರಾಯ ಮತ್ತು ಭರತಾಚಾರ್ಯನನ್ನು ಒತ್ತಾಯಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇದು ಕಾದಂಬರಿಯ ಮುಖ್ಯ ಕಥಾಭಾಗ. ಚಿನ್ನಸಾನಿ ರಾಮರಾಯನನ್ನು ಭೇಟಿಯಾಗುವ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ, ನರ್ತಕಿಯೊಬ್ಬಳು ಅರಸನ ನಿರ್ಬಂಧಗಳಿಗೆ ಕಟ್ಟುಬಿದ್ದು ಅನುಭವಿಸುವ ಯಾತನೆಗಳನ್ನು ಕಾದಂಬರಿಕಾರರು ಹೃದಯಸ್ಪರ್ಶಿಯಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ‘ತಂತಿಕಿತ್ತು ಹೋದರೆ ವೀಣೆ ಬಾರಿಸುವುದಿಲ್ಲವಷ್ಟೆ?’ ಎಂದು ಅರಸನನ್ನು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿ, ಸಂಬಂಧವೇ ಕಡಿಮೆ ಹೋದಷ್ಟು ವೇದನೆಯನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಾಳೆ: “ವಿಜಯನಗರದ ಒಂದೇ ಒಂದು ಅನಾಥ ಪ್ರಾಣಿಯು ಇಲ್ಲವಾದರೆ ರಾಜಧಾನಿಗೆ ಏನೂ ಹಾನಿಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಪ್ರಭುವಿಗೆ ಮುಗಿದ ಕೈಗಳು ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಪ್ರಭುವನ್ನಿರಿಸಿಕೊಂಡವನಿಗೆ ಮುಗಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಅದು ನನ್ನ ವೃತ. ಬಲವಂತ ಮಾಡಬೇಡಿ. ನನಗೆ ಆ ತೋಳಗಳ ಗುಂಪಿಗೆ ಹೋಗುವುದಕ್ಕೆ ಇಷ್ಟವಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋದರೆ ನಾನು ಪ್ರಾಣ ಸಹಿತವಾಗಿ ಬರುವ ದೈರ್ಯ ನನಗಿಲ್ಲ.” ಕೊನೆಗೆ ಎಲ್ಲರ ಮಾತಿಗೂ ಮಣಿದು ಒಪ್ಪುತ್ತಾಳೆ.

ಭರತಾಚಾರ್ಯನಿಗೆ ಚಿನ್ನಸಾನಿಯಲ್ಲಿ ಅತೀವವಾದ ಅಭಿಮಾನ. 'ಆಕೆಗೂ ಅಷ್ಟೆ; ಗುರುವೆಂದರೆ ಅವಳಿಗೆ ಪರದೈವ.' ಎಲ್ಲಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಅವರು ತೋರುವ ವಾತ್ಸಲ್ಯ ದೊಡ್ಡದು. ಚಿನ್ನಸಾನಿಯನ್ನು ಗೋಲ್ಡ್‌ಮಾಂಡಕ್ಕೆ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಬೇಕೆಂದು ರಾಮರಾಯ ಆದೇಶಿಸಿದಾಗ ಭರತಾಚಾರ್ಯನು ತುಂಬು ಹೃದಯದ ಶಿಷ್ಯವಾತ್ಸಲ್ಯವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸುವನು. ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಹಿತಕ್ಕಾಗಿ ತಮಗೆ ಪ್ರಿಯವಲ್ಲದ ಕಾರ್ಯವೊಂದನ್ನು ಮಾಡಬೇಕಾಗಿ ಬಂದರೆ ಏನು ಮಾಡುವಿರಿ ಎಂದು ಅರಸ ಕೇಳಿದಾಗ ಗದ್ಗದಿತನಾಗಿ ಅತ್ತಬಿಡುತ್ತಾನೆ. ವಿಜಯನಗರದ ಅವಸಾನವನ್ನೆಲ್ಲಾ ನೆನಪು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಸಂಕಟಪಡುವನು. ಹೀಗಾಗಿ, ಭರತಾಚಾರ್ಯನ ಪಾತ್ರ ಆದರ್ಶದ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ರೂಪುಗೊಂಡಿದೆ.

ಗೋಪಾಲರಾಯ ಸಂಸಾರಿಯಾಗಿದ್ದೂ ಚಿನ್ನಸಾನಿಯಲ್ಲಿ ಅಗಾಧವಾದ ಪ್ರೀತಿ, ಅಭಿಮಾನವನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುವ ವ್ಯಕ್ತಿ. ಇಬ್ಬರೂ ಅಗಲಲಾರದ ಸಂದಿಗ್ಧ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳಿಗೆ ಒಳಗಾಗಿ ಪರಿತಪಿಸುತ್ತಾರೆ. ಗಂಡು-ಹೆಣ್ಣಿನ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಕಾಮಕೇಂದ್ರಿತ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡದೆ, ಲೇಖಕರು ಅದನ್ನು ತ್ಯಾಗದ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರೇಮಿಗಳಿಬ್ಬರೂ ಏಕಾಂತದಲ್ಲಿ ಮಾಡುವ ಸಂವಾದಗಳು ತುಂಬಾ ಆಪ್ತ ಧಾಟಿಯಲ್ಲಿವೆ.

ಯಾವುದೋ ಒಂದು ಕಾಲಘಟ್ಟದಲ್ಲಿ ನಡೆದಿರಬಹುದಾದ ಘಟನೆಗಳನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ರಚಿತವಾಗಿರುವ ಈ ಕಾದಂಬರಿಗೆ ಇತಿಹಾಸದ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಹಿನ್ನೆಲೆಗಳಿಲ್ಲ. ರಾಮರಾಯ, ಚಿನ್ನಸಾನಿ-ಇವರನ್ನುಳಿದು ಎಲ್ಲವೂ ಕಲ್ಪಿತ ಪಾತ್ರಗಳಾಗಿವೆ. ಆದರೆ, ಅವು ತತ್ಕಾಲೀನ ಇತಿಹಾಸದ ಕೆಲವಾರು ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಡುವಲ್ಲಿ ಸಫಲವಾಗಿವೆ. 'ಮಯೂರ' ಕಾದಂಬರಿಯಂತೆ ಇಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯದ ಏಳುಬೀಳುಗಳು, ಸಾಹಸ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಜನಜೀವನದ ಚಿತ್ರಣವಿಲ್ಲ. ಪಾತ್ರಸೃಷ್ಟಿ, ವರ್ಣನೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಈ ಕೃತಿ ಗಮನ ಸೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಆದರೆ, ಕಲಾತ್ಮಕತೆ ಮತ್ತು ಐತಿಹಾಸಿಕ ಮಹತ್ವದಿಂದಾಗಿ 'ಮಯೂರ' ಕಾದಂಬರಿ ಮುಖ್ಯವೆನಿಸುತ್ತದೆ.

'ಅಂತರಂಗ' ವಿಶಿಷ್ಟ ಬಗೆಯ ಕಥಾವಸ್ತುವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ಕಾದಂಬರಿ. ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಸ್ವತಂತ್ರ ಕಾದಂಬರಿಗಳು ರಚನೆಯಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬಂದ ಈ ಕೃತಿ ಕಾಮ-ಪ್ರೇಮಗಳ ಹೊಯ್ತಾಟವನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸುತ್ತದೆ. ಅಂದಿನ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಇಂಥ ಕಥೆ ತೀರಾ ಹೊಸದು ಎನಿಸುವ ಹಾಗೆ ದೇವುಡು ಒಂದು ನವೀನ ಪ್ರಯೋಗವನ್ನು ಮಾಡಿದರು. ಮನುಷ್ಯನ ಮನೋವ್ಯಾಪಾರಗಳನ್ನು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಪರಿಭಾವಿಸಿರುವ ಈ ಕೃತಿಯನ್ನು ಕನ್ನಡದ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲ ಮನೋವಿಶ್ಲೇಷಣಾತ್ಮಕ ಕಾದಂಬರಿ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಹೀಗಾಗಿ, 'ಅಂತರಂಗ'ಕ್ಕೆ ಒಂದು ಐತಿಹಾಸಿಕ ಮಹತ್ವವಿದೆ. ಇದರ ನಾಯಕ ಒಬ್ಬ ಸುಸಂಸ್ಕೃತ ಪುರೋಹಿತ; ಪಂಡಿತ. ಹೆಸರು ಭಟ್ಟ. ಆತ ಕನಸಿನಲ್ಲಿ ಕನೈಯೊಬ್ಬಳನ್ನು ಮೋಹಿಸಿ; ಯಾತ್ರೆಯ ನೆಪದಲ್ಲಿ ಅವಳನ್ನು ಹುಡುಕಿಕೊಂಡು

ಹೋಗುತ್ತಾನೆ. ಅಲ್ಲಿ ದೇವರಿಗೆ ಬಿಟ್ಟ ಬಸವಿ ಎಂಬುವಳ ಭೇಟಿಯಾಗುತ್ತದೆ; ಅವಳೊಡನೆ ಸುಖಿಸುತ್ತಾನೆ. ಈ ಘಟನೆ ಸಂಭವಿಸಿದ ಬಳಿಕ ಭಟ್ಟ ಮನೆಗೆ ಹಿಂತಿರುಗುತ್ತಾನೆ. ಆದರೆ ಆತನಲ್ಲಿ ಬಸವಿಯ ಬಗೆಗಿನ ಮೋಹ ಅಚಲವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಸ್ವಲ್ಪ ದಿವಸಗಳ ಅನಂತರ ಆಕೆಯೇ ಭಟ್ಟನ ಮನೆಗೆ ಬರುವಳು. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ದಾಂಪತ್ಯ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಬಿರುಕು ಸಂಭವಿಸುವುದು. ಹೆಂಡತಿ-ಪ್ರೇಯಸಿ ಒಂದೇ ಮನೆಯಲ್ಲಿರಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಕೊನೆಗೆ ಬಸವಿಯೇ ಮನೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗುತ್ತಾಳೆ. ಭಟ್ಟ ಮತ್ತು ಬಸವಿಯ ಅಂತರಂಗದ ತಾಕಲಾಟಗಳನ್ನು ಕಾದಂಬರಿಕಾರರು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹೆಸರೇ ಹೇಳುವಂತೆ ಅದು ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಮನಸ್ಸಿನ ಒಳತೋಟಿಯನ್ನು, ಹೋರಾಟವನ್ನು ಕುರಿತ ಕಥೆ. “ಅಂತರಂಗವು ಒಂದು ಭಾವ ಕಥೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ವಸ್ತುವಿಗೆ ಅಷ್ಟು ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯಿಲ್ಲ. ಇದರಲ್ಲಿರುವುದು ಹೃದಯಾಂತರಾಳದಲ್ಲಿ ಎದ್ದದ್ದು ಉರುಳುವ ಭಾವತರಂಗ ಮಾಲೆಗಳ ಚಿತ್ರಗಳು ಎಂಬುದು ದೇವುಡು ಅವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಾಗಿದೆ.

ಕಾದಂಬರಿಯ ಕಥೆ ಎರಡು ಘಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತದೆ. ಒಂದು-ಬಸವಿ ವಾಸಿಸುವ ಗ್ರಾಮಕ್ಕೆ ಯಾತ್ರಾರ್ಥಿಯಾಗಿ ಹೊರಟ ಭಟ್ಟ ಬರುವುದು. ಬಸವಿಯನ್ನು ಕಂಡು ಅವಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಲ್ಪ ಸಂಪರ್ಕ ಏರ್ಪಡುವುದು, ಅಲ್ಲಿಂದ ಆತ ನಿರ್ಗಮಿಸುವುದು. ಎರಡು-ಪತ್ನಿಯೊಡನೆ ವಿರಸ ಉಂಟಾಗಿ ಪಾತಮ್ಮ ತವರು ಮನೆಗೆ ಹೋಗುವುದು, ಅದೇ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಭಟ್ಟನ ಮನೆಗೆ ಬಸವಿ ಬರುವುದು. ಅನಿರೀಕ್ಷೆವಾಗಿ ಭಟ್ಟ ಮತ್ತು ಬಸವಿಯ ಸಮಾಗಮ, ಪಾತಮ್ಮನು ತವರಿನಿಂದ ಹಿಂತಿರುಗಿ ಬರುವುದು, ಭಟ್ಟನ ರಹಸ್ಯ ಬಯಲಾಗುವುದು, ಭಟ್ಟ ದೇಶಾಂತರ ಹೋಗುವುದು, ಬಸವಿ ಭಟ್ಟನನ್ನು ಕರೆತಂದು ಕುಟುಂಬ ಕಲಹವನ್ನು ಬಗೆಹರಿಸಿ ತನ್ನ ಗ್ರಾಮಕ್ಕೆ ಹಿಂತಿರುಗುವುದು-ಇದು ಕಥೆಯ ರೂಪುರೇಷೆ. ಪಾತ್ರಗಳ ಮನೋವ್ಯಾಪಾರಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಬಿಡಿಯಾಗಿ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಿ, ನಿರೂಪಿಸಿರುವುದೇ ಈ ಕಾದಂಬರಿಯ ಹೆಗ್ಗಳಿಕೆ. ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಭೋಗಕ್ಕಿಂತ ತ್ಯಾಗವೇ ಉಳಿಯುತ್ತದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಲೇಖಕರು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಕಾದಂಬರಿಯ ವಸ್ತು ಸಂಕೀರ್ಣ ಎನಿಸಿದರೂ, ಲೇಖಕರು ನಿರೂಪಣೆಗಾಗಿ ಬಳಸಿರುವ ಸುಭಗ ಭಾಷೆಯಿಂದಾಗಿ ‘ಅಂತರಂಗ’ ಓದುಗರನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಆಕರ್ಷಿಸುತ್ತದೆ.

ಸ್ವರೂಪದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಗಮನಿಸಿದರೆ ಯಾವುದೇ ಭಾಷೆಯ ಸಾಮಾಜಿಕ ಕಾದಂಬರಿಗಳ ವಸ್ತು ವೈವಿಧ್ಯ ಮತ್ತು ವ್ಯಾಪ್ತಿ ದೊಡ್ಡದು. ಅವು ತತ್ಕಾಲದ ಬದುಕಿನ ಆಶೋತ್ತರಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಲು ಹೊರಡುವುದರಿಂದ ಅಂದಂದಿನ ಸಮಾಜದ ವಸ್ತುಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು, ಬಿಕ್ಕಟ್ಟುಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಜೀವನ, ಸಮಾಜ, ಮೌಲ್ಯ, ವ್ಯಕ್ತಿ ಸಂಬಂಧ, ಸಂಘರ್ಷ-ಈ ವಿಭಿನ್ನ ಸ್ತರಗಳನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸುವ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ಸಾಮಾಜಿಕ ಕಾದಂಬರಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. 1920ಕ್ಕೂ ಹಿಂದೆ ಬಂದ ಕನ್ನಡ ಕಾದಂಬರಿಗಳಲ್ಲಿ

ಸಮಾಜ ಜೀವನದ ಬಗ್ಗೆ ಓದುಗನಲ್ಲಿ ಕುತೂಹಲ ಮೂಡಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನಗಳು ನಡೆದವು. ಅವು ಪರಂಪರಾಗತ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನಿರಾಕರಿಸದೆ, ಅಂದಿನ ಜೀವನದ ವಾಸ್ತವ ವಿವರಗಳನ್ನು ನೀಡಿದುವು. ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಬೇರುಬಿಟ್ಟಿದ್ದ ಅರ್ಥಹೀನ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳನ್ನು, ಆಚರಣೆಗಳನ್ನು ತೆರೆದು ತೋರುವ ಕಾಳಜಿಗಳು ಕಂಡುಬಂದವು. ರಮ್ಯ ಮತ್ತು ಅದ್ಭುತ ಕಥನಗಳ ರಚನೆ ಕಡಿಮೆಯಾಯಿತು. ಪರಕೀಯರ ಧಾಳಿಗೆ ತುತ್ತಾಗಿದ್ದ ಭಾರತೀಯರಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಪ್ರಜ್ಞೆಯನ್ನು ಎಚ್ಚರಿಸುವ, ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಹೋರಾಟದ ಮೂಲಕ ನವಸಮಾಜದ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಆಶಿಸುವ ಮನೋಭಿಲಾಷೆಗಳು ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡವು. ಅಸ್ಪೃಶ್ಯತೆ, ಜಾತಿತಾರತಮ್ಯ, ಶೋಷಣೆ ಮುಂತಾದ ಸಾಮಾಜಿಕ ಪಿಡುಗುಗಳನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನಗಳು ನಡೆದವು. ಈ ಬಗೆಯ ವಿಚಾರಪ್ರಣಾಳಿಗಳು 1920ರ ಅನಂತರದ ಸಾಮಾಜಿಕ ಕಾದಂಬರಿಗಳಲ್ಲೂ ಮಿಳಿತಗೊಂಡಿವೆ.

ದೇವುಡು ಅವರ ಸಾಮಾಜಿಕ ಕಾದಂಬರಿಗಳು 1926ರಿಂದ 1957ರ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾದುವು. ಹೀಗಾಗಿ ಆ ಕಾಲಮಾನದ ಸಾಮಾಜಿಕ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಪರಿಚಯಿಸಿಕೊಡುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಅಲ್ಲಿದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಎಲ್ಲ ಕಾದಂಬರಿಗಳಲ್ಲೂ ಗಂಡು-ಹೆಣ್ಣಿನ ಸಮಸ್ಯೆಯನ್ನು, ಅದರಲ್ಲೂ ಕಾಮಜೀವನದ ಸಮಸ್ಯೆಯನ್ನು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಸ್ತ್ರೀ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ, ವೇಶ್ಯಾಸಮಸ್ಯೆ, ಸ್ತ್ರೀ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಬಂಧವಾದ ವಿಚಾರಗಳಲ್ಲಿ ಅವರು ಸನಾತನ ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಚೌಕಟ್ಟಿನಲ್ಲಿಯೇ ಸುಧಾರಣೆಗಳು ಆಗಬೇಕೆಂಬ ನಿಲುವಿಗೆ ಬರುತ್ತಾರೆ. ಹಿಂದೂ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಮೂಲಕಲ್ಪನೆಗಳು ಅಳಿಸಿ ಹೋಗುವಂಥ ಸುಧಾರಣೆಗಳನ್ನು ಅವರು ಅಪೇಕ್ಷಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗೆಯೇ ಹೊಸದನ್ನು ಅವರು ತಿರಸ್ಕರಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಮನ್ವಯ ಮಾರ್ಗದ ಅನ್ವೇಷಣೆಯಲ್ಲಿ ಅವರು ತೊಡಗುತ್ತಾರೆ. ಭಾರತೀಯರು ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ರಾಷ್ಟ್ರೀಯತೆ, ಆತ್ಮಾಭಿಮಾನಗಳನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು ಎಂಬುದು ದೇವುಡು ಅವರ ಅತೀವವಾದ ಹಂಬಲ. ಅಂಥ ಉದ್ದೇಶಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸುವಾಗ ಅವರು ಬಂಕಿಮಚಂದ್ರರ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಚಾಚೂ ತಪ್ಪದೆ ಅನುಸರಿಸಿರುವಂತೆ ಭಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಬಂಗಾಳಿಯಲ್ಲಿ ಕಾದಂಬರಿಗೆ 'ಉಪನ್ಯಾಸ' ಎಂಬ ಹೆಸರಿದೆ. ಅದನ್ನು ಕನ್ನಡದ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ದೇವುಡು ಕಾದಂಬರಿಗಳಿಗೆ ಅನ್ವಯಿಸಬಹುದು. ಅವರ ಸಾಮಾಜಿಕ ಕಾದಂಬರಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಥನಕಲೆಗಿಂತ ಉಪನ್ಯಾಸ ಮಾದರಿ ವಿಜೃಂಭಿಸುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ಕಡೆ ಸಮಸ್ಯೆಗಳ ಜಟಿಲತೆಯನ್ನು ನಿರೂಪಿಸದೆ ಅವುಗಳಿಗೆ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ದೇವುಡು ಅವರ ಒಂದೊಂದು ಕಾದಂಬರಿಯೂ ಒಂದೊಂದು ಬಗೆಯವು; ಬುದ್ಧಿವಿಲಾಸ ಅವುಗಳ ಸಾಮಾನ್ಯ ಲಕ್ಷಣ. 'ಡಾ|| ವೀಣಾ' ಕಾದಂಬರಿಯ ಮುನ್ನುಡಿಯಲ್ಲಿ ದೇವುಡು "ಇಲ್ಲಿರುವುದು ಕಥೆ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ. ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಚಿಂತಿಸುವಾಗ,

ಭರತಖಂಡದ ಜೀವನಾಡಿಯಾದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಚಿತ್ರಣವನ್ನು, ವೇದಾಂತದ ಸಂದೇಶವನ್ನು ಮರೆಯುವುದೆಂತು? ಇಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಿತವಾಗಿರುವ ಸಮಾಜ ಒಂದೇ ಜಾತಿಯ ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲ” ಎಂದಿದ್ದಾರೆ. ಭಾರತಕ್ಕೆ ಬಹು ಪುರಾತನವಾದ, ವೈಭವಯುತವಾದ ಪರಂಪರೆಯಿದೆ; ಅದರ ಮೌಲ್ಯವನ್ನು ಅರಿತು ಅದು ಹೆಚ್ಚು ಇಡದಿದ್ದರೆ ಏನನ್ನೂ ಸಾಧಿಸಲಾರದು ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಅವರದು. ಈ ಅರಿವಿನ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಅವರು ತಮ್ಮ ಸಾಮಾಜಿಕ ಕಾದಂಬರಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಸುಮಾರು 200 ಪುಟಗಳ ಮಿತಿಯಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾಗಿರುವ ಅವರ 7 ಸಾಮಾಜಿಕ ಕಾದಂಬರಿಗಳ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಕೌಟುಂಬಿಕವಾದವುಗಳು. ಜೊತೆಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು ತೆರೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾ ಹೋಗುತ್ತವೆ.

‘ಕಳ್ಳರಕೂಟ’ (1926) ದೇವುಡು ಅವರ ಮೊದಲ ಸಾಮಾಜಿಕ ಕಾದಂಬರಿ. ಇದು ಪತ್ತೇದಾರಿ ಕಥಾನಕದಂತಿದೆ. ಭಗ್ನ ಪ್ರಣಯ, ವಿರಸದಾಂಪತ್ಯ ಇದರ ವಸ್ತು. ಇದನ್ನು ಕಾದಂಬರಿ ಎನ್ನುವುದಕ್ಕಿಂತ ಒಂದು ನೀಳ್ಗತೆ ಎನ್ನಬಹುದು. ಕಥೆಯ ನಾಯಕ ರಾಮು ಮತ್ತು ನಾಯಕಿ ಸುಂದರಿ ಚಿಕ್ಕಂದಿನಿಂದಲೂ ಜೊತೆಯಲ್ಲೇ ಬೆಳೆದವರು. ಅವರಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ಪ್ರೇಮ ಬೆಳೆದು, ಇಬ್ಬರಲ್ಲೂ ಮದುವೆಯಾಗುವ ಇಚ್ಛೆ ಪ್ರಬಲವಾಗಿತ್ತು. ಬಡವರ ಹೆಣ್ಣು ಎಂದು ರಾಮುವಿನ ತಾಯಿ ವಿರೋಧಿಸುತ್ತಾಳೆ. ಆಕೆಯ ಮಾತನ್ನು ಮೀರಲಾರದೆ ಅವನು ದೇಶಾಂತರ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ; ಅನೇಕ ವರ್ಷ ಪತ್ತೆಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿ ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿ ಎಂಬುವನೊಡನೆ ಸುಂದರಿಯ ಮದುವೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿ ತನ್ನ ಮಾವನಿಂದ ಹಣ ಕಬಳಿಸಿ ಇನ್ಸ್ಟೀಟ್ ಕ್ಲಬ್ ತೆರೆದು ದುಂದುಗಾರಿಕೆ ಮಾಡಲಾರಂಭಿಸುತ್ತಾನೆ. ಸುಂದರಿ ಗಂಡನ ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ವಂಚಿತಳಾಗುವಳು. ಒಂದು ದಿನ ಹುಚ್ಚನಂತಾಗಿದ್ದ ರಾಮು ಹಿಂತಿರುಗಿ ಬಂದು, ತನ್ನನ್ನು ಏಕಾಂತದಲ್ಲಿ ಭೇಟಿಯಾಗುವಂತೆ ಸುಂದರಿಯನ್ನು ಕೇಳುತ್ತಾನೆ; ಮಾಜಿ ಪ್ರೇಮಿಗಳ ಭೇಟಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಇದೇ ಸಮಯಕ್ಕೆ ಕ್ಲಬ್ ವ್ಯವಹಾರಗಳನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸಲು ಬಂದ ದಫೇದಾರ ನರಸಿಂಗರಾವ್‌ಗೆ ಲಂಚಕೊಡುವುದಾಗಿ ತಿಳಿಸಿ, ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿ ರಾಮುವಿನ ಬಿಡಾರಕ್ಕೆ ಹಣ ಕದಿಯಲು ಬರುತ್ತಾನೆ. ಬಿಡಾರದಿಂದ ಹೊರಗೆ ಹೋಗಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗದೆ ಮಂಚದ ಕೆಳಗೆ ಅವಿತುಕೊಳ್ಳುವನು. ಅಲ್ಲಿಗೆ ಸುಂದರಿ ಬರುವಳು. ಸುಂದರಿ ಮತ್ತು ರಾಮು ಪರಸ್ಪರ ತಮ್ಮ ವ್ಯಥೆಗಳನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುವರು. ಅವರಿಬ್ಬರೂ ಮೆಚ್ಚಿದ್ದು; ಮದುವೆಯಾಗಲು ಆಶಿಸಿದ್ದು, ಭಗ್ನವಾದದ್ದು- ಈ ವಿಚಾರಗಳು ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿಗೂ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ರಾಮು ಸುಂದರಿಯನ್ನು ತನ್ನವಳಾಗೆಂದು ಒತ್ತಾಯ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ತಾನು ಗೃಹಿಣಿಯೆಂದು ತಿಳಿಸಿ, ಬುದ್ಧಿಹೇಳಿ ಆತನ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಪರಿವರ್ತಿಸುವಳು. ಇದನ್ನು ತಿಳಿದು ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿ ತನ್ನ ಪತ್ನಿಯ ಬಗ್ಗೆ ವಿಶೇಷ ಗೌರವವನ್ನು ತಳೆಯುತ್ತಾನೆ. ರಾಮು ಬೇರೊಬ್ಬಳನ್ನು ಮದುವೆಯಾದ ಸುದ್ದಿ ಬಹಳ ದಿವಸಗಳಾದ ಬಳಿಕ ತಿಳಿದು

ಬರುತ್ತದೆ. ಇದಿಷ್ಟು ಕಥೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಕಾದಂಬರಿ ವಿಶೇಷವಾದುದನ್ನೇನೂ ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ. ಇದು ಕುತೂಹಲದಿಂದ ಓದಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಗುಣವುಳ್ಳ ಕಥೆ.

ಉಳಿದ ಕಾದಂಬರಿಗಳು ವಿಭಿನ್ನ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ಕೃತಿಗಳಾಗಿವೆ. ಅಲ್ಲಿ ಕಥಾವಸ್ತುವಿನ ನೇರ ನಿರೂಪಣೆಗಿಂತ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕೌಟುಂಬಿಕ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಚರ್ಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದರೂ, ಕಾದಂಬರಿಗಳ ಕೇಂದ್ರ ವಿಷಯ ಕಾಮಜೀವನ ಸಂಬಂಧಿಯಾದದ್ದು. ಅಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಪ್ತ ಬಯಕೆಗಳನ್ನು ಪೂರೈಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಹಂಬಲಿಸುವ ಪಾತ್ರಗಳ ಚಿತ್ರಣ ಅಧಿಕವಾಗಿದೆ. ಹೀಗಾಗಿ, ಗಂಡು-ಹೆಣ್ಣಿನ ಸಂಬಂಧಗಳು ಕಾಮತ್ಯಜ, ದುರ್ವ್ಯಸನ, ವೇಶ್ಯಾವೃತ್ತಿ, ಅನ್ಯತಿಕತೆ-ಈ ನೆಲೆಗಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಏರ್ಪಡುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಒಂದೊಂದು ಕಾದಂಬರಿಗಳ ವಸ್ತುವಿವರ ಹಾಗೂ ಸನ್ನಿವೇಶ ನಿರ್ಮಾಣ ಬೇರೆಬೇರೆಯಾಗಿದೆ. 'ಮಲ್ಲಿ' (1953) ಕಾದಂಬರಿಯ ಕಥಾನಾಯಕಿ ಒಂಬತ್ತು ವರ್ಷದ ಹುಡುಗಿ; ಒಳ್ಳೆಯ ಹಾಡುಗಾರ್ತಿ. ಅವಳ ಪ್ರತಿಭೆ, ಸೌಂದರ್ಯಗಳಿಗೆ ಪಟೇಲನೊಬ್ಬ ಮಾರು ಹೋಗುತ್ತಾನೆ. ಅವನ ಅಭಿಲಾಷೆಗಳನ್ನು ಆತನ ಹೆಂಡತಿ ಪೋಷಿಸುತ್ತಾಳೆ. ಬೇರೆ ಕುಲದ ಮಲ್ಲಿಯನ್ನು ಗಂಡನೊಂದಿಗೆ ಬಂದಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ತೀರ್ಮಾನಿಸುವಳು. ಪಟೇಲನ ಮನೆಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದ ಮಲ್ಲಿ ಸಂಗೀತ, ಬೇಟೆ, ಈಜು ಮುಂತಾದ ವಿದ್ಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಸರುಗಳಿಸುತ್ತಾಳೆ. ಗಂಡುಮಗುವಿಗೆ ಜನ್ಮನೀಡಿ ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ವೈರಾಗ್ಯಪರಳಾಗಿ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ತ್ಯಜಿಸಿ ಹೊರಟು ಹೋಗುತ್ತಾಳೆ. 'ಮಲ್ಲಿ' ಕಾದಂಬರಿಯಲ್ಲಿ ಘಟಿಸುವ ಕಾಮಸಂಬಂಧ ನಿಯಮದ ಚಾಕಟ್ಟಿನೊಳಗೇ ನಡೆಯುವಂಥದ್ದು; ಅದು ಅತಿರೇಕದ್ದು ಎನಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ದೈಹಿಕ ಬಯಕೆಗಳು ತಣಿಯದೆ ವ್ಯಕ್ತಿವಿಕಾಸ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ ಎಂಬುದನ್ನು ಪಟೇಲನ ಪಾತ್ರಕ್ಕೆ ಅನ್ವಯಿಸಿದರೆ, ಬದುಕಿನ ವಿಮುಖತೆಗೆ ಕಾಮಸಂಬಂಧವೇ ಕಾರಣ ಎಂಬುದನ್ನು ಮಲ್ಲಿಯ ಪಾತ್ರ ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಕಾದಂಬರಿ ಪ್ರಕಟಗೊಂಡ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಜನಪ್ರಿಯತೆಯನ್ನು ಪಡೆದಿತ್ತು.

'ಎರಡನೆಯ ಜನ್ಮ' (1953) ಕಾದಂಬರಿಯ ಸಮಸ್ಯೆಯೇ ಬೇರೆಯಾದುದು. ಇಲ್ಲಿ ಕ್ಷುಲ್ಲಕ ಕಾರಣಗಳಿಗಾಗಿ ತಮ್ಮ ಮಡದಿಯರನ್ನು ತಿರಸ್ಕಾರದಿಂದ ಕಾಣುವ ಪುರುಷ ಪಾತ್ರಗಳ ಚಿತ್ರಣವಿದೆ. ಅವರ ಅತ್ಯಪ್ತಿಯು ಕಾಮಸಂಬಂಧಿಯಾದುದು. ದಾಂಪತ್ಯದ ವಿಷಮತೆಗಳು ಇವರಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವುದು ವಿಪರೀತವಾದ ಕಾಮವ್ಯಾಕುಲತೆಯಿಂದ. ಕಾದಂಬರಿಯಲ್ಲಿ ಬರುವ ಒಂದು ಪಾತ್ರ ಇಂಥವರ ವರ್ತನೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಹೀಗೆ ವಿವರಿಸುತ್ತದೆ:

“ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಇರೋ ಕಷ್ಟಗಳೆಲ್ಲ ಹುಟ್ಟಿರೋದು ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ; ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ. ಮನುಷ್ಯ ಅದಕ್ಕೆ ಬಲಿಯಾದರೆ, ಅವನೇ ನ್ಯೂರೋಟಿಕ್. ನೀನೂ ಹಾಗೇ ಆಗಿರೋದು. ನಿನಗೆ ಹೆಣ್ಣು ಅಂದರೆ ಮಹಾಚಪಲ. ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಂಡತಿ ಸುಖವಿಲ್ಲ. ಮಾತೆತ್ತಿದರೆ

ಡೈವೋರ್ಸ್ ಅಂತಾಳೆ. ನಿನಗೆ ಹೊರಗೆ ಎಂಜಲು ತಿನ್ನೋಷ್ಟು ಧೈರ್ಯವಿಲ್ಲ. ಅದರಿಂದ ಕಂಡಕಂಡವರ ಮೇಲೆಲ್ಲಾ ಹಾರಾಡುತ್ತೀಯೆ! ಆಗಿರೋದಿಷ್ಟೇ?... ಪದೇ ಪದೇ ತುಟಿ ಕಡಿದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ ನೋಡು, ಅವರೂ ನಿನ್ನ ಹಾಗೇ! ಕಾಮವನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ಆರಾಧನ ಮಾಡಿ ಕೃತಾರ್ಥರಾಗದೆ ಕೆಟ್ಟವರು. ಕೊಂಚತಿಂದರೆ ಅರ್ಜೀಣ ಅಂತಾರೆ. ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ತಿಂದರೆ ಕಾಮಾಲೆ ಅಂತಾರೆ. ಅಲ್ಲಿಗೆ ಯಾವುದು ಆರೋಗ್ಯ! ಹಾಗೆ ಅತಿಯೂ ಬೇಡ; ಅಲ್ಪವೂ ಬೇಡ ಅಂತ ಇರೋದು ಆರೋಗ್ಯ. ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಅನೇಕರಿಗೆ ಮೆಂಟಲ್ ಹೆಲ್ತ್ ಇಲ್ಲ. ಅದರಿಂದಲೇ ಸಂಸಾರಗಳೆಲ್ಲ ಕೆಟ್ಟಿರೋದು.”

ಕಾದಂಬರಿಯಲ್ಲಿ ಬರುವ ಎಲ್ಲಾ ಪಾತ್ರಗಳ ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಕಾಮಸಂಬಂಧವಾದ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಗೊಂದಲಗಳು ಇವೆ. ಮದುವೆಯಾಗಿ ಮೊದಲರಾತ್ರಿಯ ಅನುಭವಕ್ಕಾಗಿ ಹಾತೊರೆಯುವುದು, ಸಂಪ್ರದಾಯಸ್ಥ ಹೆಂಡತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ದಿಗಿಲು ಪಡುವುದು, ಬಾಹ್ಯ ಚಪಲಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸುವುದು-ಇವೆಲ್ಲಾ ಆಯಾಯಾ ಪಾತ್ರಗಳ ಕಾಮಸಂಬಂಧಿ ವಿಕಲ್ಪಗಳಾಗಿವೆ. ಇಂಥ ಸಂಕೀರ್ಣ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ದೇವುಡು ಬಹಳ ನಾಜೂಕಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಕೆಲವು ಕಾದಂಬರಿಗಳಲ್ಲಿ ವೇಶ್ಯಾ ಸಮಸ್ಯೆಯನ್ನು ಕುರಿತ ಪ್ರಸ್ತಾಪವಿದೆ. ಆದರೆ ಅದನ್ನೇ ವಸ್ತುವಾಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಪ್ರಯತ್ನವಿಲ್ಲ. ಕಾಮಾಕಾಂಕ್ಷೆ, ಅಸಹಾಯಕತೆ, ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯ ಒತ್ತಡಗಳಿಂದಾಗಿ ಈ ಹವ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ತೊಡಗಿದವರ ಚಿತ್ರಣ ಕಾದಂಬರಿಗಳಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತದೆಯೇ ಹೊರತು, ಅದನ್ನೇ ವ್ಯವಹಾರ ಮಾಡಿಕೊಂಡ ವೇಶ್ಯಾವಾಟಿಕೆಯ ವಿವರಗಳಿಲ್ಲ. ಕಥೆಯೊಳಗಿನ ಪ್ರಾಸಂಗಿಕ ಘಟನೆಗಳಾಗಿ ಅವು ಬಂದಿವೆ. ಹೀಗಾಗಿ, 'ಡಾ|| ವೀಣಾ'ದ ಮೇರಿ, 'ಎರಡನೆಯ ಜನ್ಮ' ದ ಲೀಲಾ, 'ಗದ್ದವರು ಯಾರು'ವಿನ ಸರಸ್ವತಿ-ಇವರೆಲ್ಲಾ ಬದುಕಿನ ನಿರ್ವಹಣೆಗಾಗಿ ಈ ವೃತ್ತಿಗೆ ಇಳಿದವರಲ್ಲ. ಮೇರಿ ಮತ್ತು ಸರಸ್ವತಿ ಶ್ರೀಮಂತರು, ಕಲಾವಿದರ ಸಂಸರ್ಗದಲ್ಲಿ ಇದ್ದುಕೊಂಡು ಸುಖಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮೇರಿ ಹಣದಾಸೆಗೆ ಒಳಗಾಗಿ ವ್ಯಕ್ತಿಯೊಬ್ಬನೊಡನೆ ಸ್ಥಿರವಾಗಿ ಉಳಿದು ಬಿಡುವಳು. ಸರಸ್ವತಿ ಓರ್ವ ಕಲಾವಿದೆ; ಕಲೆಯ ನಿಮಿತ್ತ ಬಂದ ವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಆಕೆ ಮುಂದುವರಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತಾಳೆ. ಇಂಥ ಹೆಣ್ಣುಗಳ ಮಾನಸಿಕಯಾತನೆ, ಸಂವೇದನೆಗಳಿಗೆ ಕಾದಂಬರಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಆದ್ಯತೆ ನೀಡಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ, ಈ ಪಾತ್ರಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಓದುಗನಲ್ಲಿ ಅಸಹ್ಯ-ಜುಗುಪ್ಸೆಗಿಂತ ಅನುಕಂಪ-ಸಹಾನುಭೂತಿ ಮೂಡುತ್ತದೆ. “ನನ್ನ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು ಉಂಟು; ಅವು ಜಟಿಲವೂ ಹೌದು... ಸಾಹಿತ್ಯವು ಜೀವನದ ಪ್ರತೀಕ ಎಂಬುದು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಗೊತ್ತಿದೆ. ಆದರೆ ಪ್ರತೀಕವೆಂದರೆ Photo ಅಲ್ಲ ಎನ್ನುವುದು ಅನೇಕರಿಗೆ ಗೊತ್ತಿದ್ದಂತೆ ಇಲ್ಲ. ನೆಲದಲ್ಲಿ ಇರುವುದೂ ನೀರೇ! ಮಳೆಯಾಗಿ ಬರುವುದೂ ನೀರೇ! ನೆಲದ ಮೇಲಿನ ನೀರು

ಜೀವನ. ಮಳೆಯಿಂದ ಬಂದ ನೀರು ಸಾಹಿತ್ಯ” ಎಂದಿರುವ ದೇವುಡು ಅವರು ತಮ್ಮ ಸಾಮಾಜಿಕ ಕಾದಂಬರಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಂದಿನ ಭಾರತದ ಸಾಮಾಜಿಕ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ, ವಿದ್ಯಮಾನಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ವರದಿ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಮತ್ತು ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ತಾಕಲಾಟದ ಬಗ್ಗೆ, ಸ್ತ್ರೀ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ, ಸಮಾನತೆ, ಸುಧಾರಣೆ ಇತ್ಯಾದಿ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಚರ್ಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಮೂಲಭೂತವಾದ ಜೀವನಸಮಸ್ಯೆಗಳು ಯಾವುವು ಎಂಬುದರ ಕಡೆಗೆ ಕಾದಂಬರಿಕಾರರು ಹೆಚ್ಚು ಗಮನ ಹರಿಸಿದಂತಿಲ್ಲ. ದೇಶದ ಜ್ವಲಂತ ಸಮಸ್ಯೆಗಳೆನಿಸಿದ್ದ ಬಡತನ, ಅಸ್ವಶ್ಯತೆ, ವರ್ಗಕಲಹಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವಿವರಗಳು ತುಂಬಾ ಕಡಿಮೆ. ಕಾದಂಬರಿಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವ ಕುಟುಂಬದ ಸದಸ್ಯರು, ಸ್ನೇಹಿತರು ಹಾಗೂ ಆದರ್ಶದ ಕಲ್ಪನೆಯುಳ್ಳ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ಆಗಾಗ್ಗೆ ಇಂಥ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ಭಾಷಣ, ಚರ್ಚೆಗಳಿಗಾಗಿ ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆದರೂ ದೇವುಡು ಮಂಡಿಸುವ ವಿಚಾರಧಾರೆಗಳು ಸ್ವೀಕಾರಾರ್ಹವಾದವುಗಳೇ ಆಗಿವೆ. ಅವು ಕಥೆಯೊಳಗೆ ಬೆರೆತು ಬರದೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಉಳಿದು ಬಿಡುತ್ತವೆ.

ಸಾಮಾಜಿಕ ಕಾದಂಬರಿಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಂದೂ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಮೂಲಸಿದ್ಧಾಂತಗಳ ಕಡೆಗೇ ಲೇಖಕರು ಹೆಚ್ಚು ಗಮನ ಹರಿಸುತ್ತಾರೆ. ದೇಶೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಸ್ಥಾಪನೆಗಾಗಿ ಸಾಧನೆಯ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಹಿಡಿದ ರಾಮಕೃಷ್ಣ ಪರಮಹಂಸ, ವಿವೇಕಾನಂದ, ರಾಷ್ಟ್ರೀಯತೆಯ ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ಕೆರಳಿಸಿದ ಬಂಕಿಮಚಂದ್ರ, ರವೀಂದ್ರನಾಥ ಠಾಕೂರ್, ಮಹಾತ್ಮಗಾಂಧಿ-ಮೊದಲಾದವರ ಆದರ್ಶಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸುವ ಒತ್ತಾಸೆ ‘ಮಲ್ಲಿ’, ‘ಡಾ|| ವೀಣಾ’ ಕಾದಂಬರಿಗಳಲ್ಲಿದೆ. ಆದರ್ಶ ವಿದ್ಯಾಕೇಂದ್ರಗಳ ಸ್ಥಾಪನೆ, ಹರಿಜನರ ಉದ್ಧಾರ, ಗ್ರಾಮಸ್ವರಾಜ್ಯ ಕಲ್ಪನೆಯ ಕಡೆ ಅಲ್ಲಿನ ಪಾತ್ರಗಳು ಆಲೋಚಿಸುತ್ತವೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಬಹುಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಆಗಬೇಕಿರುವ ಬದಲಾವಣೆಯೆಂದರೆ ಸ್ತ್ರೀಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶ ಕಲ್ಪಿಸಿ, ಆಮೂಲಕ ಸ್ತ್ರೀಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲಕರವಾದ ವಾತಾವರಣ ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗಬೇಕೆಂಬ ನಿಲುವುಗಳು ‘ಡಾ|| ವೀಣಾ’ (1953) ಕಾದಂಬರಿಯಲ್ಲಿವೆ. ಅಂದು ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಶಾಹಿ ಪ್ರಭಾವದಿಂದಾಗಿ ಭಾರತೀಯ ಸಾಮಾಜಿಕ ಹಾಗೂ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಸ್ಥಿತ್ಯಂತರಗಳು ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದವು. ಈ ಸಂದಿಗ್ಧಗಳಲ್ಲಿ ಪರಂಪರಾಗತ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನಿರಾಕರಿಸದೆ, ಹೊಸದೃಷ್ಟಿಕೋನಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು ಎಂಬ ನಿಲುವನ್ನು ಲೇಖಕರು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆ ಕಾರಣದಿಂದಾಗಿ ವೀಣಾಳನ್ನು ಸಾಹಸಮನೋಧರ್ಮದ ಸ್ತ್ರೀಯಂತೆ ಚಿತ್ರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇಂಥ ಚರ್ಚೆಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಸ್ತ್ರೀವಿಮೋಚನೆಯ ಪ್ರಸ್ತಾಪ ಬರುತ್ತದೆ. ಸ್ತ್ರೀಯರು ವಿದ್ಯಾವಂತರಾಗಬೇಕು, ಪ್ರಬುದ್ಧತೆ ಬರುವ ಮೊದಲೇ ವಿವಾಹವಾಗಬಾರದು, ವಿಧವೆಯರು ಮರುವಿವಾಹವಾಗಲು ಅವಕಾಶವಿರಬೇಕು ಎಂಬ ಧೋರಣೆಗಳೂ ಕಥೆಯೊಳಗೆ ವ್ಯಕ್ತಗೊಂಡಿವೆ. ಒಟ್ಟಾರೆ, ದೇವುಡು ಅವರ ಸಾಮಾಜಿಕ ಕಾದಂಬರಿಗಳು ಜೀವನ ಸಂಬಂಧಿಯಾದ ಹಲವಾರು ಅಂಶಗಳನ್ನು

ಒಳಗೊಂಡಿವೆ. ಆದರೆ ಲೇಖಕರ ಮನೋಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಈ ಬಗೆಯ ಕಾದಂಬರಿ ರಚನೆ ಅಷ್ಟಾಗಿ ಒಗ್ಗಿ ಬರಲಿಲ್ಲ ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ಪೌರಾಣಿಕ ಕಾದಂಬರಿಗಳ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ದೇವುಡು ಅವರದು ಅದ್ವಿತೀಯ ಸಾಧನೆ. ಅಲ್ಲಿ ಅವರು ಕಟ್ಟಿಕೊಡುವ ಜನಜೀವನ, ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಅಪೂರ್ವವಾದುದು. ಅಮೂಲಕ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಕಾದಂಬರಿ ಪ್ರಕಾರವನ್ನು ಸಮೃದ್ಧಗೊಳಿಸಿದರು. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ, 'ಮಹಾಬ್ರೂಹ್ಮಣ', 'ಮಹಾಕೃತ್ತಿಯ' 'ಮಹಾದರ್ಶನ' ಕೃತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿ ಭಾರತೀಯ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಕಾದಂಬರಿಯ ಹೊಸ ಮಾದರಿಯನ್ನು ರೂಪಿಸಿಕೊಟ್ಟರು.

ಸಣ್ಣಕಥೆಗಳು

ಕನ್ನಡ ಸಣ್ಣಕಥೆಯ ಪ್ರಕಾರಕ್ಕೆ ಸುದೀರ್ಘವಾದ ಇತಿಹಾಸವಿದೆ. ಪಂಜೆ ಮಂಗೇಶರಾಯರ ಕಥೆಗಳ ಮೂಲಕ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಆಧುನಿಕ ಸಣ್ಣ ಕಥೆಯ ಚರಿತ್ರೆ ಆರಂಭವಾಯಿತು ಎನ್ನಬಹುದು. ಅವರು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ 'ಸಣ್ಣಕಥೆ' ಎಂದು ಕರೆಯಬಹುದಾದ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಮೊದಲು ಬರೆದು, ಅವುಗಳಿಗೆ ಸಾಹಿತ್ಯಕ ರೂಪವನ್ನು ಒದಗಿಸಿಕೊಟ್ಟ ಮೊದಲಿಗರು. ಆ ಪ್ರಕಾರಕ್ಕೆ ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಕಥನ ಶೈಲಿ ಮಾಸ್ತಿ ವೆಂಕಟೇಶ ಅಯ್ಯಂಗಾರ್ ಅವರಿಂದ ಒದಗಿ ಬಂದಿತು. ಅವರಿಂದ ಒಂದು ಪರಂಪರೆ ಬೆಳೆದು ಬರಲು ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು. ಸಣ್ಣಕಥೆ ಒಂದು ಪ್ರಮುಖ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಪರಿಗಣಿತವಾಯಿತು. 1920ರ ಮುಂದಿನ ಕಾಲವನ್ನು ಸಣ್ಣಕಥೆಯ ನವೋದಯ ಎಂದು ಗುರುತಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ನವೋದಯ ಸಾಹಿತ್ಯದ ದೃಷ್ಟಿ, ಧೋರಣೆಗಳಿರುವ ಸಣ್ಣಕಥೆಗಳನ್ನು ಬರೆದ ಪ್ರಮುಖ ಸಾಹಿತಿಗಳೆಲ್ಲ 1920-1950ರ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿಯೇ ತಮ್ಮ ಕಥಾ ರಚನೆಯನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದರು. ಆದರೆ, ಈ ಪರಿಮಿತ ಕಾಲದಲ್ಲಷ್ಟೇ ನವೋದಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ರಚಿತವಾಯಿತು ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ನವೋದಯ ಕಾಲದ ಕಥೆಗಾರರು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಪರಂಪರಾಗತ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಆದರೂ, ಅವರಲ್ಲಿ ಸಾಮಾಜಿಕ ಪ್ರಜ್ಞೆಯೊಂದು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಜಾಗೃತವಾಗಿತ್ತು. ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಸಾಮಾಜಿಕ ಜೀವನ, ಅದರ ಆಗು-ಹೋಗುಗಳು, ಅಚಾರ-ವಿಚಾರ-ಸಂಸ್ಕಾರಗಳು, ವ್ಯಕ್ತಿ-ಸಮಾಜಗಳ ಸಂಘರ್ಷ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಅವರ ಗಮನ ಸೆಳೆದವು. ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಬಗೆಗಿನ ಶ್ರದ್ಧೆ, ಮಾನವೀಯ ಸಂಬಂಧಗಳಲ್ಲಿನ ಒಲವು, ಕೌಟುಂಬಿಕ ಬಿಕ್ಕಟ್ಟುಗಳ ಪರಿಹಾರ ಮುಂತಾದುವು ಕಥೆಗಳ ವಸ್ತುವೆನಿಸಿದುವು. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ನಡೆದಿದ್ದ ಅಂದೋಲನ, ಕರ್ನಾಟಕದ ಏಕೀಕರಣದ ಕನಸು, ರಾಷ್ಟ್ರದ ಪುನರುತ್ಥಾನದಿಂದ ಬೆಳೆದ ನಾಡು-ನುಡಿ-ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ಮೇಲಿನ ಅಭಿಮಾನ-ಇವೆಲ್ಲಾ ಆ ಕಾಲದ ಆದರ್ಶಗಳಾಗಿದ್ದವು. ಹೀಗಾಗಿ, ಅಂದಿನ ಕತೆಗಳು ನವೋದಯ ಕಾಲಮಾನದ ಬದುಕು, ಮನೋಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿವೆ. ಇದೇ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಲೇಖಕರು ತಮ್ಮ ಬರವಣಿಗೆಯ ಪ್ರಧಾನ ಮಾಧ್ಯಮ

ಬೇರೆಯಾಗಿದ್ದರೂ, ಪ್ರಯೋಗಕ್ಕಾಗಿ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಬರೆದರು. ಕುವೆಂಪು, ಶಿವರಾಮಕಾರಂತ, ಪು.ತಿ. ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್, ಶ್ರೀರಂಗ ಮೊದಲಾದವರು ಈ ಪ್ರಕಾರವನ್ನು ಪ್ರಮುಖ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಮಾಧ್ಯಮವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡವರಲ್ಲ. ಇವರು ಕುತೂಹಲಕ್ಕಾಗಿ ಈ ಪ್ರಕಾರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡಿದಂತಿದೆ. ಆದರೂ ವಸ್ತುನಿಷ್ಠ ನಿರೂಪಣೆಯಿಂದ, ಭಾಷೆಯ ಬಳಕೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಇವರ ಕಥೆಗಳೂ ನಾವೀನ್ಯವನ್ನು ಪಡೆದಿವೆ. ದೇವುಡು ಈ ಸಾಲಿನ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಕಥೆಗಾರರು.

ದೇವುಡು ಅವರ ಮೂರು ಕಥಾಸಂಕಲನಗಳು ಪ್ರಕಟವಾಗಿವೆ: 'ಸೋಲೋ ಗೆಲುವೋ' (1936), 'ದೇವುಡು ಕಥೆಗಳು' (1937), 'ಫಾಟಿ ಮುದುಕ ಮತ್ತು ಇತರ ಕಥೆಗಳು' (1944). ಒಟ್ಟು 19 ಕಥೆಗಳ ಸಂವಿಧಾನವನ್ನು ಪರಿಗಣಿಸಿ ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಬಹುಪಾಲು ನೀಳ್ಗತೆಗಳೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಸಣ್ಣಕಥೆಗೆ ಇರಬೇಕಾಗದ ಸಂಕ್ಷೇಪತೆ, ಸಾಂದ್ರತೆಗಳನ್ನು ಮೀರಿ ಈ ಕಥೆಗಳು ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. 'ವೈಣಿಕ', 'ಭಾರ್ಗವಿ' ಯಂಥ ಕತೆಗಳು ಗತಿಸಿಹೋದ ಸಮಾಜವೊಂದರ ಮೌಲ್ಯಗಳ ಚೌಕಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾಗಿವೆ. ಒಂದು ಅಲೌಕಿಕ ಅನುಭವವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಡುವ ವೈಣಿಕ ಕಥೆ ದೇವುಡು ಅವರ ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದುದು. ತಮ್ಮ ಕಥಾಸೃಷ್ಟಿಯ ಎಲ್ಲ ಕೌಶಲವನ್ನು ಅದೊಂದೇ ಕಥೆಗೆ ವಿನಿಯೋಗಿಸಿದಂತೆ ಭಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಕಥನ ಕಲೆಯ ಹೊಸ ಸಾಧ್ಯತೆಗಳು ವೈಣಿಕದಲ್ಲಿ ತೆರೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಅಲ್ಲಿ ನೀಳ್ಗತೆಗಳಲ್ಲಿನ ಅತಿ ಮಾತುಗಾರಿಕೆಯಾಗಲಿ, ವಸ್ತುಶಿಥಿಲತೆಯಾಗಲಿ, ಪಾತ್ರಗಳ ಹೆಚ್ಚಳವಾಗಲಿ ಇಲ್ಲ. ಈ ಬಗೆಯ ಗಂಭೀರ ಪ್ರಯತ್ನವನ್ನು ಇತರ ಕಥೆಗಳ ರಚನೆಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ದೇವುಡು ಮಾಡದೇ ಹೋದದ್ದು ಆಶ್ಚರ್ಯ. ವಿಶೇಷವಾದ ಮತ್ತೊಂದು ಸಂಗತಿಯೆಂದರೆ ಕೆಲವು ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವ ಪಾತ್ರಕ್ಕೂ ಹೆಸರಿಲ್ಲದಿರುವುದು. ಇಂಥ ಕಡೆ ಕ್ರಿಯೆಯೇ ಕಥೆಯ ಚಾಲನೆಗೆ ಅವಕಾಶ ಮಾಡಿಕೊಡುತ್ತದೆ. ಸನ್ನಿವೇಶ ನಿರ್ಮಾಣ ಮತ್ತು ಕಥನ ಕಲೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ 'ವೈಣಿಕ', 'ಉಂಗುರ'- ಈ ಬಗೆಯ ಕಥೆಗಳು ನವೀನ ಪ್ರಯೋಗಗಳು ಎನಿಸುತ್ತವೆ. ಉಪಲಬ್ಧ ಸಂಕಲನಗಳಲ್ಲಿ ನೀಳ್ಗತೆಗಳು, ಸಣ್ಣಕಥೆಗಳು, ಮಿನಿಕಥೆಗಳಿವೆ. ಸುಮಾರು ಒಂದು ಅಥವಾ ಎರಡು ಪುಟಗಳೊಳಗೇ ಮುಗಿಯಬಲ್ಲ ಚಿಕ್ಕಚಿಕ್ಕ ಕಥೆಗಳ ಮಾದರಿಗಳನ್ನು ಮೊದಲು ಸೂಚಿಸಿದವರು ದೇವುಡು. 'ಪುಟ್ಟಹಕ್ಕಿ', 'ಅರಗಿಣಿ', 'ಬದುಕಿನ ಬೆಳೆ' 'ಉಂಗುರ', 'ಕೂರ್ಮೆಯ ಕುರುಹು', 'ಹಳೆಯ ನೋವು'- ಇವು ಪುಟ್ಟಪುಟ್ಟ ಅನುಭವ ಕಥನಗಳಾಗಿವೆ. ವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿನ ಉದಾರಶೀಲ ಗುಣವೇ ದೊಡ್ಡ ಮಾನವೀಯ ಮೌಲ್ಯ ಎಂಬುದನ್ನು 'ಉಂಗುರ' ಕಥೆ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ಆಪತ್ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಉಂಗುರ ಮಾರಲು ಬಂದ ಆಗಂತುಕನಿಗೆ ಹಣದ ಸಹಾಯ ಮಾಡುವವನೊಬ್ಬನ ಚಿತ್ರಣ ಇಲ್ಲಿದೆ. ಕಥೆಗೆ ಓದಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಗುಣವಿದೆ.

ಕಾದಂಬರಿ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧ ಹಸ್ತರೆನಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದ ದೇವುಡು ಕಥೆಯ ರಚನೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಗಮನ ನೀಡಿದಂತೆ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೂ, ಅವರ ಪ್ರಯೋಗಶೀಲ ಪ್ರಯತ್ನ

ಕೆಲವು ಕಡೆ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿದೆ. 'ಸೋಲೋ ಗೆಲುವೋ?' ಕಥೆ ಸಣ್ಣ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿದ ಕಾದಂಬರಿಯಾಗಿದೆ. ವಿಷಮ ದಾಂಪತ್ಯದ ಸಮಸ್ಯೆ ಇದರ ವಸ್ತು. ಕಥೆಯ ನಾಯಕ ರಂಗರಾಯ ಆಗರ್ಭ ಶ್ರೀಮಂತ; ದುಶ್ಚಟಗಳ ದಾಸ. ಆತನ ತಾಯಿ ಇಸ್ವೀಟು ಆಡಿ ಹಾಳಾಗಬೇಡ ಎಂದುಕೊಳ್ಳಿ, ತನಗೆ ಬಂದ ಕೋಪದಲ್ಲಿ ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು ತವರೂರಿಗೆ ಕಳುಹಿಸಿದ್ದ. ತನ್ನ ಆಸ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಅಮೃನಿಗೆ ತಿಂಗಳಿಗೆ ಮೂವತ್ತು ರೂಪಾಯಿ, ಹೆಂಡತಿಗೆ ಐವತ್ತು ರೂಪಾಯಿ ಮತ್ತು ಮನೆ ಬರೆದು, ಅವರಿಬ್ಬರಿಗೂ ಹಣ ಬ್ಯಾಂಕಿನ ಮೂಲಕ ದೊರಕುವಂತೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಿದ್ದ. ರಂಗರಾಯ ಒಂದು ಕಡೆಯಾದರೆ ಆತನ ಮಡದಿ ತುಂಗಭದ್ರೆ ಇನ್ನೊಂದು ಕಡೆ. ರಂಗರಾಯನ ವರ್ತನೆಗೆ ಕಾರಣವನ್ನು ಹುಡುಕಿ, ವಿಷಮ ದಾಂಪತ್ಯವನ್ನು ಸರಿಪಡಿಸುವ ಏಕೈಕ ಉದ್ದೇಶ ಉಳ್ಳವನು ಕಂಠೀಮಾವ ಮಾತ್ರ. ಆತನ ಪ್ರಯತ್ನವೂ ಸಫಲವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಕೊನೆಗೆ ರಂಗರಾಯನಲ್ಲಿ ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪ ಮೂಡುತ್ತದೆ. ತಾನು ಮಾಡಿದ ತಪ್ಪನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡು ತಾಯಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಕಥೆಯ ಕೊನೇಭಾಗ ಭಾವತೀರೇಕದ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ; ಅದರ ಹೆಸರು 'ತಾಯಿ ಮಕ್ಕಳು.'

'ಇದು ನಿಜವೇ?' ಎಂಬುದು ದಿನಚರಿ ಮಾದರಿಯ ಕಥೆ. ಇದನ್ನು ಕಥೆ ಎನ್ನುವುದಕ್ಕಿಂತ ಓರ್ವ ಗೃಹಿಣಿ ಏಕಾಂತದಲ್ಲಿ ಬರೆದಿಟ್ಟುಕೊಂಡಂತೆ ಇರುವ ಭಾವಲಹರಿ ಎನ್ನಬಹುದು. 'ಅದರ ಫಲ'-ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಆಕಸ್ಮಿಕಗಳು ಸಂಭವಿಸಿ, ಕೊನೆಗೆ ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗುವುದು ಪ್ರೀತಿ, ಹೃದಯವಂತಿಕೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಕಥೆ ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಇದು ಸಣ್ಣ ಕಥೆಗೆ ಬೇಕಾದ ಗುಣ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುವ ಕಥೆ. 'ಸೋಲೋ ಗೆಲುವೋ' ಸಂಕಲನದ ಈ ಮೂರು ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಪಾತ್ರಗಳಿಗೆ ವಿಶೇಷ ಮಹತ್ವವನ್ನು ನೀಡಲಾಗಿದೆ. ಇಂಥ ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಲೇಖಕರು ತೆಳೆದಿರುವ ಸ್ತ್ರೀಪರವಾದ ನಿಲುವುಗಳು ಗೋಚರಿಸುತ್ತವೆ. ಪುರುಷರ ಅಧೀನದಲ್ಲಿದ್ದುಕೊಂಡು ಶೋಷಣೆಗೆ ಒಳಗಾಗುತ್ತಿರುವ ಸ್ತ್ರೀಯರಿಂದಲೇ ಅವರ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ರೂಪುಗೊಳ್ಳುವುದು ಎಂಬ ಆಶಯವಿದ್ದಂತೆ.

'ದೇವುಡು ಕಥೆಗಳು' ಲೇಖಕರ ಎರಡನೆಯ ಕಥಾಸಂಕಲನ. ಮನುಷ್ಯನ ಪವಿತ್ರ ಪ್ರೇಮ, ತ್ಯಾಗ, ಬಲಿದಾನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಕಥೆಗಳು ಇಲ್ಲಿವೆ. 'ಭಾರ್ಗವಿ', ಮತ್ತು 'ವೈಣಿಕ' ಈ ಸಂಕಲನದ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಕಥೆಗಳು. 'ಭಾರ್ಗವಿ'-ದೇಶದ ಹಿತಕ್ಕಾಗಿ ತ್ಯಾಗಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧರಾದ ಪ್ರೇಮಿಗಳ ಕಥೆ. ಸ್ಥೂಲ ಕಥೆಯಿದು: ಮಾಹಿಷ್ಮತಿ ಮತ್ತು ಕುಮುದ್ವತಿ ದೇಶಗಳ ನಡುವೆ ಬಹಳ ಕಾಲದಿಂದ ಹಗೆತನವಿತ್ತು. ಅದನ್ನು ಬಗೆಹರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದರೆ ವಿವಾಹರೂಪದಲ್ಲಿ ಸಂಧಾನ ಏರ್ಪಡಬೇಕು. ಮಾಹಿಷ್ಮತಿಯ ಸರ್ವಾಧಿಕಾರಿಯ ಮಗಳು ಭಾರ್ಗವಿಗೂ, ಕುಮುದ್ವತಿಯ ಸರ್ವಾಧಿಕಾರಿಯ ಮಗ ಪರಂತಪನಿಗೂ ವಿವಾಹ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಲಾಯಿತು. ಆದರೆ ಭಾರ್ಗವಿಯ ನಿಡುಗಾಲದ ಪ್ರೇಮಿ ವಿಕ್ರಮದೇವ ಅದಕ್ಕೆ

ಅಡ್ಡಿ ಬರುವನು. ಮಾಹಿಷ್ಟ್ರಿ ಮತ್ತು ಕುಮುದ್ವ್ರಿ ಯವನೇಂದ್ರನ ಪಾಲಾಗುತ್ತದೆ. ಯವನೇಂದ್ರನ ಪರವಾಗಿ ಹೋರಾಡಿ ವಿಕ್ರಮದೇವ ಮೃತನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಆ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ವಿಕ್ರಮದೇವ 'ಅವರನ್ನು ಮನ್ನಿಸಿ ಅವರ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಅವರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟುಬಿಡಬೇಕು' ಎಂದು ಯವನೇಂದ್ರನಲ್ಲಿ ಬಿನ್ನವಿಸುತ್ತಾನೆ. ಹಾಗೆಯೇ ನಡೆದು, ಹಿಂದಿನ ಎರಡು ರಾಜ್ಯಗಳಿಗೂ ಹಗೆತನವಳಿದು, ವಿವಾಹವಾಗದಿದ್ದರೂ ವಿಧವೆಯಂತೆ ವೇಷವನ್ನು ಧರಿಸಿದ್ದೆ ಭಾರ್ಗವಿಯು ರಾಣಿಯಾಗಿ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಆಳುವಳು. ಪರಂತಪ ಆಕೆಯ ಪಂತ್ರಿಯಾಗಿ ಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಾನೆ. ಕಥೆಯಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯದ ಏಳುಬೀಳುಗಳು, ಹೋರಾಟ-ಸಂಘರ್ಷಗಳಿಲ್ಲ. ಪಾತ್ರಗಳೇ ನಡೆದುಹೋದ ಘಟನೆಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ವಿವರಿಸುತ್ತವೆ. ಕಥೆ ನೇರ ನಿರೂಪಣೆ ಹಾಗೂ ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟಾದ ವರ್ಣನೆಗಳಿಂದ ಸರಾಗವಾಗಿ ಓದಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತದೆ. ನಿರರ್ಶನಕ್ಕಾಗಿ ಭಾರ್ಗವಿ ಅನ್ಯಮನಸ್ಕಳಾಗಿ ಉದ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಆಲೆಯುವ ವರ್ಣನೆಯ ಭಾಗವನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು:

“ಆಕೆಯು ವಿಷಾದದಿಂದ ಕಂದಿದ ಮನಸ್ಸಿನ ಭಾರವನ್ನು ಹೊತ್ತು ನಡೆಯಲಾರದವಳಂತೆ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ನಿಂತು ನಿಂತು, ಮುಂದಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತಿರುವಳು. ಬಾಯಿ ತೆರೆಯುತ್ತಿರುವ ಹೂ ಒಂದು ಎದುರಿಗೇ ಇದ್ದರೂ ಎಲ್ಲಿಯದೋ ಒಂದು ಕಾಯಿಮೊಗ್ಗೆಯನ್ನು ಕೊಯ್ಯಲು ಕೈ ನೀಡುವಳು. ಮಲ್ಲಿಗೆಯ ಮಗ್ಗುಲಲ್ಲಿದ್ದು, ಸಂಪಿಗೆಯ ಬಳಿಯಲ್ಲಿರುವನೆಂದುಕೊಂಡು ಕೊಂಬೆಯನ್ನು ಬಗ್ಗಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಕೈ ಚಾಚುವಳು. ತನ್ನ ತಪ್ಪನ್ನು ಕಂಡುಕೊಂಡು ನಾಚುವಳು. ಕಂಡು ನಗುವವರಿಲ್ಲವೆಂದು ಸಮಾಧಾನಪಡುವಳು.”

ವಿಕ್ರಮನನ್ನು ಸಮಾಧಾನಿಸುವ ಆತನ ಸ್ನೇಹಿತ ಪರಾಂಕುಶ, ಭಾರ್ಗವಿಯನ್ನು ಸೆರೆಹಿಡಿದು ತಂದು ಉದ್ಧಟತನದಿಂದ ವರ್ತಿಸುವ ಯವನೇಂದ್ರ, ವೀರವನಿತೆಯಾದ ಭಾರ್ಗವಿ, ಪ್ರೇಮಶೀಲ ವಿಕ್ರಮದೇವ-ಈ ಪಾತ್ರಗಳು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಚೌಕಟ್ಟಿನೊಳಗೆ ಪೂರ್ಣ ಪಾತ್ರಗಳಾಗಿ ಮೂಡಿಬಂದಿವೆ.

ದೇವುಡು ಅವರ ಸಣ್ಣಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ ತುಂಬಾ ಜನಪ್ರಿಯವಾದುದು 'ವೈಣಿಕ'. ಇದು 'ನಡೆದ ಸಂಗತಿಯೊಂದರ ಆಧಾರದಿಂದ ಬರೆದುದು' ಎಂದು ಲೇಖಕರು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆರಂಭದಿಂದಲೂ ಕುತೂಹಲವನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡೇ ಸಾಗುವ ಕಥೆ, ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಗಾಢವಾದ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಸಾಧಿಸುತ್ತದೆ. ಮಹತ್ ಸಾಧನೆಗೆ ತೊಡಗಿದಾಗ ಅನೇಕ ಬಿಕ್ಕಟ್ಟುಗಳು ಎದುರಾಗುತ್ತವೆ; ಆಗ ಮನುಷ್ಯಶಕ್ತಿ ಅಲೌಕಿಕ ಶಕ್ತಿಯೊಳಗೆ ಲೀನವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಕಥೆ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಪ್ರತಿಮಿಸಿದೆ. ಕಥೆಯಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಗಮನಿಸಬೇಕಾದ ಸಂಗತಿಯೆಂದರೆ, ಇಲ್ಲಿ ಯಾವ ಪಾತ್ರಕ್ಕೂ ಹೆಸರಿಲ್ಲ. ಪ್ರಭು, ವಿದ್ವಾಂಸರು, ವೈಣಿಕ ಮತ್ತು ಇತರೇ ಪಾತ್ರಗಳು ಕಥೆಯ ಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಬೆಳೆಸುತ್ತವೆ.

ಒಂದು ಉತ್ತಮ ಕಥೆಯಲ್ಲಿ ನಿರೀಕ್ಷಿಸಬಹುದಾದ ಗುಣಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಇದು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಏಳೆಂಟು ಪುಟಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅಪೂರ್ವವಾದ ಕಥೆಯನ್ನು ದೇವುಡು ಹೇಳಿದಿದ್ದಾರೆ.

ಬಮ್ಮ ಮಹಾರಾಜರು ಅಂಬಾವಿಲಾಸದಲ್ಲಿ ವಿದ್ವದ್ಗೋಷ್ಠಿ ನಡೆಸುತ್ತಿರುವಾಗ, ವಿಷಯಾಂತರಗೊಂಡು ಚರ್ಚೆ ಸಂಗೀತದ ಕಡೆ ಹೊರಳುತ್ತದೆ. ಕಾವ್ಯಾಲಾಪ, ವಿನೋದಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ್ದ ಸಂಗೀತಗಾರರು 'ಮಹಾಸ್ವಾಮೀ! ತಂತಿಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ವೀಣೆಯನ್ನು ಬಾರಿಸುವುದು ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೂ ಉಂಟು. ಆದರೆ ಬದಲು ಇನ್ನೇನನ್ನಾದರೂ ಕಟ್ಟಿ ವೀಣೆಯನ್ನು ಬಾರಿಸಬೇಕು' ಎಂದು ಪ್ರಭುವಿಗೆ ಅರಿಕೆ ಮಾಡಿದರು. ಈ ಬಗ್ಗೆ ವಾದ-ವಿವಾದ ಆಯಿತು. ಚೇಷ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾದ ಚರ್ಚೆ ಪ್ರಭುವಿನ ಸುಗ್ರೀವಾಜ್ಞೆಗೆ ಅವಕಾಶ ಕಲ್ಪಿಸಿತು. ಆ ಕಾರಣ, ವೀಣೆಗೆ ತಂತಿಯ ಬದಲು ತಲಚೇರಿಯ ಹುರಿಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ವೈಣಿಕ ಒಂದು ರಾಗವನ್ನು ಬಾರಿಸಿದನು. ಎಲ್ಲರೂ ಮೈಮರೆತು ಹೋದರು. ವೈಣಿಕನು ವೀಣೆಯನ್ನು ಕೆಳಗಿಟ್ಟು ಎದ್ದು ನಿಂತನು. ಪ್ರಭುವಿನ ಅಪ್ಪಣೆಯಂತೆ ಆತನಿಗೆ ಉಡುಗೊರೆ ನೀಡಲು ಮಂತ್ರಿಯೊಬ್ಬ ವೈಣಿಕನಿದ್ದೆಡೆಗೆ ಬರುತ್ತಾನೆ; ಅಲ್ಲಿ ವೈಣಿಕನಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಕೂಡಲೇ ವೈಣಿಕನನ್ನು ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯೂ ಹುಡುಕಿದರು ಆತ ಗೋಚರಿಸುವುದಿಲ್ಲ; ಇದು ಕಥೆ. ಮೇಲ್ನೋಟಕ್ಕೆ ಒಂದು ಪವಾಡ ಸದೃಶ ಘಟನೆಯಂತೆ ಕಂಡರೂ, ಅವ್ಯಕ್ತವಾದ ಧ್ವನಿಯನ್ನು ಮೂಡಿಸುವ ಆವರಣ ಅಲ್ಲಿದೆ. ಯಾವುದೋ ಒಂದು ನಿಗೂಢದಲ್ಲಿ ಐಕ್ಯಗೊಂಡು ವ್ಯವಹರಿಸುವ ಪಾತ್ರವಾಗಿ ವೈಣಿಕ ಕಂಡು ಬರುತ್ತಾನೆ. ಮಿತವಾದ ಭಾಷಾ ಬಳಕೆ, ಕಥೆಯ ಉದ್ದೇಶಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಗದ್ಯಶೈಲಿ, ಕಥನ ಕಲೆಯ ತಂತ್ರ-ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ವೈಣಿಕ ನವೋದಯ ಕಾಲಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಬಂದ ಒಂದು ಗಮನಾರ್ಹ ಕಥೆ ಎನ್ನಬಹುದು. ಜನಪದ ಮೂಲದಿಂದ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ, ಐತಿಹಾಸಿಕ ಘಟನೆಗಳನ್ನು ಆಧರಿಸಿದ ಕೆಲವು ಕಥೆಗಳನ್ನು ದೇವುಡು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಅಂಥ ಕಡೆ ಅಂದಿನ ಜೀವನವಿಧಾನ, ಮೌಲ್ಯ, ಆದರ್ಶಗಳನ್ನು ಹೇಳುವುದೇ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿದೆ. ದೇವುಡು ಸಣ್ಣಕಥೆ ಪ್ರಕಾರವನ್ನು ತಮ್ಮ ಪ್ರಮುಖ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಮಾಧ್ಯಮವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡವರಲ್ಲ. ಆದರೂ, ಅವರ ಕೆಲವು ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುವ ಕಥನಕೌಶಲ ಮತ್ತು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ವಿಧಾನವನ್ನು ಮರೆಯುವಂತಿಲ್ಲ. ದೇವುಡು ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವು ಕಡೆ ನವೋದಯ ಕಾಲ ಸಂದರ್ಭದ ಜೀವನದೃಷ್ಟಿ, ಮನೋಧರ್ಮ, ಧೋರಣೆಗಳು ನಿಚ್ಚಳವಾಗಿ ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ. ಅವರ ಮುಖ್ಯ ಆಶಯ ಮಾನವೀಯ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಕುರಿತದ್ದಾಗಿದೆ. ನಿರೂಪಣೆ ಹಲವು ಕಡೆ ಸರಳವಾಗಿದೆ. ಕೆಲವು ಪರಿಮಿತಿಗಳ ಮಧ್ಯೆಯೂ 'ವೈಣಿಕ', 'ಭಾರ್ಗವಿ'ಯಂಥ ಕಥೆಯನ್ನು ದೇವುಡು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆಂಬುದು ಹಲವು ಕಾಲ ನೆನಪಿನಲ್ಲಿ ಉಳಿಯುವ ಸಂಗತಿ. ಒಟ್ಟಾರೆ ಪ್ರಯೋಗ ವೈವಿಧ್ಯ ದೇವುಡು ಕಥೆಗಳ ಜೀವಾಳ.

ನಾಟಕಗಳು

ದೇವುಡು ಅವರ ನಾಲ್ಕು ನಾಟಕಗಳು ಪ್ರಕಟವಾಗಿವೆ: 'ಸಾವಿತ್ರಿ' (1926), 'ದುರ್ಮಂತ್ರಿ' (1942) 'ಮಯೂರ'(1952) ಮತ್ತು 'ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯ' (1961). ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡನೆಯದು ಪದ್ಯ ನಾಟಕ; ಮಹಾಭಾರತದ ಕಥೆಯನ್ನು ಆಧರಿಸಿದ್ದು. 'ಮಯೂರ' ಐತಿಹಾಸಿಕವಾದುದು. 'ಸಾವಿತ್ರಿ', 'ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯ' ಪೌರಾಣಿಕ ನಾಟಕಗಳು. ಈ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಯಾವುದೇ ಕಂಪನಿಯವರಾಗಲಿ, ವಿಲಾಸಿ ಕಲಾವಿದರಾಗಲಿ ಆಡಿರುವುದಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾದ ಪುರಾವೆಗಳಿಲ್ಲ. ಕನ್ನಡ ರಂಗಭೂಮಿಯೊಂದಿಗೆ ನಿಕಟ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದ ದೇವುಡು ಅವರ ನಾಟಕಗಳು ಪ್ರದರ್ಶನವಾಗದಿದ್ದರೂ, ಸ್ವರೂಪದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅವುಗಳ ರಚನೆ ಕಂಪನಿಗಳಿಗಾಗಿಯೇ ಆಗಿರುವಂತಿದೆ. ಆಗಿನ ಕಾಲದ ನಾಟಕಗಳ ಮಾದರಿಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿರುವುದು ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಿದೆ. ಕನ್ನಡ ನವೋದಯ ಕಾಲದ ಸಾಹಿತ್ಯಕ ವಾತಾವರಣ ಮತ್ತು ರಂಗಭೂಮಿಯ ಸ್ಥಿತಿಗತಿಗಳನ್ನು ಗಮನದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ದೇವುಡು ತಮ್ಮ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದಂತಿದೆ. ವಸ್ತುವಿನ ಆಯ್ಕೆ, ನಿರ್ವಹಣೆ, ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ವೃತ್ತಿರಂಗಭೂಮಿಯ ಪ್ರೇರಣೆ, ಪ್ರಭಾವಗಳನ್ನು 'ಸಾವಿತ್ರಿ' ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ನಿಚ್ಚಳವಾಗಿ ಗಮನಿಸಬಹುದು.

'ಸಾವಿತ್ರಿ' ಕಥೆ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಖ್ಯಾತವಾದದ್ದು. ಇದೊಂದು ಆದರ್ಶ ಪ್ರಣಯದ ಕಥೆ. ಗಂಡು-ಹೆಣ್ಣಿನ ಪ್ರೇಮ ಸಂಬಂಧ ಚಿರಂತನ; ಸಾವು ಅನಿವಾರ್ಯ; ಆದರೂ ಸಾವನ್ನು ಗೆಲ್ಲುವ ಆಕಾಂಕ್ಷೆ ಮಾನವನಲ್ಲಿ ಸಾಂಧರ್ಭಿಕವಾಗಿ ಮೂಡುತ್ತದೆ ಎಂಬುದು ನಾಟಕಕಾರರ ಆಶಯವಾಗಿದೆ. ದೇವುಡು ಸಾವಿತ್ರಿಯ ಸಮಗ್ರ ಕಥೆಯನ್ನು ನಿರೂಪಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮೂಲಕಥೆಯ ಎಲ್ಲಾ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದ್ದಾರೆ: ಸಾವಿತ್ರಿ ಮದ್ರದೇಶದ ಅರಸನಾದ ಅಶ್ವಪತಿಯ ಮಗಳು. ಸಾಳ್ವರಾಜನಾಗಿದ್ದ ದ್ಯುಮತ್ಸೇನನ ಮಗನಾದ ಸತ್ಯವಂತನನ್ನು ಮೆಚ್ಚಿ ಮದುವೆಯಾದಳು. ಒಂದು ದಿನ ಸತ್ಯವಾನನು ಪದ್ಧತಿಯ ಪ್ರಕಾರ ಕಟ್ಟಿಗೆಯನ್ನು ತರಲು ಕಾಡಿಗೆ ಹೊರಟನು. ಆ ದಿನ ಸತ್ಯವಾನನು ಸಾಯುವನು ಎಂದು ಸಾವಿತ್ರಿಗೆ ತಿಳಿದಿತ್ತು. ಆಕೆ ಸತ್ಯವಾನನನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸಿದಳು. ಸತ್ಯವಾನನು ಕಟ್ಟಿಗೆಯನ್ನು ಕಡಿದ ಬಳಿಕ ಬಳಲಿಕೆಯಿಂದ ಸಾವಿತ್ರಿಯ ತೊಡೆಯ ಮೇಲೆ ತಲೆಯಿಟ್ಟು ಮಲಗಿದನು. ಸ್ವಲ್ಪ ಹೊತ್ತಿನಲ್ಲಿಯೇ ಯಮನು ಬಂದು ಅವನ ಜೀವವನ್ನು ಸೆಳೆದುಕೊಂಡು ಹೊರಟನು. ಸಾವಿತ್ರಿಯು ಯಮನನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸಿ, ಅವನೊಂದಿಗೆ ವಾದ ಮಾಡಿ, ಆತನನ್ನು ಮೆಚ್ಚಿಸಿ, ತನ್ನ ಮಾವನಿಗೆ ಮರಳಿ ಕಣ್ಣು ಬರುವಂತೆಯೂ, ಶತ್ರುಗಳು ಅಪಹರಿಸಿದ್ದ ರಾಜ್ಯ ದೊರೆಯುವಂತೆಯೂ, ತನಗೂ ತನ್ನ ತಂದೆಗೂ ಪುತ್ರಸಂತಾನವಾಗುವಂತೆಯೂ ವರವನ್ನು ಪಡೆದು, ಸತ್ಯವಾನನನ್ನು ಬದುಕಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದು ಎಲ್ಲರ ಗೌರವಕ್ಕೂ ಪಾತ್ರಳಾದಳು. 'ಸಾವಿತ್ರಿ' ನಾಟಕದ

ಕಥೆಯೂ ಇದೆ. ಕೆಲವು ಕಡೆ ಸೂಕ್ತ ಬದಲಾವಣೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ಸಾವಿತ್ರಿಯನ್ನು ದಿಟ್ಟ ನಿಲುವಿನ ಹೆಣ್ಣಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆ ಮೂಲಕ ಪರಂಪರಾಗತ ಪದ್ಧತಿಗಳು ಬದಲುಗೊಳ್ಳುವ ಸೂಚನೆಗಳನ್ನು ದೇವುಡು ನೀಡುತ್ತಾರೆ. ಸ್ವಯಂವರ ಎಂಬುದು ಒಂದು ಬಗೆಯ ವಿಕ್ರಯ ಪದ್ಧತಿ ಎಂಬ ಸೂಚನೆಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಕ್ಷತ್ರಿಯ ಕುಲಪದ್ಧತಿಯೊಳಗೆ ವಿಕ್ರಯಗೊಂಡ ಸ್ತ್ರೀಗೆ ವ್ಯಕ್ತಿಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ದೊರೆಯದೇ ಹೋಗುವ ಸ್ಥಿತಿಯಿದ್ದು; ಅದನ್ನು ದಾಟಿ ಗಾಂಧರ್ವ ವಿವಾಹವನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸುವ ಸಾವಿತ್ರಿ ಪಾತ್ರ ಒಂದು ನಿಶ್ಚಿತ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ರೂಪುಗೊಂಡಿದೆ. ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಸಾವಿತ್ರಿ ಕಥೆಯನ್ನು ಅಧರಿಸಿ ಅನೇಕ ಗದ್ಯಪದ್ಯ ಕಾವ್ಯ, ನಾಟಕಗಳು ಬಂದಿವೆ. ಆದರೆ, ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಬಗೆಯ ಮಹತ್ವಪೂರ್ಣ ಬದಲಾವಣೆ ಕಾಣಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಒಂದು ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಮುರಿದು, ವೈಯಕ್ತಿಕ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಬದುಕನ್ನು ರೂಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬ ಮಹತ್ವಾಕಾಂಕ್ಷೆಯ ಪಾತ್ರವಾಗಿ ಸಾವಿತ್ರಿಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅದನ್ನು ಈ ಸಂವಾದ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು:

ರಾಣಿ: ಮಗಳೆ! ಹೆಂಗಸರಿಗೆ ನಾಚಿಗೆಯೇ ದೊಡ್ಡ ಒಡವೆಯು. ಅದನ್ನೂ ಬಿಟ್ಟು ಹೇಗೆ ವರನನ್ನು ಹುಡುಕ ಹೋಗುವೆ? ಅದು ಆಗಹೋಗದ ಮಾತು.

ರಾಜ: ಮಗು! ಸಾವಿತ್ರೀ! ಬೇಕಾದರೊಂದು ಸ್ವಯಂವರವನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸೋಣ. ಅದರಲ್ಲಿ ನಿನಗಿಷ್ಟವಾದ ಪಣವನ್ನೇ ಒಡ್ಡುವೆನು. ಆ ಪಣವನ್ನು ಗೆದ್ದವನನ್ನು ವರಿಸುವಂತೆ!

ರಾಣಿ: ಇದೀಗ ಹಿಂದಿನಿಂದ ಬಂದಿರುವ ಪದ್ಧತಿ. ಇದು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಒಪ್ಪಿಗೆಯಾದದ್ದು. ಹೀಗೆ ಮಾಡು.

ಸಾವಿತ್ರಿ: ಅಮ್ಮ! ನಾನು ಹೀಗೆ ಮಾತನಾಡಿದನೆಂದು ಬೇರೊಂದನೇನಿಸಬೇಡ! ಹಾಗೆ ಅಸಾಧ್ಯವಾದ ಪಣಗಟ್ಟಿ ಅನೇಕರಿಗೆ ಅವಮಾನಮಾಡಿ, ಅಜ್ಞಾತ ಕುಲಗೋತ್ರನಾದ ಯಾವನೋ ಪಣವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದರೆ ಜೀವಾಂತ್ಯವೂ ಅವನಿಗೆ ಅಡಿಯಾಳಾಗಿರಲು ನನ್ನ ಮನಸ್ಸೊಪ್ಪದು. ಅದೂ ಒಂದು ವಿಧವಾದ ದೇಹವಿಕ್ರಯವೇ!

ರಾಜ: ನೀನು ಹೇಳುವುದೂ ನಿಜ. ಆದರೆ ತಾನೇ ?

ರಾಣಿ: ಅಲ್ಲದೆ ಹೊಸ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನೇಕೆ ಮಾಡಬೇಕು.

ಸಾವಿತ್ರಿ: ಅಮ್ಮಾ! ಆಚಾರಗಳೂ, ಪದ್ಧತಿಗಳೂ, ಬರುಬರುತ್ತ ಅರ್ಥವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಅನರ್ಥಕಾರಿಗಳಾಗುವುವು. ಯುಗಯುಗದಲ್ಲೂ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಋಷಿಗಳ ಧರ್ಮವನ್ನು ಅನುಸರಿಸುವರಲ್ಲವೆ? ಹಾಗೆಯೇ ನಿಸ್ಪೃಹರೂ, ಅಡಾಂಭಿಕರೂ,

ದೇವಭಕ್ತರೂ ಆದವರು ಒಪ್ಪಿದುದೇ ಧರ್ಮವು. ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಸಮತೃಪ್ತವಾದುದೆಲ್ಲವೂ ಸರಿಯೇ! ಆದುದರಿಂದ ಆರ್ಯಸಮತೃಪ್ತವಾದ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಹಿಡಿಯುವಲ್ಲಿ ಒಂದು ವೇಳೆ ಆಚಾರ ಪದ್ಧತಿಗಳಿಗೆ ಲೋಪ ಬಂದರೆ ನಾನು ಮಾಡುವುದೇನು ?

ರಾಜ: ಹಾಗಾದರೆ ನೀನೇನು ಮಾಡಬೇಕೆಂದಿರುವೆ ? ಮಗಳೆ !

ಸಾವಿತ್ರಿ: ತಂದೆಯೇ ! ಮೊದಲೇ ಅರಿಕೆ ಮಾಡಿರುವೆನಲ್ಲವೆ ? ಅಪ್ಪಣೆಯಾದರೆ ನಾನೇ ಹೋಗಿ ನನ್ನ ಪತಿಯನ್ನು ಹುಡುಕುವೆನು. ಯಾವ ಪುಣ್ಯಾತ್ಮನು ನನ್ನಲ್ಲಿ ಅರ್ಧಾಂಗಿಗೆ ತಕ್ಕ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳಬಲ್ಲನೋ, ದೈವಭಕ್ತನೂ ವತ್ಸಲನೂ ಆದ ಯಾವಾತನನ್ನು ಸೇವಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ನನ್ನ ತನುಮನಗಳು ದಣಿಯವೋ, ಯಾವಾತನನ್ನು ಸೇರಿದರೆ ನನ್ನ ತಂದೆಯ ವಂಶವೂ, ಮಾವನ ವಂಶವೂ ಯಶಸ್ವಿಗಳಾಗುವವೋ ಅಂತಹವನನ್ನು ಹುಡುಕಿ ಬರುವೆನು. ಆತನಿಗೆ ನನ್ನನ್ನು ಕೊಡುವುದು ತಮಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿ ತೋರಿದರೆ ಕೊಟ್ಟು ಮದುವೆ ಮಾಡಿ. ಇಲ್ಲವಾದರೆ ಬೇಡ.

ಕೆಲವು ಮಿತಿಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಕೂಡ ನಾಟಕದ ಕೆಲವು ಸನ್ನಿವೇಶಗಳು ಗಮನ ಸೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಕಂಪನಿ ನಾಟಕಗಳ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾಗಿರುವ ಈ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಭಾಷಣಾ ಕೌಶಲ ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತದೆ.

‘ದುರ್ಮಂತ್ರಿ’ ಶಕುನಿಯ ಸ್ವಭಾವ ಮತ್ತು ಪರಿವರ್ತನೆಯನ್ನು ಕುರಿತ ಪದ್ಯನಾಟಕ. ಕೇವಲ ಹನ್ನೊಂದು ಪುಟಗಳುಳ್ಳ ಇದನ್ನು ಒಂದು ಚಿಕ್ಕ ‘ದೃಶ್ಯ’ ಎನ್ನಬಹುದು. ದ್ಯೂತಪ್ರಸಂಗವನ್ನು ಹಿನ್ನೆಲೆಯಾಗಿ ಇರಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರೂ, ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಶಕುನಿಯ ಮಾನಸಿಕ ದ್ವಂದ್ವವನ್ನು ಸ್ವಗತ (Soliloque) ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಿಸಲಾಗಿದೆ. ನಾಟಕದ ಕಥನವೆಲ್ಲಾ ಶಕುನಿಯ ಮನೋಲೋಕಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದು. ಸ್ವಾಭಿಮಾನ, ಈರ್ಷ್ಯೆ, ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪ ಒಂದೆಡೆಯೇ ಒಟ್ಟುಗೂಡಿ ಬೆಳೆಯುವ ಪಾತ್ರ ಕಲ್ಪನೆ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದುದಾಗಿದೆ. ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಪುರಾಣಗಳ ಖಳನಾಯಕರನ್ನು ಉದಾತ್ತೀಕರಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನವನ್ನು ನವೋದಯ ನಾಟಕಕಾರರು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಸಿ.ಕೆ. ವೆಂಕಟರಾಮಯ್ಯ ಅವರ ‘ಮಂಡೋದರಿ’ಯ ರಾವಣ, ಕೈಲಾಸಂ ಅವರ ಕೀಚಕ, ಪುರಾಣ ಮೂಲದ ವ್ಯಕ್ತಿ ದೋಷಗಳನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಮರುಹುಟ್ಟು ಪಡೆದ ಪಾತ್ರಗಳಾಗಿವೆ. ಈ ಮಾರ್ಗವನ್ನೇ ಅನುಸರಿಸಿ ಬರೆದಂತಿರುವ ‘ದುರ್ಮಂತ್ರಿ’ ಶಕುನಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ರಚಿತವಾಗಿರುವ ಕನ್ನಡದ ಏಕೈಕ ನಾಟಕವಾಗಿದೆ.

ದುರ್ಯೋಧನನ ಅಧೀನದಲ್ಲಿ ಬದುಕಬೇಕಾಗಿ ಬಂದ ಅನಿವಾರ್ಯತೆ ಶಕುನಿಯನ್ನು ಚಿಂತೆಗೆ ಒಳಗುಮಾಡುತ್ತದೆ. ಆತನಿಗೆ ಪಾಂಡವರ ಬಗ್ಗೆ

ಅಭಿಮಾನವಿದೆ; ಅವರು ಶೂರರು ಎಂಬುದರಲ್ಲಿ ಸಂಶಯವಿಲ್ಲ. ಆದರೂ, ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪವೂ ವೈರವನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳದ ಪಾಂಡವರಲ್ಲಿ ಕೌರವನ ಬಗ್ಗೆ ಕ್ರೋಧ ಮೂಡಿಸಲು ಶಕುನಿ ಮುಂದಾಗುತ್ತಾನೆ. ಮೂಲತಃ ಶಕುನಿ ಮಂತ್ರಿಯಲ್ಲ; ರಾಜಕೀಯ ಪ್ರವೀಣ. ಪಾಂಡವ-ಕೌರವರಲ್ಲಿ ಅಂತಃಕಲಹವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿ, ಅಸೂಯೆಯನ್ನು ಹುಟ್ಟುಹಾಕುತ್ತಿದ್ದ ವ್ಯಕ್ತಿ. ಸೋದರತ್ವದ ನಾಶಕ್ಕೆ ಪ್ರಚೋದಿಸಿದವನು. ಇಂಥ ಶಕುನಿಗಳು ಅಳಿಯುವುದರಲ್ಲಿ ಅರ್ಥವಿಲ್ಲ; ನಿಜವಾಗಿ ಅಳಿಯಬೇಕಿರುವುದು ದ್ವೇಷ, ಕುತಂತ್ರ, ಪಕ್ಷಭೇದ ಎಂಬುದನ್ನು ಲೇಖಕರು ಸೂಚ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಶಕುನಿಯ ಒಳತೋಟಿಯನ್ನು ದೇವುಡು ತುಂಬಾ ಧ್ವನಿಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅಂಥ ಕಡೆ ಪದ್ಯಮಾಧ್ಯಮವನ್ನು ಅಪೂರ್ವವಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ದುಡಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಬಹಳ ಕಾಲದಿಂದ ಶಕುನಿಯಲ್ಲಿ ನೆಲೆನಿಂತ ಹಂಬಲದ ವಿವರಣೆ ಹೀಗಿದೆ:

“ಕೌರವಕುಲಂ ಸಪರಿವಾರವಾಗಿ

ವಿನಾಶವೈದದಿರೆ ನಮ್ಮವರಿಗೆಂತಹುದು ಸಂತ್ಯಕ್ತಿ? ಊಟ
ವೆಂಬೊಂದು ನೆವವಿಟ್ಟು ನೂರೊಂದು ಜನರನ್ನು ನಲಮನೆಯೊಳಗೆ
ಕೂಡಿ ಮಾರಿಗೌತಣವಿಕ್ಕಿದವ,
ನೇರದಿಂದ ಹೋರಾಡಿ ಗೆಲ್ಲಲರಿಯದೆ ಮೋಸದಿಂದ
ಹೇಸದೆ ಕೊಂದವ.

ಪುಳಿಯೊಂದು ಪನಿ.

ಖಂಡುಗದ ಹಾಲ ಕೆಡಿಸುವುದೆಂಬ ನುಡಿ

ನಿನಗರಿಕೆಯಿಲ್ಲದೆ ಪೋಯುತ್ತ, ಕೌರವ!

ಮುಗಿಯುವೀಕರವೆ ನಿನ್ನ ಮೃತ್ಯುವಿಗೆ

ಔತಣದೋಲೆಯನು ಬರೆಯುತ್ತಿದೆ

ಎಂಬುದಂ ಪಾಪ! ನೀನೆಂತರಿವೆ?

ಬೆಸಲು ಚೀಳಿಗೆ ಮಿತ್ತು, ಶಕುನಿಯ ಜಯ

ಕುರುಕುಲಕೆ ಮಿತ್ತು, ನೀನಿದನರಿಯೆ!”

ಮುಂದೆ ಕುಲದ ಮೃತ್ಯುಬೀಜವನ್ನು ನಾಶಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಸಂಕಲ್ಪಿಸಿದ ಶಕುನಿಯ ಮನಃಪರಿವರ್ತನೆ ಆಗುತ್ತದೆ. ಆಗಿನ ಅವನ ನಿರ್ಧಾರವಿದು:

“ವೈರವನು ವೈರದಿಂಗದ್ದು

ಬದುಕಿದವರುಂಟೆ? ವೈರದುರಿಯನು ಕಳೆಯೆ

ಮೈತ್ರಿಯವೃತ್ತದ ಮಳೆ ಕರೆಯಬೇಕು.

ಪರರ ಸಿರಿಗೆ ಕರುಬದ ಪಾಂಡವರು ಸೊಗಮಿರಲಿ

ಕುರುಪತಿಯೆ? ಹಸ್ತಿನಾವತಿಯ ಸಿರಿಯೊಂದಿರಲು

ಸಾಕು, ಸುರಪತಿಯ ಪದವಿಗೇನೆಯದು.
 ನಾನು ? ನಾನಿದ್ದು ಮಾಡುವುದೇನು ?
 ಹಗೆಯ ಬೆಳೆಯುವ ಹೊಲನ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಿಂತ
 ಯಮುನೆಯ ಮಡುವಿನಾಳ ನೋಡುವುದೊಳ್ಳಿತು.
 ಈ ಮೂಳೆಯ ತುಂಡುಗಳು ? ಇವರೆಮ್ಮ ಬಂಧುಗಳು.
 ಅಳಿದ ಬಾಂಧವರ ಉಳಿದ ಗುರುತುಗಳು.
 ನಮ್ಮೊಡನಿರಲಿ. ದ್ವೇಷದಾವಾಗ್ನಿಯಲಿ
 ಬೆಂದು ಕಾಳಾಗಿರುವ ಹೃದಯವಿಂದು
 ಜೀವನದಿಯನಂತವಾರಿಯೊಳು ಸಂತಾಪವನು ನೀಗಿ
 ಶಾಂತಿಯನು ಪಡೆಯಲಿ.”

ಶಕುನಿಯ ಆತ್ಮಗತ ಸಂವಾದಗಳು ತುಂಬಾ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿ ಬಂದಿವೆ. ಸಂಭಾಷಣೆ, ಸನ್ನಿವೇಶ ನಿರ್ಮಾಣವಿಲ್ಲದ ವಿನೂತನ ತಂತ್ರ ಈ ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಾಗಿದೆ. ಇದೊಂದು ಗಮನಾರ್ಹ ಸಂಗತಿ. ರಂಗಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರದರ್ಶಿಸುವುದಾದರೆ, ಏಕಪಾತ್ರಾಭಿನಯಕ್ಕೆ ಸಲ್ಲಬಹುದಾದ ದೃಶ್ಯವಿದು. ಹಾಗೆಯೇ ಸಮರ್ಥ ನಟನಿಗೂ ಸವಾಲಾಗಬಲ್ಲ ಕೃತಿ. ಪಾತ್ರದ ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ಧ್ವನಿಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಹಿಡಿದಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುವ ಪದ್ಯಶೈಲಿ ಇಲ್ಲಿದೆ. ಇಂಥ ಪರಿಣತಿಯನ್ನು ದೇವುಡು ಬೇರೆ ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸದೇ ಹೋದದ್ದು ಆಶ್ಚರ್ಯ. ಅವರು ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕೃತಿಯಲ್ಲೂ, ಹೊಸ ಚಿಂತನೆಯನ್ನು ಬೆಳೆಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ, ಅನಿಶ್ಚಿತ ನಿರ್ಧಾರದಿಂದಾಗಿ ವಿಷಯ ಹಲವು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಚದುರಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತದೆ. ‘ದುರ್ಮಂತ್ರಿ’ ಈ ಕೊರತೆಯಿಂದ ದೂರವಿದೆ.

‘ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯ’ ಒಂದು ಪೌರಾಣಿಕ ನಾಟಕ. ಪ್ರಾಚೀನ ಹಿಂದೂ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಮಹಾಪುರುಷನೊಬ್ಬನ ಧೀಮಂತ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಪರಿಚಯಿಸುವುದೇ ಇದರ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶ. ಈ ವಸ್ತುವನ್ನೇ ಆಧರಿಸಿ ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ‘ಮಹಾದರ್ಶನ’ (1967) ಕಾದಂಬರಿಯನ್ನು ದೇವುಡು ಬರೆದರು. ಇದು ತರ್ಕ, ಸಂವಾದಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ನಾಟಕ. ರಂಗಭೂಮಿಯ ಅಳವಡಿಕೆಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗುವ ಸನ್ನಿವೇಶ ನಿರ್ಮಾಣ, ಸಂಭಾಷಣಾ ಚಾತುರ್ಯ ಇಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುವುದಿಲ್ಲ.

‘ಮಯೂರ’ ಇದೇ ಹೆಸರಿನ ಕಾದಂಬರಿಯ ರೂಪಾಂತರ. ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಪಾತ್ರಕ್ಕೆ ಬದ್ಧವಾದ ಘಟನೆಗಳು, ವ್ಯಕ್ತಿವಿಶಿಷ್ಟತೆಯನ್ನು ಮೆರೆಯುವ ಪಾತ್ರಗಳು, ಐತಿಹಾಸಿಕ ವಾತಾವರಣ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೆಯಾಗುವ ಭಾಷೆ- ಇವುಗಳಿಂದಾಗಿ ನಾಟಕ ರಂಗಪ್ರಯೋಗದಲ್ಲಿ ಯಶಸ್ವಿಗೊಳ್ಳುವ ಸಾಧ್ಯತೆಗಳಿವೆ. ಪಾತ್ರಕೇಂದ್ರಿತವಾದ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳಿಗೆ ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಹತ್ವವಿದೆ. ಯಾವ ಪಾತ್ರವನ್ನೂ ನಾಟಕಕಾರರು ಗೌಣವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿಲ್ಲ. ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಸಂಭಾಷಣೆಗಳ ಮೂಲಕವೇ ಕ್ರಿಯೆ

ಬೆಳೆಯುತ್ತಾ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅನಗತ್ಯ ಮಾತುಗಾರಿಕೆಗೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ನಿರ್ಧಾರಗಳನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುವತ್ತ ಪಾತ್ರಗಳನ್ನು ನಿಯೋಜಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆಯಾ ಪಾತ್ರಗಳ ಅಂತರಂಗವು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತದೆ. ನಾಟಕದ ಯಶಸ್ಸು ಅದು ಒಳಗೊಂಡಿರುವ ದೃಶ್ಯ ನಿರ್ಮಾಣದಲ್ಲಿದೆ. ಸರಳ ಸಂಭಾಷಣೆ, ಹರಿತವಾದ ಶೈಲಿ ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮೆರುಗನ್ನು ತಂದಿವೆ. ಅಲ್ಲಿ ಬರುವ ಕೆಲವು ನುಡಿಗಳು ಪ್ರೇಕ್ಷಕನ ಸ್ಮೃತಿಯಲ್ಲಿ ಅಚ್ಚಳಿಯದೆ ಬಹಳಕಾಲ ಉಳಿಯುತ್ತವೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ:

1. ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಶ್ವೇತಚ್ಚತ್ರದ ನೆರಳಿನಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಅಪಮಾನದ ಬೇಸಗೆಯ ಬಿಸಿಲು ಸುಡದೆ ಬಿಡಲಿಲ್ಲ.
2. ತಿಂದ ಮನೆಗೆರಡು ಬಗೆಯುವುದು ನಮ್ಮ ಕುಲಕ್ಕೆ ಬಂದಿಲ್ಲ.
3. ಖಂಡುಗ ಹಾಲಿಗೆ ಒಂದು ತೊಟ್ಟು ಹುಳಿ ಬಿದ್ದು ಹೋಯಿತು.
4. ಸಾವಿರ ಚಿತ್ತಾರ ಒಂದು ಮಸಿ ನುಂಗಿತು.
5. ಹಗೆಗೆ ಹಗೆ ಮಾಡುವುದು ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಧರ್ಮವಲ್ಲ.
6. ಕಾರ್ಯಪರನಾದವನು ಕತ್ತೆಯ ಕಾಲನ್ನಾದರೂ ಕಟ್ಟಬೇಕು.
7. ಸ್ನೇಹವು ಸಮಾನಧರ್ಮಿಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವೇ ಶೋಭಿಸುವುದು.
8. ರಾಜ್ಯವನ್ನೆಲ್ಲ ಕೊಟ್ಟಾದರೂ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿಬೇಕಾದ ವಸ್ತು ಪ್ರೇಮ !
9. ಚಿನ್ನವು ಬೆಂಕಿಯಲ್ಲಿ ಬೇಯುವುದಿಲ್ಲವೇ ?
10. ಕತ್ತಿಯು ಒರೆಯಲ್ಲಿ ಕೂತು ಮಣ್ಣು ಹಿಡಿದಿದೆ.

ರಂಗಪ್ರದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾಗುವ ಎಲ್ಲಾ ಸಾಧ್ಯತೆಗಳನ್ನು ಎಚ್ಚರದಿಂದ ದುಡಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ದೇವುಡು ಅವರ ನಾಟಕೀಯ ತಂತ್ರವಿಧಾನಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯ ಪ್ರೇಕ್ಷಕನ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಗೆಲ್ಲುತ್ತವೆ. ಗಾಡೆ, ನುಡಿಗಟ್ಟು, ರೂಢಿಯ ಮಾತುಗಳು ಸೇರಿ ಸಂಭಾಷಣೆಗಳ ಪರಿಣಾಮ ಹೆಚ್ಚಿದೆ.

ದೇವುಡು ಅವರ ನಾಲ್ಕು ನಾಟಕಗಳು ಭಿನ್ನ ದೃಷ್ಟಿಕೋನಗಳಿಂದ ಕೂಡಿವೆ. ಈ ಶತಮಾನದ ಆರಂಭಿಕ ದೆಸೆಯಲ್ಲಿ ಬಂದ ನಾಟಕಗಳು ಒಂದು ಖಚಿತ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿರಲಿಲ್ಲ. ಕನ್ನಡ ರಂಗಭೂಮಿಗೂ ನಿಶ್ಚಿತ ನೆಲೆಗಳಿರಲಿಲ್ಲ. ವಿದೇಶಿಯರ ಪ್ರಭಾವದಿಂದಾಗಿ ದೇಶಿಸಂಸ್ಕೃತಿಯು ಶಿಥಿಲಗೊಂಡಂತೆ ಅಂದಿನವರಿಗೆ ಭಾಸ ವಾಯಿತು. ಇಂಥ ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ ನಾಟಕ ರಚನೆಗೆ ಪುರಾಣಗಳನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸುವ ಪರಿಪಾಠ ಬೆಳೆಯಿತು. ನೀತಿಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಅವುಗಳ ಪ್ರಧಾನ ಆಶಯವಾಗಿತ್ತು. ರಂಗಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಅದ್ಭುತವಾದ, ರಮ್ಯವಾದ ವಾತಾವರಣವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಜನಜನಿತವಾದ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಆಯ್ದುಕೊಂಡು, ಸಂಗೀತ-ನೃತ್ಯ ಸಮನ್ವಿತವಾದ

ದೃಶ್ಯಗಳನ್ನು ಹೆಣೆದುದರಿಂದ ವಿಶೇಷ ಮಾರ್ಪಾಡುಗಳು ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಇಂಥ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಬಂದ ನಾಟಕ 'ಸಾವಿತ್ರಿ'. ಮಹಾಪುರುಷನನ್ನು ಪರಿಚಯಿಸುವ ಮೂಲಕ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದ ಧರ್ಮ, ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ಕಡೆ ಗಮನ ಸೆಳೆಯುವ ಪ್ರಯತ್ನವನ್ನು 'ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯ'ದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಇವೆರಡಕ್ಕಿಂತ ಭಿನ್ನವಾದುದು 'ದುರ್ಮಂತಿ'. ಪದ್ಯಮಾಧ್ಯಮದಲ್ಲಿ ದೃಶ್ಯರಚನೆ ಮಾಡುವ ಪ್ರಯತ್ನಗಳು ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ದೇವುಡು ಅಂಥದೇ ಪ್ರಯೋಗವೊಂದನ್ನು ಮಾಡಿದರು. 'ಮಯೂರ' ಈ ಮೂರು ನಾಟಕಗಳಿಗಿಂತ ಬೇರೆಯಾದುದು. ಈ ನಾಟಕ ರಚನೆಯಾಗುವ ವೇಳೆಗಾಗಲೇ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಯಾವ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು ಎಂಬ ಸೂಚನೆಗಳು ಹಾಗೂ ಕೆಲವು ಮಾದರಿಗಳು ದೊರೆತಿತ್ತುವು. ಹಾಗೆಯೇ, ರಂಗಸಾಧ್ಯತೆಗಳ ನಿಶ್ಚಿತ ಸ್ವರೂಪ ಸ್ಪಷ್ಟವಿತ್ತು. ರಂಗಭೂಮಿಗೂ ಸಲ್ಲುವ 'ಮಯೂರ' ಸಾಹಿತ್ಯಕವಾಗಿಯೂ ಉತ್ತಮ ಗುಣಮಟ್ಟದ್ದು ಎನಿಸುತ್ತದೆ.

ದೇವುಡು ನಾಟಕ ರಚನೆಗಿಂತ ರಂಗಭೂಮಿಯ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗಾಗಿ ಹೆಚ್ಚು ಗಮನ ನೀಡಿದವರು. ಹೀಗಾಗಿ, ಅವರಿಗೆ ನಟನೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ತಲ್ಲೀನತೆ ನಾಟಕ ರಚನೆಯಲ್ಲಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೂ, ರಂಗಭೂಮಿ ಅಪೇಕ್ಷಿಸುವ ಹೊಸ ಹೊಸ ನಾಟಕಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಬರಬೇಕೆಂದು ಅವರು ಆಶಿಸಿದ್ದರು. ದೇವುಡು ಮೂಲತಃ ಪ್ರಬುದ್ಧ ನಟ; ಪ್ರಯೋಗಶೀಲ ನಾಟಕಕಾರ. ಅವರು ಕನ್ನಡ ನಾಟಕ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ನೀಡಿರುವ ಕೊಡುಗೆ ವಶಾಲಿಕವಾದುದು.

ಮಕ್ಕಳ ಸಾಹಿತ್ಯ

ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಮಕ್ಕಳ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಬರೆಯುವವರು ದೇವುಡು ಅವರ ಹೆಸರನ್ನು ಮರೆಯುವಂತಿಲ್ಲ. ಅವರು ಮಕ್ಕಳ ಕಥಾಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪಡಿಸಿದ ಹಿರಿಯ ಸಾಹಿತಿಗಳಲ್ಲಿ ಚಿರಸ್ಮರಣೀಯರು. ಸಾಹಿತ್ಯ ರಚನೆಯ ಜೊತೆಗೆ ಅವರು ಸಂಪಾದಿಸಿದ ಪುಸ್ತಕಗಳು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿದ್ದ ಶಿಶುಸಾಹಿತ್ಯದ ಕೊರತೆಯನ್ನು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ತುಂಬಿದವು. ಅಲ್ಲದೆ, ಮುಂದಿನವರು ಮಕ್ಕಳ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಸೃಜಿಸಲು ದೇವುಡು ಅವರು ನಿರ್ದೇಶಿಸಿದರು. ಈ ಬಗೆಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸೃಷ್ಟಿಯ ನೆಲೆಬೆಲೆಯ ಬಗ್ಗೆ ತಮ್ಮ ನಿಲುವನ್ನು ಹೀಗೆ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ: "ಇತರರಿಗೆ ತಾವೊಂದು ಕಥೆಯನ್ನು ಹೇಳಿ ಅವರನ್ನು ಮೆಚ್ಚಿಸುವುದು ಪ್ರಧಾನ ಉದ್ದೇಶ. ಆದರೆ ಕಥೆ ಹೇಳುವಾಗ ಈಗಿನ ಕಾಲದ ನೀರಾವರಿ ಕಟ್ಟಿಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟುವಾಗ ನಡೆಯುವ ಮಹತ್ತರವಾದ ಪ್ರಯತ್ನ ನಡೆಯಬೇಕು. ಹಳ್ಳದಲ್ಲಿ ಹರಿಯುತ್ತಿರುವ ನೀರಿಗೆ ಅಡ್ಡಗಟ್ಟಿ ಹಾಕಿ ಅದನ್ನು ಮೇಲಕ್ಕೆ ತಂದುಕೊಂಡು, ಕಾಲುವೆಗಳ ಮೂಲಕ ಹಂಚಿ ಎರಡು ಮೂರು ಅಂಗುಲ ನೀರು ನೆಲದ ಮೇಲೆ ನಿಲ್ಲುವಂತೆ ಮಾಡಿದರೆ ಅಲ್ಲಿ ಭತ್ತವು ಬೆಳೆಯುವುದು. ಹಾಗೆ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ

ಬರೆಯುವವರು ತಾವು ಅಗಾಧವಾದ ಕೃಷಿಮಾಡಿ ತಮ್ಮ ಕೃಷಿಯ ಫಲವನ್ನು ಮಕ್ಕಳ ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ತಂದುಕೊಡಬೇಕು.”

ಈ ನೀತಿಯ ನಿಶ್ಚಿತ ಚೌಕಟ್ಟುಗಳನ್ನು ಖಚಿತಪಡಿಸಿಕೊಂಡು ದೇವುಡು ಕಥೆಗಳನ್ನು ಬರೆದರು. 'ನಮ್ಮ ಪುಸ್ತಕ' ಪತ್ರಿಕೆಯ ಮೂಲಕ ಹಲವಾರು ಹೊಸ ಮಾದರಿಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಿ, ಮಕ್ಕಳ ಸಾಹಿತ್ಯ ರಚನೆಗೆ ಒಂದು ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ನೆಲೆಗಟ್ಟನ್ನು ಸೂಚಿಸಿದರು. ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಮಕ್ಕಳ ನಾಟಕಗಳು ತುಂಬಾ ಕಡಿಮೆಯಿದ್ದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ, ಆ ಪ್ರಕಾರವನ್ನು ಬೆಳೆಸಲು ಕೈಗೊಳ್ಳಬೇಕಾದ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸಿದರು. ಕಥೆ, ನಾಟಕ, ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯಮದ ಮೂಲಕ ದೇವುಡು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ನೀಡಿದ ಮಕ್ಕಳ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಪತ್ತು ದೊಡ್ಡದು.

1912ರ ಸುಮಾರಿನಲ್ಲಿಯೇ ಮಕ್ಕಳಿಗಾಗಿ ಪದ್ಯ, ಕಥೆ ಮತ್ತು ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಬರೆಯತೊಡಗಿದನೆಂದು ಲೇಖಕರು ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಬಹಳಷ್ಟು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಚದುರಿ ಹೋಗಿವೆ. ಸಂಕಲನದ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಉಪಲಬ್ಧವಿರುವ ಕೃತಿಗಳು ಒಟ್ಟು ಹದಿನೈದು ಮಾತ್ರ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾತಿನಿಧಿಕವಾದವುಗಳು ಇವು: 'ಬುದ್ಧಿಯ ಕಥೆಗಳು' (1926), 'ದೇಶಾಂತರದ ಕಥೆಗಳು' (1942), 'ತಂತ್ರಗಾರ ನರಿ ಮತ್ತು ಇತರ ಕಥೆಗಳು' (1945), 'ಬಂಜೆಯ ಮಗ ಮತ್ತು ಇತರ ಕಥೆಗಳು' (1946), 'ಒಂದು ಕನಸು ಮತ್ತು ಇತರ ಕಥೆಗಳು' (1946), 'ಮಂಗಪ್ಪಾಜಿಪುರಾಣ' (1948), 'ವಿಚಿತ್ರ ಶಿಕ್ಷೆ' (1932).

ದೇವುಡು ಮಕ್ಕಳ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಬಾಲಸಾಹಿತ್ಯ, ಕುಮಾರಸಾಹಿತ್ಯ ಎಂದು ಎರಡು ವಿಧದಲ್ಲಿ ಪರಿಗಣಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿಯೇ ಕಥೆಗಳ ರಚನೆಯಿದೆ. ವಸ್ತು ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಪುರಾಣ, ಇತಿಹಾಸ, ಐತಿಹ್ಯ, ನಿಸರ್ಗ, ಪ್ರಾಣಿ-ಪಕ್ಷಿ, ಕುಟುಂಬ ಸಂಬಂಧಿಯಾದ ಕಥೆಗಳಿವೆ. ಆದರೆ, ಬಹುಪಾಲು ಕಥೆಗಳು ಸಮಾನ ಆಶಯದಿಂದ ಕೂಡಿ, ನೀತಿಯನ್ನೇ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುತ್ತವೆ. ಪ್ರಾಚೀನ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಆಳವಾಗಿ ಅಭ್ಯಸಿಸಿದ್ದ ದೇವುಡು ವೇದ, ಉಪನಿಷತ್ತು, ರಾಮಾಯಣ, ಮಹಾಭಾರತ ಮೂಲದ ಕೆಲವಾರು ಕಥೆಗಳನ್ನು ಪರಿಚಯಿಸಿದ್ದಾರೆ. 'ತಂದೆ-ಮಕ್ಕಳು,' 'ಕರ್ಣ,' 'ಗಣೇಶನ ಕಥೆ,' 'ಬಲೀಂದ್ರ'- ಇವು ಪುರಾಣ ಮಾದರಿಯವು.

ಪುರಾಣ ಕಥೆಗಳಿಗಿಂತ ಪ್ರಾಣಿ ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ ನೀತಿಯು ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿ ನಿರೂಪಿತವಾಗಿದೆ. ಇಂಥ ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಸಹಜವರ್ತನೆ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ರಂಜಿಸುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ಉತ್ತಮ ಕಥೆಗಳು ಮನುಷ್ಯ-ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಇರುವ ಪ್ರೀತಿ, ವಿಶ್ವಾಸವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತವೆ. ಚಿಕ್ಕಚಿಕ್ಕ ಪದ, ವಾಕ್ಯಗಳುಳ್ಳ ಆಕರ್ಷಕ ಕಥೆಗಳಿವು. 'ಹುಲಿ-ಬೆಕ್ಕು,' 'ತಿಮ್ಮ' 'ಗರುಡ-ಗೂಬೆ,' 'ತುಂಟಕಪಿ' 'ಮೊಂಕುರಾಯರು,' 'ಮಂಗಪ್ಪಾಜಿ ಪುರಾಣ'- ಮುಂತಾದುವು ನೇರ ನಿರೂಪಣೆಯಿಂದ ಬಹಳ ಬೇಗ

ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸುವಂಥ ಕಥೆಗಳಾಗಿವೆ. ಮಾದರಿಗಾಗಿ ಒಂದು ಕಥೆಯನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು:

“ಒಬ್ಬ ರಾಜನನ್ನು ಆರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಹಕ್ಕಿಗಳೆಲ್ಲವೂ ಸಭೆ ಸೇರಿದವು. ಗೂಬೆಯು ಅವರಿವರಿಗೆ ಲಂಚಕೊಟ್ಟು ‘ನನ್ನನ್ನು ದೊರೆಯನ್ನು ಮಾಡಿರಿ’ ಎಂದು ಹೇಳಿಕೊಂಡಿತು. ಲಂಚವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿದ್ದ ಹಕ್ಕಿಗಳೆಲ್ಲವೂ ‘ನಮಗೂ ಗೂಬೆಯೇ ಅರಸಾಗಬೇಕು’ ಎಂದವು.

ಇದಲ್ಲಾ ನಡೆಯುವವರೆಗೂ ಕಾಗೆಯು ಒಂದು ಮೂಲೆಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತಿತ್ತು. ‘ಕೊಳಕನಾದ ಗೂಬೆಯು ದೊರೆಯಾಗುವುದೆಂದರೆ ಏನು? ಎಂದು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಅಸಹ್ಯವಾಗಿತ್ತು. ಆದರೂ ಮಾತನಾಡದೆ ಎಲ್ಲರೂ ಸುಮ್ಮನಿದ್ದರು. ಆಗ ಕಾಗೆಯು ಎದ್ದು ನಿಂತುಕೊಂಡು ‘ಸ್ವಾಮಿ! ಕೊಂಚ ತಡೆಯಿರಿ. ಗೂಬೆಯನ್ನು ಎಲ್ಲರೂ ಕೊಂಚ ಕಣ್ಣೆಟ್ಟು ನೋಡಿರಿ. ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಇಂತಹ ಕೊಳಕು ಹಕ್ಕಿಯು ಇನ್ನು ಉಂಟೆ? ಮುಖವನ್ನು ತೊಳೆದು ಎಷ್ಟು ದಿವ್ಯವಾಯಿತೋ? ಮೈಯನ್ನು ತೊಳೆದುದಂತೂ ಉಂಟೋ ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲವೋ? ಆ ಕಣ್ಣುಗಳನ್ನು ನೋಡಿ. ಜಿಬರು ಗುಡ್ಡೆ ಗುಡ್ಡೆಯಾಗಿದೆ. ಮೂಗು ನೋಡಿ. ಸಿಂಬಳವು ಹರಿಯುತ್ತಿದೆ. ಇಂತಹ ಶೋಭನನ್ನು ಅರಸನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡರೆ ಎಲ್ಲರೂ ನಗುವರು. ಅತ್ತ ನೋಡಿ. ಶುಚಿವಂತನಾದ ಗರುಡನು ಕುಳಿತಿರುವನು. ಯಾವಾಗ ನೋಡಿದರೂ ಮಡಿಯಾಗಿಯೇ ಇರುವನು. ಆತನನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಎಷ್ಟು ಸಂತೋಷವಾಗುವುದು! ಆತನ ಶುಚಿಯನ್ನು ನೋಡಿಯೇ ಭಗವಂತನಾದ ವಿಷ್ಣುವೂ ಆತನನ್ನು ಮೆಚ್ಚಿಕೊಂಡಿರುವನು. ಈ ಕೊಳಕನನ್ನು ಹೊರಕ್ಕೆ ನೂಕಬೇಕು’ ಎಂದಿತು. ಉಳಿದ ಹಕ್ಕಿಗಳೂ ‘ಹೌದು. ಗೂಬೆಯನ್ನು ನೂಕಿ. ಗರಡನಿಗೇ ಪಟ್ಟಕಟ್ಟಿರಿ’ ಎಂದವು. ಎಲ್ಲರೂ ಸೇರಿ ಹಾಗೆಯೇ ಮಾಡಿದರು. ಅರಸುತನವು ಗೂಬೆಗೆ ತಪ್ಪಿ ಗರಡನಿಗೇ ಆಯಿತು.

‘ತನ್ನ ಕೊಳಕು ತನದಿಂದ ದೊರೆತನವನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡನು’ ಎಂದು ಎಲ್ಲರೂ ಹಾಸ್ಯ ಮಾಡುವರು ಎಂದೋ ಏನೋ ಗೂಬೆಯು ಈಗಲೂ ಹಗಲಿನಲ್ಲಿ ಹೊರಗೆ ಬರುವುದಿಲ್ಲ.”

ಸ್ವತಂತ್ರ ಕಥೆಗಳಿಗಿಂತ ದೇವುಡು ಅನ್ಯದೇಶೀಯ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಕಥೆಗಳ ವಸ್ತು ದೇಶಾಂತರವಾದುದು. ಆದರೆ,

ನಿರೂಪಣೆಯಲ್ಲಿ ಲೇಖಕರ ಸ್ವಂತಿಕೆ ಇದೆ. 'ದೇಶಾಂತರದ ಕಥೆಗಳು', 'ತಂತ್ರಗಾರನರಿ ಮತ್ತು ಇತರ ಕಥೆಗಳು', 'ಯವನ ಪುರಾಣ'-ಈ ಸಂಕಲನಗಳಲ್ಲದೆ, ಅವರ ಸಂಪಾದಕತ್ವದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತಿದ್ದ 'ನಮ್ಮ ಪುಸ್ತಕ' ಪತ್ರಿಕೆಯ ಸಂಚಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಬಿಡಿಕಥೆಗಳಿವೆ. ಇವು ಬಾಲಸಾಹಿತ್ಯದಷ್ಟು ಸರಳವಾದವುಗಳಲ್ಲ. ಈ ರಚನೆಗಳ ಹಿಂದಿರುವ ಉದ್ದೇಶವನ್ನು ದೇವುಡು 'ದೇಶಾಂತರದ ಕಥೆಗಳು' ಸಂಕಲನದ ಪೀಠಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾರೆ: "ಇದೊಂದು ಸಂಗ್ರಹ. ಹಲವು ತೋಟಗಳಿಂದ ಆಯ್ದು ತಂದ ಹೂವುಗಳ ಮೂಲೆ. ಹೂವುಗಳೂ ಜಾತಿ ಜಾತಿಯವು. ಒಂದೇ ಜಾತಿಯಲ್ಲ. ಅದರಿಂದ ಅವುಗಳ ಬಣ್ಣವೂ ಪರಿಮಳವೂ ಒಂದೇ ರೀತಿಯದಲ್ಲ. ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ದೊಡ್ಡವರೂ ಓದಬಹುದು. ಆನಂದಪಡಬಹುದು. ಆದರೂ ಇದನ್ನು ಬರೆದಿರುವುದು 10-15 ವಯಸ್ಸಿನ ಹುಡುಗರಿಗಾಗಿ. ಈ ಕಥೆಗಳನ್ನು 12-13 ವರ್ಷದವರಿಗೆ ಅನೇಕರಿಗೆ ಓದಿ ಹೇಳಿದ್ದೇನೆ; ಓದಿಸಿದ್ದೇನೆ. ಆ ವಯಸ್ಸಿನವರು ಒಪ್ಪಿರುವರು ಎಂಬ ನಂಬಿಕೆ ಬಂದ ಮೇಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಈಗ ಒಂದು ಪುಸ್ತಕವಾಗಿ ಹೊರಹಾಕಿದ್ದೇನೆ. ಕುಮಾರಸಾಹಿತ್ಯ ಎಂದರೆ 10-15 ವಯಸ್ಸಿನವರೆಗಿನ ಹುಡುಗರಿಗೆ ಬೇಕಾದ ಸಾಹಿತ್ಯ. ಅದು ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲವೆನ್ನುವಷ್ಟು ಮಟ್ಟಿಗೆ ಆಗಿದೆ. ಈ ಲೋಪವು ಇಲ್ಲದಂತಾಗಲೆಂದು ನನ್ನ ಆಸೆ. ಇನ್ನು ಈ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಓದುವರಿಗೊಂದು ಮಾತು. ಇಂತಹ ಕಥೆಗಳು ನಮ್ಮ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಅಪಾರವಾಗಿವೆ. ಅವು ಓದು ಬರಹ ಬರದ ಹಿರಿಯರ ಬಾಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಇವೆ. ನೀವು ದಯಮಾಡಿ ಅವುಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ, ಅವನ್ನು ನಿಮ್ಮ ಹಿರಿಯರು, ಗುರುಗಳು ಇವರ ಸಹಾಯದಿಂದ ನೀವೇ ಪ್ರಕಟಿಸಿದರೆ ಸಂತೋಷ. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ನನಗೆ ಕಳುಹಿಸಿ. ದಯವಿಟ್ಟು ಇದನ್ನು ಮರೆಯಬೇಡಿ."

ಈ ಕಥೆಗಳು ಕೇವಲ ಕಾಲ್ಪನಿಕವಾದವುಗಳಲ್ಲ. ಆಯಾಯಾ ದೇಶದ ಸ್ಥಳಪುರಾಣ, ಚರಿತ್ರೆಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದರ ಜೊತೆಗೆ, ಅಲ್ಲಿನ ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಆಚಾರ, ಪದ್ಧತಿಗಳನ್ನೂ ಪ್ರಾಸಂಗಿಕವಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತವೆ. ಅಪರಿಚಿತ ದೇಶದ ಜೀವನ ವಿಚಾರಗಳು ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಕುತೂಹಲವನ್ನು ಕೆರಳಿಸುವುದರಿಂದ ಕಥೆಗಳು ಆಕರ್ಷಕವಾಗಬಹುದು. ಕಥೆಯ ಪಾತ್ರಗಳ ಹೆಸರು, ಅವುಗಳ ಸ್ವಭಾವಗಳು ಆಯಾಯಾ ಪರಿಸರಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿಯೇ ಇವೆ. 'ದೇಶಾಂತರದ ಕಥೆಗಳು' ಸಂಕಲನದಲ್ಲಿ ನೀಗ್ರೊ, ಈಜಿಪ್ಟ್, ಜರ್ಮನಿ, ಪ್ಯಾಲಸ್ಟೇನ್, ಡೆನ್ಮಾರ್ಕ್, ಅರೇಬಿಯ ಮೂಲದ ಕಥೆಗಳಿವೆ. 'ಯವನಪುರಾಣ' ಗ್ರೀಸ್ ದೇಶದ ಪುರಾಣಗಳಿಂದ ಆರಿಸಿಕೊಂಡ ಕಥಾನಕಗಳ ಸಂಗ್ರಹ. 'ಬುದ್ಧಿಯ ಕಥೆಗಳು' ಹಾಗೂ 'ದೇಶಾಂತರದ ಕಥೆಗಳು'- ಈ ಎರಡನ್ನೂ ಪಠ್ಯವನ್ನಾಗಿ ನಿಯೋಜಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಅವುಗಳ ರಚನೆಯ ಹಿಂದೆ ಒಂದು ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಶಿಸ್ತು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ, ಪ್ರಕಟಣೆಗೂ ಮೊದಲು ಕಥೆಗಳನ್ನು ಮಕ್ಕಳ ಸಮುಖದಲ್ಲಿಯೇ ಓದಿ ಹೇಳಿ, ಅವರ ಗ್ರಹಿಕೆಗೆ ನಿಲುಕದಿರುವ ಪದ, ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನ, ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳನ್ನು ಪರಿಷ್ಕರಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಆ ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ದೋಷಗಳು ಸಂಭವಿಸಿಲ್ಲ. ಹಾಗೆಯೇ

ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಪ್ರಿಯವಾಗಬಲ್ಲ ಸರಳ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾಗಿರುವ ಸಂಕಲನಗಳು 'ಸ್ನೇಹಿತರು ಮತ್ತು ಇತರ ಕಥೆಗಳು'; 'ಬರಿಯ ಆಸೆ ಮತ್ತು ಇತರ ಕಥೆಗಳು' 'ಮಂಗಪ್ಪಾಜಿ ಪುರಾಣ'.

ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಮಕ್ಕಳಿಗಾಗಿ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಬರೆದವರು ಕಡಿಮೆ. ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಬಹಳ ಬೇಗ ಆಕರ್ಷಿಸಬಲ್ಲ ಕವಿತೆ, ಕಥೆಗಳ ರಚನೆಯ ಕಡೆಗೇ ಲೇಖಕರು ಹೆಚ್ಚು ಒಲವು ತೋರಿದ್ದರಿಂದ ನಾಟಕ ಪ್ರಕಾರದತ್ತ ಗಮನ ಹರಿಯಲಿಲ್ಲವೆಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಈ ಕೊರತೆಯನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ಮಟ್ಟಿಗೆ ದೇವುಡು ತುಂಬಿಕೊಟ್ಟರು: ಹಲವು ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದರು. ಆದರೂ ಉಪಲಬ್ಧವಿರುವ ಅವರ ಕೃತಿಗಳು ಎರಡು ಮಾತ್ರ. ಮಕ್ಕಳ ನಾಟಕಗಳು ಶಿಕ್ಷಣ ಮಾಧ್ಯಮದ ಒಂದು ಅಂಗವಾಗಿ ಬರಬೇಕು ಎಂಬುದು ಅವರ ನಿಲುವಾಗಿತ್ತು. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ನಾಟಕವನ್ನಾಡುವ ಹುಡುಗರಿಗೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ದೊರೆಯಬೇಕು; ನಾಟಕ ಸಂಘವಿದ್ದು ಅದರ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ನಾಟಕಾಭಿನಯ, ನಾಟಕಲೇಖನ ಸ್ಪರ್ಧೆಗಳು ನಡೆಯಬೇಕು; ಇದರಿಂದ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಭಾವನಾಶಕ್ತಿಯು ಬೆಳೆದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಮಾತನಾಡುವ ಶಕ್ತಿಯು ಬಲಿಯುವುದು. ನಾಟಕವಾದ ಕೂಡಲೇ ನೋಡುವುದಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದ ಮಕ್ಕಳೆಲ್ಲರೂ ನಾಟಕವು ಹೇಗಿರಬೇಕೆಂದು ಎಂಬುದನ್ನು ಕುರಿತು ಚರ್ಚಿಸಬೇಕು ಎಂದು ಮಕ್ಕಳ ನಾಟಕರಚನೆ, ರಂಗಭೂಮಿ ಮತ್ತು ಅಭಿನಯಕ್ಕೆ ಇರಬೇಕಾದ ಪೂರ್ವಸಿದ್ಧತೆಗಳ ಕಡೆ ಗಮನ ಸೆಳೆದಿದ್ದಾರೆ. 'ವಿಚಿತ್ರ ಶಿಕ್ಷೆ' (1932) ಈ ಹಿನ್ನೆಲೆಗಳನ್ನು ಗಮನದಲ್ಲಿರಿಸಿಕೊಂಡೇ ರಚಿತವಾದ ನಾಟಕವಾಗಿದೆ. ಇದು ತೆನಾಲಿ ರಾಮಕೃಷ್ಣನ ವಿನೋದ ಪ್ರಸಂಗಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯ ತೆನಾಲಿ ರಾಮಕೃಷ್ಣನ ಬಗ್ಗೆ ತೋರುವ ಸಪ್ತೇಮ, ತೆನಾಲಿ ಸೃಷ್ಟಿಸುವ ವಿನೋದ ಪ್ರಸಂಗಗಳು ಚಿತ್ರವತ್ತಾಗಿ ಮೂಡಿವೆ. ಬಾಲಕರಿಗೆ ಅಭಿನಯಿಸಲು ಸುಲಭವಾಗುವಂತೆ, ಚಿಕ್ಕಚಿಕ್ಕ ಸಂಭಾಷಣೆಗಳೊಂದಿಗೆ ಹೆಣೆಯಲಾದ ಈ ನಾಟಕ ಕನ್ನಡ ಮಕ್ಕಳ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಸೇರ್ಪಡೆ ಎನಿಸುತ್ತದೆ. 'ವಿಚಿತ್ರ ಶಿಕ್ಷೆ'ಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಹಸ್ತಪ್ರತಿ ರೂಪದಲ್ಲಿ ದೊರೆತಿರುವ ಒಂದು ಪುಟ್ಟ ದೃಶ್ಯ 'ಮಾರ್ಕಂಡೇಯ.' ಇದು ಪುರಾಣ ವಸ್ತು ಹಾಗೂ ಸರಳ ನಿರೂಪಣೆಯಿಂದ ಗಮನ ಸೆಳೆಯುತ್ತದೆ.

ಮಕ್ಕಳ ಮನಸ್ಸು ಕೋಮಲವಾದುದು; ನಿಷ್ಕಲ್ಮಷವಾದುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಮಕ್ಕಳಿಗಾಗಿ ರಚಿತಗೊಳ್ಳುವ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅವರ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಹಿತವಾಗಿ ಸ್ವರ್ಣಿಸುವಂತಿರಬೇಕು; ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ಪ್ರಚೋದಿಸುವಂತಿರಬೇಕು. ಇಂಥ ಪ್ರಯತ್ನ, ಪರಿಣಾಮಗಳನ್ನು ದೇವುಡು ಅವರ ಕಥೆ, ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಮಕ್ಕಳ ಮನಸ್ಸು ಸ್ವಯಂಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದ ವಿಕಾಸವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಬೇಕು ಎಂಬ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ 'ನಮ್ಮ ಪುಸ್ತಕ' ಎಂಬ ಸಚಿತ್ರ ಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನು ದೇವುಡು ಪ್ರಕಟಿಸಿದರು. ಅದನ್ನು ಸುಮಾರು 1936ರಲ್ಲಿ ಆರಂಭಿಸಿ ಸತತ 25 ವರ್ಷ ತುಂಬಾ

ಜವಾಬ್ದಾರಿಯಿಂದ ನಡೆಸಿಕೊಂಡು ಬಂದರು. ಮಕ್ಕಳ ಸ್ಮರಣಶಕ್ತಿ, ಕಲ್ಪನಾಶಕ್ತಿ, ವಿವೇಚನಾಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಬೆಳೆಸಬಲ್ಲ ಅಪರೂಪದ ವಿವಿಧ ಮಾದರಿಗಳು ಅಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಇಂದಿನ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿಯೂ ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಬಲ್ಲ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಿರುವ ಈ ಪತ್ರಿಕೆಗೆ ಕನ್ನಡ ಮಕ್ಕಳಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಸಲ್ಲಬೇಕಾದ ಸ್ಥಾನ ದೊರೆಯಲಿಲ್ಲ! ಮಕ್ಕಳಿಗಾಗಿ ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಈ ಪತ್ರಿಕೆ ಏಕತಾನತೆಗಿಂತ ವೈವಿಧ್ಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿತ್ತು. ಹೀಗಾಗಿ 'ನಮ್ಮ ಪುಸ್ತಕ' ಒಂದು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ ಪೂರ್ಣ ಪತ್ರಿಕೆ. ಆ ಬಗ್ಗೆ 'SUNDAY HERALD' (Sep. 25, 1983)ವರದಿ ಹೀಗಿದೆ: ಎನಿಸಿತು.

DEVUDU NARASIMHA SHASTRY, A WELL KNOWN AUTHOR, EDITED NAMMA PUSTAKA, ANOTHER MONTHLY DURING THE 1930'S. THEY WERE FULL OF VARIETY AND OFTEN EXHIBITED AN INTERNATIONAL OUTLOOK. THEY PUBLISHED STORIES, LYRICS, PUZZLES, PLAYS AND INFORMATIVE BRIEF ARTICLES ON WONDERS OF NATURE AND SCIENCE."

ಅದರಲ್ಲಿ ಮಕ್ಕಳ ಸಾಹಿತ್ಯ ರಚನೆಗೆ ಹಾಗೂ ಬೋಧನೆಗೆ ಅಗತ್ಯವೆನಿಸುವ ಅನೇಕ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಸಿ.ಅಶ್ವತ್ಥನಾರಾಯಣ ಅವರು ಆರಂಭಿಸಿದ್ದ ಸಚಿತ್ರ ಮಾಸಪತ್ರಿಕೆ 'ಮಕ್ಕಳ ಪುಸ್ತಕ' (1926)ದ ಸಂಪಾದಕರಾಗಿ ದ.ಕೃ. ಭಾರದ್ವಾಜ ಅವರೊಡನೆ ದುಡಿದ ದೇವುಡು ಅನಂತರ ಸ್ವಂತವಾಗಿ 'ನಮ್ಮ ಪುಸ್ತಕ' ಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನು ಹೊರತಂದರು. ಈ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಬಹುಪಾಲು ಕಥೆಗಳು ನೀತಿಪ್ರಧಾನವಾದವು; ರಂಜನೀಯವಾದುವು. ಪುರಾಣ, ಇತಿಹಾಸ, ಜಾನಪದ ಸತ್ಯವನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುವಂಥವು. ಪ್ರಚಲಿತ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಕಲೆಹಾಕುವುದರ ಜೊತೆಗೆ, ಭಾರತೀಯ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುವ ಹಲವಾರು ಸಂಗತಿಗಳು ಇಲ್ಲಿವೆ. ಎಲ್ಲಕ್ಕಿಂತ ಮಿಗಿಲಾಗಿ ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ತಿಳಿವಳಿಕೆಯನ್ನು ಮೂಡಿಸುವ ಗಂಭೀರ ಪ್ರಯತ್ನವಿದು. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಸಂಚಿಕೆಯ ಒಳವಿನ್ಯಾಸ ವಿಭಿನ್ನ ಹಾಗೂ ವರ್ಣರಂಜಿತವಾಗಿದೆ. 'ನಮ್ಮ ಪುಸ್ತಕ'ದಲ್ಲಿನ ಕಥೆಗಳು ಆಶಯ ಮತ್ತು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ-ಈ ಎರಡೂ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿವೆ. ಆಗಾಗ್ಗೆ ಓದುಗರಿಂದ ಬರುತ್ತಿದ್ದ ಸಲಹೆ, ಅಭಿಪ್ರಾಯ, ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಗಳಿಗೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ಅವು ಹೆಚ್ಚು ಪರಿಷ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿ ಪ್ರಕಟಗೊಂಡಿವೆ. ಅಲ್ಲಿ ಅನಗತ್ಯ ಸಂಗತಿಗಳು ಪ್ರೇವೇಶಿಸಿಲ್ಲ; ಅತಿಯಾದ ವಿವರಣೆ ಮತ್ತು ಕ್ಲಿಷ್ಟ ಭಾಷಾ ಪ್ರಯೋಗವಿಲ್ಲ. ಮಕ್ಕಳ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಮುದ ನೀಡುವ, ಅವರ ಬುದ್ಧಿಗೆ ನಿಲುಕುವ ಕಥೆಗಳಿವೆ. 'ಬುದ್ಧಿಯಿಲ್ಲ' ಎಂಬ ಪುಟ್ಟ ಕಥೆಯನ್ನು ಉದಾಹರಿಸಬಹುದು;

“ಒಬ್ಬನು ಒಂದು ಕಪಿಯನ್ನು ಆಡಿಸಿಕೊಂಡು ಜೀವನ

ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಆ ಕಪಿಗೆ ಒಂದು ಕುಲಾವಿ ಹಾಕಿ, ಕೈಲೊಂದು ದೊಣ್ಣೆ ಕೊಟ್ಟು, ಒಂದು ಮರದ ತುಂಡಿನ ಮೇಲೆ ಕುಳಿರಿಸಿ, ಅದರ ಕೈಲಿ ದರ್ಬಾರು ಮಾಡಿಸುವನು. ಇನ್ನೂ ಏನೇನೋ ಆಡವಾಡಿಸುವನು. ಜನರು ಅವನ್ನೆಲ್ಲ ನೋಡಿ ಸಂತೋಷಪಟ್ಟು ಅವನಿಗೆ ಕಾಸುಗೀಸು, ಕಾಳುಗೀಳು ಕೊಡುವರು.

ಕಪಿಗೆ ಅವನನ್ನು ಕಂಡರೆ ಇಷ್ಟ! ಹಣ್ಣು ಹಂಪಲು ಬೇಕಾದ ಹಾಗೆ ಕೊಡುವನು ಎಂದು ಅವನಲ್ಲಿ ಬೇಕಾದ ಹಾಗೆ ವಿಶ್ವಾಸ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿತ್ತು ಅದು. ಅವನು ತನ್ನ ಗಂಟನ್ನು ತಲೆಕೆಳಗೆ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಮಲಗಿದರೆ, ಅದು ಮಗ್ಗುಲಲ್ಲಿ ಕಾಯ್ದುಕೊಂಡು ಕುಳಿತಿರುವುದು. ಯಾರಾದರೂ ಅತ್ತಕಡೆ ಬರೋಣವೆಂದರೇನು? ಅವರನ್ನು ಹೆದರಿಸಿಬಿಡುವುದು. ಹೊಡೆಯುವುದಕ್ಕೆ ಹೋಗುವುದು.

ಒಂದು ದಿವಸ ಅವನು ಎಂದಿನಂತೆ ಮಲಗಿರುವಾಗ ಒಂದು ನೋಣವು ಬಂದು ಅವನ ಮೂಗಿನ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತುಕೊಂಡಿತು. ಕಪಿಯು ಅದನ್ನು ಕಂಡು 'ಬೇಡ ಹೊರಟು ಹೋಗು. ಇಲ್ಲವಾದರೆ ಚಚ್ಚಿ ಹಾಕುತ್ತೇನೆ' ಎಂದು ಹೇಳಿತು. ನೋಣವು ಕೇಳಲಿಲ್ಲ. ಓಡಿಸಿತು. ತಿರುಗಿ ಬಂತು. ಮತ್ತೆ ಓಡಿಸಿತು. ಮತ್ತೆ ಬಂತು. ಕಪಿಗೆ ಕೋಪಬಂತು. ಮಗ್ಗುಲಲ್ಲಿದ್ದ ಕಲ್ಲು ತಂದು ಮೂಗಿನ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತ್ತಿದ್ದ ನೋಣದ ಮೇಲೆ ಎತ್ತಿಹಾಕಿತು. ಮುಂದೇನಾಯಿತು?"

ಚಿತ್ರಕಥೆ, ಸ್ಥಳಪರಿಚಯ ಹಾಗೂ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಓದಲು ಮಕ್ಕಳನ್ನು ನಿರ್ದೇಶಿಸುವಾಗ ದೇವುಡು ಅನುಸರಿಸುತ್ತಿದ್ದ ವಿಧಾನಗಳು ಹೀಗಿವೆ:

1. 'ನೀನು ಗೋವಿನ ಕಥೆ ಓದಿಲ್ಲವೆ, ಮಗು? ಎಲ್ಲಿ! ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿರುವ ಚಿತ್ರ ನೋಡಿಕೊಂಡು ಆ ಕಥೆ ಹೇಳು ನೋಡೋಣ. ನಾನೂ ನಿನಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಸಹಾಯ ಮಾಡುತ್ತೇನೆ. ಅದರ ಮೇಲೆ ನೀನು ಕಥೆಯನ್ನು ಪೂರ್ತಿ ಹೇಳಬೇಕು.'
2. 'ನೀನು ವಿಜಯನಗರವನ್ನು ನೋಡಿಲ್ಲವೆ, ಮಗು? ಸ್ವಲ್ಪ ದೊಡ್ಡವನಾದ ಮೇಲೆ ಅದನ್ನು ನೋಡದೆ ಬಿಡಬೇಡ. ಕನ್ನಡ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಮೇಲೆ ವಿಜಯನಗರವನ್ನು ನೋಡದೆ ಇರಬಾರದು'
3. 'ಸಣ್ಣಕತೆಗಳು ಚೆನ್ನಾಗಿರುತ್ತವೆ, ಅಲ್ಲವೆ ಮಗು? ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣಕತೆಗಳನ್ನು ಮೊದಲು ಬರೆದವರು ಮಾಸ್ತಿವೆಂಕಟೇಶ ಅಯ್ಯಂಗಾರ್ಯರು. ಅವರ ಚಿತ್ರ ಇಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿದೆ ನೋಡು.'

‘ಶ್ರೀನಿವಾಸ’ ಎಂದು ಹೆಸರಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಅವರು ಕತೆಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಅವೆಲ್ಲಾ ನೀನು ಓದಬೇಕು, ಬಹಳ ಸೊಗಸಾಗಿವೆ. ಅವರ ಕತೆಗಳನ್ನು ಓದುವುದಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ ಮಗು, ಅವರನ್ನು ನೀನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಗುರುತಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಅವರನ್ನು ನೀನು ಮರೆಯದಿದ್ದರೆ ಒಂದಲ್ಲ ಒಂದುದಿನ ನೀನೂ ಅವರ ಹಾಗೆ ಕತೆಗಳನ್ನು ಬರೆಯಬಲ್ಲೆ.’

4. ‘ಮೈಸೂರಿನಲ್ಲಿ ನವರಾತ್ರಿ ಉತ್ಸವವನ್ನು ನೀನು ಯಾವಾಗಲಾದರೂ ನೋಡಿದ್ದೀಯಾ ? ಒಬತ್ತು ದಿನಗಳೂ ಅದು ಬಹಳ ವೈಭವದಿಂದ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಹತ್ತನೆಯದಿನ ಮಹಾರಾಜರು ಜಂಬೂಸವಾರಿ ಹೋಗುತ್ತಾರೆ. ಆಗಿನ ಮೆರವಣಿಗೆಯನ್ನು ನೀನು ನೋಡಬೇಕು. ಮೈಸೂರು ದೇಶದಲ್ಲಿ ಈ ನವರಾತ್ರಿಯ ಉತ್ಸವವನ್ನು ಮೊದಲು ಏರ್ಪಡಿಸಿದವರು ರಾಜ ಒಡೆಯರು... ಇನ್ನು ಯಾವಾಗಲಾದರೂ ಅವರ ವಿಷಯವಾದ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಒಂದೊಂದಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತ ಬರುತ್ತೇನೆ. ನೀನು ಮಾತ್ರ ಅವುಗಳನ್ನು ಓದದೆ ಇರಬೇಡ.’

‘ನಮ್ಮ ಪುಸ್ತಕ’ದ ಕೆಲವು ಸಂಚಿಕೆಗಳು ಮದರಾಸು, ಹೈದರಾಬಾದು ಮತ್ತು ಮೈಸೂರು ವಿದ್ಯಾಲಯವರಿಂದ ಸ್ಕೂಲುಗಳಿಗೆ ಮಂಜೂರಾಗಿದ್ದವು. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಸಂಚಿಕೆಗಳು ಚಿತ್ರಲಿಪಿ, ಚಿತ್ರವ್ಯಾಕರಣ, ಚಿತ್ರಕಥೆ, ಚಿತ್ರದ ಒಗಟು, ಬಣ್ಣದ ಚಿತ್ರ, ಜನಗಳು, ಅರಸರು, ಮನೆಗಳು ಮುಂತಾದ ಶೀರ್ಷಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಮೃದ್ಧ ವಿವರಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತಿದ್ದವು. ಈ ಮಾದರಿಗಳಲ್ಲದೆ ವಿಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವೈವಿಧ್ಯಪೂರ್ಣ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ದೇವುಡು ಪ್ರಕಟಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಕೇವಲ ಚಿತ್ರ ಮತ್ತು ಕಥೆಯ ರೂಪದಲ್ಲಿದ್ದ ಕನ್ನಡ ಮಕ್ಕಳಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಈ ಮೂಲಕ ಹೊಸ ವಿಸ್ತಾರವೊಂದು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಯಿತು. ನೀತಿಯುಕ್ತವಾದ, ಕಲ್ಪನಾತ್ಮಕವಾದ ವಿಷಯಗಳಷ್ಟೇ ಮಕ್ಕಳ ಮನೋವಿಕಾಸಕ್ಕೆ ಸಾಕಾಗುವುದಿಲ್ಲ; ಅವರಲ್ಲಿ ವೈಚಾರಿಕ ಹಾಗೂ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಆಲೋಚನೆಯನ್ನೂ ಬೆಳೆಸಬೇಕು ಎಂಬ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ದೇವುಡು ಸೃಷ್ಟಿಯ ವಿಸ್ಮಯಗಳು, ಜೀವಕುಲದ ವಿಕಾಸ, ಪ್ರಕೃತಿ ಮತ್ತು ಮನುಷ್ಯನಿಗಿರುವ ಸಂಬಂಧ ಇತ್ಯಾದಿ ಹಲವಾರು ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಪರಿಚಯಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇಂಥ ಪ್ರಯತ್ನ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಇದೇ ಮೊದಲನೆಯದ್ದು. ಭೂಮಿ, ಆಕಾಶ, ಸಮುದ್ರ ಸಂಬಂಧಿಯಾದ ವಿವರಗಳನ್ನಲ್ಲದೆ, ಮನುಷ್ಯನ ಶರೀರ ಸಂಬಂಧಿಯಾದ ಹಲವಾರು ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಸಚಿತ್ರವಾಗಿ ದೇವುಡು ನಿರೂಪಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ‘ವಿಜ್ಞಾನಪಂಡಿತ’ ಎಂಬ ಭಾಗ ಈ ಮಾದರಿಯದಾಗಿತ್ತು. ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ, ‘ನಮ್ಮ ಪುಸ್ತಕ’ದಲ್ಲಿ ಮಕ್ಕಳ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾಗುವ ಲೇಖನಮಾಲೆಗಳು, ಅಕ್ಷರಪದ್ಧತಿಯ ಉಪಾಧ್ಯಾಯರ ಕೈಪಿಡಿಗಳೂ ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತಿದ್ದವು. ಇಂಥ ರಚನಾತ್ಮಕ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು

ಹಮಿಕ್ರೊಂಡಿದ್ದ ದೇವುಡು ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ನೀಡುವ ಶಿಕ್ಷಣದ ಬಗ್ಗೆಯೂ ಗಂಭೀರವಾದ ಕಾಳಜಿಯನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಅವರಿಗೆ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಒದಗಿಸಿದರೆ ಸಾಲದು ಅದನ್ನು ತಲುಪಿಸುವ ಶ್ರದ್ಧೆ, ಹೊಣೆಗಾರಿಕೆ ಬೇಕು ಎಂಬ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಉಪಾಧ್ಯಾಯರಿಗೆ ಹಲವು ಸಲಹೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದರು: “ಉಪಾಧ್ಯಾಯರು ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಪಾಠ ಹೇಳಿದರೆ ತಮ್ಮ ಕಾರ್ಯವು ಮುಗಿಯಿತು; ತಾವು ಕೃತಕೃತೃರಾದೆವು ಎಂದು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವ ಕಾಲವು ಕಳೆದು ಹೋಯಿತು. ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸಮಂದಿರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ತಳಹದಿ. ಈ ತಳಹದಿಯ ಮೇಲೆ ಮಿಡಲ್, ಹೈಸ್ಕೂಲ್‌ಗಳ ಇಟ್ಟಿಗೆ ಕಟ್ಟಡ, ಅದರ ಮೇಲೆ ಪ್ರೌಢ ಶಿಕ್ಷಣದ ಗಾರೆಗಚ್ಚುಗಳ ಶೃಂಗಾರವಾಗಬೇಕು. ನಮ್ಮ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಾಗಿರುವವರು ನಾಳಿನ ದಿನ ನಮ್ಮ ಮುಂದೆ ಬಂದು ನಿಂತುಕೊಂಡು, ‘ಏನು ಸಾರ್! ಇಂದಿಗೆ ಬೇಕಾದುದು ಏನನ್ನು ನಮಗೆ ನೀವಂದು ಹೇಳಿಕೊಟ್ಟಿರಿ?’ ಎಂದರೆ, ತಲೆತಗ್ಗಿಸದಂತೆ ಏನಾದರೊಂದನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು. ನಮಗೆ ಸಂಬಳ ಕೊಡುತ್ತಿರುವವರ ಕೈಗೊಂಬೆಗಳಾಗಿ ಸಂತೆಗೆ ಮೂರು ಮೊಳದಂತೆ ನೆಯ್ತು ಮನೆಗೆ ಹೋಗುವುದೇ?” ಎಂದು ದೇವುಡು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅವರು ಆಯಾಯಾ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ತೋರುತ್ತಿದ್ದ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಗಳು ಅಂದಿನ ಸಾಮಾಜಿಕ ಹಾಗೂ ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಸ್ಥಿತಿಯ ಅನಾವರಣವೂ ಹೌದು.

ಈ ಬಗೆಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ರಚನೆಗೆ ತೊಡಗುವವರಿಗೆ ಹಾಗೂ ಅದನ್ನು ಬೋಧಿಸುವವರಿಗೆ ಆಯಾಯ ಕೆಲಸಗಳಲ್ಲಿ ತಮ್ಮನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಒಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಂಥ ಗುಣವಿರಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಉಣಿಸುವ ವಿಧಾನ ತಿಳಿದಿರಬೇಕು. ಮಗುವಿಗೆ ಹಾಲು ರಕ್ತಗತವಾಗುವಷ್ಟೇ ಸಹಜವಾಗಿ ಹಿರಿಯರು ಹೇಳುವ ನೀತಿ, ಆದರ್ಶ, ವಿಚಾರಗಳು ಮನೋಗತವಾಗುವುದು ಅಗತ್ಯ. ಮಕ್ಕಳ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಮುಖ್ಯ ಗುರಿಯೂ ಇದೆ. ನವೋದಯ ಕಾಲಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿದ್ದ ಸಾಹಿತ್ಯಕ ಪರಿಮಿತಿಗಳೊಳಗೇ ರೂಪುಗೊಂಡಿರುವ ದೇವುಡು ಅವರ ಮಕ್ಕಳ ಸಾಹಿತ್ಯ ರಚನೆಯ ಹಿಂದೆ ಒಂದು ಬಗೆಯ MISSIONARYZEAL ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತದೆ.

ದೇವುಡು ಅವರು ಕನ್ನಡದ ಒಬ್ಬ ಸವ್ಯಸಾಚಿ ಲೇಖಕ. ಅವರಿಗೆ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಬಂಧಿಯಾದ ಇತರ ಜ್ಞಾನಶಾಖೆಗಳ ಪರಿಚಯವಿತ್ತು. ಅಪಾರವಾದ ಅಧ್ಯಯನಶೀಲ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಗಳಿಸಿಕೊಂಡ ಅನುಭವಗಳನ್ನು ಅವರು ತಮ್ಮ ಬರಹಗಳಲ್ಲಿ ದಾಖಲಿಸಿದರು. ಕಾವ್ಯ, ಶಾಸ್ತ್ರ ವ್ಯಾಕರಣ, ಮೀಮಾಂಸೆ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಅಗಾಧವಾದ ಪರಿಣತಿಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದ್ದರು. ಸಂಸ್ಕೃತ ಮತ್ತು ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಭುತ್ವವಿತ್ತು. ಹೀಗಾಗಿ, ಕಥೆ-ಕಾದಂಬರಿ-ನಾಟಕ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ದೇವುಡು ತಮ್ಮ ಪ್ರತಿಭಾಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಮರೆದಂತೆ, ಇತರ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ವಿದ್ವತ್ ಪ್ರತಿಭೆಯನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದರು. ಒಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅವರ ಒಟ್ಟು ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರತಿಭೆ-ಪಾಂಡಿತ್ಯಗಳ ಸಂಗಮ.

ದೇವುಡು ಅವರ ಚಿಂತನ ಪ್ರಧಾನ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಗ್ರಹಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಪಕವಾದ ಓದು ಮತ್ತು ಪಾಂಡಿತ್ಯಪೂರ್ಣ ಶಿಸ್ತುಬೇಕು. ಅಷ್ಟು ಗಂಭೀರವಾದ, ಜಟಿಲವಾದ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಆಯ್ದುಕೊಂಡು ಅವರು ರಚಿಸಿರುವ ಗ್ರಂಥಗಳು, ಬರಹಗಳು ಸಾಕಷ್ಟಿವೆ. 'ಮೀಮಾಂಸಾದರ್ಪಣ' (1938), 'ಉಪನಿಷತ್ತು' (1958), 'ಕರ್ನಾಟಕ ಶಿಕ್ಷಾ' (1931), 'ಮೂಲ ಸಂಸ್ಕೃತ' (1949), 'ಕಾಳಿದಾಸನೂ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ವಿಚಾರಗಳೂ'- ಮುಂತಾದುವುಗಳಲ್ಲಿ ಅವರು ಚರ್ಚೆಗೆ ಎತ್ತಿಕೊಳ್ಳುವ ಸಂಗತಿಗಳು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ನಿಲುಕುವಂಥವಲ್ಲ. ವೇದಾಂತಶಾಸ್ತ್ರದ ಸಾರವನ್ನೆಲ್ಲಾ ಸವಿವರವಾಗಿ ಕಟ್ಟಿಕೊಡುವ 'ಮೀಮಾಂಸಾದರ್ಪಣ' ಒಂದು ಗಮನಾರ್ಹಗ್ರಂಥ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಈ ಬಗೆಯ ಗ್ರಂಥ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಅಪರೂಪ. ಮಹಾಮಹೋಪಾಧ್ಯಾಯ ವೈದ್ಯನಾಥಶಾಸ್ತ್ರಿ ಅವರ ಸಮುಖದಲ್ಲಿ ದೇವುಡು ಮಾಡಿದ ಮೀಮಾಂಸಾ ವ್ಯಾಸಂಗದ ಫಲವಿದು. ಈ ಗ್ರಂಥದ ಪೀಠಿಕೆಯಲ್ಲಿ "ಸನಾತನ ಧರ್ಮವನ್ನು ಕುರಿತು ಬೋಧಿಸುವ ಗ್ರಂಥಗಳು ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿವೆ. ಇದು ದೇಶಭಾಷೆಗಳ ಯುಗ. ಕಾಲಾನುಗುಣವಾಗಿ ಸಂಸ್ಕೃತವು ಹಿಂದುಳಿಯುತ್ತ ಬಂದಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಗ್ರಂಥಗಳೆಲ್ಲವೂ ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಬರಬೇಕು. ಅಧಿಕೃತನಾದ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಸನಾತನಿಯೂ ತನ್ನ ಋಣವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕಾದರೂ ಶಾಸ್ತ್ರಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಓದಬೇಕು, ಓದಿಸಬೇಕು. ಈ ಅಧ್ಯಯನ ಅಧ್ಯಾಪನಗಳು ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದವು. ಈಗ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಾದರೂ ನಡೆಯಬೇಕು" ಎಂಬ ಮಹತ್ವಾಕಾಂಕ್ಷೆಯನ್ನು ಲೇಖಕರು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಸಂಸ್ಕೃತ ಕಾವ್ಯ, ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ದೇವುಡು ಆಳವಾದ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದರು. ಅವುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಅಭ್ಯಾಸಪೂರ್ಣವಾದ, ಪಾಂಡಿತ್ಯ ಪೂರ್ಣವಾದ ಉಪನ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ನೀಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಕಾಳಿದಾಸ, ಭವಭೂತಿ, ಶೂದ್ರಕ ಮೊದಲಾದವರು ಅವರ ಪಾಲಿಗೆ ನಿತ್ಯನೂತನರು. ಕಾಳಿದಾಸನ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ತಲಸ್ಪರ್ಶಿಯಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ತೊಡಗಿಸಿಕೊಂಡು ಅಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿತವಾಗಿರುವ ದಾರ್ಶನಿಕ ನೆಲೆಗಳನ್ನು 'ಕಾಳಿದಾಸನೂ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ವಿಚಾರಗಳೂ' ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ. ಹಲವು ಶಾಖೆಗಳಾಗಿ ಬೆಳೆದಿರುವ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಸವಿವರವಾಗಿ ಅಭ್ಯಸಿಸಿ, ಅನೇಕ ಅಧಿಕೃತ ಮಾಹಿತಿಗಳನ್ನು 'ಉಪನಿಷತ್ತು' ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಕೊಡಲಾಗಿದೆ. ಕನ್ನಡ ಲಿಪಿಸಂಸ್ಕರಣದ ಅಗತ್ಯವನ್ನು 'ಕರ್ನಾಟಕ ಶಿಕ್ಷಾ'ದಲ್ಲೂ, ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯು ಸಮೃದ್ಧವಾಗಿ ಬೆಳೆಯಬೇಕಾದರೆ ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆಯ ಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ನೆರವು ಬೇಕೆಂಬ ಸಂಗತಿಯನ್ನು 'ಮೂಲಸಂಸ್ಕೃತ'ದಲ್ಲೂ ಸೂಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಎಲ್ಲಾ ಗ್ರಂಥಗಳು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಗ್ರಾಸವನ್ನು ಒದಗಿಸುವಂಥ ಮೌಲಿಕತೆಯುಳ್ಳವು.

'ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿ' (1935) ದೇವುಡು ಅವರಿಗೆ 'ಕನ್ನಡದ ಆದ್ಯ ಜಾನಪದ ತಜ್ಞ' ಎಂಬ ಮಾನ್ಯತೆಯನ್ನು ತಂದುಕೊಟ್ಟ ಕೃತಿ. ಕನ್ನಡ ಜಾನಪದ ಅಧ್ಯಯನದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಈ ಕೃತಿಗೆ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಮಹತ್ವವಿದೆ. ಜನಪದ ಗೀತೆಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸುವುದೇ ದೊಡ್ಡ ಕೆಲಸವೆಂದು ಭಾವಿಸಿದ್ದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ, ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದನ್ನು ಶಾಸ್ತ್ರೀಯವಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಹೊರಟ ಮೊದಲಿಗರು ದೇವುಡು. ಅವರು ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು 'FOLKLORE' ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಬಳಸಿ, ಜಾನಪದವನ್ನು 'ಸಂಸ್ಕೃತಿ' (CULTURE) ಎಂಬ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ವಿವೇಚಿಸಿದರು. ಈ ಬಗೆಯ ಚರ್ಚೆಯಿಂದಾಗಿ ಮುಂದಿನ ಪೀಳಿಗೆಯವರ ಆಲೋಚನೆಗಳನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸುವ ಕೆಲಸವನ್ನು ಪರೋಕ್ಷವಾಗಿ ನಿರ್ವಹಿಸಿದ್ದರು.

'ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿ' ದೇವುಡು ಅವರು ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ವಿಶೇಷ ಉಪನ್ಯಾಸಗಳ ಸಂಕಲನ. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಜಾನಪದ ಅಧ್ಯಯನ ಕಳೆದ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿಯೇ (19ನೇ ಶತಮಾನದ ಉತ್ತರಾರ್ಧ) ಆರಂಭಗೊಂಡು ಮುಂದುವರೆದರೂ, ಅದರ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಗ್ರಹಣೆಯ ಕಾರ್ಯಕ್ಕಷ್ಟೇ ಸೀಮಿತಗೊಂಡಿತ್ತು. ಅಲ್ಲಿ ಮೂಲ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳನ್ನು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸುವ ಕ್ರಮ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಅಂದಿನ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಜಾನಪದವನ್ನು ಕುರಿತು ತಳೆದಿದ್ದ ಸೀಮಿತ ಧೋರಣೆಯನ್ನು ಗಮನಿಸಿದ ದೇವುಡು ಅವರು ತಮ್ಮ 'ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿ'ಯಲ್ಲಿ ಇಡೀ ಜಾನಪದ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗೊಳಪಡಬಹುದಾದ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಿದರೆಂಬುದು ಗಮನಾರ್ಹ. ಅದುವರೆವಿಗೂ ಸಂಗ್ರಹಗೊಂಡಿದ್ದ ಕನ್ನಡ ಜಾನಪದ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳನ್ನು ಆಧರಿಸಿ 'ಸಂಸ್ಕೃತಿ' ಎಂಬ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಿದರು. 'ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿ' ಗ್ರಂಥದ

ಪ್ರಸ್ತಾವನೆ ಮತ್ತು ಪರಿಶಿಷ್ಟ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಲೇಖಕರು ಬಹುಮುಖ್ಯವಾದ ಕೆಲವು ಚರ್ಚೆಗಳನ್ನು ಮಂಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ವ್ಯಾಪಕವಾದ ಓದಿನ ಫಲವಾಗಿ ಅವರು ಕೊಡುವ ವಿವರಗಳು ಅಂದಿನ ಜಾನಪದ ಅಧ್ಯಯನ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವೆನಿಸುತ್ತವೆ. ಆ ವೇಳೆಗಾಗಲೇ ಜಾನಪದವನ್ನು ಕುರಿತಾದ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ವಿದ್ವಾಂಸರ ನಿಲುವುಗಳನ್ನು ಅವರು ಗಮನಿಸಿದ್ದರು. ಈ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಕುರಿತಾದ ವ್ಯಾಖ್ಯೆಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸುತ್ತಾರೆ. ದೇವುಡು ಅವರ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ 'ಜಾನಪದ' (FOLKLORE) ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿ (CULTURE) ಬೇರೆಬೇರೆ ಅಲ್ಲ. ಸಂಸ್ಕೃತಿ-ಶಿಷ್ಟ, ಪರಿಶಿಷ್ಟ ಜೀವನ ವಿಧಾನಗಳೆರಡನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡೇ ರೂಪುಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ, 'ಜನಾಂಗದ ಕುಲಕುಲಗಳ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಪಾಮರ ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ವಾಸ್ತವ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಜನತೆಯಿಂದ ಸಂಸ್ಕೃತಿ' ಎಂದು ಕರೆಯುವುದನ್ನು ಅವರು ನಿರಾಕರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇಂಥ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಮಾನವಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರ ನಿಲುವುಗಳನ್ನು ಅವರು ಒಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲ. ದೇವುಡು ತಮ್ಮ ಅನೇಕ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ವೇದಕಾಲೀನ ಜೀವನ, ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅಷ್ಟೇ ಸಮಾನ ದೃಷ್ಟಿಕೋನದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ದೇಶೀ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಗೌರವಿಸುತ್ತಾರೆ. 'ನಮ್ಮ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ದೇಶಾಂತರದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಿಂತಲೂ ಹಿರಿದು' ಎಂಬ ನಂಬಿಕೆ ಅವರಿಗಿದೆ. ಕರ್ನಾಟಕದ ಮಹತ್ವವನ್ನರಿಯದೆ, ಆತ್ಮವಿಶ್ವಾಸ ಇಲ್ಲದೇ ಇದ್ದ ಕನ್ನಡಿಗರಲ್ಲಿ ನಾಡಿನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಅರಿವು ಮೂಡಿಸುವ ಮಹತ್ವಾಕಾಂಕ್ಷಿಯಿಂದ ಇಂಥ ಧೋರಣೆಗಳನ್ನು ದೇವುಡು ತಳೆದಂತಿದೆ. ಅವರ ಅಧ್ಯಯನ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಮಗ್ರ ದೃಷ್ಟಿಕೋನ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ; ಸಂಶೋಧನಶೀಲ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ.

ದೇವುಡು ಉತ್ತಮ ಅನುವಾದಕರೂ, ಸಂಗ್ರಾಹಕರೂ ಹೌದು. ಅವರು ಅನುವಾದ ಮಾಡಿದ ಕೃತಿಗಳಿವು: 'ವಿಕ್ರಮೋರ್ವಶೀಯ' (1928), 'ವಿಚಾರಣೆ', (1932), 'ದಿವ್ಯವಾಣಿ' (1938), 'ಯೋಗವಾಸಿಷ್ಠ' (1946-1953), 'ಹೊಸಗನ್ನಡ ಪಂಚತಂತ್ರ' (1953), 'ಕಥಾಸರಿತ್ಸಾಗರ'(1958), 'ವಾಲ್ಡನ್' (1964). ಕಾಳಿದಾಸನು ನಾಟಕ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಬರೆದಿರುವ 'ವಿಕ್ರಮೋರ್ವಶೀಯ'ವನ್ನು ದೇವುಡು ಅವರು ಗದ್ಯಕಥನದಲ್ಲಿ ಅನುವಾದಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅದು ಮೂಲಕಥೆಗೆ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಚ್ಯುತಿ ಬಾರದ ಹಾಗೆ ಸರಳ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿದೆ. 'ದಿವ್ಯವಾಣಿ' ವಿವೇಕಾನಂದರ ಭಾಷಣಗಳ ಸಂಗ್ರಹ. ಜಾನ್ ಮೇಸ್‌ಫೀಲ್ಡ್‌ನ 'THE TRIAL OF JESUS'ನ್ನು 'ವಿಚಾರಣೆ' ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ನಾಟಕವನ್ನಾಗಿ ರೂಪಾಂತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಗುಣಾಡ್ಯನ ಬೃಹತ್‌ಕಥೆಗಳನ್ನು 'ಕಥಾಸರಿತ್ಸಾಗರ'ದಲ್ಲೂ, ಪಂಪಚಂತ್ರದ ಕತೆಗಳನ್ನು ಹೊಸಗನ್ನಡ ಭಾಷೆಯಲ್ಲೂ ಭಾಷಾಂತರಿಸಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಹೆನ್ರಿ ಡೇವಿಡ್ ಥೋರೋನ 'ವಾಲ್ಡನ್' ಕೃತಿಯನ್ನು ದೇವುಡು ತುಂಬಾ ಆಪ್ತ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಅನುವಾದಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಥೋರೋ 1845ರಲ್ಲಿ ವಾಲ್ಡನ್ ಸರೋವರದ ಮಗ್ಗುಲ ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಏಕಾಕಿಯಾಗಿ ವಾಸಮಾಡಲು ಹೋದನು. ಅಲ್ಲಿ ಆತನು ಸಂಪಾದಿಸಿದ ಅನುಭವದ ಫಲವಾಗಿ 'WALDEN' ಎಂಬ

ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಬರೆದನು. ಇದರಲ್ಲಿ ಆತ ತಾನು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಏಕೆ ಹೋದೆನೆಂಬುದನ್ನು ಕುರಿತು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. 'ಮೂಲದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಕೆಡದಂತೆ, ನಮ್ಮ ಭಾಷೆಯ ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಬಂದಿರುವ ಈ ಭಾಷಾಂತರವು ಸಹೃದಯರ ಸಂತೋಷಕ್ಕೆ ಆಗುವುದೆಂದು ನಂಬಿದ್ದೇನೆ' ಎಂದು ಕೃತಿಯ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ದೇವುಡು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. 1964ರಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿ ಈ ಕೃತಿಯನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯ ಓದುಗರಿಗಾಗಿ ದೇವುಡು ರಾಮಾಯಣ, ಮಹಾಭಾರತ, ಭಾಗವತದ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಇವೆಲ್ಲಾ ಭಾರತೀಯ ಮಹಾಕಾವ್ಯಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಅವರಿಗಿದ್ದ ಒಲವನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತವೆ. ಹೀಗಾಗಿ, ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ದೇವುಡು ನೀಡಿದ ಕೊಡುಗೆ ಅಪಾರವಾದುದು.

ದೇವುಡು ಅವರ ಜೀವನ ದೃಷ್ಟಿ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಪರಂಪರೆ, ಧರ್ಮ, ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ರೂಪಿತವಾದ ಸನಾತನ ಆರ್ಷೇಯ ಮೂಲದ್ವೈ ಹಾಗೆಯೇ ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ನೆಲೆಯುಳ್ಳದ್ದಾಗಿದೆ. ಅವರು ತಮ್ಮ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ ರೂಢಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿದ್ದ ಆಶಯ, ಧೋರಣೆಗಳೇ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲೂ ಪ್ರಕಟಗೊಂಡಿವೆ. ಸಂಪ್ರದಾಯಸ್ಥವಾದ ಧಾರ್ಮಿಕ ವಾತಾವರಣದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದು ಬಂದ ಅವರಲ್ಲಿ ಸಹಜವಾಗಿಯೇ ಆ ಬಗೆಗಿನ ಶ್ರದ್ಧೆ, ನಿಷ್ಠೆ, ನಂಬಿಕೆಗಳು ಮೇಳೈಸಿ ಬಂದವು. ವೈದಿಕ ಮನೆತನಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾದ ಸಂಸ್ಕಾರದಿಂದಾಗಿ ಅವರ ಅಧ್ಯಯನ ಕ್ರಮ, ಬರವಣಿಗೆಯ ವಿಧಾನಗಳು ವಿಶಿಷ್ಟ ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ರೂಪುಗೊಂಡವು. ತಮ್ಮದೇ ಆದ ಕೆಲವು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಜೀವನ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸುವುದರೊಂದಿಗೆ, ಆಧುನಿಕ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ಜಿಜ್ಞಾಸೆಗೂ ತೊಡಗಿದರು. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ದೇವುಡು ಅವರ ಸೃಜನಶೀಲ ಸಂವೇದನೆಗಳು, ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಕ್ರಮ ವಿಶೇಷವಾದ ರೀತಿಯದಾಗಿದೆ.

ವೈಯಕ್ತಿಕವಾದ ಜೀವನ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಅವರು ತಳೆದ ವಿಭಿನ್ನ ದೃಷ್ಟಿಕೋನಗಳು ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಪರೋಕ್ಷವಾಗಿ ಪ್ರತಿಫಲಿಸಿವೆ. ದೈವೀಶ್ರದ್ಧೆ, ಸಂಪ್ರದಾಯನಿಷ್ಠೆ, ಸ್ವಾಭಿಮಾನ, ಉದಾರತೆ, ವಿನಯ, ನಿಷ್ಕೂರತೆ, ಸಪ್ತೇಮ, ಸ್ನೇಹಶೀಲತೆ, ನೈತಿಕತೆ-ಮೊದಲಾದ ಆಶಯಗಳು ಕಾದಂಬರಿ, ಕಥೆ, ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಬೆರೆತಿವೆ. ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಿಗೆ ನಿಲುಕದ ಅಲೌಕಿಕ ಶಕ್ತಿಯೊಂದು ಇಡೀ ಜಗತ್ತನ್ನು ಆವರಿಸಿದೆ; ಅದು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ನಿಯಂತ್ರಿಸುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಅಗಾಧ ನಂಬಿಕೆ ಅವರಲ್ಲಿತ್ತು. ಅದನ್ನು ತಪಸ್ಸು, ಸಾಧನೆಗಳಿಂದ ಅರ್ಥ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬ ಆರ್ಷೇಯ ಕಲ್ಪನೆಗಳನ್ನು ಅವರು ಪೌರಾಣಿಕ ಕಾದಂಬರಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಸನಾತನ ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಸಾರಭೂತ ತತ್ವಗಳನ್ನು ಅನುಮೋದಿಸುವ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿದೆ. ಪುರಾತನ ಕಾಲದ ಜೀವನ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಪರಿಚಯಿಸುವ ಮೂಲಕ ಭಾರತೀಯ ಪರಂಪರೆಗೆ ಇರುವ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಪರಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಧಾಳಿಗೆ ತುತ್ತಾಗಿ ಆದರ ಮೂಲ ಸ್ವರೂಪವೇ ನಾಶವಾಗುತ್ತಿದೆ ಎಂದು ದೇವುಡು ವಿಷಾದಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆ ಬಗ್ಗೆ ಜನರಲ್ಲಿ ಅರಿವು ಮೂಡಬೇಕೆಂಬುದು ಅವರ ಮುಖ್ಯ ಆಶಯ. ಭಾರತೀಯರಿಗೆ ತಮ್ಮ ಅಮೂಲ್ಯವಾದ ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಪರಂಪರೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಅಜ್ಞಾನ, ನಿರ್ಲಕ್ಷ್ಯಗಳಿರುವುದನ್ನು

ಗಮನದಲ್ಲಿರಿಸಿಕೊಂಡಂತೆ ದೇವುಡು ವೇದ, ಉಪನಿಷತ್‌ಕಾಲದ ಹಲವಾರು ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಮಾಡಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರಾಚೀನ ಋಷಿಮುನಿಗಳು ಕಂಡುಕೊಂಡ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಸತ್ಯ ಹಾಗೂ ದರ್ಶನಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಆಧುನಿಕ ಶಿಕ್ಷಿತ ಸಮುದಾಯ ಔದಾಸೀನ್ಯ, ತಾತ್ಕಾರ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ ಎಂದು ಅವರು ಆಕ್ಷೇಪಿಸುತ್ತಾರೆ: “ಭಾರತಕ್ಕೆ ಇಂದು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಬಂದಿದೆ. ಆದರೆ ವೇಷ, ಭಾಷೆ, ಭಾವಗಳಲ್ಲಿ ತರುಣರು ಆಂಗ್ಲವಾಹಿನಿಗೆ ಸಿಕ್ಕಿದ್ದಾರೆ. ಯುರೋಪಿಯನ್ ಸೈನ್ಸ್ ಸಾಧಿಸಿರುವ ವಿಜಯ ಕಂಡು ಯಾರಿಗೆ ತಾನೇ ಮೋಹ ಹುಟ್ಟುವುದಿಲ್ಲ? ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಸೊಬಗು ನೋಡಿ ಸೋಲದವರಾರು? ಅವರ ಶಿಸ್ತು ಕಂಡು ನಾವೂ ಹೀಗಾಗಬೇಕು ಎಂದುಕೊಂಡರೆ ತಪ್ಪೇನು? ಆದರೆ ಇವೆಲ್ಲ ಹೊರ ಗುರುತುಗಳು. ಅವರಂತೆ ಆಗುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಅವರೇ ಆಗುವುದರಲ್ಲಿ ಮುಗಿದರೆ, ರಾಜಕೀಯವಾಗಿ ಗೆದ್ದ ಇಂಡಿಯಾ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕವಾಗಿ ಸೋತಂತಾಯಿತು. ತಮ್ಮತನ ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಎಂದರೆ ಅನೂಚಾನವಾಗಿ ಬಂದಿರುವ ನಮ್ಮ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಕಾಪಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು.”

1950ರ ಸುಮಾರಿನಲ್ಲಿ ಬರೆದ ದೇವುಡು ಅವರ ಈ ನುಡಿಗಳು ವರ್ತಮಾನ ಭಾರತದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸಂದರ್ಭಕ್ಕೂ ಅನ್ವಯವಾಗುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ಸನಾತನ ಹಿಂದೂಧರ್ಮದ ನೆಲೆಗಟ್ಟುಗಳನ್ನು ಅನ್ವೇಷಿಸಿಕೊಟ್ಟು, ಆ ಮೂಲಕ ಹಲವಾರು ಜೀವನಾದರ್ಶಗಳ ಕಡೆ ಲೇಖಕರು ನಿರ್ದೇಶಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಪೂರ್ವ ಭಾರತದ ಸಾಮಾಜಿಕ ಏಳುಬೀಳುಗಳ ಸ್ಪಷ್ಟಕಲ್ಪನೆ ದೇವುಡು ಅವರಿಗಿದೆ. ಅವರ ವಿಚಾರಧಾರೆಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿದರೆ ಅನ್ಯಸಂಸ್ಕೃತಿಯೊಂದರ ಅಧೀನಕ್ಕೆ ಒಳಗಾದ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾದ ವಿಪ್ಲವಗಳನ್ನು ದೇವುಡು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಗ್ರಹಿಸಿದ್ದಾರೆ ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ಬ್ರಿಟೀಷರ ದಾಸ್ಯದಿಂದ ಭಾರತ ಬಿಡುಗಡೆ ಹೊಂದಬೇಕು ಎಂಬ ಪ್ರಧಾನ ಕಾಳಜಿ ಎಲ್ಲರಂತೆ ಅವರಿಗೂ ಇತ್ತು. ಜನತೆಯಲ್ಲಿ ಜಾಗೃತಿ ಉಂಟಾಗಿ ದೇಶ ಭಾಷೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಅತೀವವಾದ ಅಭಿಮಾನ ಮೂಡಬೇಕು, ಸಾಮಾಜಿಕ ವಿಷಮತೆಗಳು ತೊಲಗಬೇಕು, ಸುಧಾರಣೆಗಳಾಗಬೇಕು ಎಂದು ಅವರು ಆಶಿಸಿದ್ದರು. “ಭಾರತದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯು ಬಾಯಿ ಮಾತು, ಅನುಷ್ಠಾನಗಳಿಗೆ ಅಂತರ ಬಹಳ ಬಹಳ ಎನ್ನುತ್ತದೆ. ಬಾಯಿ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರೂ ಒಂದೇ ಎಂದು ತತ್ವವನ್ನು ಸಾರಿ ಹೆಜ್ಜೆ ಹೆಜ್ಜೆಗೂ ಅದಕ್ಕೆ ಸಮಾಧಿ ಕಟ್ಟುತ್ತಿರುವ ಈಗಿನ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಯಾವಾಗ ಬದಲಾಗುತ್ತದೆ? ವೇದವನ್ನು ಕೇಳಿದ ಶೂದ್ರನ ಕಿವಿಗೆ ಸೀಸಕಾಯಿಸಿ ಹೊಯ್ದು ಎಂದಿಲ್ಲವೇ ಎನ್ನುವವರು, ವೇದಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಬರುವ ಶೂದ್ರರ್ಷಿಗಳ ಕಥೆಯನ್ನೇಕೆ ಮರೆತಿದ್ದಾರೆ” ಎಂಬ ಅರ್ಥಪೂರ್ಣ ವಾದವನ್ನು ದೇವುಡು ಮಂಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಮೇಲ್ನೋಟಕ್ಕೆ ಅವರ ಕೃತಿಗಳು ಪರಂಪರಾಗತ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು, ಧಾರ್ಮಿಕ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತವೆ ಎನಿಸಿದರೂ, ಸನಾತನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯೊಳಗಿದ್ದ ಸಮಾನತೆಯ ತತ್ವಗಳನ್ನು ನೆನಪು ಮಾಡಿಕೊಡುತ್ತವೆ. ಗಾಂಧೀಜಿ ಲೋಕಪೂಜ್ಯರಾದುದು ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ರಕ್ಷಗತಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದರಿಂದ ಎಂಬ ನೆನಪು ಜನತೆಗೆ ಇರಬೇಕು; ಅವರ ತತ್ವಗಳನ್ನು

ವೇದಿಕೆಯಲ್ಲಿ ನಿಂತಾಗ ನೆನಪುಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೇವೆ; ಗ್ರಾಮಸ್ವರಾಜ್ಯ ಮತ್ತು ಹರಿಜನರ ಉದ್ಧಾರ ಎಲ್ಲಿ ಆಗಿದೆ ಎಂದು ದೇವುಡು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅವರು ಅನುಕರಣೆಯವಾದ ಆದರ್ಶಗಳನ್ನು ರೂಢಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಅವರ ಜೀವನದೃಷ್ಟಿ ಯಾವುದೇ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಾಗಲಿ ಸ್ವತಂತ್ರ ಮನೋಧರ್ಮಗಳಲ್ಲಿದ್ದಾಗಿತ್ತು. ಬದುಕನ್ನು ಹೋರಾಟವೆಂದೇ ಭಾವಿಸಿದ್ದ ದೇವುಡು ಮೃತರಾದಾಗ ಬರೆದ ಒಂದು ಕವಿತೆಯಲ್ಲಿ ವರಕವಿ ಬೇಂದ್ರೆಯವರು 'ಅರ್ಥಮರ್ಥ ಎಲ್ಲ ಕೆಲಸ, ಬರಬೇಕು ದೇವುಡು' ಎಂದಿದ್ದಾರೆ. ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಷೇತ್ರ ಅಸಾಧಾರಣ ಪ್ರತಿಭೆ, ಪಾಂಡಿತ್ಯವುಳ್ಳ ದೇವುಡು ಅವರಿಂದ ನಿರೀಕ್ಷಿಸಿದ್ದು ಅಧಿಕ. ಆದರೆ ಅವರ ಅಕಾಲ ಮರಣದಿಂದ ಎಲ್ಲ ಸ್ನೇಹಿತರ, ಓದುಗರ ಅಪೇಕ್ಷೆ ಈಡೇರಲಿಲ್ಲ.

ಶಾಂತ

ಜೀವನದ ಪ್ರಮುಖ ಘಟ್ಟಗಳು

1. 1896: ಡಿಸೆಂಬರ್ 29, ಜನನ.
2. 1917- 1923: ಬಿ.ಎ ಮತ್ತು ಎಂ.ಎ ಪದವಿ.
3. 1920: ವಿವಾಹ.
4. 1923-1924: ಮುಖ್ಯೋಪಾಧ್ಯಾಯ, ಸದ್ವಿದ್ಯಶಾಲೆ, ಮೈಸೂರು.
5. 1927: ಉಪಾಧ್ಯಾಯ, ಆರ್ಯವಿದ್ಯಾಶಾಲೆ, ಬೆಂಗಳೂರು.
6. 1928: ಕರ್ನಾಟಕ ಫಿಲಂ ಕಾರ್ಪೊರೇಷನ್ ಸ್ಥಾಪನೆ.
7. 1934: 'ಭಕ್ತ ಧ್ರುವ' ಚಲನಚಿತ್ರದ ಸಾಹಿತ್ಯ ರಚನೆ.
8. 1937: 'ಚಿರಂಜೀವಿ' ಚಲನಚಿತ್ರ ನಿರ್ಮಾಣ ಮತ್ತು ಅಭಿನಯ.
9. 1939-1942: ಅಕ್ಷರ ಪ್ರಚಾರ ಕಾರ್ಯಯೋಜನೆ.
10. 1942: ಗಾಂಧಿನಗರ ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಯ ಸ್ಥಾಪನೆ, ಬೆಂಗಳೂರು.
11. 1946: ಪ್ರಜಾಪ್ರತಿನಿಧಿ ಸಭೆಗೆ ನೇಮಕ.
12. 1952: ಕನ್ನಡ ಕಾದಂಬರಿಕಾರರ ಸಮ್ಮೇಳನದ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆ.
13. 1956-1959: ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತಿನ ಕಾರ್ಯಕಾರಿ ಸಮಿತಿ ಸದಸ್ಯ.
14. 1959: ಮಧುಮೇಹ ಕಾಯಿಲೆ.
15. 1962: ಅಕ್ಟೋಬರ್ 27, ಮರಣ.
16. 1963: ಕೇಂದ್ರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿ ಪ್ರಶಸ್ತಿ (ಮರಣೋತ್ತರ).

ದೇವುಡು ಅವರ ಕೃತಿಗಳು

ಸೃಜನಶೀಲ ಕೃತಿಗಳು:

1. ಕಾದಂಬರಿ:

- ಸಾಹಸವರ್ಮ (1912, ಅನುಪಲಬ್ಧ)
- ಕಳ್ಳರ ಕೂಟ (1926, ಉಪಲಬ್ಧ)
- ಅಂತರಂಗ (1931, ಉಪಲಬ್ಧ)
- ಮಯೂರ (1931, ಉಪಲಬ್ಧ)
- ಒಡೆದ ಮುತ್ತ (1950, ಉಪಲಬ್ಧ)
- ಚಿನ್ನಾ/ಅವಳ ಕತೆ (1953, ಉಪಲಬ್ಧ)
- ಮಹಾಬ್ರಾಹ್ಮಣ (1952, ಉಪಲಬ್ಧ)
- ಮಲ್ಲಿ (1953, ಉಪಲಬ್ಧ)
- ಮುಂದೇನು (1953, ಉಪಲಬ್ಧ)
- ಗೆದ್ದವರು ಯಾರು (1953, ಉಪಲಬ್ಧ)
- ಎರಡನೆಯ ಜನ್ಮ (1953, ಉಪಲಬ್ಧ)
- ಡಾ|| ವೀಣಾ (1953, ಉಪಲಬ್ಧ)
- ಮಹಾಕ್ಷತ್ರಿಯ (1962, ಉಪಲಬ್ಧ)
- ಮಹಾದರ್ಶನ (1967, ಉಪಲಬ್ಧ)
- ಪರಿಪೂರ್ಣ (ಅಪೂರ್ಣ, ಅನುಪಲಬ್ಧ)

2. ಸಣ್ಣಕಥೆ:

- ಸೋಲೋಗೇಲಾವೋ, (1936, ಉಪಲಬ್ಧ)

ದೇವುಡು ಕಥೆಗಳು (1937, ಉಪಲಬ್ಧ)

ಘಟಿಮುದುಕ ಮತ್ತು ಇತರ ಕಥೆಗಳು (1944, ಉಪಲಬ್ಧ)

3.ನಾಟಕ:

ಸಾವಿತ್ರಿ (1926, ಉಪಲಬ್ಧ)

ದುರ್ಮಂತಿ (1942, ಉಪಲಬ್ಧ)

ಮಯೂರ (1952, ಉಪಲಬ್ಧ)

ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯ (1961, ಉಪಲಬ್ಧ)

4. ಮಕ್ಕಳ ಸಾಹಿತ್ಯ:

ಬುದ್ಧಿಯ ಕಥೆಗಳು (1926, ಉಪಲಬ್ಧ)

ಗಣೇಶನ ಕಥೆ (1937, ಉಪಲಬ್ಧ)

ದೇಶಾಂತರದ ಕಥೆಗಳು (1942, ಉಪಲಬ್ಧ)

ತಂತ್ರಗಾರನರಿ ಮತ್ತು ಇತರ ಕಥೆಗಳು (1945, ಉಪಲಬ್ಧ)

ಬಂಜೆಯಮಗ ಮತ್ತು ಇತರ ಕಥೆಗಳು (1946, ಉಪಲಬ್ಧ)

ಒಂದು ಕನಸು ಮತ್ತು ಇತರ ಕಥೆಗಳು (1946, ಉಪಲಬ್ಧ)

ಅವಸರ ಮತ್ತು ಇತರ ಕಥೆಗಳು (1946, ಉಪಲಬ್ಧ)

ಬರಿಯ ಆಸೆ ಮತ್ತು ಇತರ ಕಥೆಗಳು (1946, ಉಪಲಬ್ಧ)

ಸ್ನೇಹಿತರು ಮತ್ತು ಇತರ ಕಥೆಗಳು (1946, ಉಪಲಬ್ಧ)

ಬಲೀಂದ್ರ ಮತ್ತು ಇತರ ಕಥೆಗಳು (1946, ಉಪಲಬ್ಧ)

ಚಾಮುಂಡೇಶ್ವರಿ ಮತ್ತು ಇತರ ಕಥೆಗಳು (1946, ಉಪಲಬ್ಧ)

ಮಂಗಪ್ಪಾಜಿ ಪುರಾಣ (1948, ಉಪಲಬ್ಧ)

ಯವನ ಪುರಾಣ ಭಾಗ-1 ಮತ್ತು ಭಾಗ-2 (?, ಉಪಲಬ್ಧ)

ವಿಚಿತ್ರ ಶಿಕ್ಷೆ (1932, ಉಪಲಬ್ಧ)

ಮಾರ್ಕಂಡೇಯ (ಹಸ್ತಪ್ರತಿ, ಉಪಲಬ್ಧ)

ಸೃಜನೇತರ ಕೃತಿಗಳು:

1. ಜಾನಪದ: ಕರ್ಣಾಟಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿ (1935, ಉಪಲಬ್ಧ)

2. ವಿಚಾರ/ವಿಮರ್ಶೆ:

ಮೀಮಾಂಸಾದರ್ಪಣ (1938, ಉಪಲಬ್ಧ)

ಕಾಳಿದಾಸನೂ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ವಿಚಾರಗಳೂ (ಉಪಲಬ್ಧ)

ಕರ್ಣಾಟಕ ಶಿಕ್ಷಾ (1931, ಉಪಲಬ್ಧ)

ಮೂಲಸಂಸ್ಕೃತ (1949, ಉಪಲಬ್ಧ)

3. ಅನುವಾದ:

ವಿಕ್ರಮೋರ್ವಶೀಯ (ನಾಟಕ) (1928, ಉಪಲಬ್ಧ)

ವಿಚಾರಣೆ (ನಾಟಕ) (1932, ಉಪಲಬ್ಧ)

ದಿವ್ಯವಾಣಿ (ಭಾಷಣಗಳು) (1938, ಉಪಲಬ್ಧ)

ಯೋಗವಾಸಿಷ್ಠ (25 ಸಂಪುಟ) (1946-53, ಉಪಲಬ್ಧ)

ಹೊಸಗನ್ನಡ ಪಂಚತಂತ್ರ (1953, ಉಪಲಬ್ಧ)

ಉಪನಿಷತ್ತು (1958, ಉಪಲಬ್ಧ)

ಕಥಾಸರಿತ್ಸಾಗರ (1958, ಉಪಲಬ್ಧ)

ವಾಲ್ಡನ್ (1964, ಉಪಲಬ್ಧ)

4. ಸಂಗ್ರಹ/ಸಂಪಾದಿತ:

ರಾಮಾಯಣದ ಮಹಾಪುರುಷರು (1938, ಉಪಲಬ್ಧ)

ಕಾಳಿದಾಸನ ಕೃತಿಗಳು (1944, ಉಪಲಬ್ಧ)

ಭಾರತದ ಮಹಾಪುರುಷರು (1946, ಉಪಲಬ್ಧ)

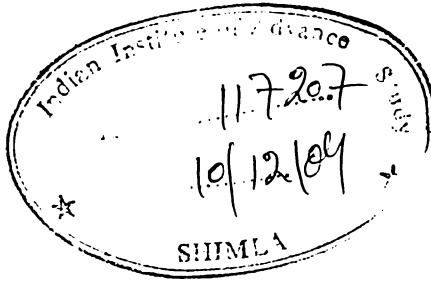
ಸಂಗ್ರಹ ರಾಮಾಯಣ, ಭಾಗ-1 (1946, ಉಪಲಬ್ಧ)

ಸಂಗ್ರಹ ರಾಮಾಯಣ, ಭಾಗ-2 (1951, ಉಪಲಬ್ಧ)

ಸಂಗ್ರಹ ಭಾಗವತ (1954, ಉಪಲಬ್ಧ)

ಮಹಾಭಾರತ ಸಂಗ್ರಹ-1 (1956, ಉಪಲಬ್ಧ)
 ಮಹಾಭಾರತ ಸಂಗ್ರಹ-2 (1958, ಉಪಲಬ್ಧ)
 ಮಹಾಭಾರತ ಸಂಗ್ರಹ-3 (1960, ಉಪಲಬ್ಧ)
 ಕನ್ನಡ ಜೈಮಿನಿ ಭಾರತ (ಸಂಪಾದಿತ) (1956, ಉಪಲಬ್ಧ)

ಶಿಖರ

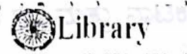

ದೇವುಡು (ನರಸಿಂಹಶಾಸ್ತ್ರಿ: ೧೮೯೬-೧೯೬೨) ಬಹುಮುಖ ಪ್ರತಿಭೆಯ ಬರಹಗಾರರು. ಸಾಹಿತ್ಯ, ರಂಗಭೂಮಿ, ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯಮ, ಚಲನಚಿತ್ರ, ರಾಜಕೀಯ - ಇವು ಅವರ ಆಸಕ್ತಿ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಾಗಿದ್ದವು. ಪೌರಾಣಿಕ ಕಾದಂಬರಿಗಳ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ದೇವುಡು ಅವರದು ಅದ್ವಿತೀಯ ಸಾಧನೆ. ಅವರ ಬೃಹತ್ ಪೌರಾಣಿಕ ಕಾದಂಬರಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾದ 'ಮಹಾಕ್ಷತ್ರಿಯ' ಕೇಂದ್ರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಪಡೆದ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲ ಕನ್ನಡ ಕಾದಂಬರಿ. 'ಮಹಾಬ್ರಾಹ್ಮಣ' ಅವರ ಕಾದಂಬರಿಗಳಲ್ಲೇ ಮೇರುಕೃತಿ. ಕನ್ನಡ ಕಾದಂಬರಿ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ತಮ್ಮದೇ ಆದ ಪ್ರತ್ಯೇಕತೆಯನ್ನು ಕಾಯ್ದು ರಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ದೇವುಡು ಚಿಂತನಪ್ರಧಾನ ಬರವಣಿಗೆ ಯಲ್ಲೂ ಸಿದ್ಧಹಸ್ತರೆನಿಸಿದ್ದರು. ಅವರ ಒಟ್ಟು ಸಾಹಿತ್ಯಪ್ರತಿಭೆ ಮತ್ತು ಪಾಂಡಿತ್ಯದ ಸಂಗಮ; ಕೆಲವು ಕೃತಿಗಳು ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಮಹತ್ವ ವುಳ್ಳವುಗಳಾಗಿವೆ.

ಡಾ. ಸಿ.ಎಸ್. ಶಿವಕುಮಾರಸ್ವಾಮಿ ಕುವೆಂಪು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ 'ಕನ್ನಡ ಭಾರತಿ'ಯ ನಿರ್ದೇಶಕರಾಗಿ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. 'ಕುಮಾರಚಲ್ಯ' ಎಂಬ ಕಾವ್ಯನಾಮದಿಂದ ಹೆಸರು ಗಳಿಸಿರುವ ಕವಿ, ವಿಮರ್ಶಕ, ಸಂಶೋಧಕ. ಚೊತೆಗೆ, ಜನಪದ

IIAS, Shimla

K 891.481 409 2 0 499 S

00117207

Devudu (Kannada).
ISBN: 81-260-1077-0

Rs. 25/-